

Doğan Cüceloğlu _ Yetişkin Çocuklar

DOĞAN CÜCELOĞLU

Aile Ortamı ve Çocuk Yetiştirme Üzerine Yakup Beyle Söyleşiler

Yetişkin Çocuklar

BASIM

Remzi Kitabeyi

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

DOĞAN CÜCELOĞLU, istanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun olduktan sonra ABD'de Illinois Üniversitesi'nde Bilişsel Psikoloji (algılama, düşünme, iletişim) alanında doktorasını yapmıştır.

Daha sonra Türkiye'de Hacettepe ve Boğaziçi üniversitelerinde görev yapan Cüceloğlu, Fulbright bursuyla bir yıl süreyle Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'nde ziyaretçi öğretim üyesi olarak çalışmalarda bulunmuştur.

1980-1996 yılları arasında ABD'de Fullerton şehrindeki Kaliforniya Eyalet Üniversitesi'nde görev yapan

Cüceloğlu'nun, kırkı aşkın Türkçe ve ingilizce bilimsel makalesi yayınlanmıştır. 1996 yılından bu yana

Türkiye'de üniversite öğrencilerine, öğretmenlere, anababalara ve işadamlarına yönelik seminerlere, konferanslara ve atölye çalışmalarına ağırlık vermiştir.

1990'dan bu yana kitaplarını Türkçe olarak yayınlamaya özen gösteren Cüceloğlu, Türk insanının düşünce, duygu ve davranışlarını bilimsel psikoloji kavramları içinde inceleyen kitaplar yazmaktadır.

YAZARIN TÜM KİTAPLARI

insan ve Davranışı • Yeniden İnsan insana

içimizdeki Çocuk • iyi Düşün, Doğru Karar Ver

Yetişkin Çocuklar • İçimizdeki Biz

Savaşçı • iletişim Donanımları

Doğan Cüceloğlu

Yetişkin Çocuklar

Aile Ortamı

ve Çocuk Yetiştirme Üzerine Yakup Bey'le Söyleşiler

22. Basım

Remzi Kitabevi

yetişkin çocuklar / Doğan Cüceloğlu

Türkçe Yayın Hakları © Remzi Kitabevi, 2001

Her hakkı saklıdır. Bu yapıtın aynen ya da

özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Kapak: Ömer Erduran ISBN 975-14-0841-5

birinci-on dokuzuncu basım: Sistem Yayıncılık, 1994-2001

yirminci basım: Remzi Kitabevi, Nisan, 2002

yirmi ikinci basım: Kasım, 2002

Remzi Kitabevi A.ř., Selvili Mescit Sok. 3, Cağaloğlu 34440, istanbul.

Tel (212) 513 9424-25. 513 9474-75. Faks (212) 522 9055 web: <http://www.remzi.com.tr> e-posta:

post@remzi.com.tr

Remzi Kitabevi A.ř. tesislerinde basılmıştır.

Bu kitabı, son otuz yıl içinde yakından tanıma olanağı bulduğum; tanıdıkça sevgi, saygı ve hayranlık duygularımın arttığı; gülüşüyle içindeki çocuğun, saflığını ve yaşama sevincini; değer ve ilkeleriyle içindeki anababanın bilgeliğini ve faziletini yansıtan, dostu olmaktan gurur duyduğum, Ahmet Dervişoğlu'na sunuyorum.

İçindekiler

Teşekkür ve Sunuş.....	9
1 Bir Daha Gitmeyeceksin Onlara.....	11
2 Recep Enişte.....	19
3 Hatice Teyzem.....	26
4 İki Tür ilişki.....	32
5 İç Çocuk - iç Anababa	49
6 Ayla'nın Gözyaşları.....	62
7 Aile Sistemi.....	67
8 Aile Sisteminin Gereksinimleri.....	78
9 Beş Temel Özgürlük.....	96
10 Leman'ın Evliliği.....	106
11 Utanca Boğan Aile.....	118
12 Savaşçı Tutumu.....	132

13	Leman Nusret'f Anlatıyor.....	147
14	Gelişmiş Olgun İnsan.....	157
15	Leman'ın Yanıtları.....	172
16	Safiye Hanım'm Düzeni.....	191
17	Yakup Bey Dinliyor.....	206
18	Yakup Bey - Hatice Teyzem.....	211
19	Hatice Teyzemin Evinde.....	217
20	Bağlaşık Kişilik.....	233
	Sözlük.....	253
	Kaynaklar.....	261

Teşekkür ve Sunuş

Yetişkin Çocuklar, bildiğimiz, fakat üzerinde düşünme gereğini pek duymadığımız bir öyküyü anlatıyor. Bu öykünün kahramanlarını tanıdıkça umarım çocukluğunuzu, ailenizi, çevrenizdeki insanları, en önemlisi kendinizi daha iyi anlayacaksınız.

Yetişkin Çocuklar öyküsünün daha iyi anlatılmasında bana yardımcı olan Ergun Akleman, Mehmet Sülfi Aşık, Ertan Funda, Okan Külköylüoğlu, Üstün Öngel, Funda Soydemir, Şermin Yenice, Erdoğan Yenice ve Hülya Yetişken'e;

Kitabın gözden geçirilmiş bu yeni baskısında en çok emeği geçen, hem içerik hem de üslup yönünden önemli katkılarda bulunan asistanım Sabiha Kocacıbağ'a;

Remzi Kitabevi'nden kapak düzenini oluşturan Ömer Erdu-ran'a ve emeği geçen diğer kitabevi personeline; Teşekkürlerimi sunuyorum.

1

Bir Daha Gitmeyeceksin Onlara

Hatice teyzem yedi yaşındaki oğlu Erol'u döverken, "Ben sana onlara bir daha gitmeyeceksin demedim mi, ha?! Seni piç kurusu, seni. Senin kemiklerini kırarım da gör, hayvanın dölü. Gel buraya! Kaçma diyorum, gel buraya eşşekk!" diye bağıyordu.

Sanki benim orada olduğumu unutmuştu. Erol annesine yakalanmamak için oturma odasındaki yemek masasının etrafında koşuyor, bir yandan, "Anne oraya gitmedim; biraz bahçede oynadık, biraz da matematik çalıştık. Annesi pencereden bakıyordu," diyor, bir yandan da ağlıyordu. Hatice teyzem elindeki, tencereyi karıştırmak için kullandığı büyük tahta kaşığı çocuğa fırlattı. Kaşık Erol'un omzuna çarptı, yere düştü. Çocuğun ayağı kaşığa takıldı, o da düştü. Annesi üzerine çullandı, eliyle kafasına, yüzüne, omzuna vurmaya başladı. Erol, "Anam off, yeter, vurma, çok acıyor," diyor, bir yandan da ağlıyordu. Hatice teyzem çocuğu iyice dövdükten sonra, "Git, defol odana, gözüm görmesin seni, it!" diyerek bir tekme attı. Erol hüngür hüngür ağlayarak odasına yöneldi.

Hatice teyzem benim odada olduğumun sanki o zaman farkına varmıştı. Bana izah etmek zorunluluğunu hissetmiş olmalı ki, "Safiye Hanım kendi çocuğunun Erol'dan akıllı olduğunu sanıyor. Halbuki hiç de akıllı değil. Çetin ile çalışmamasını

12

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

kaç kere tembihledim. Gidip onların evinde ödevlerini yapıyor. Çetin benim oğlandan öğreniyor, sonra Safiye Hanım yararlanan Erol'muş gibi konu komşuya anlatıyor. Herkes Erol'u akılsız sanacak. Kaç kere söyledim onlara gitme diye, beni hiç hesaba almıyor. Ama Safiye Hanım ne söylerse oğlu Çetin onu yapar. Erol beni hiç hesaba almaz. Gidip kafasını gözünü yarasım geliyor. Eşşek. Bu yaşta sözümü dinlemiyor. Onun kemiklerini kıra-cam. Babası gelsin, bir de ona dövdüreceğim. Anlasın bakalım benim sözümü dinlememek nasılmış!" dedi.

Son üç aydır Hatice teyzemlerin evinde kalıyorum. Annem Hatice teyzemle konuşmuş, "Dört odalı daireniz var, bir odasında Timur kalsın. Hem masraflarınızın birazını karşılayacak katkıda bulunur, hem de Ayla ile Erol'a ağabeylik yapar. Sen kocanla konuş, bir itirazı olmazsa Timur'a telefon et, sizde kalmaya başlasın," demiş. Hatice teyzem hem ablasının sözünü kıramadığından, hem de benim vereceğim bir miktar paranın doğrudan kendi cebine gideceğini bildiği için bu işe gönüllü. Kocası Recep enişte beni sever. Ayrıca çocuklara ağabeylik yapmama önem veren biri. O nedenle bir itirazı olmamış.

O günden beri onların yanında kalıyorum.

Safiye Hanım, Hatice teyzemin alt kattaki komşusu. Safiye Hanım'ın kocası Hikmet BeyTe, teyzemin kocası Recep enişte arasında herhangi bir sorun olmadığı halde, tanıştıkları ilk günden beri Hatice teyzem Safiye Hanım'ı sevememiş. Bu husumet kendini açıkça ortaya koyan bir duygu değil; yüz yüze geldikleri zaman birbirlerine hal hatır sorarlar; ne var ki, içten içe devam eder.

Erol'u böyle bir nedenle bu kadar insafsızca dövmesi benim içimi burkmuştu. Ne yapacağımı bilemiyordum. Erol'un yerine kendimi koyduğum zaman içimde kaynamaya başlayan duygunun öfke mi, yoksa hüznün mü olduğunu anlayamıyordum.

Aslında bu, tanık olduğum ilk olumsuz olay değildi. Teyzemlerin ailesinde sık sık kavga oluyor. On altı yaşındaki kızları Ayla ile yedi yaşındaki Erol sürekli azarlanıyor, sık sık tokatlanıyor ve

BİR DAHA GİTMEYECEKSİN ONLARA

13

hakaret görüyor. Çoğu kere odama çekiliyor, kendimi derslere vermeye çalışıyorum; ama ailenin iletişim tarzı beni olumsuz etkiliyor. Derslerimi çalışamaz oldum, sürekli bu konuyu düşünüyorum.

Yakup Bey'le bu durumu konuşmak istedim. Telefon ettim; "Sah günü buluşalım," dedi. Yakup Bey'le görüşeceğime memnundum. Heyecanla salı gününü bekledim.

Yetişkin Çocuklar

"Uzun süre görüşemedik, herhalde yoğun bir çalışma devresine girdin," diyerek Yakup Bey beni karşıladı. Kendisine, arhk yurtta değil, Fatih'teki teyzemlerin yanında kaldığımı söyledim. "Teyzen iyi yemek pişiriyor mu?" diye şaka yollu biraz kilo aldığımı ima etti. Gerçekten de teyzemin pişirdiği yemekleri seviyordum. Eğer zamanı varsa kendisiyle biraz konuşmak istediğimi söyledim. "Ne o, NesrinTe yine çayevine mi gittiniz?" (*) diye gülerken yüzüme baktı. Sözlerini, durumu ciddi bir havaya sokmadan, yumuşak tutmak için söylediğini ikimiz de biliyorduk. Ciddi, ilgili, anlayan birinin gözleriyle bakıyordu.

Her zamanki gibi Beyazıt Camii'nin yanındaki çayevine gittik. Çaycı bizi tanıdı. Biraz sonra ihlamurlarımız önümüze konmuştu.

"Sizi düşündüren bir konu var," diyerek ilk konuşan Yakup Bey oldu.

"Evet," dedim; "Teyzemlerin evinde hem rahatım, hem de rahatsız."

"Biraz açman gerekecek; anlamadım," diyerek yüzüme baktı.

"Teyzem annemin küçüğü," diyerek söze başladım ve devam ettim; "Hem teyzem, hem de kocası Recep enişte beni se-

(>) İyi Düşün Doğru Karar Ver kitabında, Yakup Bey ile Timur Bey arasında yer alan konuşmalara atıfta bulunmaktadır.

14

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ver. Kendi odam var. Çalışma masam var. Artık ev yemeği yi-yebiliyorum. Bu yönlerden rahattım. Ama evlerinde sürekli bir gerginlik, didişme, huzursuzluk var. İki çocukları var. Ayla on altı, Erol yedi yaşında. Çocuklar sürekli azarlanıyor, dövülüyor, hırpalanıyor. Ayrıca teyzemle kocası da mutlu değil; sürekli didişme ve sürtüşme halindeler. Bu durum beni üzüyor. Sadece üzülüyorum, sanırım içimde bir kızgınlık da var."

Yakup Bey beni dikkatle dinliyordu. "Hüzün ve kızgınlık duygularının yanı sıra suçluluk duygusu da var mı?" diye sordu.

"Evet, sanırım suçluluk duygusu da var. Bana iyi davranıyorlar, evlerinde kalıyorum, yemeklerini yiyorum. Minnet duymam gerekirken kızgınlık duyuyorum. Kızdığım için kendimi suçlu hissediyorum ve kafam karışıyor."

Yakup Bey, "Sizin durumunuzda olsam benim de kafam karışırdı," dedi ve teyzemin adını sordu. "Hatice," diye yanıt verdim.

"Hatice Hanım'ın ve kocası Recep Bey'in çocuklarını yetiştirme tarzı sizin hiç âşinâ olmadığınız, daha önce görmediğiniz, bilmediğiniz bir şey mi?" diye bana bir soru yöneltti.

"Aslında değil," dedim ve, "Galiba bu durumun beni bu kadar derinden etkileyişinin nedeni de o olacak. Büyürken gördüğüm muameleleri teyzem ve kocası aynen çocuklarına yapıyorlar. Ayla ve Erol'un yerine kendimi koymamak elimde değil," diye devam ettim.

Yakup Bey, "Hüzün, kızgınlık ve suçluluk duygunuz yalnız onların çocuklarına yaptıklarından değil, büyürken size yapılanlardan da kaynaklanıyor olabilir," diye benim söylediklerimi onayladı.

"Sanırım öyle. Kafam karmakarışık. Kendimi derslere veremiyorum; bu beni daha da gerginleştiriyor," diyerek hissettiklerimi paylaştım.

"Sizin durumunuzda olsam, ben de aynı şeyleri hisseder, aynı gerginliğin içine girerdim," dedi.

BİR DAHA GİTMEYECEKSİN ONLARA

15

Yakup Bey'in beni anlayışla karşılaması hoşuma gitmişti, paylaşmaya devam ettim. "Onlara yardımcı olmak istiyorum. Durup dururken kendilerine bir cehennem yaratıyorlar; oysa mutlu olmak için hiçbir şeyleri eksik değil."

"Teyzenizle kocasına pek yardımcı olabileceğinizi sanmıyorum. Onlar iki yetişkin çocuk," diyerek söylediklerimi yanıtladı.

Bu kavramı ilk defa duyuyordum; biraz şaşkınlıkla, "Yetişkin Çocuk mu?" diye sordum.

"Bunda hayrete düşülecek bir durum yok," diyerek açıklamaya başladı. "Toplumun büyük çoğunluğu yetişkin çocuk. Teyzeniz ve enişteniz için bir şeyler yapmak zor. Belki Ayla'ya ve Erol'a daha çok yardımcı olabilirsiniz. Onlara yardımcı olabilmemiz için önce 'yetişkin çocuk kimdir? yetişkin çocuklar nasıl ve hangi ortamda büyür?' gibi soruların cevabını bilmeniz gerekiyor," diyerek yüzüme baktı.

"Gerçekten yetişkin çocuk kime denir?" diye sordum.

"Bedenen büyüdüğü halde, duygu ve heyecanları bakımından gelişip olgunlaşmayan insanlara denir," diyerek soruma yanıt verdi. Daha sonra, "Hatice Hanım ve Recep Bey anladığım kadarıyla kırk yaşlarındalar; ama, beş altı yaşlarındaki çocukların duygusal gelişim düzeyindedeler," gözlemine yaptı.

"Niçin gelişemiyorlar?" diye sordum.

Yakup Bey gülümseyerek, "Çünkü onları yetiştirenler de gelişmemişlerdi," dedi ve devam etti: "Anababası ve ilişkide bulunduğu yakın çevresi yetişkin çocuklarla çevrili küçüklerin kendileri de ister istemez yetişkin çocuk olarak yetişirler. Bu kısır döngü kuşaklar boyu sürer gider."

Aklıma takılan soruyu sormanın sırası diyerek sordum: "Birinin yetişkin çocuk olduğunu nasıl anlarız?"

Hüzünlü bir mizah ifadesiyle, "Duygusal olgunluğunu tamamlayamamış kişinin içinde, kendinin de tam anlayamadığı doldurulamayacak bir boşluk vardır," dedi. Bir süre sustuktan sonra, "Bu boşluk, mutsuzluk olarak kişinin yaşamına yansır. Kişi mutsuzdur. Bu mutsuzluğun kaynağını ise dışarıda bir 'nes-

16

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ne'de, 'olay'da ya da 'kişi'de bulur," diyerek açıklamasını bitirdi.

Bu noktada Yakup Bey'e, Erol'un annesi tarafından dövülüşünü ve daha sonra teyzemin bana yaptığı açıklamayı anlattım.

Yakup Bey, "Hatice Hanım mutsuz bir kadın. Anlattığınızdan anlaşılıyor ki, teyzenizin mutsuzluğunun kaynağı Safiye Hanım ve konu komşunun çocuğunu 'akılsız' göreceği korkusu," yorumunu yaptı.

"Peki, Safiye Hanım'la ilişkisi düzelse, bu mutsuzluk ortadan kalkar mı?" diye aklımdan geçen soruyu yönelttim.

"Hayır," dedi ve, "mutsuzluk ortadan kalkmaz. Daha önce söylediğim gibi yetişkin çocuk mutsuzdur ve mutsuzluğunun kaynağını dışarıda bir 'nesne'de, 'olay'da ya da 'kişi'de bulur," diyerek sözüne devam etti. Bir örnek vererek konuyu daha da açtı: "Mutsuz olan kişi, 'bir arabam olsa', 'Avrupa gezisine çıkabilsem', 'Safiye Hanım Erol'un ne kadar akıllı olduğunu kabul etse', 'ne kadar mutlu olurum,' diyebilir.

"Fakat olanaklar ve koşullar el verip arabayı -nesne- alınca, Avrupa gezisine -olay- gidince ya da Safiye Hanım -kişi- Erol'u akıllı bir çocuk olarak görünce mutluluğu uzun sürmez. Bu defa mutsuzluğunun nedeni olarak başka nesnelere, olaylar veya kişiler bulur."

Yakup Bey gülümseyerek devam etti; "Bu anlamda yetişkin çocukların içinde doldurulamayacak bir boşluk vardır. Mutsuzluklarının gerçek nedenini hiçbir zaman anlayamadan, sürekli bir daldan diğerine atlayarak ömürlerini geçirirler." Bir süre durdu, durgunlaştı ve, "Tabii mutsuz olan sadece kendileri değildir. Eşlerini ve çocuklarını da mutsuz yapmak için ellerinden gelen her şeyi yaparlar," dedi.

Yakup Bey'i dinledikten sonra daha da hüzünlendim. Gözümün önünde oynayan bir trajedi vardı. Hatice teyzem ve Recep enişte sadece birbirlerini mutsuz etmekle kalmıyorlar, iki zaval-

BİR DAHA GİTMEYECEKSİN ONLARA

17

lı çocuğun mutsuz bir yaşam geçirmesi için gereken kötü temelleri de atıyorlardı. Erol ve Ayla da yetişkin çocuk olarak büyüyecekler ve kendileri gibi birer yetişkin çocukla evlenerek, yine kendileri gibi yetişkin çocuklar yetiştireceklerdi. Yakup Bey'e sordum:

"Ne yapmamı tavsiye edersiniz?"

"Ne yapacağınıza kendiniz karar vermelisiniz,"

"Şöyle sorayım: Siz benim yerimde olsaydınız, ne yapardınız?"

Gözümün içine bakarak, "Başıma gelenlerin, içinde bulunduğum durumların benim en iyi öğretmenim olduğunu düşünürdüm," dedi. Bir süre sustuktan sonra, "Yaşamımın temel amacının öğrenmek, bilinçlenmek olduğuna inandığım için, başıma gelenlere bir öğrenme fırsatı olarak bakardım," diyerek cümlesini tamamladı.

"Bu şekilde herhalde ilk öğreneceğim şey onların gözüyle olayları görmek, yani onları anlamak olurdu. Onları anlarken herhalde ben de kendimi de daha iyi anlamaya başladım," dedim.

"Zaten öğreniminizin temelini bu anlayış oluşturacak," dedi. Sonra üzerine basa basa, "Onları tanıma ve anlama süreci içindeyken kendi duygu, düşünce ve davranışlarınızı daha iyi anlayacaksınız. Bu önemsenecek bir kazançtır," dedi.

"Ama, ben yine de ilk adımı nasıl atacağımı bilemiyorum," dedim. "Yani teyzemi ya da Recep eniştemi tanımak için nasıl bir adım atacağımı bilmiyorum," diyerek sözümü bitirdim.

Yakup Bey, "Size bu konuda yardımcı olabilirim," dedi. Beraber kitabevine gittik. Dükkanın arka taraflarındaki bir raftan bir dosya aldı. Dosyayı bana verirken, "Bunu dikkatle okuyun. İçinde uygulamanız için sorular var. Uygun gördüğünüz soruları Recep eniştenize ve Hatice teyzenize sorun. Konuşmak istediğiniz zaman gelin, bulgularınızı beraber gözden geçiririz," dedi.

Yakup Bey'in yanındanyeni bir maceraya atılacak kişinin he-

YÇ2

18

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

yecanı içinde ayrıldım. Hatice teyzemi, Recep eniştemi, Ayla'yı ve Erol'u yargılamadan gözlemleyecek, onlarla konuşarak iç dünyalarını anlamaya çalışacaktım. Ayrıca kendi iç dünyamı keşfetme fırsatını bulduğumu düşündüm. Böylece bu hüznü ve kızgınlıktan kurtulabileceğimi umuyordum.

Recep Enişte

Yakup Bey'in verdiği malzemeler içinde kişinin kendini daha iyi tanıyabilmesi için bazı sorular vardı. Bu soruları gözden geçirdim. Hatice teyzeme ve Recep enişteme sorabileceğim soruları iki ayrı liste halinde yazdım.

Recep enişte üniversite üçten ayrılmış, askerlikten sonra bugün orta boy bir market olarak adlandırılabilir bir dükkan açmış, kendini ve ailesini rahatlıkla geçindirebilecek geliri olan bir insan. Teyzemle görücü usulüyle evlenmiş. ikisi de aynı kasabadan oldukları için aileler birbirlerini tanıyorlarmış.

Bir akşam yemekten sonra, Recep enişte gazetesini okurken onunla konuşmaya başladım. Kendisine, okumakta olduğum psikoloji bölümünde verilen bir ödevi tamamlamak için hem Hatice teyzemle, hem de kendisiyle konuşmam gerektiğini söyledim.

Gerçekte böyle bir ödevi üniversite değil, Yakup Bey vermişti. Ama bu soruları eğitim sürecimin bir parçası olarak gördüğüm için yalan söylediğim gibi bir duygu içinde değildim.

"Ne konuşacaksın?" diye sordu. Benim sorduğum bazı sorulara, onun içinden geldiği gibi, "Evet" ya da "Hayır" biçiminde yanıt vermesini istediğimi söyledim. "Sor bakalım!" dedi. Başkasının yanında sorulacak türden sorular olmadığını, eğer sakıncası yoksa, benim odamda konuşmamızı istedim. "Surda rahat rahat oturuyoruz, rahatımızı bozacaksın," diye söylenerek kalktı, beraber benim odaya geçtik. O benim yatağımın üstüne

20

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

oturdu, ben çalışma masamdaki sandalyeye oturdum. Daha önceden hazırladığım soruları sormaya başladım.

"Yeni bir şey yapmayı düşündüğünüz zaman bir gerginlik duyar ve kaygılanır mısınız?" soruma Recep enişte, "Tabii biraz kaygılanırım; sen kaygılanmaz mısın?" yanıtını verdi. Aslında verdiği yanıtta bir de soru vardı.

"Beni işin içine katmayalım," dedim ve niçin kaygılandığını sordum.

Recep enişte, "Yeni bir şey yaptığıma göre, o alanda pek tecrübem yok demektir, işi beceremezsem millet bana güler, alay eder. Başkasının kendisine gülmesini, alay etmesini kim ister?" diye yanıt verdi.

Söylediğini doğru anladığımdan emin olmak için, "Başkasının gözünde başarısız olmak, alay edilmek korkusu gerginliğinizin ve kaygınızın kaynağını oluşturuyor; doğru anlamış mıyım?" diye anladığımı ifade ettim.

"insan başka neden korkar ki?" diye söze başladı ve devam etti; "Kimse bilmeseydi, görmeyecek olsa, istediğin kadar dene, hata yap, başarısız ol. Kim bilecek?"

Doğru anlamışım, diye düşündüm ve ikinci soruma geçtim. "Kendinizi sürekli başkalarını memnun etmeye çalışan biri olarak görür müsünüz?"

"Adamına bağlı," dedi. "Eğer karşıdaki güçlü ve bana kötülük edebilecek biri ise, köprüyü geçinceye kadar ayıya dayı demek babından, güler yüz gösteririm. Ama, mevkisi, gücü olmayan zıvırın tekine de güler yüz gösterecek halimiz yok herhalde. O beni memnun etmeye çalışsın. Aksi halde dalarım herifi!" "Nasıl dalarsınız?"

"Yani basarım fırçayı, azarlarım, insan yerini bilmeli." Anladıklarını açıklığa kavuşturmak için, "Yani başkasına güler yüz göstermeniz ya da göstermemeniz, o insanın sizden güçlü ya da güçsüz olmasına bağlı," diyerek kendimce bir özetleme yaptım.

Recep enişte, "Evet," diyerek devam etti; "Ne demişler, 'Bü-

RECEP ENİŞTE

21

yük balık, küçük balığı yutar!" Kendinden büyük balık gördün mü kaç; küçük balık gördün mü, üzerine atla. Akıllı adam böyle yapar!"

"Şimdi üçüncü sorumu soruyorum: Kendinizi isyankâr biri olarak görür müsünüz? Yani biriyle bir çatışma içine girince kendinizi 'yaşıyor' hisseder ve canlanır mısınız?"

"Erkek adam pısrık olmaz. Ben pısrık değilim. Kendime yan baktırmam. Belki dikkat etmişsinizdir, ister Hatice teyzen, ister çocuklar olsun, bana dikleneni tepelerim," dedi ve bir süre sustuktan sonra gözümün içine

bakarak, hafif bir gülümsemeyle, "Bu da senin kulağına küpe olsun," ile sözünü tamamladı. Ben de gülümseyerek, "Anlıyorum enişte," dedim. Recep enişte, başka sorum olup olmadığını sordu. "Evet, var," dedikten sonra "Devam edebilir miyim?" diye sordum.

"Et, et! Hoşuma gitmeye başladı."

"Kalbinizin en gizli köşesinde, kendinizde bir eksiklik, bir tuhaflık olduğunu hisseder misiniz? Kendinizin acayip biri olduğunuzu düşünür müsünüz?"

Recep enişte, "Oğlum, Allah değiliz ya! Tabii ki her insanın eksikliği olacak. Ne soruyorsun sen yani?" diye bu soruyla ilgili sıkıntısını dile getirdi.

"Kendinizde bir eksiklik hisseder misiniz?" diye tekrar sordum.

Cevabı şöyle oldu:

"Yok hissetmem. Kendinde eksiklik hisseden insanları da sevmem. Sen kendinde eksiklik hisseder misin?"

"Recep enişte, beni işe karıştırmayacaktık, biliyorsun," dedim. Güldü; 'sen bana gıcıklık yaparsan, ben de sana gıcıklık yaparım,' diyen bir yüz ifadesi vardı.

"Şimdi başka bir soruya geçiyorum," dedim. Dinlemeye hazırды; "Değerli, değersiz her şeyi biriktirir misiniz? Eski şeyleri atmakta zorluk çeker misiniz?"

"Ne demişler, 'Sakla samanı gelir zamanı.' Ben kolay kolay

22

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

bir şey atmam. Allah'tan o konuda Hatice teyzenle birbirimize benzeriz; o da kolay kolay atmaz. Çocuklara da öğretmeye çalışıyoruz; ama onlar çok tutumsuz. Önerilerine geleni atıyorlar."

"Bir başka soru enişte: Kendinizi katı ve mükemmeliyetçi olarak görür müsünüz?"

"Yapılan işin mükemmel olması gerekir," diye Recep enişte söze başladı ve kendisi için önemli bir konuda konuştuğumu anlamamı istercesine devam etti: "Bu konuda müsamaha yok. Benim çocuklara öğretmek istediğim bu. Bir türlü anlamıyorlar. Başkasının çocuğu sınıfta pekiyi aldığı halde benim çocuğum ondan düşük alırsa pataklarım. Hiç affetmem."

"Çocuğunuz, Ayla ya da Erol, elinden geldiği kadar çok çalıştığı halde pekiyi alamazsa, yine de döver misiniz?"

"Daha çok çalışsınlar. Neleri eksik? Çalışsınlar. Sınıfta onlardan yüksek not alan olmayacak!"

"Yeni bir soru: Yaşamdan ne istediğinizi biliyor musunuz? Yani gönlünüzden geçen hayalleriniz var mı?"

Bu soruya hemen yanıt vermedi; bir süre sessiz kaldı, düşündü, daha sonra yanıt verdi.

"Herkes nasıl mutlu oluyorsa ben de öyle mutlu olurum. Allah'a şükür bir marketimiz var, geçimimizi temin ediyor. Bir apartman dairemiz var. Dünya güzeli olmasa da yüzüne bakılacak bir karım var. Şu çocukları adam edemiyorum. Onlar adam gibi hareket etseler. Hayalle, meyalle geçirecek zaman yok."

Bunları söylerken Recep enişte sadece benim soruma yanıt vermiyordu; aynı zamanda benim nasıl olmam gerektiği, nasıl düşünmem gerektiği konusunda da bana ders veriyordu. Yüzündeki ifade, 'Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla' ifadesiydi.

"Recep enişte, bu soru biraz farklı, affına sığınarak soruyorum," dedim ve biraz sıkılarak, "Kadına kıza laf atmaktan hoşlanır mısınız?" diye sordum.

Recep enişte güldü. Etrafta hiç kimse olmadığı ve beni de 'erkek milletinden biri' olarak gördüğü için yanıtlamakta sakınca

RECEP ENİŞTE

23

görmedi, "içimden geçiyor, ama bu yaşta, bu ortamda uygun değil. Bizimki serbest iş. Markete gelen kadına sulanacak olsam müşteri kaybederim. Adımız çıkar. Bunları teyzene söyleme ha!"

"Tabii ki söylemem; güvenle konuşabilirsiniz! Size şunu da sorayım: Porno mağaznlere bakmaktan hoşlanır mısınız?"

"Erkek için normaldir. Ama, porno mağazini nereden bulayım, nerede bakayım? Daha da önemlisi nerede saklayayım? Mümkün değil. Bazen arkadaşların elinde görünce şöyle bir göz atıyorum."

"Recep enişte şimdi daha farklı bir soru soruyorum: İnsanlara güvenir misiniz?"

"Kendim de dahil, hiç kimseye güvenmem. Ne demişler, 'babama güvendim, o da anamı s...'"

"Bu konudaki kanaatinizi öğrendim: Çok net. Kimseye güvenmemek gerektiğini söylüyorsunuz. Şimdi başka bir konuya geçiyorum: "Ne zamandan beri sigara içiyorsunuz?"

"Lise üçte başladım; işte yirmi beş yıldır, bu mereti hâlâ içerim. Bırakmaya gücüm yok."

"Yani gücünüz olsa bırakmayı isterdiniz?"

"Tabii canım, isterdim. Ama, bırakamıyorum."

"Peki, bir başka soru: Yalnız kalmaktan hoşlanır mısınız?"

"Timur," dedi ve biraz ters bir ifadeyle, "Yalnız kalmaktan kim hoşlanır?" diye devam etti. "Yalnızlık Allah'a mahsustur. Yalnız kalmaktan nefret ederim ve yalnız kalmamak için elimden gelen her şeyi yaparım."

"Peki, bir başka soru daha: Genellikle başkalarının sizden beklediklerini mi yaparsınız?"

Gülümseyerek, "Karşımdakinin kim olduğuna bağlı. Mevkisi olan, hatırı sayılır, saydığım birinin beklediklerini yapmaya çalışırım. Karşımdaki benden daha aşağı mevkide, hatırı sayılan biri değilse, onun benden ne beklediği umurumda bile olmaz," diye konuştu.

"Recep enişte şimdiki sorum şu: Başkalarını dinlerken, onların ne söylediğine mi, yoksa ne kastettiğine mi bakarsınız?"

24

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Ne kastettiğine bakarım. 'Arif olan anlar,' demişler. Biz de kendimize göre ariflik yaparız."

"Peki, anne ve babanızı kendinize yakın hisseder misiniz?"

"Nereden buluyorsun bu soruları Timur; bitmeyecek mi?"

"Recep enişte az kaldı. Evet, sorum anne ve babanızı kendinize yakın hissedip hissetmememizle ilgili."

"Kendilerine saygım vardır. Allah razı olsun, bizi büyüttüler. Babamdan hâlâ korkarım ve onun yanında bacak bacak üstüne atamam. Annemden çok dayak yedim ama ondan korkmam. Yaşlanıp elden ayaktan düşerlerse, üzerimize düşen görevi yaparız. Gerçi Hatice teyzen benim annemi babamı sevmez, ama o istese de istemese de ben anama, babama baktırım."

"Şimdi duygularla ilgili bir soru soracağım: Sevgi ve acıma duygularını birbirinden kolaylıkla ayırt edebilir misiniz?"

"İnsan acıdığı insana da yardım eder, sevdiği insana da. Ben Hatice teyzenle nişanlandım. Nişanlandıktan bir süre sonra ne mal olduğunu anladım. Nişanı bozacaktım. Ama, küçük kasaba. Kızın istikbali kararır. Acıdım. Evlendim. Evlendiğime göre demek seviyorum."

Bu cevabı duyunca hayret ettim; acıma ve sevgi duygularının bir yetişkinde hâlâ birbirinden ayrılmadığını gözlüyordum. Ama, benim görevim tartışmak değil, soru sormak ve sorulan soruların cevabını kaydetmekti.

Ondan sonraki sorumu sordum:

"Buna benzer bir soruyu daha önce sormuştum; ama bu biraz farklı, yine sorayım. Hata yapanı -kendiniz de olsanız- küçük görür ve ona onur kırıcı sözler söyler misiniz?"

"Aynen bildin," diye yanıtladı Recep enişte. "Birisini hata yapınca hiç gözünün yaşına bakmam. Ya tokadı patlatırım ya da küfredirim. Kendim hata yapınca çok bozulurum; içim içimi yer."

"Recep enişte son sorumu soruyorum: Grup içinde olduğunuz zaman, gruptakilerin çoğunluğu yönünde fikirlerinizi değiştirir misiniz?"

"Grupta kimlerin olduğuna bakarım. Mevki sahibi, hali hatırı sayılır insanlar varsa onların dediklerine dikkat ederim. Ama,

RECEP ENİŞTE

25

bir sürü çakal bir araya gelmişse, onların dediğinin tam tersini yaparım. Dedim ya herkes haddini bilmeli." Recep enişteye teşekkür ettim. "Ne yapacaksın bunları?" diye sordu, "insanların kişilik yapılarını anlamaya çalışıyorum," diye yanıt verdim.

"Peki benim kişiliğim nasılmış, şimdi öğrendin mi?" diye merakını dile getirdi. Henüz onun kişilik yapısını bilmediğimi, verdiği yanıtlar üzerinde düşünerek incelemem gerektiğini söyledim. Ayrıca bu konuda bilgi ve deneyimi zengin olan Yakup Bey adında birinin de bana yardımcı olacağını belirttim. "Yahu senin işin uzunmuş." dedikten sonra, "Şimdi tamam mı, işimiz bitti mi?" diye sordu.

Kendisine teşekkür ettim. O odadan çıktıktan sonra aldığı notları temize çekmeye başladım.

İlk fırsatta Recep eniştenin yanıtlarını Yakup Bey'e gösterdim. Yakup Bey, "Bunlar, üzerinde konuşmaya değer, önemli veriler, ama, önce Hatice teyzenle konuş. Ondan elde ettiğin verileri de getir. Beraber gözden geçirelim," dedi.

Hatice Teyzem

Hatice teyzeme de Recep enişteye sorduğum türden sorular sormak istedim. Hem heyecanlı, hem de tedirgin bir hali vardı. Recep eniştenin sorularına yanıt verdiğini bildiği için, kendisinin de sorularına yanıt vermesinde bir sakınca olmadığını hissediyordu. Ancak, "Sorularına doğru yanıt verebilecek miyim?" diye kaygıya kapılıyordu. Ayrıca, bir yandan günlük yaşamın tekdüzeliğine bu tür bir etkileşimin bir çeşni getireceğini düşünüyor, bir yandan da kendini meraklı bir bekleyiş içinde buluyordu.

Bir gün çocuklar okuldayken konuşmaya başladık ve ilk sorumu sordum: "Yeni bir şey yapmayı düşündüğünüz zaman gerginleşip kaygılanır mısınız?"

Yanıtını bildiği bir soru duymanın iç rahatlığı içinde konuşmaya başladı: "Ben kendi başıma yeni bir şey yapmam. Öğrendiğim ne ise onu yaparım. Aşağıdaki komşum Safiye Hanım, yemek pişirirken herkesin yaptığı gibi yapmaz, her yemek pişirinde kendine göre bir şeyler katar, yeni tarifeler uydurur. Ben öyle değilim; annemden nasıl öğrenmişsem, yemeği öyle yaparım. Kendi başıma bir şey yapma durumunda kalsam, herhalde çok kaygılanır, tedirgin olurum."

"Hatice teyze ikinci sorum şu: Kendinizi sürekli başkalarını memnun etmeye çalışan biri olarak görür müsünüz? Yani kendi isteğinizden ziyade başkalarının isteği sizce daha mı önemli?"

Mahcup bir gülümsemeye yanıt verdi: "Galiba öyleyim ben."

HATİCE TEYZEM

27

Ama kimseye de yaranamam. Ne Recep eniştene yaranırım, ne de çocuklara. Hep onları memnun etmeye çalışırım. Geçen gün gördün işte. Kaç kere söyledim Safiye Hanımlara gitmeyeceksin, Çetin'le oynamayacaksın diye, ama beni dinleyen kim! Bizim Erol yine gitmiş, Çetin'le oynamış. Safiye Hanım çok bencil bir kadın; ne kocasına, ne de çocuğuna aldırır. Çoğu kere doğru dürüst yemek pişirmez, ilgilenmez. Ama kocası ona tapar. Çocuk da onun dediğinden çıkmaz."

Hatice teyzem sorularıma yanıt vermekten zevk almaya başlamıştı, hemen üçüncü sorumu sordum;

"Kalbinizin en gizli köşesinde, kendinizde bir eksiklik, bir tuhaflık olduğunu hisseder misiniz? Kendinizi acayip biri olarak görür müsünüz?"

Bu sorudan pek hoşlanmamış bir yüz ifadesiyle, "Ne bileyim, bilmiyorum. Pek kendimi dinlemesini sevmem," diye yanıtladı.

"Şimdi başka bir soruya geçiyorum. Değerli, değersiz her şeyi biriktirir misiniz? Eski şeyleri atmakta zorluk çeker misiniz?"

Bu soru da onun ilgisini çekmişti. Yeni keşfettiği bir şeyi paylaşmanın heyecanı içinde konuştu; "Evet, biriktiririm. Neden bilmiyorum, hiçbir şeyi atamam. Safiye Hanım ise hiçbir şey saklamaz. Eline fırsat geçse kocasını da çocuğunu da atacak sanki. Ben, on beş yaşında giydiğim gömleği dahi atamıyorum. Ayla'ya giydirmeye çalıştım, ama zamane kızı. Rengi uymuyor-muş. Giymiyor. Her şeyi biriktiririm, atamam."

"Hatice teyze gayet iyi gidiyoruz. Şimdi soracağım soru da şu: Kendi haklarınızı korumak için konuştuğunuzda içinde bir suçluluk hisseder misiniz? 'Keşke kendimin değil, karşımdaki-nin istediğini yapsaydım!' duygusuna kapılır mısınız?"

"Kendi istediğim bir şeyde diretirsem sonradan pişmanlık duyarım. Nedamet hissi beni rahat bırakmaz.

Esasında öbürünün dediğini yaptığım zaman da içim rahat olmaz. Ne yapayım, bilemiyorum. Kendi istediğimi yapsam, başkalarının gönlünü kırdım diye suçluluk duyarım. Onların istediğini yapsam, 'Hep onların dediği oluyor, ben de artık ayak paspası oldum,' duygusuna kapılır, yine rahatsız olurum. Ben niye böyleyim?"

I

28

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Yanıtını bilmiyorum. Eğer öğrenirsem, size söyleyeyim mi?"

"Söyle tabii yeğenim, neden söylemeyeceksin? Sen üniversitede okuyorsun. Öğrenince bana da söyle."

"Peki, söylerim Teyze. Bir başka soru: Kendinize özgü bir düşünceniz ya da görüşünüz olmadığını düşünür müsünüz?"

"Ben neyim ki, kendime mahsus düşüncem ya da görüşüm olsun. Dediğim gibi beni kimse hesaba almıyor zaten. Recep'e tek bir söz söyleyemem. 'Karı kısmının lafını dinlemem, ben!' der çıkar işin içinden. Bak, küçücük oğlan bile benim sözümü dinlemiyor."

"Ne dediğinizi anlıyorum Teyze. Şimdi sorum şu: Sürekli yetersizlik duygusuna kapılır ve kendinizi eleştirir misiniz?"

"Timur'cuğum ben kadını, erkek değilim ki. Kadın tabii yetersiz. Başında bir erkek olması lazım. Allah beni kadın yaratmış, eksik etek. Neyimi eleştireyim? Kaderim bu benim."

"Evet, anlıyorum. Yani bu soruyu sormak bile abes demek istiyorsunuz. Peki başka bir soru sorayım: Kendinizi katı ve mükemmeliyetçi olarak görür müsünüz?"

"Yani yapılan işin iyi olmasını ister miyim, diye soruyorsun değil mi?"

"Evet."

"Yapılan işin hatasız olması gerekir. Çocuklar bu yönden hiç bana çekmemiş. Annem bana nakış öğretirken ben hata yapınca saçımdan çeker yerde sürüklerdi. Ben Ayla'ya tokat bile atmıyorum. Ondan oluyor belki. Ayla'nın doğru dürüst bir iş yaptığını henüz görmedim. Elinden doğru dürüst bir iş çıkmaz."

"Dersleri de öyle mi?"

"Dersleri de pek iyi değil. Gerçi babaları ders konusunu takip ediyor. Recep onları korkutuyor. Onun korkusundan çalışıyorlar."

"Recep enişte çocuklar sınıfta en iyi notu almazlarsa onları dövdüğünü söyledi, doğru mu?"

"Evet, döver. Üç aydır bizde kalıyorsun, sen de gördün. Babalarının korkusu olmasa onlar ders çalışmazlar."

HATİCE TEYZEM

29

"Yeni bir soru: Yaşamdan ne istediğinizi biliyor musunuz? Yani gönlünüzden geçen hayalleriniz var mı?"

"Genç kızken vardı. Ama artık hayal meyal kalmadı. Alan aldı, satan sattı. Kavga dövüş, yaşıyoruz; sırtımız pek, midemize ekmek giriyor. Allah başımızdan eksik etmesin, çocukların başında babaları var. Allah'tan başka ne isteyeyim? Halime şükretmem gerek."

"Şimdi size bir şey söyleyeceğim. İfade şu: 'Kim olduğumu pek bilmiyorum. Temel yaşam ilkelerimin ne olduğunu ve hayatımın hangi yönde gelişmesi gerektiğini kestiremiyorum.' Bu ifadenin sizin düşüncenizi ve duygunuzu ifade edip etmediğini bana söyler misiniz?"

"Ben kim olduğumu biliyorum. Kocamın karısı, çocuklarımla anasıyım. Temel yaşam ilkeleri ne demek? Onu pek kes-tiremedim. Hayatım hangi yönde gelişecek, onu da bilemem. Kaderimiz ne ise o olacak, insan alnına yazılanı yaşar. Onu değiştirmek elimizde değil."

"İnsanlara güvenir misiniz?"

"Güvenilecek olanı da var, güvenilmeyecek olanı da. Ama Allah kimseye muhtaç etmesin. Elden ayaktan düşsem, Recep de bir tekme vurur, çocuklar da. Hiçbirine güvenmem."

"Recep eniştenin sigara içmesi sizi rahatsız etmiyor mu?"

"Ediyor, ediyor ama, elimden ne gelir? Adamın evi. Bazen, 'Çocukların odasında içme, zift gibi sigara dumanı içinde uyuyorlar,' dediğimde, 'Kapa çeneni,' diyor. Ne diyeyim? Elimden ne gelir?"

İçimde bir sızıyla Hatice teyzemi dinledim. "Elimden ne gelir?" dediği zaman yüzünde hüznün, korku, çaresizlik, mutsuzluk, boşvermişlik, öfke karışımı bir duygu belirdi. Kadın olmanın çilesi, ezilmişlik, hepsi bu yüz ifadesinde kendini buluyordu.

İçimden geçenleri bir tarafa bırakıp soru sormaya devam ettim: "Yalnız kalmaktan hoşlanırsınız mı?"

"Çocuklar okula gidince sakinlik hoşuma gidiyor. Ama bi-

30

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

raz sonra sıkılmaya başlıyorum. Sıkılınca komşuya giderim. Evvelden Safiye Hanım'a giderdim, ama şimdi ona gitmiyorum. Yeni arkadaşlar edindim."

"Genellikle başkalarının sizden beklediklerini mi yaparsınız?"

Hatice teyzem hiç tereddüt etmeden yanıt verdi; "Evet, buna benzer bir soruyu biraz önce sormuştun galiba. Kendi istediğimi yapsam da mutlu değilim, başkasının istediğini yapsam da."

"Başkalarıyla çatışmaya girmemek için elinizden geleni yapar mısınız?"

"Evet. Mesela, Safiye Hanım'm hal ve hareketlerinden hiç hoşlanmıyorum. Fakat bunu bir türlü yüzüne söyleyemedim."

"Başkalarını dinlerken, onların ne söylediğine mi, yoksa ne kastettiğine mi bakarsınız?"

"Tabii sözlerin arkasındaki kaste bakmak lazım. Safiye Hanım'a bir şey söylemedim, ama kendisinin iyi bir komşu olmadığını ima ettim. Pek imadan anlayacak bir insan değil, ama benim için böyle konuşmak uygun düşerdi."

"Herhangi bir grup içinde konuşulan bir şeyi anlamadığınız zaman, açıklığa kavuşturmak için soru sorar mısınız?"

"Recep'in bulunduğu bir toplantı ise, ağzımı açmam. Ayıp olur. Kendi samimi arkadaşlarım arasında isem, sorarım. Duruma bağlı. Yabancılar arasında pek soru sormam. Utangacımdır."

"Kendinizi anne ve babanıza yakın hissedersiniz mi?"

"İnsan anasını, babasını sevmez mi? Pek yakın hissetmem ama, saygım vardır anneme, babama. Allah razı olsun, beni büyüttüler. Annemden çok dayak yedim ama ondan korkmam. Babam pek dövmezdi ama, ondan hepimiz korkardık. Recep benim annemi babamı sık görmemi istemiyor. Onun için sık görüşemiyoruz. Zaten biz İstanbul'dayız, onlar kasabada. Mesafe çok. İstesek de pek görüşemeyiz."

"Hatice teyze, şimdi duygularla ilgili bir soru soracağım: Sevgi ve acıma duygularını birbirinden kolaylıkla ayırt edebilir misiniz?"

HATİCE TEYZEM

31

"İnsan sevdiğine acır, acıdığına sever. Ben ikisini pek ayırt edemem. Sen ayırt eder misin?"

"Ben ayırt ederim, ama beni işin içine katmayalım. Şimdi başka bir soruya geçiyorum. Bu soru hataya karşı sizin takındığınız tavrı öğrenmek için soruluyor. Hata yapanı -kendiniz de olsanız- küçük görür ve ona onur kırıcı sözler söyler misiniz?"

"Hata yapınca annem beni çok döverdi. Herhalde bir bildiği vardı. Benim de hataya tahammülüm yok. Çocuklar hata yapınca ya kendim döverim ya da babalarına dövdürürüm. Dikkat etmesini öğrensinler." Yine içim acıdı. Bu ülkenin çocukları, bu ülkenin kadınları ve hatta bu ülkenin erkekleri için ağlamak istiyordum; hem de hüngür hüngür. Soru sormaya devam ettim.

"Grup içinde olduğunuz zaman, gruptakilerin çoğunluğu yönünde fikirlerinizi değiştirir misiniz?"

"Arkadaşlarımla düşüncesi yönünde fikrimi değiştiririm. Onların dediği yönde oyumu kullanırım."

Hatice teyzeme teşekkür ettim. "Nasıl buldun beni?" diye sordu. "İnsanların kişilik yapılarını araştırıyorum," diye yanıtladım. Onun yanıtlarını incelemem gerektiğini söyledim, "inceledikten sonra bana da anlat!" dedi. Kendisine anlatacağıma söz verdim. Yeniden teşekkür ettim. O odadan çıktıktan sonra aldığım notları temize çekmeye başladım.

İki Tür İlişki

Ertesi hafta Yakup Bey'le buluştum. Yine Beyazıt Camisi'nin yanındaki çayevine gittik. İhlamurlarımızı yudumlarken yazdıklarımı dikkatle okudu. "Sizin sorularınıza samimiyetle yanıt verdiklerini sanıyorum," dedi ve devam etti: "Recep Bey'in ve Hatice Hanım'ın yanıtlarını beraberce gözden geçirip değerlendirebiliriz. Ne var ki, bu değerlendirmeyi neye göre yapacağımız konusunda bir öngörüye sahip olmamız gerek. Benim önerim, onların yanıtlarını kendileriyle ve başkalarıyla ilişkileri yönünden incelemek."

Boş bir kâğıt üzerine iki şekil çizdi. Şekilde kişinin benlik sınırları büyük bir daire ile gösteriliyordu. Kişinin özü, yani kişinin kendi gözünde kim olduğu, özbenliği büyük dairenin içinde ufak bir daire olarak gösterilmişti. Dış dünya, toplum, başkalarının kişiden beklentileri bir birim olarak ego sınırlarının ötesinde çizilmişti. Kişinin bilinci ego sınırları içinde yer alıyordu.

Yakup Bey, "Görüyorsunuz, buraya iki şekil çizdim," diyerek açıklamasına başladı. "Dikkat ederseniz, birinci şekilde kişinin kendi özüyle olan ilişkisi daha baskın, daha birinci planda, daha önemli. Dış dünya ile ilişkisinin bilincinde ama, bu ilişki ilki kadar baskın değil. Bu şema gelişmiş özgün insanı temsil ediyor. Gelişmiş özgün insandan ne kastettiğimi anlıyorsunuz, değil mi?"

Yakup Bey'in, İyi Düşün Doğru Karar Ver adıyla yayınladığım

İKİ TUR İLİŞKİ

33

o sı

Şekil 4.1: Gelişmiş insanın kendi özüyle olan ilişkisi, dış dünya, toplum ve başkalarının beklentileriyle olan ilişkisinden daha baskındır.

Şekil 4.2: Kalıplanmış insanın dış dünya, toplum ve başkalarının beklentileri ile olan ilişkisi, kendi özüyle olan ilişkisinden daha baskındır.

kitapta yer alan buluşmalarımıza ve bu buluşmalardaki konuşmalara atıfta bulunduğunu biliyordum.

"Daha önceki buluşmalarımızda tanımlamıştınız," dedim, "kendi özdeğerlerini düşünce ve davranışına yansıtan insan."

"Evet, doğru," dedi ve şekli açıklamaya devam etti. "İkinci şekilde ise kişi, dış dünyaya, topluma, başkalarının beklentilerine daha çok önem vermektedir. Kişi kendi özüyle zayıf bir ilişki içindedir. Bu da kalıplanmış insanın ilişkisi.

"Şimdi Recep Bey'in ve Hatice Hanım'ın sizin sorularınıza verdikleri yanıtları, bu şekillerle açıkladığım ilişki türlerine göre gözden geçirelim."

"İlk soruyu her ikisine de sormuşsunuz: Yeni bir şey yapmayı düşündüğünüz zaman bir gerginlik ve kaygı yaşar mısınız?"

YÇ3

34

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey bana baktı ve, "Bu soru sizce neyi araştırıyor?" diye sordu.

"Kişinin yeni şeylerden korkup korkmadığını, değil mi?" Yakup Bey 'evet' anlamında belli belirsiz bir baş hareketi yaptı ve daha çok açıklık getirmek için konuştu; "Soru, kişinin dış dünyasının baskın olup olmadığını araştırıyor. Recep Bey'in cevabına bak, ne diyor: 'Yeni bir şey yaptığıma göre o alanda pek tecrübem yok demektir. İşi beceretmezsem millet bana güler, alay eder. Başkasının kendisine gülmesini, alay etmesini kim ister? Kimse bilmeseydi, görmeyecek olsa, istediğin kadar dene, başarısız ol. Kim bilecek?'

"Aynı soruya teyzenizin verdiği yanıt daha da ilginç. O, yeni bir şey yapma durumunu dahi yaratmak istemiyor: 'Ben kendi başıma yeni bir şey yapmak istemem. Öğrendiğim ne ise onu yaparım... Kendi başıma bir şey yapma durumunda kalsam herhalde çok kaygılanır, gergin olurum.'

"Demek oluyor ki, başkalarının ne diyeceği, onların yeni bir şeyi deneme heyecanından daha önemli. Yeni bir şey deneyecekleri zaman ilk akla gelen başarısızlık ve başkalarının alay etmesi korkusu oluyor."

Yakup Bey'in söylediğini açık seçik anlayabiliyordum. Bir süre sustu, ihlamurundan bir yudum aldı, yüzüne baktı, söylediğini anladığımdan emin olarak konuşmasına devam etti.

"ikinci soru, Kendinizi sürekli başkalarını memnun etmeye çalışan biri olarak görür müsünüz? idi.

"Recep Bey, yine dış dünyaya önem verdiğini belirten bir yanıt veriyor; ne var ki, dış dünyadaki insanları temelde iki grup içinde görüyor: Kendisinden güçlü ve güçsüz olanlar. Ne diyor: 'Eğer karşımdaki güçlü ve bana kötülük edebilecek biri ise, köprüyü geçinceye kadar ayıya dayı demek babından, güler yüz gösteririm.' Bu güler yüzün tabii o insanın değerleriyle hiçbir ilişkisi yo^ Kendi özüyle de bir ilgisi yok. Tamamiyle adam kullanma tavrı içinde gösterilen bir güler yüz.

"Böyle bir dünya görüşü içinde insanın, insan olduğu için bir değeri yok. İnsan ancak mevki ve gücüne göre değer kazanır.

İM 1 UK İLİŞKİ

Bu görüşünü... 'Mevkisi, gücü olmayan zıpların tekine de güler yüz gösterecek halimiz yok herhalde. O beni memnun etmeye çalışsın. Aksi halde dalarım herifi... İnsan yerini bilmeli!' sözleriyle belirtiyor.

"Bu tutumun toplumdaki erkek kültürü içinde daha yaygın olduğu kanısındayım. Kadınlar, özellikle erkeklerle karşılaştırdıklarında kendilerini güçsüz görürler ve bunu doğal kabul ederler. Belki başka kadınlarla ve kendilerinden güçsüz olan çocuklar ve gençlerle ilişkilerinde bu mevki ve güç yarışmasının bilinciyle davranışlarını biçimlerler.

"Bu yönden Hatice Hanım'ın aynı soruya verdiği cevabı gözden geçirmekte yarar var: 'Galiba öyleyim ben. Ama kimseye de ya-ranamam. Ne Recep eniştene yararırım, ne de çocuklara. Hep onları memnun etmeye çalışırım. Geçen gün gördün işte...'

"Bu yanıtta Hatice Hanım'ın acizlik duygusu ortaya çıkmaktadır. Bütün beklediği 'takdir edilmek,' bunu bile ona çok görüyorlar.

"ilginç bir yön de Safiye Hanım'la olan rekabeti," dedikten sonra, Hatice teyzemin cevabının bir bölümünü yüksek sesle okudu: "'Safiye Hanım çok bencil bir kadın; ne kocasına ne de çocuğuna aldırır. Yemek pişirmez, ilgilenmez. Ama kocası ona tapar. Çocuk da onun dediğinden çıkmaz.'" Yakup Bey bir süre sustu, biraz soluklandı, sonra, "Hatice Hanım'ın Safiye Hanım'la rekabet içinde olduğunu, daha önce Erol'u nasıl dövdüğünü, neler söylediğini anlattığınızda hissetmişim," dedi.

"Nasıl hissetmişiniz?" diye sordum.

"Konuyu saptırmamak için bunun ayrıntılarına girmek istemiyorum. Daha ileride ele alırız," dedi ve şöyle devam etti: "Kısaca şunu söylemek istiyorum: Erol, annesiyle Safiye Hanım arasındaki rekabetin ve husumetin arasında kalmış durumda, insanın içi sızlıyor."

Yakup Bey'e onun içini sızlatan şeyi benim tam anlayamadığımı söyledim.

Hafifçe gülümseyerek, "Özür dilerim," dedi. "Bu aşamada anlayamamakta haklısınız. Erol ile annesinin ilişkisini ilerde göz-

36

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

den geçireceğiz. O zaman anlayacaksınız. Şimdi yanıtları gözden geçirmeye devam edelim."

"Ama, Erol'un yediği dayağın sebebini gerçekten merak ediyorum," dedim.

Yakup Bey, "Evet, o konuya mutlaka döneceğiz," dedi ve devam etti. "Soru: Kendinizi isyankâr biri olarak görür müsünüz? Yani biriyle bir çatışma içine girince kendinizi 'yaşıyor' hisseder ve canlanır mısınız?"

"Recep Bey'in cevabı: 'Erkek adam pısrık olmaz. Ben pısrık değilim. Kendime yan baktırmam.' Hatice Hanım'ın cevabı..." Bana soran gözlerle baktı ve, "Hatice Hanım'a bu soruyu sormadınız mı?" dedi.

"Hayır, sormadım," dedim ve açıklama yapma gereğini hissettim; "Yani sormak gereğini hissetmedim.

Kadıncağızın isyankâr olmakla hiç ilgisi yok. Ne yanıt vereceğini bilemezdi."

Yakup Bey anlayan bir ifadeyle, "Başka sormadığınız sorular var mı?" dedi.

"Evet, cinsellikle ilgili bazı sorular vardı, o soruların bazılarını ne Recep enişteme, ne de teyzeme sorabildim."

Yakup Bey, "Evet, anlıyorum. Eminim o durum içinde en doğrusunu yaptınız," dedi. "Bu son soruyu Hatice Hanım'a sormak gereği bile duymamanız, kültürümüzde erkek ve kadının isyankârlıkla ilgili ne kadar farklı tutumlar geliştirebileceğini kanıtıyor. Recep Bey'in 'Erkek adam pısrık olmaz. Ben pısrık değilim. Kendime yan baktırmam' türünden verdiği yanıt, yalnız erkeğin değil kadının rolünü de tanımlıyor. Burada vurgulanan, toplumun gerek kadından, gerek erkekten beklentileri. Her insan için evvelden konmuş kalıplar var. Kişinin kendi özü içinde, kendi geçmiş yaşantısı içinde neler olabileceği bir kalemde silinip atılıyor. Birey kendi tekliği ve muhteşemliği içinde algılanmıyor."

"Yani kalıplar konuşuyor," dedim.

Yakup Bey, "Evet," dedi. "insanın tekliği, farklılığı, özbenli-ği değil, başkalarının beklentileri birinci planda."

Yakup Bey'in M TÜR İLİŞKİ

37

bu konuya yüreğinde ayrı bir önem verdiğini seziyordum. Ama, yapmamız gereken bir görev olduğunu düşünüyor olmalıydı ki, derin bir soluk aldıktan sonra, "Sorulara verilen tepkileri incelemeye devam edelim mi?" dedi ve devam etti:

"Kendinizde bir eksiklik, bir tuhafılık olduğunu kalbinizin en gizli köşesinde hisseder misiniz? Kendinizin acayip olduğunuzu düşünür müsünüz? sorusuna Recep Bey, tutarlı bir yanıt veremiyor. Önce; 'Allah değiliz yal Tabii ki her insanın eksikliği olacak,' diyor, daha sonra, 'Yok hissetmem. Kendinde eksiklik hisseden insanları da sevmem,' diyor.

"İlk başta bilge bir insan gibi söze başlıyor. Hemen arkasından söylediği sözler, ilk sözünün bir kalıp olduğunu, bilinçli bir söz olmadığını ortaya koyuyor. Hatice Hanım'ın, 'Ne bileyim, bilmiyorum. Pek kendimi dinlemesini sevmem,' sözlerinden kendini gözlemeyi pek sevmediğini, bu soruyu pek anlamlı bulmadığını anlıyoruz."

"Niçin anlamlı bulmuyor?" diye sordum. "Anlamlı değil de onun için!" yanıtını verdi. "Ama bu soru benim için anlamlı. Ona niçin anlamlı gelmiyor?"

"Sizin kendi özünüzle olan ilişkiniz içinde bu soru anlamlı." "Daha önceki buluşmalarımızda, dış dünyada olan bitenlerin kendi başına bir anlamı yok; olaylara, insanlara, nesnelere anlamı biz veriyoruz, demiştiniz. Bu nedenle kişilerin kendi paradigmasını anlamının çok önemli olduğunu sürekli vurgulamıştınız. O nedenle benim için anlamlı, Hatice teyzem için anlamsız. Bunu mu demek istiyorsunuz?" diye sordum.

Yakup Bey, "Bu sorulara verilen yanıtları inceleyerek aslında Recep Bey'in ve Hatice Hanım'ın paradigmasını anlamaya çalışıyoruz," dedi, bir süre beni süzdü ve, "Değil mi?" diye sordu. "Evet," dedim, "Esas amacımızın o olduğunu şimdi anlıyorum. Demek oluyor ki, kişinin kendini gözlemesi, güçlü ve zayıf yönlerinin farkına varması, Hatice teyzemin umurunda değil. Bu tür düşüncelerin onun dünyasında anlamı yok."

38

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey, "Doğal olarak kızı Ayla ve oğlu Erol'un bu yönlerden gelişmesinin de anlamı yok," diye karşılık verdi.

"Yani," dedim, "Ayla ya da Erol, içgörü gerektiren yazarlık, tiyatro, müzik gibi sanat dallarına yönelirlerse anababaları tarafından sürekli engellenirler. Çünkü bu tür eğilimler mevcut kalıplara uymuyor."

Yakup Bey, "Kendi özerleriyle ilişki geliştirip birey olarak bağımsız bir insan olmaya yönelirlerse onların gazabına uğrarlar," dedi ve ilave etti; "Kalıpların dışına çıkmaya cesaret ettikleri zaman cezalandırılırlar." Duygularımı dile getirerek, "Zavallı Erol, zavallı Ayla. Onları düşününce içim burkuluyor," dedim.

Yakup Bey, "Annesi ve babası yetişkin çocuk olan herkes için aynı duyguyu taşıyorum," dedi. Bir süre sessiz kaldık; bu, paylaşılan bir hüznün sessizliği idi. Daha sonra Yakup Bey, "Devam edelim mi?" diye sordu.

"Evet, lütfen Yakup Bey, benim için çok öğretici oluyor," dedim.

Yakup Bey konuşmasını sürdürdü: "Değerli, değersiz her şeyi biriktirir misiniz? Eski şeyleri atmakta zorluk çeker misiniz? sorusuna Recep Bey, 'Ben kolay kolay bir şey atmam. Allah'tan o konuda Hatice teyzemle benzeriz; o da kolay kolay atmaz,' diyor. Hatice Hanım'ın verdiği yanıt da bunu onaylıyor: 'Evet, biriktirim. Neden bilmiyorum, hiçbir şeyi atamam.'"

"Bu yanıtların anlamı ne?" diye sordum. Yakup Bey, "Yetişkin çocuk, kendi içindeki psikolojik boşluğu sanki kendisine ait eski eşyaları tutarak telafi etmeye çalışır. Bu nesnelere bir tür bağımlılık geliştirir," diye yanıtladı. "Bunun nedeni?" diye irdellemek istedim. "Çocukluğunda bulamadığı güven duygusunu, âşinâ olduğu eşyaları toplayarak gidermeye çalışır," diye yanıtladı.

Aklımdan, mala mülke çok düşkün insanlar için de bu açıklama geçerli olmalı diye düşündüm, ama konuyu dağıtmamak için bir şey söylemedim.

İKİ TÜR İLİŞKİ

39

Yakup Bey, "Şimdi öteki soruya geçelim," diyerek soruyu okudu: "Kendinizi katı ve mükemmeliyetçi olarak görür müsünüz?"

Yakup Bey soruyu okuduktan sonra bir açıklama yaptım: "Sizin verdiğiniz listede bu sorudan önce başka sorular vardı, ne var ki, bunları Recep enişteye sormayı pek anlamlı bulmadım. Hatta sorarsam kızardı diye düşündüm. Ama Hatice teyzeme sordum."

Yakup Bey, "O zaman ona sorduğunuz sorulara dönelim," dedi ve devam etti: "Soru: Kendi haklarınızı korumak için konuştuğunuzda içinizde bir suçluluk duygusu hisseder misiniz? 'Keşke kendimin değil, karşımdakinin istediğini yapsaydım!' duygusuna kapılır mısınız? Bu soruyu Recep Bey'e sormaktan niçin çekindiniz?"

"Yakup Bey," dedim, "Recep eniştenin istediği türden 'erkek adam' bu tür içgörüyü önem vermemeli. Erkek ne istediğini bilmeli ve istediği şeyi alabilmeli. Bu soruyu sorarsam, onun erkekçe tavrından, kişiliğinden şüphe ediyordum gibi gelir. O nedenle sormamayı yeğledim." Yakup Bey beni anladığını ifade eden bir tarzda hafifçe başıyla tasdik ediyordu; devam ettim: "Ayrıca, Recep enişte, 'karşısındaki insanın mevkisinden ve gücünden' söz eder diye düşündüm. Yani, o güçlü olanın dediğini yapar, ama, karşıdaki zayıfsa, o zaman kendi sözünün yapılmasını bekler. Böyle tahmin ettim."

Yakup Bey, "Sanırım haklısınız," dedi ve devam etti: "Bu soruya Hatice Hanım şöyle yanıt vermiş: 'Kendi istediğim bir şeyde diretirsem sonradan pişmanlık duyarım. Nedamet hissi beni rahat bırakmaz. Esasında öbürünün dediğini yaptığım zaman da içim rahat olmaz. Ne yapayım, bilemiyorum. Kendi istediğimi yapsam, başkalarının gönlünü kırdım diye suçluluk duyarım. Onların istediğini yapsam, hep onların dediği oluyor, ben de artık ayak paspası oldum, duygusuna kapılır, yine rahatsız olurum.'"

"Bana niçin böyle olduğunu sordu."

"Ne yanıt verdiniz?"

"Bilmediğimi söyledim. Öğrenince kendisine söylememi iste-
40

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

di. Sonra kendisiyle konuşmam uygun olur mu? Yani sizden öğrendiklerimi kendisine aktarmamda bir sakınca var mı?"

"Hayır."

Yakup Bey belirgin bir gülümsemeye, "Bu konuşmalarımızı da bir kitap haline getirmeyi düşünüyor musunuz?" diye sordu.

"Daha önce aklıma gelmemişti, ama şimdi siz söyleyince, 'neden olmasın!' diye düşündüm."

"Bence iyi edersiniz. Böyle bir kitabın birçok insana yararlı olacağından eminim," dedi.

Kitap yazma olasılığı içime ayrı bir heyecan kattı; konuştuklarımızı daha bir can kulağıyla dinlemeye başladım ve Yakup Bey'e sordum: "Hatice teyzemin her iki durumda da rahatsız olmasının nedeni ne?"

Yakup Bey, şekil üzerinde ÖZ ve TOPLUM'la ilişkileri gösteren oklara işaret etti ve şunları söyledi: "Aslında Hatice Hanım'ın her iki durumdan rahatsız olması hem iç hem de dış dünyayla ilişkisi olduğunu gösterir. Kendi özüne ulaşmak, içindeki çocukla ilişki kurmak istiyor. Sağlıklı bir gelişme. Ne var ki, bu gelişmenin o kadar kuvvetli olmadığını bir sonraki soruya verdiği yanıtta anlıyoruz.

"Kendinize özgü bir düşünceniz ya da görüşünüz olmadığını düşünür müsünüz? sorusuna verdiği cevaba dikkat edin Timur Bey," dedi ve okumaya devam etti: "'Ben neyim ki, kendime özgü düşüncem ya da görüşüm olsun. Dediğim gibi beni kimse hesaba almıyor zaten. Recep'e tek bir söz söyleyemem. Karı kısmının lafını dinlemem, ben! der çıkar işin içinden. Bak, küçücük oğlan bile benim sözümü dinlemiyor.'" "

Yakup Bey açıklamaya devam etti: "Bu yanıt Hatice Hanım'm kendisiyle ilişkisinin yanı sıra, kocası ve çocuklarıyla olan ilişkilerini nasıl gördüğü hakkında da bize bilgi veriyor."

"Öyle sanıyorum Yakup Bey," dedim, "Hatice teyzem, sadece kendini değil, tüm kadınları nasıl gördüğünü ya da toplumu nasıl gördüğünü dile getiriyor. Bundan sonraki soru, sürekli yetersizlik duygusuna kapılır ve kendinizi eleştirir misiniz? idi. Verdiği

İKİ TÜR İLİŞKİ

41

yanıt, 'Timur'cuğum ben kadını, erkek değilim ki. Kadın tabii ki yetersiz. Başında bir erkek olması lazım. Allah beni kadın yaratmış, eksik etek. Neyimi eleştireyim? Kaderim bu benim,' ifadesi sadece kendini değil, tüm kadınları kapsıyor."

Yakup Bey, "Evet Timur Bey, katılıyorum," dedi. "Böylesine kapsamlı duygu, düşünce ve davranışlarla karşılaşınca bunların kaynaklarını o toplumun kültüründe ararız. Hatice Hanım'ın içinde yetiştiği ailenin, ailenin içinde yer aldığı toplumun, toplumu kapsayan kültür kalıplarının onun duygu, düşünce ve davranışlarını biçimlemede, daha doğrusu kalıplamada etkili rol oynamış olduğu görülüyor."

"Şöyle bir düşünce geldi aklıma," diyerek düşündüğümü heyecanla Yakup Bey'e söyledim: "Bizim kültürde kadın ve erkeğin rolleri çok belirgin biçimde birbirinden farklı olarak tanımlanmış. Bu nedenle, kadının yetişkin çocukluğu ile, erkeğin yetişkin çocukluğu birbirinden farklı görünüm göstermektedir. Recep eniştenin yetişkin çocukluğu, 'erkeğe yakışan' bir yetişkin çocukluk. Hatice teyzemin yetişkin çocukluğu da, 'kadına yakışan' bir yetişkin çocukluk. Bana öyle görünüyor."

"Evet, doğru. Yani kadın için bir kalıp, erkek için daha farklı bir kalıp geliştirme durumu var," diyerek hemfikir olduğunu belirtti. "Bu gerçekten önemli bir yön. Tartışma ve değerlendirmeleri yaparken bunun sürekli göz önünde tutulması gerekir."

Yakup Bey sandalyesinden kalktı, şöyle bir gerindi, etrafına bakındı; daha sonra oturarak, "Şimdi müşterek sorulara geldik," dedi. "Yani hem Recep Bey'e hem de Hatice Hanım'a sorduğunuz sorular. Şimdi o sorulara verilen yanıtlara bir göz atalım." Soruyu okuyacakken durdu, bana baktı ve, "Siz de ayağa kalkıp biraz kaslarınızı gevşetmek ister misiniz?" diye sordu. Kendimi konuşmalara kaptırmıştım ve devam etmek istiyordum. Bir şey söylememe gerek kalmadan anladı ve soruya geri döndü.

"Kendinizi katı ve mükemmelliyetçi olarak görür müsünüz? sorusuna verdikleri yanıtlarda ikisi arasındaki benzerlik açıkça görülüyor. Her ikisi de yapılan işin mükemmel olmasını istiyor.

42

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Recep Bey, 'Yapılan işin mükemmel olması gerekir. Bu konuda müsamaha yok,' diyor."

Bu noktada durdu, bana baktı ve gülümseyerek, "Siz çok yerinde bir soru yöneltiyorsunuz," dedi ve sözüne devam etti: "Ayla ya da Erol, elinden geldiği kadar çok çalıştığı halde pekiyi alamazsa, yine de döver misiniz? sorunuza verdiği yanıt tamamıyla dış başarıya dönük; kişinin iç dünyasına, gayretine, içtenliğine ve azmine

önem vermeyen bir insanın görüşünü yansıtıyor: 'Daha çok çalışsınlar. Neleri eksik? Çalışsınlar. Sınıfta onlardan yüksek not alan olmayacak.'

"Hatice teyzemin verdiği yanıt onun çocukluğu hakkında da bir fikir vermiyor mu?" diye Yakup Bey'e sordum. "Annem bana nakış öğretirken ben hata yapınca saçımın çekerek yerde sürüklerdi," diyor. Kendisi Ayla'ya dayak atılmıyormuş, ama Recep eniştenin dayak atmasından memnun; hatta çocukları dövmeyle kocasının görevlerinden biri olarak görüyor."

"Timur Bey, daha önce de belirttiğimiz gibi, yetişkin çocuklar, yetişkin çocuk olan anababaların ürünüdürler. Eğer aile yaşamlarında bir değişiklik olmazsa Erol ve Ayla da aynı anababaları gibi düşünmeye ve davranmaya başlayacaklardır. Onların çocukları da kalıplanacak ve böylece kuşaktan kuşağa yetişkin çocukluk aktarılacaktır."

Bu noktada, "Ayla ve Erol için bir şey yapabilir miyim?" diye sordum. Onların hayatlarının kararmasını istemediğimi söyledim.

Yakup Bey'in yüzü ciddileşti ve benim gözlerimin içine bakarak, "Bu sorunun altında yatan sorumluluğun farkında mısınız? Bir anlamda onların ikinci anababası olmak istiyorsunuz," dedi.

Onların kendi özyüklerini bulup, kendi yaşamlarını kurmasına, bağımsız, özgür insanlar olmasına katkıda bulunmak istediğimi söyledim.

Yakup Bey, düşünceli bir tarzda her bir kelimeyi tane tane söylemeye özen göstererek, "Kendi özyüklerini bulup, kendi yaşamlarını kuran, bağımsız, özgür insanlar olmanın onları daha mut-

İKİ TÜR İLİŞKİ

43

lu yapacağından emin misiniz?" diye sordu ve devam etti; "Belki de kalıplanmış, anababasının kalıplarına körü körüne inanan insanlar olarak yetişmeleri onların Türkiye'deki hayatını daha da kolaylaştıracak. Recep Bey ya da Hatice Hanım'dan birinin gelişmiş bir insan olduğunu düşünün. Evliliklerinde şimdiki dengeyi bulabilirler miydi?"

Yakup Bey'in bu sözü hem şaşırttı, hem de büyük bir karamsarlığa götürdü. Söylediğinde birçok haklı yön görüyordum. Ama, bir insanın kendi özünü anlayarak, kendi yaşamını özgürce geliştirmesinin kötü olabileceğini kabul edemiyordum. Ayla ve Erol acı çeke çeke kalıplanırken, insanlık onurları gözümün önünde ayaklar altına alınırken, hiçbir şey yapmamamın daha doğru olacağını kabul edemiyordum. Düşüncelerim karmakarışıktı; ayırıp seçemiyordum. Ama aklıma bir soru geldi.

"Peki siz bana niçin yardım ettiniz?" diye sordum. "İlk karşılaştığımız zaman bana el uzattınız, merhaba, dediniz ve yaşamımı çok derinden etkileyen bir etkileşim içine girdik."

"Ben sorumluluğumun bilincindeyim," dedi. "Bütün istediğim ne yapmak istediğinizin bilincinde olmanız."

"Aradaki farkı göremiyorum," diye Yakup Bey'i yanıtladım. "Siz bana uzandınız, ufkumu açmaya çalıştınız. Kalıplanmış bir insan olmaktan çıkmam için zaman verdiniz, çaba gösterdiniz. Şimdi aynısını ben, yapmak istediğim zaman niçin yanlış oluyorum?"

Yakup Bey gülümsedi ve, "Yanlış yaparsınız, demedim. Bu sorunun altında yatan sorumluluğun farkında mısınız? Bir anlamda onların ikinci anababası olmak istiyorsunuz, dedim. Bence bu konuda sorumluluğunuzun sınırını ve yapacağınız etkinin doğasını bilebilmeniz için zaman henüz erken. İsterseniz sağlıklı, kalıplayan aile düzenini inceledikten sonra sağlıklı, geliştiren aile düzenini incelemeye başlarız. Bu incelemelerden sonra daha bilinçli olarak kararınızı verebilirsiniz."

"Bu kadar önemli mi, Yakup Bey?"

Yakup Bey ciddiyetle açıklamasına devam etti; "İnsanı temel-

44

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

den etkileyen her şeyin büyük sorumluluğu vardır. İnsan, bilinci geliştikçe bu sorumluluğun farkına varmaya başlar."

Gülümsedi. Ayla ve Erol'a yardım etmek istememden mutlu olan ve tasvip eden birinin sevgi dolu gülümseyişini gördüm. Yardım etmenin sorumluluğunu daha da pekiştirmek isteyen birinin bilinci içinde konuşuyordu. Bir süre sustuk. Söylenmemiş sözlerin anlamlarını belirginleştiren sürenin geçtiğine inanmış olmalı ki, "Bu konuyu da daha sonra konuşmak üzere şimdi yeni soruya geçelim," dedi.

"Soru: Yaşamdan ne istediğinizi biliyor musunuz? Yani gönlünüzden geçen hayalleriniz var mı? Bu soruyu da her ikisine soruyorsunuz."

"Recep Bey tamamiyle dış başarı ve kalıplar çerçevesinde yanıtlandırıyor. Kendi iç dünyasıyla ilgili hiçbir belirti yok: 'Herkes nasıl mutlu oluyorsa ben de öyle mutlu olurum. Allah'a şükür bir marketimiz var, geçimimizi temin ediyor. Bir apartman dairemiz var. Dünya güzeli olmasa da yüzüne bakılacak bir karım var. Şu çocukları adam edemiyorum. Onlar adam gibi hareket etseler. Hayalle, meyalle geçirecek zaman yok.'

"Öte yandan Hatice Hanım iç dünyasının daha çok farkında ama, bu iç dünya artık ondan yıldızlar kadar uzak, erişilmez bir dünya: 'Genç kızken vardı. Ama artık hayal meyal kalmadı. Alan aldı, satan sattı. Kavga

döğüş, yaşıyoruz; sırtımız pek, midemize ekmek giriyor. Allah başımızdan eksik etmesin, çocukların başında babalan var. Allah'tan başka ne isteyeyim? Halime şükretmem gerek.'

"Görüyorsunuz, genç kızlığın renkli dünyası ve cıvıltıları güçsüz de olsa hâlâ yaşıyor. Böyle bir cıvıltıya Recep Bey'de rastlamıyoruz."

Yakup Bey açıklayınca Recep eniştemin ve Hatice teyzemin söylediklerinin anlamını belirgin olarak görebiliyordum. Bundan sonraki sorunun yanıtındaki anlamı ben açıklamak istedim ve, "Porno ile ilgili soruya Recep eniştenin verdiği yanıt, onun kadınları cinselliklerinin ötesinde kendi kişilikleri ve özgürlükleriyle tanımaya hazır olmadığını gösteriyor," dedim.

İKİ TUR İLİŞKİ

45

Devam ettim, "Kadına kıza laf atmaktan hoşlanır mısınız? sorusuna Recep enişte, 'İçimden geçiyor, ama bu yaşta, bu ortamda uygun değil. Bizimki serbest iş. Markete gelen kadına sulanacak olsam, müşteri kaybederim. Adımız çıkar,' diye yanıt verdi.

"Recep eniştenin Porno magazinlere bakmaktan hoşlanır mısınız? sorusuna verdiği yanıt da şuydu: 'Erkek olup da, porno magazinden hoşlanmayan olur mu?' Bu yanıt da şimdye kadar Recep enişte ile ilgili söylenenlerle tutarlı. Ortada beklenmedik bir durum ' yok."

Yakup Bey, gülümseyerek, "Bu soruyu teyzenize niçin sormadınız?" dedi.

Ben de gülümseyerek yanıt verdim; "Zavallı kadın ne diyeceğini şaşırırdı. Çok utanırdı. Ben de mahcup olurum."

Yakup Bey, "Biliyorum; muziplik olsun diye sordum," dedi. "Hatice Hanım'a kendisinin kim olduğunu, temel yaşam ilkelerinin ne olduğunu bilip bilmediğini ve hayatının hangi yönde gelişmesi gerektiğini kestirip kestiremediğini, sormuşsunuz. Bu soruyu Recep Bey'e sormamışsınız."

"Sormama gerek yoktu. Ne yanıt vereceğini biliyordum. Ayrıca erkek kısmına sorulacak soru değildi, bu."

Yakup Bey o tatlı tebessümlerinden biriyle, "Teyzenizin verdiği cevabı önceden kestiremediniz mi? dedi. Kalıplanmış insanın vereceği en kalıp yanıtlardan birini vermiş: 'Ben kim olduğumu biliyorum. Kocamın karısı, çocuklarımın anasıyım. Temel yaşam ilkeleri ne demek? Onu pek kestiremedim. Hayatım hangi yönde gelişecek, onu da bilemem. Kaderimiz ne ise o olacak. İnsan alınaya yazılanı yaşar. Onu değiştirmek elimizde değil' Bu yanıtta kendisi yok. Evli, iki çocuklu bir kadının kalıplanmış cevabı var. Bütün kalıplanmış evli, iki çocuklu kadınların vereceği cevabı vermiş.

"Kalıplanmış insanların en temel özelliklerinden biri, kimseye güvenmemeleridir. Bundan sonraki soruya verdikleri yanıtta bu açıkça görülüyor, insanlara güvenir misiniz? sorusuna, Recep Bey, 'Kendim de dahil, hiç kimseye güvenmem,' diyerek; Hatice Hanım da, 'Allah kimseye muhtaç etmesin. Elden ayaktan düşsem,

46

YETİŞKİN ^ULUKLAK

Recep de bir tekme vurur, çocuklar da. Hiçbirine güvenmem,' diyerek kimseye güvenmediklerini açık seçik belirtiyorlar.

"Tabii bu güvensizliğin verdiği bir iç yalnızlık var. Kalıplanmış insanın iç yalnızlığı ömür boyu devam eder." Gözlerimin önüne serilen bu iç yalnızlık bana acı veriyor, içim sızlıyordu. Duygularımı Yakup Bey'le paylaştım. Yakup Bey, "Gerçekten içler acısı," dedi. "Tabii görene, bilene. Onlar hiçbir şeyin farkında değil. Ayrıca, bu durumun değişmemesi için ellerinden geldiğince çabalarlar. Ne bu durumun farkına varmak isterler; ne de değişmek."

"Çok ilginç," dedim. "Anlamakta güçlük çekiyorum."

Yakup Bey, "İyi Düşün Doğru Karar Ver kitabında yayınlanan daha önceki görüşmelerimizde paradigmayı değiştirmenin zorluğundan söz etmiştik," dedi. "Hatta kişilerin paradigma tutkunluğu geliştirdiğini söylemiştik, işte bu da bir tür paradigma tutkunluğu."

"Evet, anlıyorum," dedim ve sigara ile ilgili konuya dikkatini çektim. "Sigara konusunda erkek ve kadın arasındaki davranış farkını görüyoruz. Recep Bey sigara tutkunluğunu kendi iradesinden daha güçlü görüyor. Çocukların odasında sigara içmeme gibi, çocukların ya da karısının sağlığı ile ilgili bir davranış değişikliği yapmak ise aklına bile gelmiyor."

Yakup Bey söylediklerimi başıyla onaylayarak benimle hemfikir olduğunu belirtiyordu. Daha sonra, "Yalnız kalmaktan hoşlanır mısınız? sorusunun niçin sorulduğunu anladınız mı?" diye bana bir soru yöneltti.

Bu soruyu, "Kalıplanmış insan psikolojik bakımdan zaten çok yalnız. Onun için sosyal bakımdan yalnız kalmak istemez. Çevresinde sürekli insan bulundurmamak ister," diye yanıtladım.

Yakup Bey, "Gerçekten de öyle," dedi. "Kendi iç dünyasıyla dostluk kuramamış insan içindeki yalnızlığı başkalarıyla kurduğu ilişkilerle doldurmak ister. Hem Recep Bey'in, 'Yalnız kalmaktan nefret ederim ve yalnız kalmamak için elimden gelen her şeyi yaparım,' hem de Hatice Hanım'ın, 'Çocuklar okula gidince sakinlik

İKİ TUR İLİŞKİ

47

hoşuma gidiyor. Ama biraz sonra sıkılmaya başlıyorum. Sıkılınca komşuya giderim,' yanıtları bu görüşü destekliyor."

Bu noktada Yakup Bey'e bir soru yönelttim; "Başkalarını dinlerken, onların ne söylediğine mi, yoksa söylenen sözlerin arkasındaki niyete mi bakarsınız?, sorusuyla neyi yakalamaya çalışıyoruz?"

Yakup Bey, "Yetişkin çocuğun güven sorunu vardır; kendine güveni yoktur ve bunu diğerlerine yansıtır. Güvenmediği için insanların söylediklerinin onların gerçek duygu ve düşünceleri olduğunu kabul etmez. Kendisi öyle olduğu için insanların da art niyetli olduğunu düşünür ve sürekli kuşkuludur."

Gerçekten de, Recep enişte, bir başka soruyu yanıtlarken, 'Başkalarının ne söylediğine değil neyi kastettiğine önem verir ve cevabımı ona göre veririm. Arif olan anlar, demişler. Biz de kendimize göre ariflik yaparız,' diyerek Yakup Bey'in açıklamasını doğrulamaktaydı. Hatice teyzem, 'Tabii sözlerin arkasındaki kasta bakmak lazım,' diyerek yine aynı güvensizliği dile getiriyordu.

Yakup Bey, "Sanırım, sorduğunuz soruların neleri keşfetmek istediğini anlamış durumdasınız," diyerek devam etti; "Hemen hemen her soruda kalıplanmış insanın, kendi özüyle olan ilişkisinden çok, dış dünya ile, başkalarının beklentileriyle olan ilişkisine önem verdiğini görüyoruz. Kalıplanmış insanın yaşamında baskın olan, toplumun kendinden beklediğidir. Bu beklentileri sürekli birinci planda tuttuğu için iç dünyasında olup bitenleri ikinci plana atar. Recep Bey'in ve Hatice Hanım'ın yanıtlarından, erkek ile kadının konu ve derece itibarıyla birbirinden farklı kalıpları olabileceğini de görüyoruz.

"Örneğin, grup içinde olduğunuz zaman, gruptakilerin çoğunluğu yönünde fikirlerinizi değiştirir misiniz? sorusuna Recep Bey, 'Grupta kimlerin olduğuna bakarım. Mevki sahibi, hali hatırı sayılır insanlar varsa onların dediklerine dikkat ederim,' diye yanıt verirken, Hatice Hanım, 'Recep'in bulunduğu bir toplantı ise, ağzımı açmam. Ayıp olur. Kendi samimi arkadaşlarım arasında isem, sorarım. Duruma bağlı. Yabancılar arasında pek soru sormam. Utangacımdır,'

48

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

diyerek erkek ve kadının farklı beklentilerin, kalıpların etkisi altında olduğunu göstermektedir."

"Evet Yakup Bey, teyzemin ve eniştemin kalıplanmış insan özelliklerini, verdikleri tüm yanıtlarda görmek mümkün. Kendinizi anne ve babanıza yakın hissedersiniz? sorusuna verdikleri yanıtta, kişilerin özlerinin işin içine girdiği özel bir ilişkiden çok, kültürel kalıpların baskın olduğu görünüyor. Bu kalıpsal ilişkiyi, Recep enişte, 'Kendilerine saygım vardır. Allah razı olsun, bizi büyüttüler. Babamdan hâlâ korkarım ve onun yanında bacak bacak üstüne atamam. Annemden çok dayak yedim ama ondan korkmam. Yaşlanıp elden ayaktan düşerlerse üzerimize düşen görevi yaparız,' şeklinde ifade ederken, Hatice teyzem, 'insan anasını, babasını sevmem mi? Pek yakın hissetmem ama, saygım vardır anneme, babama. Allah razı olsun, beni büyüttüler,' diyerek belirtmektedir."

Diğer sorulan da kısaca gözden geçirerek, kalıplanmış insanların acıma ve sevgi duygularını birbirlerinden pek ayırt edemediklerini gözledik. Kalıplanmış insanın mükemmeliyetçi olduğunu yeniden vurguladık.

Yakup Bey, "Ben kalıplanmış insan ve yetişkin çocuk kavramlarını aynı anlamlarda kullanıyorum. Umarım bu sizi yanıltmaz," diye beni uyardı. Bunun farkında olduğumu söyledim.

"Önümüzdeki buluşmada, yetişkin çocukların bazı tipik davranışları üzerinde durmak istiyorum. Ayrıca, bugün çizdiğimiz şekli biraz değiştirerek, dış dünyayı, toplumu, başkalarının beklentilerini kişinin içine yerleştirerek yeniden çizeceğiz," dedi.

Önümüzdeki perşembe günü buluşmaya karar verdik. İhlamurumu bitirince ayrıldım.

İç Çocuk - İç Anababa

Yakup Bey'le konuşmamdan sonra aldığım notlar üzerinde çalıştım ve perşembe gününü sabırsızlıkla bekledim.

Nihayet perşembe günü geldi ve Yakup Bey'le buluştuk. Her zamanki güleç yüzüyle beni bekliyordu.

Çayevindeki masamıza oturduk. Daha önce çizmiş olduğu bir şekli önüme koydu.

O anda ne kadar mutlu olduğumu hissettim. Güzel bir Mayıs günüydü. Güneş ısılı ısıldı. Çok şükür sağlıklıydım. Yakup Bey gibi bilge bir insanla dostluğum vardı. Ve bana zaman vererek, önemli şeyler öğrenmeme olanak sağlıyordu.

İçimdeki mutluluğun farkında olarak, onun hazzı ile masanın üstündeki şekle baktım. Daha önce üzerinde konuştuğumuz, kişinin iç ve dış dünyasıyla olan ilişkilerini gösteren şekildi. Yakup Bey, "Bugün yeniden bu şekilden söz edeceğiz," diyerek konuşmaya başladı.

"Çocuğun yetiştiği ortamda dış dünyayı, toplumu, kültürü genellikle anababa temsil eder. Çocuk büyürken anababa onun sosyalleşmesinin türünü ve derecesini, yeni deyimleriyle, sosyalleşmenin niteliğini ve niceliğini, önemli ölçüde etkiler. Çocuk içinde yaşadığı toplumun değerlerini, beklentilerini, doğru ve yanlış anababasından öğrenir. Zamanla anababa, toplumla, kültürle, sosyal yaşamla ilgili beklentileri temsil eden simgeler haline dönüşür. Çocuk anababasını içselleştirerek içinde taşımaya başlar. iç anababa sürekli çocuğun yaşamının bir parçası olur ve toplum kurallarının bekçiliğini yapmaya başlar. Çocuk toplum

YÇ4

50

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

kurallarına uymayan bir şey yaptığı zaman iç anababa onu suçlu hissettirir. Bu nedenle, çocuğun iç anababasıyla ilişkisinin kuvvetli ya da zayıf olması söz konusu olabilir."

Yakup Bey bir süre sustu, ihlamurundan bir yudum aldı ve konuşmasına devam etti; "Çocuğun doğuştan geliştirmeye başladığı kendine özgü bir psikolojik yaşamı vardır. Psikolojik yaşamının farklılık ve karmaşıklığında çocuk, kendi özelliğini, teklifini ve emsalsizliğini bulur. Bu öze iç çocuk adını veriyoruz. Eğer anababa çocuğun özünü besler, geliştirir ve yardımcı olursa iç çocuk sağlıklı gelişir."

Gözümün içine bakarak konuşmasını sürdürdü; "Demek oluyor ki her insanın içinde bir iç çocuk ve bir iç anababa var. İç anababa ve iç çocuk birbirleriyle iletişim halindedir. Eğer çocuk sağlıklı bir gelişim ortamında büyümüşse, iç çocuk ile iç anababa arasındaki iletişim karşılıklı saygıya ve sevgiye dayanır. Her iki taraf birbirini dinler ve birbirlerinin isteklerini ciddiye alarak, önemseyerek bir denge kurmaya çalışır.

"Diğer yandan, çocuk sağlıklı bir gelişim ortamında büyüme-mişse, iç çocuk ile iç anababa arasında iletişim karşılıklı saygı ve sevgiye dayanmaz. Denge ya iç anababa lehine ya da iç çocuk lehine bozuktur. İç anababa, iç çocuğu baskısı altına almış ve tamamıyla sindirmişse, onu hemen hemen yok sayar. Ya da iç çocuk, iç anababanın denetiminden tamamıyla çıkmıştır ve iç anababayı yok sayar. Her iki durum da sağlıklı bir psikolojik yaşama işaret eder."

Yakup Bey bunları söylerken şekil üzerinde değişiklikler yaparak iç çocuğu ve iç anababayı ego sınırları adını verdiği çemberin içine koydu.

Yakup Bey sözlerine şöyle devam etti. "Sağlıklı gelişmiş insanın bilinci hem iç çocuğuyla hem de iç anababasıyla tümünden ilişki halindedir. Bu bilinç iç çocuk ve iç anababayı sürekli iletişim içinde tutar. Bu iletişim neşelidir, oyuncudur, gerçekçidir, güvene ve koşulsuz sevgiye dayanır."

Yakup Bey'in yüzüne çocuksu bir gülümse yayıldı; bu gülüm-

İÇ ÇOCUK - İÇ ANABABA

51

Şekil S. 1: Her insanın içinde bir iç çocuk, bir de iç anababa vardır, iç çocuk kişinin özünü, iç anababa toplumun beklentilerini simgeler.

semeye gözlerime bakarak konuşmasına devam etti; "Böyle insanın yüzü güler, gözleri ışıltar ve enerjiktir. Yaşamdan zevk alır. Kimseyi yargılamaz. Şikâyet etmez. Yaşamında ortaya çıkan zorlukları karamsarlık kaynağı yapmaz; aksine bu zorlukları yenmesini öğrenerek daha güçlü bir insan olacağını düşünür."

Suratını astı; karamsar bir yüz ifadesiyle, "Öte yandan kalıplanmış insanın bilinci pek gelişmemiştir ve çoğu kere ya iç çocuğunu ya da iç anababasını birinci plana çıkartır ya da gerilere iter. Bu gelişmemiş bilinç ortamında, iç anababa ve iç çocuk sağlıklı bir ilişki ve iletişim içindedirler. İçimizdeki çocuğun gelişimi nasıl köstekleniyor, iç çocukla iç anababa arasındaki denge nasıl bozuluyor gibi soruları ilerki buluşmalarımızda ele alacağız. Burada belirtmek istediğim şu: İç çocuğunun gelişimi duran kişi bedenen büyümeye devam eder, ancak psikolojik olarak, özellikle duygusal yönden gelişemez. Bu nedenle iç çocuğu gelişmemiş insanlara yetişkin çocuk adı verilir."

Bu noktada Yakup Bey'in yüzü her zamanki sevecen ifadesine bürünmüştü; bana baktı ve, "Yetişkin çocukların bazı tipik davranışlarının neler olduğunu merak ediyormusunuz?" diye sordu.

52

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Tabii ki merak ediyordum. Bu duygumu ifade ettim.

Yakup Bey bir süre sessiz kaldı; bu sürede önündeki kâğıt üzerine süratle bir liste yaptı ve listeye yazdığı her davranışı açıklamaya başladı.

Tipik Yetişkin Çocuk Davranışları

"Neşesiz-küskün insan: Küskünlük, neşesizlik, hiçbir şeyden zevk alamama tipik yetişkin çocuk davranışlarından biridir. Yetişkin çocuk, yaşamın coşkulu bir yanını göremez. Hayat onu ezer. Yaşamak onun için bir yükür.

"Asık suratlı-kızgın insan: Bazı yetişkin çocuklar her şeye kızmaya hazırdır. Sağlıklı bir insanın sakin sakin konuşacağı bir konuya onlar kızarlar. Hemen öfkelenirler.

"Gergin insan: Sürekli gergin, kaygılı ve tedirgindir. En basit görünen yemek hazırlamak, komşuyu ziyarete gitmek gibi günlük olaylar bile ona gerginlik ve kaygı verir.

"Saldırgan insan: Yetişkin çocuğun en belirgin özelliklerinden biri saldırgan olmasıdır. Bir anlaşmazlığı sözle, konuşarak, tartışarak, diyalog yoluyla değil, saldırganlıkla çözmeye çalışır. Bu saldırı sözlerine ve hareketlerine yansır. En sakin ortamlarda bile saldırganlığa iletişim kurar.

"Pısırık insan: Saldırgan tipin zıddıdır. Haklı olsa dahi, ne sözleriyle, ne de davranışlarıyla hakkını savunabilir. Sürekli alttan alır; amacı başkalarını memnun etmektir. Kendisinin ne istediği pek önemli değildir."

Aklıma bir soru geldi ve Yakup Bey'e, bir kişinin hem saldırgan, hem de pısırık olup olamayacağını, sordum. "Bence olabilir," diye yanıt verdi ve şöyle devam etti: "Recep enişteni düşün. Sizin sorduğunuz sorulara yanıt verirken sık sık, 'karşımdakine bağlı, karşımdaki güçlü ise şöyle davranırım, karşımdaki güçsüz ise böyle davranırım/ demedi mi? Recep Bey hem saldırgan, hem de pısırık davranabilir."

Yakup Bey ciddi bir yüz ifadesiyle, "Onun yapmasının imkânsız olduğu şey nedir, biliyor musunuz?" diye sordu. O anda

İÇ ÇOCUK - İÇ ANABABA

53

bir soru beklemiyordum, biraz şaşkınlık geçirdim ve daha sonra bilmediğimi söyledim. "Recep Bey insanlara eşit, onurlu kişiler olarak davranmakta çok zorluk çeker," diye kendi sorduğu soruyu yanıtladı ve, "Hatta böyle davranması imkânsız denecek kadar zordur," diye devam etti. "Karşısındaki kişiye göre saldırgan olur ya da alttan alır."

Yakup Bey bir süre sustu ve önemli bir şey söyleyen insanın edasıyla, "İnsanlara gerçekten, içten saygı duymak bambaşka bir şeydir," dedi.

Bir süre daha sustuktan sonra, "Şimdi yetişkin çocuğun diğer davranış özelliklerini gözden geçirmeye devam edelim," diyerek elindeki listeye döndü.

"Yobaz-bağnaz insan: Belirli bir düşünce ya da inanç sistemine körü körüne bağlanan ve bunun dışında hiçbir düşünceyi dinlemeyen kişidir. Yobaz, hem cahil hem de okumuş olabilir. Cahil yobaz, kendi ailesinden ve çevresinden gelen inanışları hiçbir eleştiriden geçirmeden kabul eder ve başkalarına da kabul ettirmeye çalışır. Okumuş yobaz, belirli bir düşünüş biçimini, ideolojiyi eleştirisiz kabul eder ve onun ötesinde hiçbir düşünceyle ilgilenmez. Bunlar "tek yol"culardır."

Bu noktada Yakup Bey'e, "Cahil ve okumuş yobazlar arasındaki ortak yön, eleştirel düşüncenin eksikliği mi?" diye sordum. "Evet," dedi, "her türlü yobazlığın temelinde eleştirel düşüncenin eksikliği yatar. Yalnız bu pasif bir eksiklik değildir. Yani bilmemenin ötesinde, öğrenmemek ve düşünmemek için son derece saldırgan bir biçimde direnç vardır."

İnsanların öğrenmeye ve düşünmeye direnç gösterebileceğini o ana kadar hiç düşünmemiştim. Bir insanın, 'Ben öğrenmeyeceğim; ben düşünmeyeceğim,' diye diretmesini aklım almıyordu. Bir insanın, şimdi sahip olduğu inançları ve düşünceleri sorgulamaktan kaçınmasını anlayabiliyordum. Böyle bir tutumun altında, 'Benim inançlarım ve düşüncelerim diğer tüm düşünce ve inançlardan daha doğru/ kanısı saplantı haline gelmişse, bu kişi yeni fikirlere açık olamazdı.

54

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Ben bunları düşünürken Yakup Bey aklımdan bir şeyler geçtiğini yüzümden anlamıştı ve bu düşünce sürecini tamamlayıp kendisiyle konuşmama olanak sağlamak için sustu, yüzünde hafif bir gülümsemeyle benim konuşmamı bekledi. Aklımdan geçenleri paylaştım.

Beni dinledikten sonra, "Aslında ben de onu demek istiyorum; kendi düşünce ve inançlarını korumak için saldırgan bir biçimde direnirler," diyerek, bir süre sustu. Yüzündeki gülümsemeden benim düşüncemden etkilendiğini görüyordum. Yakup Bey'in benimle konuşmaktan zevk aldığını düşündüm; bu düşünce beni mutlu etti.

Bir süre sustuktan sonra Yakup Bey önündeki listeye bakarak, "Tutkunluğu olan insanı anlatayım biraz da," dedi.

Tutkunluğu olan insan: "Çevremizde en sık görebileceğimiz insan türlerinden biridir. Söz konusu tutkunluğun iki türü vardır: dış nesnesi olan ve dış nesnesi olmayan tutkunluklar.

"Sigara düşkünü, içki düşkünü insanların yanı sıra, yiyecek düşkünü insanlar da çevremizde bol miktarda vardır. Sigara düşkünü günde bir-iki paket sigarayı tüketir; içki düşkünü de her akşam 'keyif için içer. Yiyecek düşkünü yaşamın anlamını yerken bulduğundan, sürekli yer. Bunların yanı sıra, uyuşturucu ve seks düşkünlüğünden de söz edilebilir. Bu tür tutkunlukların bir nesnesi vardır."

Bu noktada sırf muziplik olsun diye, "Sizin de ıhlamura tutkunluğunuz var, değil mi?" diye sordum, ikimiz de güldük. Yakup Bey, "Eğer ıhlamursuz yapamıyorsam, ıhlamur içmediğim zamanlar gerginleşiyor ve günlük yaşamımı sürdürmek için ıhlamura ihtiyaç duyuyorsam, evet, bu bir tutkunluk olur," dedi ve şöyle devam etti. "Bazı tutkunluklar kişiye yararlı olabilir. Amerika'da üniversitedeki çalışma arkadaşlarımdan biri her gün 8 kilometre koşma alışkanlığı edinmişti. Öğle tatilinde zamanını koşarak geçirirdi. Bazı günler toplantılar nedeniyle koşamadığım-da, akşama doğru gerginleştiğini söylerdi. O akşam koşması gerekirdi. Bu yararlı bir tutkunluk. Ama, yine de bir tutkunluk."

İÇ ÇOCUK - İÇ ANABABA

55

İhlamurundan bir yudum aldıktan sonra, "Bizim burada sözünü ettiğimiz tutkunluklar kişinin hem bedensel hem de psikolojik sağlığına zararlı tutkunluklar," dedi. Bir süre sustu, ihlamurundan bir yudum daha aldı, yüzünde muzip bir gülümsemeyle, "Ben bunsuz yaşayamam!" dedi. ikimiz de güldük.

Daha sonra şöyle devam etti: "Bazı düşüncelere ve davranışlara bağlı olarak geliştirilen tutkunlukların dış nesnelere yoktur. Örneğin, kimi insanda mükemmeliyetçilik tutkusunu vardır, yani durum ve koşullar ne olursa olsun bu insanlar mükemmel bir sonuç almayı beklerler."

"Recep enişte bence buna örnek," dedim. Yakup Bey benimle hemfikir olduğunu ifade eden bir kafa işaretiyle konuşmasına devam etti; "Mükemmeliyetçiliğe tutkunlar olduğu gibi, başkalarını denetlemeye tutkun, sürekli güç peşinde koşan kişiler de vardır."

Bir süre sustuktan sonra Yakup Bey, yine çizdiği şekli önümüze koydu. "Şimdiye kadar söylediklerim, kişinin iç çocuğuyla iç anababası arasındaki sağlıklı ilişkinin davranışa yansıma-larıyla ilgiliydi. Sağlıklı iç çocukla sağlıklı iç anababa birbirleriyle iletişim kurdukları zaman, birbirlerini tamamlarlar ve daha dengeli bir davranış ortaya çıkar. Bu dediğimi iyi anlayabilmek için iç çocuğun ve iç anababanın özelliklerine bir göz atalım," dedi.

İç Anababanın ve İç Çocuğun Özellikleri

Yakup Bey sağında iç çocuk, solunda iç anababa oturuyor-muş gibi bu iki kişinin özelliklerinden söz etmeye başladı.

Sağ tarafına bakarak, "İç çocuk duygusaldır," dedi. "Kişinin yaşam enerjisi iç çocuktur. Buna karşılık," durdu ve sol tarafına dönerek, "İç anababa mantıklıdır," dedi ve devam etti: "İç çocuk duygularıyla tepki verirken, iç anababa mantığıyla tepki verir."

56

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey'den bir örnek vermesini istedim. Aramızdaki konuşma şöyle gelişti:

Yakup Bey, "Sizin bilgisayarınız var mı?" diye sordu. Olmadığını söyledim. "Almak ister misiniz?" "Evet, isterim, ama..."

Sözümü bitirmeme izin vermeden konuşmaya başladı, "İşte burada, 'Evet isterim,' diyen yönünüz iç çocuğunuz. Heyecanlı olan, hayal eden, smir tanımadan bilgisayarı almak ve hemen kullanmak isteyen o." Gülümsedi ve bir süre sonra ciddileşerek, "İçinizde bir de 'ama/ diyen yönünüz var. İşte bu yönünüz iç anababanızdan kaynaklanıyor."

"İç anababa ile iç çocuğun dengesinden söz edebilir miyiz?" diye sordum.

Başıyla, evet, dedi.

"Sizce benim iç dünyam dengeli mi Yakup Bey?" diye sordum.

Böyle bir soruyu hiç beklemiyor olmalıydı ki önce hayret etti, daha sonra gülmeye başladı.

"Bilgisayar satın alma örneğinde dengeli gözüküyor. İç çocuk bireycidir; yani sadece kendini düşünür. Sadece kendinizi düşünseniz bilgisayarı alır mıydınız?"

"Sanırım alırdım. Ama başka gereksinimlerim var ve bunlar başka sorumluluklar yüklüyor. Tüm paramı bilgisayara ayırmaya-ayıracağımın farkındayım."

Yakup Bey gözlerini açarak, "Şimdi iç anababanız konuşuyor," dedi. "Sorumlulukların bilincinde olan odur. İçinizdeki çocuk hayalcidir."

Bir süre sustu ve, "Timur Bey hayaller," dedi, yeniden bir süre sustu, düşündü ve konuşmasına devam etti; "Hayal kurmanın yaşamımızda bizim sandığımızdan çok daha önemli bir yeri vardır. İnsanlığın tüm yenilikleri iç çocuğun hayalleriyle başlar. İç anababa bu hayalleri gerçekçi bir zemin üzerinde değerlendirir."

İÇ ÇOCUK - İÇ ANABABA

57

Hayalcilik iç çocuğun, gerçekçilik iç anababanın özelliğidir. Beraberce sağlıklı bir davranış ortaya çıkar." Hayallerin önemi üstünde durmak istiyordu; ona bu konuda fırsat vermek için, "Yani insanlık tüm gelişimini iç çocuğuna mı borçlu?" diye gülümseyerek sordum.

Önce ne dediğimi pek anlayamadı; daha sonra şaka yapıyorum sanarak gülümsedi. Bir süre sonra gözlerini kısarak beni süzdü ve, "Bravo," dedi. "İnsanlığın iç çocuğuna ne kadar borçlu olduğunu ben pek düşünmemiştim. Evet, bütün gelişmeler bir hayalle başlar. Ve hayal kuran, iç çocuğumuzdan başkası değil!" Söylediğim sözün Yakup Bey tarafından takdir edilmesi beni içten içe coşturmuştu. Coşan yönümün iç çocuğum olduğunun farkındaydım. Peki, iç anababam ne diyor? diye düşündüm. 'Çok heyecanlanıp kendini kaptırıp koyverme; burada önemli bir öğrenme ortamı yaratılmış durumda; bu ortamdan alabileceğinin en çoğunu almaya odaklan,' diyordu. Evet, içimde her ikisi de konuşuyordu ve ne mutlu bana ki, her ikisinin sesini de duyabiliyordum.

Yakup Bey, tuvalete gitmek için özürlü dileyerek ayrıldı. Geldikten sonra, iç çocuğun deneyimsiz ve saf olduğunu, buna karşılık iç anababanın deneyimli olduğunu belirterek konuşmasına devam etmek istedi, ama benim aklıma bir soru takıldı ve onu Yakup Bey'e sordum; "Deneyimsiz ve saf olmanın insana faydası var mı? Sağlık zayıflık değil mi?"

Yakup Bey, bu soru da nereden aklına geldi, dercesine yüzüme baktı. İnsanlığın tüm gelişimini borçlu olduğu iç çocuğun saf ve deneyimsiz olması bir çelişki değil miydi?

Yakup Bey, "Ben kendi saf yönümü kaybetmek istemem. Sevdiğim dostlarım arasında en çok özlediğim insanlardan biri saflığını kaybetmemiş bir insandır. Kendisi elektrik fakültesinde profesördür; dünyaya bakışında, olaylara gösterdiği merakta, civil civil sağlıklı bir iç çocuğun merakı, saflığı vardır. Onun yanında kendimi yenilenmiş hissedirim. Onun gülüşü, beni dinlendirir."

58

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Demek kişinin saf olması, onun profesörlük gibi entellektüel başarı isteyen bir mevkiye geçmesini engellemiyor," dedim.

Yakup Bey, "Saflık ile ahmaklığı karıştırmayın," dedi. Gülüştük.

Nedense daha önce konuştuğumuz konular, özellikle Nesrin'le ilgili konuşmalarımız aklıma geldi ve damdan düşercesine, "Evleneceğim kişide bu saflığı ararım," dedim. "Nesrin'le evlen-meyişime sevinmemin nedenlerinden biri de bu. Nesrin'in saflığı yoktu. Her şey ölçülü bicili, hesaplı kitaplı idi. Ne sıkıcı bir hayat olurdu."

Yakup Bey neden konuştuğumu hemen anladı ve, "Gerçekten de öyle," diyerek konuşmasına devam etti; "iç çocuk saflığının yanı sıra, oyuncudur, şakacıdır, şevklidir, heyecanlıdır, civil civil enerji doludur. Bu özellikleri Nesrin'de görmüş müydünüz?"

"Hayır görmemiştim," dedim. Bir süre sustuktan sonra, "Ama, yukarıda saydığınız iç çocuk özelliklerini Nesrin de bende görmedi," dedim.

Yakup Bey, "Bunun farkında olmanıza sevindim," dedi ve, "Sezar'ın hakkını Sezar'a vermek gerekir," diyerek gülümsedi.

Yakup Bey'e, iç çocuğun yaşamımızdaki önemini şimdi daha iyi anladığımı söyledim. Daha sonra, "Bir yandan civil civil enerji dolu iç çocuğu olan, ama aynı zamanda ciddi olmasını bilen, sırası gelince, ağırbaşlı iç anababası sahneye çıkan bir insanla beraber olabilmek çok zevkli olsa gerek," dedim.

Yakup Bey, "Evlenmeyi düşündüğünüz zaman bunları unutmayın," dedi. "İç çocuğu gerçekten sağlıklı ve iç anababa ile dengeli ilişki içinde olan gelişmiş bir insanla evlenebilmek kişinin büyük başarılarından biridir veya bu onun talihidir de denilebilir."

O an içimde Yakup Bey'in kendi evliliği ile ilgili sorular oluştu. Bu konuda hiç söz açılmamıştı ve bu konuda konuşmak isteyeceğini sanmıyordum. Merakımı içime gömdüm.

Yakup Bey bir süre sustuktan sonra iç çocuk ve iç anababa karşılaştırmasına geri geldi ve sağ tarafına dönerek, "iç çocuk

İÇ ÇOCUK - tÇ ANABABA

59

sürece yöneliktir," ve sol tarafına yönelerek, "iç anababa sonuca," dedi.

Ben de gözlemimi paylaştım; "Recep enişte çocuklarının her dersten en yüksek notları almasını istiyordu. Bu, sonuca yönelik bir tutum değil mi?"

Yakup Bey, "Evet," dedi. "Recep Bey'in iç çocuğu çok zayıf, güçsüz, içinde sadece iç anababanın hâkimiyeti var. Bir dengesizlik var. Zamanla bunu daha iyi göreceksiniz. Bu nedenle çocuklar ne kadar çalışırsa çalışsınlar, önemli değil. O sürece önem vermiyor. Önem verdiği, sonuç, yani aldıkları not. Böylece çocukların gelişimi için çok sağlıksız bir ortam yaratmış oluyor."

"Recep Bey için başkasının ne diyeceği önemli," diyerek kendi gözlemimi ekledim.

Yakup Bey, benim söylediğimi onaylayan bir bakışla, "iç anababa için sosyal yaşam ön planda olduğundan, başkalarının ne diyeceği çok önemlidir," dedi ve devam etti; "iç çocuk ise, yaptığı faaliyetten alacağı coşkuya, hazzı önem verir, iç çocuğu baskı altına alınmış insanların sürekli hüznü, asık suratlı, gergin olmalarının nedenlerinden biri budur."

Dış Dünyanın tçelleşmesi: İç Diyaloglar

Yakup Bey yeni gelen ıhlamurundan birkaç yudum aldıktan sonra, "ister sağlıklı ister sağlıksız olsun, her insanın bir iç diyalogu vardır," diye yeni bir konuya girdi.

"iç çocuk ile iç anababa arasında yer alan iç diyalog bu, öyle değil mi?" diyerek Yakup Bey'e bir soru yönelttim.

"Evet, ondan söz ediyorum," diyerek sözüne devam etti. "Sağlıklı psikolojik yaşamı olan insanlarda her iki taraf -yani iç çocuk ve iç anababa- birbirini tanır, sınırlarını bilir ve diğerine saygılıdır."

Bir süre düşündü ve konuya daha fazla açıklık getirmek istercesine konuşmasına devam etti; "İç diyalog, çocuk büyürken

60

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

onun çevresinde yer alan dış konuşmanın, dış diyalogun zamanla içselleşmiş halinden başka bir şey değildir. Aynen dış dünyada olduğu gibi, iç çocuğun ve iç anababanın da kendilerine özgü bir üslubu ve iletişim tarzı vardır."

Eliyle dediğini pekiştirerek, "İç diyalog, derindir, her yerde ve her zaman devam eder," dedi. "Kişinin kendi iç diyalogunun farkına varabilmesi için bilinçli gözlem yapması gerekir; çünkü belli belirsiz bir enerji düzeyinde yer alır."

Daha önce kendi iç diyalogumun farkına vardığımı söylemek aklımdan geçmişti; fakat kendimi tuttum, söylemedim. Bunu bana söyletmeyen de iç anababan olduğunun farkına vardım.

Kendimle ilgili gözlemlerim yerine, Yakup Bey'e, Recep eniştenin ve Hatice teyzemin iç diyaloglarının farkında olduğunu sanmadığımı söyledim. Yakup Bey, "Hatice Hanım belli belirsiz bir farkında oluştan sahipmiş gibi gözüküyor, ama yanılabilirim," diye yanıt verdi. Şöyle devam etti: "Kişi sağlıklı bir aile yaşamı içinde büyümüşse, hem içindeki anababayı, hem iç çocuğunu duyar ve ikisi arasında bir denge kurar. Sağlıklı aile ortamında büyümeyen kişinin iç anababası ve iç çocuğu arasında bir denge yoktur; kişiliğinde ya iç anababa ya da gelişmesi durmuş, sağlıksız bir iç çocuk baskın rol oynar. Recep Bey'in ve Hatice Hanım'ın sizin ve benim anladığım türde sağlıklı bir gelişim ortamından geldiğini herhalde söyleyemeyiz."

Bir süre sustuktan sonra Yakup Bey sözüne şöyle devam etti: "İçindeki çocuğu sağlıklı gelişmiş bireylerin kişiliği 'özgün'-dür; çünkü bu kişilik, bireyin kendine özgü düşünce, duygu ve davranışını belirtir. Özgün bireylerin içlerindeki çocukla ilişkileri kuvvetlidir; her an iç çocukla iletişim halindedirler. İç çocuğu horlama, aşağı görme, değersiz bulma yoktur.

"Her şey dönüp dolaşır çocuğun içinde yetiştiği ailede düğümleniyor," diyerek Yakup Bey sandalyesinde geriye yaslandı. Bir süre sessiz kaldı. Daha sonra, "Aile içindeki etkileşim türlerini ele alalım; önümüzdeki buluşmayı ona ayıralım, ne dersiniz?"

İÇ ÇOCUK - İÇ ANABABA

61

diyerek benim fikrimi sordu. Herhangi bir hazırlık yapmam gerekir mi, diye sordum. "Hayır, bir hazırlık yapmanıza gerek yok. Sadece içinde bulunduğunuz aile içindeki etkileşimleri gözlemleyin. Gözlemlerinizi burada ele alalım," dedi. Bir hafta sonra buluşmak üzere oradan ayrıldım.

Ayla'nın Gözyaşları

Yakup Bey'le konuştuğum perşembe gününün akşamı aldığım notları temize çektikten sonra salona çıktım. Yemek vakti yaklaşmıştı.

Ayla akşam yemeğinden önce annesine, ertesi gün okuldan sonra arkadaşlarıyla beraber sinemaya gitmek istediğini söylemiş. Annesi, "Babana soralım, o izin verirse gidersen," demiş.

Yemekte Hatice teyzem, "Ayla yarın okuldan sonra arkadaşlarıyla sinemaya gitmek istiyor, ne dersin?" diye kocasına sordu. Ayla'nın yüzünden gerginlik, umutsuzluk ve kaygı okunuyordu.

Recep enişte, kızgın bir tavırla, "Hangi filme?" diye sordu. Ayla, "Henüz karar vermedik, yarın arkadaşlarla kararlaştıracacağız," diye yanıtladı. Aralarında şöyle bir konuşma geçti:

"Arkadaşların kim?"

"Okuldan arkadaşlar."

"Kim onlar?"

"Zeynep, Ayten, Nusret, Deniz, Hülya. Sınıf arkadaşlarım."

"Bu Zeynep Haluk Bey'in kızı Zeynep mi?"

"Evet."

Recep enişte yüzünü buruşturarak, "Zeynep ve Nusret hep bir arada imiş. Haluk Bey iyi çocuk yetiştirmesini bilmiyor. Kızını çok başıboş bırakıyor. Zeynep'le seni bir yere göndermem," dedi.

"Sadece Zeynep yok ki, başka arkadaşlar da var."

AYLA'NIN GÖZYAŞLARI

63

"Olsun. Onun arkadaşları da kendine benzer. Bir daha konuşmayacaksın onlarla."

"Onlar benim arkadaşım. Onlarla konuşmazsam, hiç arkadaşım kalmaz."

"Kendine yeni arkadaşlar bul."

Ayla ağlamaklı olmuştu. Sinemaya gitmesine izin verilmediği gibi, arkadaşlarıyla buluşmasına da izin verilmiyordu.

"Ne zaman bir arkadaşım olsa, mutlaka bir kusur buluyorsunuz."

"Doğru dürüst arkadaş bulursan kusur bulmayız."

"Bütün arkadaşlarım sinemaya, konserlere gidiyorlar, ben bir yere gidemiyorum."

Recep enişte gittikçe sinirlendiğini belli ederek, "Kız kısmının sinemaya, konsere gitmesine gerek yok. Evde otur derslerine çalış, ilerde evlenince kocanla beraber sinemaya da gidersen, konsere de," deyince Ayla,

"Sanki sen annemi sinemaya, konsere götürüyorsun," diye cevap verdi ve bu cevap ağzından çıkarken annesine baktı.

Hatice teyzem kendinin söz konusu edilmesinden çok rahatsız olmuş durumda hemen söze karıştı, "Benim sinema, konser filan istediğim yok kızım, işte televizyon var. Sineması da var, konseri de."

Recep enişte, "Yarın okuldan sonra eve geleceksin. O arkadaşlarınla hiçbir yere gitmeni istemiyorum," dedi. Ayla, "Ama, baba..." diyerek itiraz edecek oldu.

Recep enişte, "Aması maması yok. Eğer sözümü dinlemezsen, senin ayaklarını kırarım," diyerek son kararını açıkladı.

Ayla ağlayarak masadan kalkmak istedi. Recep enişte, "Otur kız oturduğun yerde. Yemeğini bitirmeden hiçbir yere gidemezsin," diyerek onu zorla yerine oturttu. Ayla'nın gözyaşları iplik gibi süzülüyordu, tekrar masaya oturdu. Ağzındaki lokmaları yutmakta zorluk çektiği belliydi, içim burkuldu. Yemeğimi bitirir bitirmez odama gittim.

Ertesi gün Ayla okuldan geç geldi. Annesi "Nerelerde kal-
64

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

dm baban duyarsa seni öldürür/' diye kızını karşıladı. Ayla, "Öldürürse öldürsün. Zaten ben yaşamıyorum ki," diye yanıtladı ve odasına gitti, güm diye kapısını kapadı.

Bir süre sonra Ayla benim odama geldi, "Timur abi seninle konuşmak istiyorum," diyerek sandalyeye oturdu. Sandalyede bir süre sessiz oturduktan sonra, "Ben bu evden kaçacağım," dedi.

Bunu duyunca içimi bir korku kapladı, içinde bulunduğu ruh halini anlıyordum ama, 'Durum benim sandığımdan da tehlikeliymiş,' diye düşündüm.

Korkunun etkisinden kurtulunca alttaki ikinci duygum olan Ayla'ya acıma duygusunun farkına vardım.

Gençliğinin en güzel yıllarını cehennemde geçiriyordu sanki. Elimden geldiğince bilinçli olmaya karar verdim. Yakup Bey'in tavrıyla onu dinleyecektim.

"Bunaldın bu evden, değil mi Ayla?" dedim. Ayla, "Evet, bunaldım," diye söze başladı ve devam etti;

"Babamın bana hiç güveni yok. Her davranışım denetleniyor. Liseyi bitirdikten sonra belki üniversiteye bile göndermeyecek. Belki görücü usulüyle evlendirecek. Sanki ben insan değilim de evin bir 'mal'iyim."

"Bir birey olarak sana saygı gösterilmiyor..." Ayla, "Ne saygı gösteriyorlar, ne de beni anlamak istiyorlar," dedi ve kararını açıkladı; "Kaçmaya karar verdim." "Nereye kaçacaksın?" diye sordum. "Arkadaşım Hülya, 'Gel bizde kal,' diyor." Bunun üzerine, "Hülya annesi ve babasıyla konuşmuş mu?" diye sordum.

Ayla, "Bilmem, herhalde konuşmuştur," dedi. "Ayla'cığım," dedim, "neler hissettiğini biliyorum. Annenin ve babanın sadece seninle değil, Erol'la olan ilişkileri de beni gerçekten üzüyor. Bu konuda çok saygı duyduğum biri ile konuşuyorum, hatta bu konuda kitap yazmaya karar verdim."

Ayla önce şaşırıldı. Daha sonra benim bir kitap yazdığımı ha-

AYLA'NIN GÖZYAŞLARI

65

tırladı ve Erol'dan ve kendisinden söz eden bir kitabın çekici olduğunu düşünmüş olmalı ki, "Yazdığın kitabı ben de okuyabilir miyim?" diye sordu.

"Okumanı çok isterim," dedim. Ve yüzümde acı bir gülümsemeye, "Kitabın yazılabilmesi ve senin okuyabilmen için bu aile içinde kalman gerekiyor," diye sözümü bitirdim.

Suratı asılarak, "Niçin?" diye sordu.

"Çünkü kitabı sizlerin etkileşimleriniz üzerine yazıyorum. Sen gidersen, ailenin etkileşiminde büyük bir gedik açılacak," diye bir açıklama yaptım.

Ayla haklı olarak kızgın bir sesle, "Sen kitap yazacaksın diye ben bu cehennemde mi kalayım?" dedi.

Derin bir nefes aldım. Onun yerinde ben olsam ben de alınır ve kızardım diye düşündüm. Hafifçe omzuna elimi koyarak, "Ayla'cığım," dedim, "senin bu evden kaçmanın sana daha yararlı olacağını düşünsem, elimden geldiğince kaçmana yardımcı olmaya çalışırdım. Ama, bunun ne sana ne de ailene bir yarar getireceğine inanmıyorum." Bir süre sessiz kaldıktan sonra, Ayla'nın gözlerinin içine bakarak, "Her şeyden önce işin içine bazı yasal sorunlar giriyor," dedim.

Kızgın bir tavır içinde, bana meydan okurcasına, "Hangi yasal sorunlar giriyor?" dedi.

Sakin bir sesle açıklamaya çalıştım; "Yasalara göre, sen 18 yaşını dolduruncaya kadar kendi yaşamınla ilgili bağımsız kararlar veremezsin. Annen ve baban senin yasal gardiyanın. Sen Hülyalara kaçarsan, Recep enişte Hülya'nın anababasını mahkemeye verebilir. Ayrıca işin parasal yönü de var. Hülya'nın annesi, babası senin masraflarını ne kadar karşılayabilirler?"

Ayla bu yönleri pek düşünmemişti; 'ne olur bana yardım et,' dercesine yüzüme baktı.

Bir süre sessiz kaldıktan sonra, "Sana bir teklifim var," dedim.

"Ne?" diyen bir yüzle bana bakıyordu.

"Biliyorsun," dedim, "ben bir kitap yazdım. Bu kitapta algıla-

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ma ve düşünme konularını örnekleriyle anlatıyorum. Bu konuları dikkatle oku, üzerinde konuşalım ve içinde bulunduğın duruma uygulayalım. Ne dersin?"

Ayla kuşkuyla bir sesle, "Kitap okumak benim sorunumu çözer mi? Burası bana cehennem azabı veriyor," dedi.

"Aslında Ayla'cığım, o kitabın tümünü okumanı isterim," dedim ve üzerine basa basa, "Kendini ve sorununu anlamak bakımından sana çok yardımcı olacak," diye devam ettim.

Ayla'nın pek inanmadığı gözlerinden belliydi, ama bana olan sevgisi ve güveninden olacak, "Peki okuyayım," dedi.

Omzunu sıkarak, "Akıllı bir karar verdin, Ayla," dedim ve, "Benimle konuştuğın için memnun oldum. Ben senin arkadaşım, bana her zaman içini açabilirsin," diye devam ettim.

Ayla o tatlı gülümsemesiyle, "Teşekkür ederim Timur abi, sen de olmasan bu evde konuşacak kimse yok," dedi. Biraz sonra, "Seninle konuştuğumu bilse babam buna da izin vermez," diyerek babasına olan öfkelerini bir kez daha dile getirdi. Daha sonra da, "O kitaptan sende var mı?" diyerek benden kitabı istedi.

Kitabı kendisine verdim. Teşekkür etti. İçim rahatladı. İç burukluğu içinde bir süre oturdum, düşündüm. Daha sonra Ayla ile olan etkileşimimi yazmaya başladım.

7 Aile Sistemi

Perşembe günü Yakup BeyTe buluştuğumda Ayla ile olan etkileşimimi kendisine anlattım. Yakup Bey, "Gerçekten hüzün verici bir durum. Umarım okuduğın kitap Ayla'ya kendi aile sisteminin üzerine çıkma olanağı verir," dedi.

Bir süre sessiz kalıp ihlamurlarımızı yudumladıktan sonra, "Bugün aile sisteminden söz edeceğim," dedi. Sistem kelimesinin bu bağlam içinde kullanımını pek anlayamamıştım. "Aile sistemi sözü bana biraz tuhaf geliyor," dedim. "Bir ülkenin sağlık sisteminden, bilgisayar sisteminden söz edildiğini duydum, ama aile sistemi dendiğini hiç duymadım."

Yakup Bey, kafasını sallıyor ve gülümsüyordu; nasıl bir zorlukla karşılaştığını anlamıştı. "Önce sistemi tanımlayalım," dedi ve tanımladı; "Sistem, bir ilişkiler bütünüdür; bu bütünde parçalar, belirli bir işlevi gerçekleştirmek için bir araya gelmişlerdir." Bir süre sustu; sorun var mı, dercesine yüzüme baktı; söylediğini anladığımdan emin olduktan sonra devam etti; "Parçaların birbiriyle nasıl bir ilişki içinde olduğunu sistemin kuralları belirler. Bir ülkenin sağlık sistemi denildiğinde, doktor, hastane, hasta, ilaç, hasta bakımı gibi sağlıkla ilgili birimleri birbirleriyle ilişki içine sokan ve bu ilişkileri düzenleyen yasalar, yönetmelikler ve kurallar gibi konular akla gelir. Aile sistemi denildiğinde ailede bulunan anne, baba, çocuklar, varsa büyükbaba, büyükanne ve bu kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen kuralların tümü anlaşılır."

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey'e, şimdiye kadar hep 'aile'den söz ettiğimizi, neden şimdi sistem sözcüğünü kullanmak gereksinimi duyduğumuzu sordum. "Aile sistemi kavramını vurgulamanızın amacı ne?" dedim.

Yakup Bey, "Bugünkü konuşmamızda sistem kavramı önemli de onun için," dedi ve açıkladı; "Sistem olarak ele alınca, aile içindeki herkesin sürekli birbirini etkilemekte olduğunu peşinen kabul etmiş oluruz. Böyle bir anlayış içinde, ailedeki herhangi birinin davranışını anlayabilmek için, o kişinin aile sistemi içinde yer aldığı pozisyona bakmamız gerektiğini anlarız."

Anlıyordum, ama bir örneğe gereksinim duyuyordum. "Bir örnek verebilir misiniz?" dedim.

Yakup Bey, "Peki," dedi ve gülümseyerek Ayla'yi örnek verdi: "Ayla'nın davranışını anlayabilmek için aile içinde onun nasıl bir yerde bulunduğunu, diğerleriyle nasıl bir etkileşim içinde olduğunu anlamamız gerekir. Varsayalım ki, Ayla evden kaçtı, iş büyüdü ve sonunda onu psikoterapiste götürdük. Eğer psikoterapist sadece Ayla ile ilgilenir ve 'Ayla'daki davranış bozukluğunu düzeltmek' gibi bir tavır takınırsa, o zaman Ayla'yı çevresinden soyutlamış olarak ele almış olur. Aile sistemi kavramını bilen bir psikoterapist, Ayla'yı 'diğerleriyle ilişki içinde' ele alması gerektiğini bilir."

Sistem tanımını hatırlayarak, "Aile sistemi denince, bunun doğal sonucu olarak aile kurallarından söz etmek gerekiyor herhalde," diyerek Yakup Bey'in yüzüne baktım.

Beklediğim gibi, "Evet," dedi ve devam etti. "Hatırlarsan sistem içinde yer alan parçaların birbiriyle nasıl bir ilişki içinde olduğunu sistemin kuralları belirler, demıştik. Doğal olarak aile sistemini oluşturan kurallardan söz etmemiz gerekir. Her ailede ya açıktan açığa konuşulabilen ya da açıkça konuşulamayan ama herkesin uyması gereken gizli kurallar vardır. Aile ne kadar sağlıklı ise kurallar o kadar gizlidir, örtüktür ve bilinçaltına itilmiştir. Fakat açık ya da örtük mutlaka kurallar vardır. Kuralsız aile yoktur."

AİLE SİSTEMİ

Bana baktı ve hafif öne doğru eğilerek, "Evde bulaşığı kim yıkar?" diye sordu.

"Hatice teyzem," diye yanıt verdim.

"Bir gün Recep enişten bulaşıkları yıkamaya başlasa, Hatice teyzen hayret eder mi?"

Gülmeye başladım ve, "Hem de nasıl. Gözlerine inanamaz!" dedim.

"Çocuklar da hayret eder mi?"

"Evet, onlar da çok hayret ederler."

"Bu ailede, herhangi bir yerde, 'Bulaşıkları Hatice Hanım yıkar,' diye bir kural yazılı mı?"

"Hayır."

"Ama herkes bulaşığı kimin yıkaması gerektiğini biliyor, değil mi?"

Gülümseyip biraz daha öne eğilerek, "İşte," dedi, "bu örnekle sizin ailede mevcut bir kuralı ortaya çıkarmış olduk."

"Kurallar ailede kimin ne iş yapacağını ötesine de geçebilir değil mi?" diye sordum.

Yakup Bey, "Tabii," dedi. "Aile kuralları, yaşamın her yönünü kapsar. 'Parayı kim, nasıl harcar', 'hangi ev işlerini, kim yapar', 'kim, ne zaman, nasıl giyinir', 'kime, nasıl hitap edilir', 'çocuğu kim, nasıl terbiye eder', 'hangi duyguları, kim, kime, nasıl ifade edebilir', 'beden sağlığı nedir ve nasıl korunmalıdır' gibi birçok alanı kapsar."

Daha örnek vereyim mi, der gibi baktı. Bir süre sonra konuşmasına devam etti; "Daha önce söylediğim gibi sağlıksız ailede kuralların çoğu bilinçaltıdadır ve açık seçik ifade edilmemiştir. Bu kuralları kimse tartışamaz." Gözlerini kısarak baktı ve, "Bana öyle geliyor ki, teyzenin evindeki kuralların birçoğu gizli, tartışılmayan kurallardır."

"Bunu nasıl anladınız Yakup Bey?" diye sordum.

"Sizin anlattıklarınızdan," dedi, "Recep Bey'in ve Hatice Hanım'ın sorduğunuz sorulara verdiği yanıtlardan.

Örneğin, sağlıksız ailenin gizli kurallarından biri mükemmelliyetçilik"tir. Yapılan

70

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

her işte, söylenen her sözde, girilen her sınavda kişinin mükemmel olması beklenir. Her şey göstermelidir, başkalarının beğenisi için yapılır. Ölçütler kişinin dışında, başkaları tarafından belirlenmiştir; o ölçütler çerçevesinde bireyin en mükemmeli başarması beklenir. Bireyin ölçütleri değiştirmeye ya da tartışmaya hakkı yoktur."

Yakup Bey benim içinde yaşadığım aileyi tanımlıyordu; söylediği her şey tam teyzemlerin ailesine uyuyordu.

"Gerçekten," dedim, "hem Recep enişte hem de Hatice teyzem bazı soruları yanıtlarken bu düşünceyi belirttiler."

Elimdeki notları karıştırdım, sorulan soruları ve yanıtları gözden geçirdim.

"Örneğin, Recep enişte 'Kendinizi katı ve mükemmelliyetçi olarak görür müsünüz?' sorusunu, 'Evet. Yapılan işin mükemmel olması gerekir. Bu konuda müsamaha yok. Benim çocuklara öğretmek istediğim bu. Bir türlü anlamıyorlar. Başkasının çocuğu sınıfta pekiyi aldığı halde benim çocuğum ondan düşük alırsa pataklarım. Hiç affetmem,' diye yanıtlamıştı. Aynı soruya Hatice teyzemin verdiği yanıtta da işin hatasız yapılması vurgulanıyordu."

Yakup Bey, söylediklerimi dikkatle dinledi ve, "Mükemmelli-yetçilik kuralı, kişinin kendi gerçeğinin hiçbir değeri olmadığını, kendi düşünüş ve değerlendirmesinin önemsiz olduğunu ifade eder," diyerek konuşmasına devam etti; "Bu kuralların geçerli olduğu sağlıksız aile ortamında yetişen çocukların yaşamla ilgili en temel duyguları mutsuzluktur. Kendilerini değersiz bulurlar; değersiz buldukları özlerinden utanç duyarlar; ileride değişebileceklerine inanamazlar ve bu nedenle umutsuzdurlar."

Yakup Bey konuşmasına devam edecekti, ben dayanamadım ve "Ayla aynen bu duyguların içinde," diyerek onun sözünü kestim. Hızımı alamadım ve devam ettim, "Erol da böyle olacak. Aile sistemine ve aile kurallarına niçin önem verdiğimizizi şimdi daha iyi anlıyorum. Recep eniştenin mükemmelliyetçilikle ilgili soruya verdiği yanıtta sonra ben, 'Ayla ya da Erol, elinden

AİLE SİSTEMİ

71

geldiği kadar çok çalıştığı halde pekiyi alamazsa, yine de döver misiniz?' diye sorduğumda Recep enişte,

'Daha çok çalışsınlar. Neleri eksik? Çalışsınlar. Sınıfta onlardan yüksek not alan olmayacak!' demişti.

Yakup Bey, benim heyecanlanmamdan hoşlanmıştı; o da heyecanlı bir şekilde, "Çocuklar bu tür bir tutum içinde kendi eğitimlerine değil, ne yapıp edip yüksek not almaya yönelirler," diye söze başladı ve devam etti;

"Kişinin gayreti, öğrenme alışkanlıkları, hatalar yaparak gittikçe daha doğruya doğru ilerlemesi anlamsızlaşır.

Bu görüşe göre önemli olan, hileyle dalavereyle de olsa, sonucun alınması."

"Bizdeki spor anlayışına benziyor," dedim.

Gülümsedi, sonra şakacı bir tavrıyla, "Konuyu dağıtma!" dedi.

Her ikimiz de güldük. Yakup Bey bir süre sonra konuşmaya başladı; "Sağlıksız ailenin bir diğer gizli kuralı da spontanlık da denen kendiliğindenliği bastırma'dır. Kişinin özünden kendiliğinden gelen duygu, düşünce ve davranışların ifadesi yasaktır. Bu ailede kişilerin içlerinden geldiği gibi şarkı söylemesi, kahkaha atması, gidip birini kucaklaması hiç hoş karşılanmaz."

Yakup Bey söyleyince farkına vardım; Recep eniştemin ve Hatice teyzemin evinde kimse birbirine sıcak söz etmez, kucaklamaz, şarkı mırıldanmaz. Bunu Yakup Bey'le paylaşınca, "Çünkü bu tür davranışlar yasaktır. Her söz, her davranış denetlenip, süzgeçten geçirildikten sonra ifade edilmelidir. Her şeyin kontrol altında olması gerekir," dedi.

"Bu kural niçin bu kadar önemli?" diye sordum.

Verdiği yanıt çok ilgimi çekti; "Özüne güveni olmayınca, mü-kemmeliyetçilik ve denetleme yoluyla insan çevresinde bir güven ortamı yaratmayı umar. Bu tür insanlar daha önce sözünü ettiğimiz iç ilişkiyi hiç önemsemez, ama dış dünya ile olan ilişkilerini çok önemserler. İçteki boşluğu dıştan elde ettikleriyle doldurmaya çalışırlar, istediklerini elde edemeyince kendilerini sorumlu tutmazlar, mutlaka başkalarını suçlarlar."

72

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Mükemmeliyetçiliğin altında kişinin kendi özüne olan güvensizliğinin yattığını hiç düşünmemiştim. Özellikle, yaşamından sorumluluk almayan insanların başkalarını suçlamaları dikkatimi çekti ve, "Bu suçlama davranışı da gizli bir kural mı?" diye sordum.

Yakup Bey, "Evet," dedi ve devam etti, "sağlıksız ailenin gizli kurallarından biri de suçlama'dır. Herkes herkesi suçlar. Evde iş yaparken yanlış yapan anne, kabahati çocukların gürültü yapmasında bulur. Aşırı sigara ve içki düşkünü baba, sağlığının bozulma nedenini karısının pişirdiği yemeklerde bulur. Erol arkadaşının evine gittiği için cezalandırılmıştı, değil mi?"

"Evet, doğru hatırlıyorsunuz," dedim.

"Hatice Hanım, Erol'un arkadaşının evine gitmesini kendi mutsuzluğunun nedeni olarak görmüş, onu suçlamıştı. Böyle bir ailede yetişen çocuk bir dersten düşük not aldığı zaman doğal olarak öğretmeni suçlayacaktır. 'Öğretmen bana kırık not verdi,' diyecektir. Sağlıklı ailede yetişen insan ise bu durumda, 'Öğretmenin sorduğu soruları iyi bilemediğim için kırık not aldım,' der."

"Çocuk bu sorumluluk duygusunu nasıl kazanıyor?" diye sordum ve Yakup Bey, "Anababası kendisiyle koşulsuz sevgiye dayanan gerçek bir ilişki kurmuş olduğu için kazanıyor," dedi. Bir süre düşündükten sonra, "Şu anda sağlıksız bir aile içinde bulunuyorsunuz," diyerek devam etti. "Bu nedenle sağlıksız ailenin özelliklerini inceliyoruz. Bu incelemeyi bitirdikten sonra, isterseniz, çocuklarını sorumlu ve güçlü bireyler olarak yetiştiren, onları kalıplamayan aksine geliştiren anababanın özelliklerini inceleriz."

"Bunu çok isterim, Yakup Bey," dedim. "Böylece sağlıklı ve sağlıksız aileyi karşılaştırma olanağım olur."

"Evet, karşılaştırma yoluyla her iki ailenin özelliği daha iyi belirir," dedi. Sonra ilave etti, "Şimdi kuralları incelemeye devam edelim: Sağlıksız ailenin gizli kurallarından bir diğeri ise beş temel özgürlük olarak bilinen algılama özgürlüğü, düşünce-

AİLE SİSTEMİ

73

lerini ifade edebilme özgürlüğü, duygularını ifade edebilme özgürlüğü, bir şeyi isteme ya da reddetme özgürlüğü ve son olarak kendi özünü gerçekleştirme özgürlüğünün inkârıdır. Sağlıksız ailede bu özgürlükler yoktur," dedi.

"Bunları biraz açar mısınız Yakup Bey," dedim.

"Algılama özgürlüğünün olmadığı yerde, kişinin neyi nasıl algılaması gerektiği kendine söylenir; kendi iç dünyasına ait ve en doğal hakkı olan algılama özgürlüğünü kullanmasına izin verilmez, yönlendirilmeye çalışılır."

"Algılamayı nasıl yönlendirebilirler?" diye sordum.

"Ailede otorite durumunda olan kişinin -ki bu kişi bizim toplumumuzda çoğu kere babadır- istediği biçimde algılanılması istenir."

"Ama bu nasıl mümkün olur?" diye itiraz ettim; "Daha önceki buluşmalarımızda anlattıklarınızdan anladığım şu ki, algılama bizim entelektüel kararlarımızın altında çalışmaz, onun kendine göre bir işleyiş tarzı var. Sizin yeni deyiminizle, 'algı kendine özgü bir sistem,' olmalı."

Yakup Bey, benimle gurur duyduğunu ifade eden bir yüz ifadesiyle, "Bu nedenden ötürü algılama özgürlüğünün inkârı çok zararlıdır. Çocuk bir şey, bir dünya algılar. Ailedeki otorite, yani anababa, 'Senin gördüğün dünya yanlış, doğrusu bu,' der. Eğer o kişi kendi algılamasında ısrar ederse, ki normal budur, o zaman otorite onu cezalandırır. Eğer bu kişi büyüme çağındaki bir çocuksa otoritenin, yani anababanın bilgeliğinden hiç şüphe etmez, edemez. 'Demek ki, bende bir bozukluk var,' sonucuna ulaşır. Bu tür

deneyimler kişinin özünü inkâr eden, zayıflatan yaşantılardır. Bu yaşantıların sık sık tekrar edildiği kalıplayan ailede kişinin özü zedelenir."

Ayla'yı ve Erol'u düşündüm; içim burkuldu ve, "Çok yazık," dedim.

"Bir diğer kural 'konuşmak yasak' kuralıdır," diye Yakup Bey açıklamasına devam etti; "Bu kuralı şöyle anlamak gerek: Aile üyelerinin ailenin işleyişi ile ilgili kurallar üzerine konuş-

74

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

maları, tartışmaları, fikir yürütmeleri yasaktır. Aile içindeki sağlıksız durumdan, bu durumun ortaya çıkmasına yol açan kurallar ve davranışlardan söz etmek yasaktır. Bu kural, beş özgürlüğün kısıtlı olmasına ilişkin biraz önce sözünü ettiğimiz kuralın doğal sonucudur."

"Bu tür aile polis baskısıyla idare edilen despot devletlerin idaresini hatırlatıyor bana," dedim.

Yakup Bey, sesimdeki öfkeyi sezmişti. "Demokratik yöntemi siyasal yaşamlarında gerçekleştirememiş toplumların önündeki en büyük engel, toplumdaki sağlıksız, kalıplanmış insan sayısının çoğunlukta olmasıdır," dedi.

Gözlerimin içine baka baka konuşmasını sürdürdü; "Bu tür insanların kaynağı sağlıksız ailedir. Demokratik anlayış aile içinde yaşamıyorsa, siyasal düzen olarak toplumda yaşayamaz. Kişinin günlük yaşamında bir gerçek haline gelemmez."

"O toplumun anayasası demokratik olsa dahi..." diye sözüme başlamıştım, Yakup Bey sözümü keserek, "Dünyanın birçok totaliter rejimi, demokratik görünümlü anayasaların arkasına sığınır," dedi.

"Ama anayasa..." diye yine konuşacak oldum, fakat Yakup Bey, "Fırsat bulsanız siyasetten konuşmaya bayılırsınız. Ama ben sağlıksız ailenin temelindeki kurallar üzerinde konuşmak istiyorum," diyerek sözümü kesti.

Tamam mı, der gibi yüzüme baktı ve bir süre sonra konuşmaya başladı; "Sağlıksız aile düzeni, aile içindeki kırgınlık ve küskünlüklerin devamını ister."

Hayretimi saklayamadım ve, "Niçin?" diye sordum.

"Aile içindeki kırgınlık ve küskünlüklerin sürdürülmesi, kişilerin birbirini anlamasını ve sağlıklı ilişkiler kurmasını önler. Bu tür kırgınlıklar ve küskünlükler, ailenin sağlıksız oluşunun temelinde yatan esas nedenleri sakladığından, sağlıksız aile düzeni bu kırgınlıkların devamını ister. Bu nedenle, kronik çatışma ve sürtüşmeler ailede sürer gider."

"Siz söyleyince dikkatimi çekti," diyerek Yakup Bey'e, Recep

AİLE SİSTEMİ

75

enişte ile Hatice teyzemin sık sık birbirleriyle konuşmadıklarını gördüğümü söyledim. "Ayla ara sıra hem annesine hem babasına küser. Ama en belirginini galiba en çok Recep eniştenin teyzeme küsmesi. Erol şimdilik böyle bir davranış göstermiyor."

Yakup Bey gülerek ve çaresizlik gösteren bir el işaretiyle birlikte, "Biraz büyüsün, o da küsmeye başlar. Öyle yapmak zorunda. Ailenin kuralı böyle," dedi.

Biraz soluklandıktan sonra aile kuralları üzerinde konuşmaya devam etti; "Sağlıksız ailenin bir başka kuralı da aile üyelerinin birbirlerine güvenmemeleri. Sağlıksız ailede kimse kimseye güvenmez. Doğru hatırlıyorsam, bu sizin sorduğunuz sorulara verilen yanıtlarda kendisini göstermişti."

Yanıtları gözden geçirdim ve, "Gerçekten de Recep enişteye İnsanlara güvenir misiniz?" diye sorduğumda, 'kendim de dahil, hiç kimseye güvenmem,' diye yanıtlamıştı. Hatice teyzem aynı soruya şu karşılığı vermişti: 'Güvenilecek olanı var, güvenilmeyecek olanı var. Ama Allah kimseye muhtaç etmesin. Elden ayaktan düşsem, Recep de bir tekme vurur, çocuklar da. Hiçbirine güvenmem.'"

"Güven duygusu, kişilerin birbirlerine değer verdiği, desteklediği ilişkiler ortamı içinde gelişir. Bu ortam sağlıksız ailede yoktur. Sağlıksız ailede yetişen kişi, kimseden saygı ve koşulsuz sevgi görmediği için, kimsenin kendine yardım edeceğine inanmaz. Yardım etmek isteyenlerin mutlaka bir 'art düşüncesi, çıkarı vardır,' diye düşünür."

Aklıma bir soru daha gelmişti, sorayım mı diye düşündüm. Yakup Bey, "Haydi sor!" dedi. Sorum olduğunu gözlerimden anlamıştı. Sordum: "Bir ailenin sağlıksız olması için bu özelliklerin tümünü yansıtması gerekir mi? Gözden geçirdiğimiz özelliklerin birkaçını gözlemlememiz yeterli mi?"

"Ben aile sağlığının dereceli olduğu kanısındayım," dedi. "Yani aileleri, 'sağlıklı' ve 'sağlıksız' olmak üzere iki kategori içinde düşünmek yerine, 'biraz', 'oldukça', 'çok' gibi niteliklerin kullanıldığı bir dereceleme daha uygun düşer. Böylece 'bi-

76

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

raz sağlıksız' bir aile ile 'oldukça sağlıksız' bir aileyi birbirinden ayırt edebilirsiniz."

"Anlıyorum," dedim ve ne anladığımı söyledim; "Yani, bir ailede ne kadar çok sağlıksız kural gözlersek, o aileye o derece sağlıksız diyebilme olanağımız var."

"Evet. Bu tür bir değerlendirme bence gerçeğe daha uygun," dedi.

Çekine çekine, "Yine siyaset yapıyorsunuz, diye kızacaksınız belki Yakup Bey, ama ben güven konusuna dönerek bir gözlemde bulunmak istiyorum," dedim. Başıyla, dinlediğini ve konuşmama devam etmemi belirtti, devam ettim; "Toplumla aile arasında bir ilişki kuruyorum. Yani insanların birbirine güvenmediği, ama güvenirmiş gibi yüzüne güldüğü bir toplumda sağlıksız bir durum yok mu?"

Gülerek, "Size kızmıyorum. Sadece konuyu dağıtmanızı önlemeye çalışıyorum. Bu tür gözlemler yapmanız aslında hoşuma gidiyor ve bu tür gözlemler yapabildiğiniz için konuşmalarımızın yararlı olduğuna inanıyorum. Ben de aynı kanıdayım," dedi.

Biraz gerindi, etrafına bakındı, ama kafasının bu konuyla ilgili olduğu yüzünden belli oluyordu. "Yine de söyleyeyim," diye devam etti; "Toplumla ilgili sağlıksız yönlerin köklerini ben ailelerde görüyorum.

Türkiye'de, Türk ailesinin işleyiş biçimini iyice anlamadan, kavramadan, Türk toplumunun aksayan yönlerini gerçekçi olarak tanımlayamayız. Bu nedenle, biri bana toplumun aksayan yönlerini gösterip bu toplumda yaşamın ne kadar zor olduğunu sürekli söyler, ama kendi ailesinde sağlıksız, kalıplayan aileyi sürdürürse, bu kişiyi dinlemenin benim için bir zaman ve enerji israfı olduğunu düşünürüm."

"Ben öyle mi yapıyorum?" diye çekinerek sordum.

Yakup Bey, biraz muzip bir tavırla, "Fırsat bulsanız hemen şikâyete başlayacaksınız gibi bir izlenim veriyorsunuz. Çevremde yeteri kadar şikâyet eden var. Anlamak isteyen, keşfetmek isteyen yok denecek kadar az. Onun için biraz sabrım da az," dedi.

AİLE SİSTEMİ

77

Yakup Bey'in bu sözleri üzerine ilerde daha dikkatli olmaya karar verdim. Yakup Bey düşündüklerimi anlamış olacak ki, "Siz aklınızdan geçenleri olduğu gibi söyleyin, hoşuma gidiyor. Eğer sabrım taşarsa siz anlayış gösterirsiniz. Aklınıza gelenleri bana söyleyemeyeceğiniz türden bir ilişkiyi sağlıksız bulurum. Sizinle ilişkimin sağlıksız olmasını istemiyorum," dedi.

Konuyu bitirmiş bir hali vardı. İhlamurlarımızı yudumladık, sağdan soldan konuştuk. "Salı günü gelebilir misiniz?" diye sordu. Gelebileceğimi söyledim. Salı günü aile rolleri ve aile sisteminin gereksinimleri üzerinde konuşacağını söyledi. "Daha önce almış olduğunuz notları getirmeniz iyi oluyor, bazı referanslar yapabiliyoruz," dedi ve ekledi: "Aileyi gözlemeye devam edin ve notlar alın. ilerde bu gözlemleri inceleyeceğiz."

Salı günü buluşmak üzere oradan ayrıldım.

8

Aile Sisteminin Gereksinimleri

AİLE SİSTEMİNİN GEREKSİNİMLERİ

79

Eve geldikten sonra aldığım notları temize çekmeye başladım. Ayla odama geldi, "Nasılsın Timur Abi?" diye konuşmaya başladı. Ayla ne annesiyle ne de babasıyla rahat konuşma olanağına sahipti. Konuşmak istediği zaman ya susturuluyor ya da azarlanıyordu. Bu nedenle onunla ilişkiye daha da önem veriyor, ilişkimizin sevecen ve sağlıklı olmasına özen gösteriyor-dum.

Ayla, "Nemika halamın kızı Leman abla bize geliyormuş, anneme mektup yazmış," dedi. Ayla'run heyecanlı bir hali vardı. Bu haberin onu sevindirdiği belli oluyordu.

Leman'ın ismini duymuştum. Recep eniştenin ablası Nemika Hanım'ın kızıydı. Hatırladığım kadarıyla geçen yıl bir mühendisle evlenmişti; şimdi Eskişehir'de yaşıyorlardı. Yeni evli genç bir kadının tek başına amcasını ziyarete gelişi biraz alışılmıştın ötesinde bir şeydi. Ne var ki, kendilerini pek tanıımıyordum. Onun için herhangi bir yorum yapmadım.

Ayla ile konuşurken Erol da geldi ve, "Timur abi, Leman ablam geliyor, o benim odamda kalacak, ben de senin odanda kalacağım, biliyor musun?" dedi.

Bilmiyordum. Ayla'nın yüzüne, Erol'un benim odamda kalacağını biliyor muydun, der gibi baktım. Biliyordu, ama bu ona pek önemli görünmediği için söylememiştii.

Biz konuşurken, Hatice teyzem geldi. Erol'un konuşmasını duymuştu ve onun sözünü destekleyerek şunları söyledi: "Babalan akşam sana söyleyecekti, ama Erol bekleyemedi. Görümcemin kızı Leman bir süre için bize geliyor. Düşündük, Leman buradayken Erol'un senin odamda kalmasını daha uygun gördük. Leman'a Erol'un odasını vereceğiz."

Erol'un yüzüne baktım, o hayatından memnundu. Leman'ın gelişi, kendisinin benim odamda kalışı onun için heyecan verici olaylardı. Gözleri ışıl ışıl bana bakıyordu. Erol'a gülümseyerek baktım, "Uyurken horlar mısın?" diye sordum. "Horlamam," dedi. "Ben de horlamam. O zaman bir sorun yok," dedim. Gülüştük.

Salı günü Yakup Bey'le buluştuk. Kendisine Leman'ın geleceğini ve Erol'un benim odamda kalacağını anlattım. "İsabetli bir karar/" dedi. Neden söz ettiğini pek anlayamamıştım. Açıklamasını istedim, konuşmaya başladık:

"Erol'un sizin odanızda kalmasına karar vermeleri isabetli"

"Niçin?"

"Başka seçenekleri düşün: Erol, ablası Ayla'nın odasına gidebilirdi. Ya da Leman, Ayla ile beraber kalabilirdi. Leman genç bir kadın, sen genç bir erkeksin. Senin odanda Erol olursa sosyal bakımdan daha güven verici, daha kabul edilebilir bir durum yaratılmış oluyor."

Biraz şaşırılmıştım; Yakup Bey'e, "Yani bana güvenmiyorlar mı?" diye sordum.

"Sana ya da Leman'a güvensizliğin çok ötesinde bir durum var," diye açıklamasına başladı: "Recep Bey kendi ablasıyla, ablasının kocasıyla ya da onları tanıyan kişilerle konuşurken, evde senin gibi bir delikanlı olduğunu söylemekten çekinir. Ama, sen Erol'la aynı odada kaldığın zaman durum daha makul, kabul edilebilir bir hal alır. Sosyal roller içinde düşünmeye alışmış kafa yapısı içinde Erol'un senin odanda kalması daha uygun."

'Sosyal roller içinde düşünmeye alışmış kafa' deyimini ilgimi çekmişti, Yakup Bey'den açıklamasını istedim.

80

Yakup Bey, "'Sosyal roller içinde düşünmeye alışmış kafa', insanları tekliği, emsalsizliği içinde değil, yaşamda almış oldukları roller içinde tanıma, anlama ve ilişkiler kurmayı ifade eder," dedi ve devam etti; "Aileyi ele alalım. Her ailede olması gereken bazı roller vardır: 'Karı', 'koca' gibi. Duymuşsunuzdur, bazıları 'Karı dediğin şöyle olmalı ya da böyle olmalıdır...' gibi sözler ederler. Burada herhangi bir insandan değil, bir kategoriden, bir rolden söz edilmektedir. Çocuk doğduktan sonra, 'karı', 'koca' olma rollerine 'anne' ve 'baba' olma eklenir. Çocukların sayısı çoğaldıkça ailede, 'abla', 'abi', 'küçük kız kardeş', 'küçük erkek kardeş' gibi roller oluşmaya başlar."

"Eğer evde benim gibi biri kalıyorsa, o da bir rol kazanır mı?," diye sordum.

"Evet," dedi, "senin de 'abi' rolün var. Çocuklar için abi, teyzen ve enişten için 'yeğen'sin."

Sonra da, "Roller ailelerde katı veya esnek olarak uygulanabilir," dedi.

"Rollerin esnek ya da katı oluşuyla ilgili bir örnek verir misiniz?" diye sordum.

Yakup Bey, "Rollerin esnek olduğu ailede 'anne' ya da 'baba' duruma göre çocuklarının 'arkadaşı', 'öğretmeni', 'sırdışı', gerektiğinde ise güçlü bir otorite olur," diye düşünmeden, sanki aklına hemen geliveren, örneği söyledi. Bir süre sustuktan sonra, "Bu tür esneklik sağlıklı aile sisteminde mümkündür; sağlıklı aile sisteminde herkes kendi rolünde donmuş kalmıştır ya da donup kalması beklenir," diye ilave etti.

Aklıma, geçenlerde yemek masasında Ayla'nın babasıyla olan etkileşimi geldi. Bence çok katı rollerin uygulandığı bir etkileşimdi. Düşüncemi Yakup Bey'le paylaştım.

Ayla'yla ilgili almış olduğum notların yanımda olup olmadığını sordu; yanımda olduğunu söyledim. "O notlara bir göz atalım," dedi ve notları gözden geçirmeye başladık.

Yakup Bey, "Ayla akşam yemeğinden önce annesiyle konuşmuş, okuldan sonra arkadaşlarıyla beraber sinemaya git-

AİLE SİSTEMİNİN GEREKSİNİMLERİ

81

mek istediğini söylemiş. Ancak anne, bunun, kendi rolünün verdiği otoritenin dışında kaldığını görmüş ve, 'Babana soralım, o izin verirse gidersen,' demiş. Bu gözlem bu ailede 'anne' rolü ile 'baba' rollerinin farklarını vurgulamakta. Demek ki güç 'baba'da."

"Yakup Bey, yalnız bu ailede değil, çoğu ailede öyle değil mi?" diye sordum.

"Babaerkil aile kavramının yansımaları şimdi Ayla'nın günlük yaşamında gördük," dedi. Gözümün içine bakarak, "Bizim toplum babaerkil bir toplum," dedi ve devam etti: "Evet, 'baba' güçlü. 'Baba/ 'anne'den birçok yönden daha az yetenekli olabilir. Başka bir deyişle, bizim toplumda kadın kocasından daha zeki, daha becerikli, daha girişken dahi olsa, rolü icabı arka planda durup, kocasının sözünü dinlemek gereğini duyar. Katı sosyal rol anlayışı bunu gerektirir."

Aklıma gelen soruyu sordum: "Peki, Ayla bunu bile bile niçin önce annesine gidiyor? Annesinin bu konuda karar verme gücü olmadığını bilmiyor mu?"

Yakup Bey gülümsedi ve, "Bence," dedi, "Ayla ailedeki bilinçaltı kurallardan birine uyuyor." Hangi kurala uyduğunu sordum.

Yakup Bey, "Büyük bir olasılıkla, çocukların isteklerini doğrudan babalarıyla konuşması yasak; ancak anneleri aracılığıyla babalarıyla iletişim kurabilmekteler."

Sanırım Yakup Bey haklıydı; orada kaldığım süre içinde çocukların doğrudan babalarıyla konuştuklarını hiç görmemiştim. Yakup Bey'e bu gözlemimi söyleyince, "Bu da gösteriyor ki, bu konuyu gündeme getirebilmesi için Ayla'nın tek seçeneği önce annesiyle konuşmasıydı," dedi.

Şimdi daha iyi anlıyordum. Yakup Bey, "Ayla'nın yüzünden gerginlik, umutsuzluk ve kaygı okunuyordu," diye notuna yazmışsın," diyerek aldığı notlara baktı ve, "Gözümüzün önünde bir kuşun canına kıysalar yüreğimiz acır. Siz ve ben öyle insanlarız," dedi.

YÇ6

82

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Böyle söyleyince dayanamadım, Yakup Bey'e içimin ne kadar sızladığını söyledim.

"O ailede sizin gözünüzün önünde bir çocuğun özü, ruhu yavaş yavaş boğuluyor, soluyor ve ölüyor. Tabii içiniz sızlayacak. Çocuklarımızın ruhlarının, özlerinin öldürülmesine içi acıyan insanların çoğunlukta olduğu bir toplumda yaşasaydık, bu konuda kendimizi yalnız hissetmezdik."

Durdu, yüzünde acı bir gülümsemeyle, "Ama, şimdi siz ve ben azınlıktayız," diye bir gözlem yaptı.

Önündeki notlara bakarak, bana bir soru yöneltti: "Recep enişte, kızgın bir tavırla, 'Hangi filme?' diye sordu, diyorsun. Bu soruyu sorarken Hatice Hanım'a mı yoksa kızı Ayla'ya mı baktı?"

Biraz düşündüm, etkileşimi gözümün önüne getirdim. Recep eniştemin teyzeme baktığını, soruyu ona sorduğunu hatırladım. Hatice teyzem, Ayla'ya bakmıştı ve sonra Ayla, 'Henüz karar vermedik, yarın arkadaşlarla kararlaştıracağız,' demişti.

Yakup Bey, "Tam tahmin ettiğim gibi," dedi. "Babası daha konuşmadan, Ayla'ya tavırlarıyla, beden duruşuyla, ona bakma-yışıyla, 'Sen yoksun, sen değersizsin, sen hesaba alınacak biri değilsin' mesajını çok kuvvetli olarak verdikten sonra, lütfen onu dinlemeye başlıyor."

İçim burkuluyordu ve ökeliydim. "Affedersiniz Yakup Bey, içimden kötü sözler söylemek geliyor. Çok kızıyorum," dedim. Yakup Bey, sakın bir ifadeyle ve hafifçe gülümseyerek, "Kızgınlığını ifade etmede bir sakınca yok," dedi ve ilave etti: "Yalnız, kime, niçin kızdığını bil ve uygun bir dille ifade et."

"Yani bu analar babalar, ezmek, kötülük yapmak için mi çocuk yapıyorlar?" diye söze başladım, ama Yakup Bey benim konuşmamı o sakın haliyle keserek, "Paradigma kavramını hatırla Timur Bey," dedi ve, "Recep Bey, kendi paradigması içinde 'iyi bir baba' olarak davrandığına içtenlikle inanıyor," diyerek sözünü noktalandı. Tutamadım kendimi ve ağzımdan, "Allah onların paradigmasını kahretsin!" lafı çıktı.

ATLE SİSTEMİNİN GEREKSİNİMLERİ

83

Yakup Bey gülmeye başladı. Gülmesini tutmaya çalıştığı belliydi. Ama, tutmaya çalıştıkça daha da çok güleceği geliyordu galiba. Gülerken tüm bedeni sarsılıyordu. Bir süre sonra gülmesi geçti. Hiçbir şey konuşmadan durduk. İhlamlarımızı içtik. Yüzüme sevecenlikle baktı ve, "Nasıl, rahatladınız mı? Konuşmaya devam edebilir miyiz?" diye sordu.

"Evet, edebiliriz. Sizin yanınızda böyle konuştuğum için özür dilerim," diye yanıtladım.

"Duygunuzu doğal olarak ifade etmeniz benim hoşuma gitti," diyerek gülümsedi.

Yakup Bey'in beni kendi doğallığıma içine kabul etmesi, benim kendimi kabul etmeme yol açıyordu. Bu nedenle, Yakup Bey'le her etkileşimimde, kendimle ilişkimde daha kabul edici oluyordum ve kendime olan hoşgörüm artıyordu. Bu hoşgörü, anababasından hoşgörü gören çocuğun biraz şımarması gibi, bende de kendi kendimle ilişkimde şımarabilmişim duygusu yaratıyordu. Bu duygudan iç çocuğum çok hoşlanıyor, iç anaba-bam pek memnun kalmıyordu.

İçimden geçenleri yüzümden okuyan Yakup Bey'e teşekkür ettim.

Yakup Bey, "Recep Bey'le Ayla arasındaki ilişkiyi maalesef öğretmen öğrenci arasında da sık sık görürüz," diye konuşmasına başladı. "Neden? Çünkü öğretmen de, Recep Bey gibi, katı bir 'öğretmenlik' rolüne kendini adamıştır. Karşısındaki kişiyi kendine özgü, tek, emsalsiz bir insan olarak değil, herhangi bir 'öğrenci' olarak görür. Ve kendi paradigması içinde, davranışıyla iyilik yaptığı kanısındadır."

Biraz soluklandıktan sonra, kendi kendine bir gözlem yaparcasına, "Ailenin çocuk üzerindeki etkisi doğal olarak öğretme-ninkine kıyasla çok daha yoğun ve uzun sürelidir," dedi.

Yakup Bey için ailenin ve öğretmenin önemli olduğunu görebiliyordum. Kendi kendine bir gözlem yaparcasına konuşmasının altında yatan neden de, her iki konuya verdiği önemin bilincinde olmasıydı.

84

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Aile konusunda konuşmasına devam etmeye karar vermiş olmalı ki, "Aile sisteminin kendine özgü gereksinimleri vardır. Bu gereksinimlerin karşılanmaması aile üyelerini derinden etkiler," diyerek aile sistemi konusuna geçti.

Yakup Bey'in aile sisteminin gereksinimlerini anlatmasını merakla bekliyordum. Bu konuyu öğrenme konusunda heyecanlıydım.

"Kişilerin gereksinimlerinin ötesinde, ailenin bir sistem olarak gereksinimleri vardır," dedi ve örneklendirdi:

"Örneğin her aile sisteminde, bir 'anne'ye ve bir 'baba'ya gerek vardır. Babanın alkolikliği ya da benzer bir nedenle, aile içinde 'baba' gereksinmesi karşılanmıyorsa, dayı, amca ya da yetişkin erkek çocuklardan biri, bu

rolü farkında olmadan üstlenerek, 'baba' eksikliğini gidermeye çalışır. Recep Bey alkolik değil ama, hem Erol hem de Ayla zamanla babalarında bulamadığı şefkati sizde bularak sizi 'baba' rolüne koyarlarsa hiç şaşmam." Beni baba yerine koymaları fikri bana çok tuhaf geldi. 'Ben kim, 'babalık' kim?' diye düşündüm. Ve, "Bunun onlara bir zararı olur mu?" diye sordum.

Yakup Bey, "Hiç yoktan iyidir ama, siz hiçbir zaman onların gerçek babalarının yerini tutamazsınız," dedi.

"Ayrıca 'baba' yerine konduğunuz için sizin üzerinize ayrı bir sorumluluk yüklenecektir. Bu sorumluluğa şu an hazır değilsiniz, ayrıca, bu durumda olmamalısınız."

Duyduklarım içimi rahatlattı. Aklıma gelen soruyu sordum: "Anne gereksinimleri karşılanmayınca çocuklar ne yapar?"

"Bazen anne vardır ama 'annelik' rolünün gereklerini yerine getirmez. Örneğin, anne, hipokondriyak -hastalık hastası- olup her fırsatta 'anne' olma sorumluluğundan kaçarak, kendini yatağa atıyorsa, aile sistemi içinde yer alan teyze, hala ya da yetişkin kız çocuklardan biri, annelik görevini yüklenir. Belki de eve misafir olarak gelen genç hanıma çocuklar anne gibi sarılacaklar ve annelerinden bulamadıkları şefkati ve anlayışı onda bulmak isteyeceklerdir," dedi.

AİLE SİSTEMİNİN GEREKSİNİMLERİ

85

Bir süre sustuktan sonra şöyle devam etti: "'Anne' ve 'baba', ailenin düzenini en çok etkileyen temel öğelerdir. Bu gereksinimlerin doğal olarak yerine getirilmesi, sorumluluk bilinci içinde birbirleriyle evlenerek, kendilerine ortak bir yaşam kuran yetişkinlere bağlıdır. 'Anne' ve 'baba' gereksinimlerinin karşılanmadığı aile düzenleri çarpık olur ve bu düzen içinde yetişen kişilerin yaşamlarının her yönünü olumsuz yönde etkiler."

'Anne' ve 'baba' gereksinimlerinden başka aile sisteminin ne gibi gereksinimleri olduğunu merak etmeye başladım. Aklımdan geçeni okumuşçasına Yakup Bey, "Bir başka gereksinme de değerli olma gereksinimidir," dedi.

Pek anlayamamıştım; tüm aile üyelerinin değerli olmasından mı, yoksa çocuklara verilen değerden mi söz ediliyordu. Yakup Bey, "Tüm aile üyelerinin değerli olması söz konusu," dedi. Ve bir süre sonra devam etti, "'Değerli olmanın yanı sıra, 'güven duyma', 'yakınlık' ve 'dayanışma' gereksinimleri vardır."

"Bu gereksinimler karşılanmazsa ne olur?" diye sordum, Yakup Bey, "Bu gereksinimler karşılanmazsa disfonksiyonel aile denen, bozuk düzenli aile ortaya çıkar," diye yanıt verdi ve devam etti: "Aile içindeki etkileşim, çocukları ya 'ben değerliyim/ ya da 'değersizim' duygusuna götürür. Bu gereksinme aile içinde yerine getirilmezse, çocuk kendini değersiz görerek büyür."

Yakup Bey bir şey hatırlamış gibi, "Erol'un dövülüşünü ve teyzenizin kullandığı sözleri anlatmıştınız; o notlar yanınızda mı?" diye sordu. Yanımda olduğunu söyledim. Bakmak istedi, verdim. Notları gözden geçirerek bazı cümlelere işaret etti. Daha sonra konuşmaya başladı; "Anlaşılan şu: Hatice Hanım komşusu Safiye Hanım'ı sevmiyor. Bu nedenle, Erol'un Safiye Hanım'ın oğlu Çetin'le oynamasını istemiyor."

Yüzünde küçük bir oğlan çocuğuna duyduğu sevgiyi belirterek, "Erol yedi yaşlarında bir çocuk," dedi ve devam etti: "O yaşlarda oyun onun yaşamının en önemli yönlerinden biri. Eğer Erol'un sağlıklı gelişimi için oyunun gerekli olduğunu Hatice Hanım bilseydi, gelişen bir yavru olarak onun oyun gereksini-

86

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

mini birinci planda tutar, Safiye Hanım'ı sevmese dahi, Çetin'le Erol'un ilişkisini bozmamaya gayret gösterirdi. Erol bilinçli olarak bunların farkında değil ama, başka bir düzeyde, annesinin gözünde değerinin olmadığını hissediyor. Doğanın kendine vermiş olduğu oyun oynama eğilimine karşı bir tepki geliştirerek, ne zaman oyun oynamak istese kendini suçlu hissetme duygusuna kapılmaya başlayabilir."

Yakup Bey burada biraz durdu ve önemli bir noktayı belirttiğini bilmemi isteyen bir tavırla, "Akılda tutulması gereken yön şu," diyerek devam etti: "Çocuklar anababalarının hata yaptığını düşünemezler. Yani Erol, 'Annem kendine özgü sorunlarından dolayı Safiye Hanım'ı sevmiyor ve bu nedenle benim Çetin'le oynamama kızıyor,' diyerek olaydan kendini soyutlayamaz. 'Ben kötü bir çocuğum. Çetin'le oynamamam gerektiği halde oynamak istiyorum. Demek ki bende bir bozukluk var,' diye düşünür."

"Zavallı çocuk," sözü kendiliğinden ağızdan çıkıverdi. Yakup Bey yüzüme baktı ve sevgiyle gülümseyerek, "Bak, ailede eksik olan 'değer verme gereksinimi'ni doldurmak için nasıl hazır hale geldin. Çünkü şimdi sen de o aile sisteminin bir parçasısın, bilinç düzeyin ve vicdanın seni çocukların eksik kalan gereksinimlerini karşılamaya itiyor."

"Evet," dedim, "onlara yardım edebilmeyi çok istiyorum." "Orada olmakla çok yardımcı oluyorsunuz," dedi ve gözlerime bakarak, "Onlar şimdi bunun farkında değiller, zannederim ileride anlarlar. Ayla ile olan ilişkinize özen gösterin. Genç yaşta evlilik dışı cinsel ilişkiye giren kızların büyük bir çoğunluğunun, yaşamlarında ilk defa 'ben değerliyim, önemliyim' duygusunu, bir erkekle cinsel olarak beraber oldukları zaman yaşadıkları gözlenmiştir."

İçimdeki korkuyu Yakup Bey'le paylaştım. "Ayla, 'Ben evden kaçmayı düşünüyorum/ diye geldiği zaman en korktuğum onun hayatında bir erkek olduğu idi. Şimdi söylediğiniz nedenden dolayı."

AİLE SİSTEMİNİN GEREKSİNİMLERİ

87

Yakup Bey, beni dikkatle dinledi ve, "Tabii Erol için de başka türlü tehlikeler söz konusu," dedi. "Ergenlik çağındaki erkek çocukların çete kurarak, çoğu kere ölümlü sonuçlanan çatışmaları da, kendilerini önemli görmeyen aile ortamlarına bir tepkidir."

Yakup Bey'in önem verdiği bir konuda konuşmakta olduğunun farkında idim. Bir örnek verdi: "Liseden bir arkadaşım üniversitede okumak için İstanbul'a geldi. O dönemde siyasi partilere katılmak, bazı siyasi kitapları buldurmak yasaktı. Arkadaşım aşırı uça eylem yapan bir siyasi partiye katıldığını söyledi. Pek fazla siyasi eğilimleri olan bir kişi değildi, o nedenle şaşırđım. Niçin o siyasi partiye katıldığını sorduğumda, 'Mitinglere gittiğimiz zaman el ele tutuşuyoruz, aynı amacı paylaşıyoruz, çok güzel bir duygu,' dedi. Bir süre daha konuşunca, bu partiye katılmasının ana nedeninin insanların kendine değer vermesi, onu önemsemesi olduğunu görebiliyordum. Aslında düşünce olarak bu partiye pek bağlı değildi. Yakın çevresinde bulamadığı ilgiyi, hiç tanımadığı birinin elini tutup sloganlar atarak bulabileceğini umuyordu."

Yakup Bey bir süre sustu, ihlamurundan bir yudum aldı ve sözüne devam etti: "'Ben değerliyim' duygusunu aile içinde elde eden birey, kendini kanıtlamak için aşın davranışlarda bulunmaya gerek duymaz."

"Erol'la aynı odada kalacağımıza göre onunla ilişkilerim daha da yakınlaşır," diye aklımdan geçeni söyledim.

Yakup Bey, "Evet, ben de öyle sanıyorum," dedi ve konuşmasına, "Aile sisteminin ikinci gereksinmesi güven'dir. Aile içinde kişilerin emniyette olduğu, dışarıdaki tehlikeli olayların aile içine giremeyeceği duygusu, bu gereksinmenin altında yatar. Güven ortamı yaratılamazsa, aile üyeleri güven duydukları başka bir ortama yönelirler."

Bir süre sustu ve, "Örneğin," diyerek sözüne devam etti, "Çocuklar, babalarının ve annelerinin yanında kendilerini güven içinde hissetmiyorlarsa, daha güven verici bir ortam yaratan, amca, dayı, büyükbaba gibi bir başkasının kanadı altına girmeye

88

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

yönelirler. Kadın kocasından güven duygusu alamıyorsa, bu gereksinmeye karşılık veren başka birine yönelir. Erkek karısının yanında kendini güven içinde hissetmiyorsa, bu duyguyu veren başka bir kadın, ona daha çekici gelmeye başlar."

"Sanırım ailede bu yönden bir sorun yok; çocuklar kendilerinin dışarıdaki tehlikelere karşı korunduğu inancındalar," dedim.

Yakup Bey, "Anlattıklarından öyle anlaşılıyor," diye benimle hemfikir olduğunu belirtti.

Bir süre sustuktan sonra aile sisteminin gereksinimleri konusuna devam etti: "Üçüncü aile gereksinimi, yakınlık ve dayanışma duygusu'dur. Aile üyelerinin birbirleriyle dayanışma ve güven duygusu içinde olması, temel gereksinimlerden bir diğeridir. Aile içinde karşılıklı güven ve dayanışma duygusu varsa, bireyin aile dışında karşılaştığı stres getirici olumsuz olaylar yıkıcı etki yapmaz. Güven duygusunun baskın olduğu aile, dış dünyanın yaratmış olduğu üzüntü ve kaygılardan kurtulacak bir sığınak oluşturur."

Biraz düşündü ve bu konudaki konuşmasına devam etti: "Dayanışma ve güvenin olduğu ailelerde yetişen kişiler, bu güven ve dayanışma duygusunu diğer insanlarla olan ilişkilerinde de gösterirler; karşındakinin iyi niyetli ve dürüst olduğuna inanarak ilişki kurarlar. Güvensizlik ortamında yetişen kişiler ise, kendileri de dahil, hiçbir kimsenin sözüne inanmazlar ve kimseyle dayanışma içine giremezler."

Anlayıp anlamadığımdan emin olmak istercesine söylediğini tekrar etti: "Güvensizlik duygusu o kadar derinlere inmiştir ki, kendilerine dahi güvenemezler. Bu insanlar, her an değişebilen, kimsenin diğeriyle dayanışma içinde olmadığı, herkesin birbirini kullanmaya çalıştığı bir dünyanın varlığını temel kabul ederler."

"Demek ki," dedim, "hem Hatice teyzem, hem Recep enişte güven duygusunun eksik olduğu bir ortamdan gelmişler. Çünkü ikisi de kimseye güvenmeyen tipler."

11

AİLE SİSTEMİNİN GEREKSİNİMLERİ

89

Yakup Bey, "Bunun farkında olmanıza sevindim," dedi ve devam etti; "Gördüğünüz gibi, insan, davranışını kendi paradigması içinde oluşturuyor. Kişi paradigmasının farkında olmayabilir. Ama ister farkında olsun, ister olmasın, bu paradigma kişinin geçmişinde oluşmuş ve yapılanmıştır."

Bana biraz yaklaşıp muzip bir ifadeyle, "'Allah kahretsin paradigmasını' dediğiniz kişiye tepkisel bir tavır takınmış oluyorsunuz. Bu tür tepkisel tavır, ülkemizde çok sık rastlanan, ama duygusal olgunluğu sığ bir tavır. Karşındakinin paradigmasını anlayarak o insanla ilişki kuran tavır, daha olgun, daha gerçekçi bir tavır. Ve bu tür tavır alışığı toplumumuzda pek sık göremiyoruz."

"Anlıyorum," dedim. Yakup Bey öyle bir yakınlık ifadesiyle söylemişti ki, söylediklerinden alınmamıştım; ama, yeni bir şey öğrenmem gerektiğini de anlamıştım.

Göz ucuyla beni süzdü; gördüğünden memnun olan bir insanın tavrı içinde, "Evet, konumuza devam edelim," dedi. "Sorumluluk duygusu. Aile sistemi içinde temel birim olan anne ve baba, davranış ve sözleriyle 'sorumluluk duygusu'nu ya yaşatır ya da yaşatmaz. Aile içinde yalnız anne ve baba değil, herkes sorumluluk duygusunu paylaşır yaşatmak durumundadır. Çocuklar, kendi yaşlan oranında sorumluluk yüklenebilir, sorumluluk duygusu içinde davranışlarını biçimlendirebilirler."

Yakup Bey biraz düşündükten sonra, "Çocuğu tümüyle sorumluluğa boğan anababa olduğu gibi, tüm sorumluluğu kendi üzerine alan ve çocuklarını her türlü sorumluluktan kurtaran anababa da olabilir. İlki, iç anababası çok gelişmiş, spontanlığını kaybetmiş, katı ve kuralcı insanlar yetiştirirken, ikincisi yaşamını biçimlendirmekten aciz, sürekli başkalarının yönetiminde olmaya yönelik bireyler yetiştirir."

Yakup Bey, bana, "Hatice teyzenin evinde, gelişim aşamalarına uygun bir denge içinde, çocuklara kendi yataklarını yapma, oturdukları odayı temizleme, ev işlerine yardım etme gibi görevler veriliyor mu?" diye sordu.

90

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Hayır, onlarla bu tür bir ilişki kurulmuyor," dedim ve, "Hatice teyzemin ailesinde çocuklara sorumluluk duygusu verecek bir ortam görmüyorum," diye ilave ettim.

"Çocuklara kendi yaşamlarından kendilerinin sorumlu olmasını öğretmek," dedi Yakup Bey, "anne ve babanın yapabileceği en sağlıklı ve önemli görevlerden biridir."

"Çocuklarını bağımlı yetiştirmek istiyorlar onlar Yakup Bey," dedim. "Çocuklar sorumlu yetişirlerse daha bağımsız olurlar diye korktuklarım dahi düşünüyorum."

Yakup Bey, "Haklı olabilirsiniz," dedi. "Yetişkin çocuğun, bağımsız ve sorumlu insana tahammülü yoktur. Bu noktadan hareketle Hatice Hanım'la komşusu Safiye Hanım arasındaki ilişkiyi incelemekte fayda var. Bu konuya daha sonra yeniden döneriz."

Biraz gerindi ve ayağa kalktı. Tuvalete gitmesi gerektiğini söyleyerek bir süre ayrıldı. Geri geldiğinde, "Şimdi aile gereksinmelerinin beşincisi olan zorluklarla mücadele ederek, onların üstesinden gelmeyi öğrenme'yi inceleyelim," dedi.

'Zorluklarla mücadele ederek, onların üstesinden gelmeyi öğrenme' kavramı bana ilginç gelmişti. Doğru anladığımdan emin olmak için, "Yani, çocuğuna kolay bir yaşam veren anababanm pek makbul olmadığını mı söylüyorsunuz?" diye sordum.

Yakup Bey, "Çocuğa her şey hazır verilmemelidir," dedi ve konuşmasına devam etti: "Sorumluluk duygusuyla ilgili olarak söylenenler, çocukların zorluklarla mücadele etmesinde de geçerlidir. Çocuğu, içinde bulunduğu gelişme aşamasına uygun zorluk derecesindeki sorunlarla baş başa bırakmak, onun bu zor sorunlarla mücadele ederek uğraşmasına olanak vermek, kendine güvenli, sorun çözme becerileri gelişmiş bir birey olarak yetişebilmesi için gereklidir."

Anladığımdan emin olmak istercesine iyice gözümün içine bakarak, "Ailenin bu gereksinmeyi karşılaması gerekir," dedi.

Bu benim aile anlayışından beklediğimden farklı bir şeydi. O güne kadar benim anlayışım içinde aile, 'çocuğuna zorluk çı-

AİLE SİSTEMİNİN GEREKSİNİMLERİ

91

karmayan', 'sürekli yardımcı olan', 'çocuğun yaşamını kolaylaştıran' bir kurumdu. Şimdi ise Yakup Bey, 'Aile çocuğa zorluk çıkarmalı ve onun mücadele etmesini sağlamalıdır,' diyordu.

Kafamdan geçenleri okumuşcasına Yakup Bey ilk söylediğini pekiştirdi: "Karşılaştığı her zorlukta çocuğuna yardım eden anababa, sürekli başkalarından yardım bekleyen, kendi beceri ve yeteneklerine güvenemeyen bir insan yetiştirir."

Recep enişte ve Hatice teyzem, Erol'u ve Ayla'yı böylesine bilinçli bir mücadele ortamına sokan bir tutum içinde deşillerdi. İçinde buldukları mücadele onların gücünü yitirten, güvensizlik aşıl原因an türden bir mücadeleydi.

Düşündüklerimi paylaşınca Yakup Bey, "Aradaki farkı iyi anlamışsınız," dedi. "Burada sözünü ettiğim mücadele, çocukların eğitimi için bilinçli olarak oluşturulan ortamları kapsıyor. Çocuğun üstesinden gelemeyeceği, anlayamayacağı, altında ezileceği türden sağlıklı ortamları değil." Biraz durdu ve hüzünlü bir yüz ve sesle, "Annesinin Erol'u dövmesi, onun için sağlıklı bir mücadele ortamı oluşturmuyor," dedi ve ilave etti, "Bu tür bir ortamda herhangi bir eğitim ögesi yok. Annesi çocuğun özünü yıkıcı bir tavır içinde."

Yakup Bey'in söylediğini çok iyi anlıyordum, ama yine de, 'zorluklarla mücadele ederek, onların üstesinden gelmeyi öğrenme'ye bir örnek vermesini istedim.

Yakup Bey, "Yüzlerce örnek verilebilir," dedi. "Çocuk emeklerken bile böyle ortamlar yaratılabilir. Örneğin, emekleme aşamasındaki çocuk kendi başına bir sandalyeye çıkmaya çalışıyor olabilir. Böyle bir durumda anababa çocuğa yardım etmez. Bırakır, çocuk düşse kalka, deneye yanıla o sandalyeye çıkmasını kendi başına öğrenir."

"Birçok anababa, 'Ya çocuk düşer bir yerini incitirse,' diye korkar," dedim.

"Evet, birçok anababa korkar," dedi ve devam etti: "Çocuk için önemli bir tehlike söz konusu ise, örneğin sandalyenin çevresinde kırılmış cam, bıçak ya da taş gibi sert nesnelere varsa kal-

92

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

dirilir ya da sandalye daha emniyetli başka bir yere taşınır. Yani çocuk düştüğü zaman ona zarar vermeyecek bir ortam olmasına dikkat edilir."

Tamam mı der gibi yüzüme baktı. Başımınla onaylayarak ne dediğini anladığımı ifade ettim.

Yakup Bey konuşmasına devam ederek, "Çocuk büyüdükçe daha zor mücadelelere girmeye çalışır.

Kendisinden daha ağır bir paketi taşımaya çalışır; kendisinden güçlü biriyle dövüşmeye kalkar," dedi.

"Anababanım işi gittikçe zorlaşıyor yani," dedim ve Yakup Bey'e, "O zaman ne yapmalı?" diye sordum.

Yakup Bey, "Önemli olan, çocuğun kendi gücünün sınırlarını gerçekçi olarak öğrenmesi," diye söze başladı ve devam etti: "Eğer çocuk ağır bir paketi kaldıramıyorsa önce ona gücünün yetmediğini anlamalı. Daha sonra çocuk belki paketi açarak içindekileri teker teker taşımaya deneyebilir. Gücünün yetmediği kişilerden çekinmeyi öğrenir ya da daha iyi dövüşmesini öğrenir. Önemli olan, çocuğu yaşama güçlü olarak hazırlanmaktır."

Bir süre sustuktan sonra, "Bu tutumuyla anababa çocuğa gerçekten değer verdiğini ve onun başarılı olmasını içtenlikle istediğini belirtmiş olur," dedi.

Düşündüm; anababasından bu mesajı alan çocuğun kendini güçlü ve yaşama hazır hissetmesi kaçınılmazdı.

Ayla ve Erol'un bu ortamda yetişmeyeşlerine yeniden içim acıdı. Daha sonra kendimin içinde yetiştiğim ortamı düşündüm. Yakup Bey'in sözünü ettiği türden bilinçli bir anababam yoktu ama, köy ortamının doğallığından kaynaklanan doğal zorlukların bana ne kadar faydalı olduğunu anladım. Eşeğe yem vermek ve onu sulamak; keçi ve koyunları otlatmak ve kaybetmeden eve geri getirmek; ağaçtan incir toplamak ve pazara götürmek. İnciri toplarken, sepete koyarken, taşırken ve satarken ezmek gerekirdi.

On yaşındayken köylülerden 4 kuruşa yumurta almak ve pazarda 5 kuruşa satmak. Bütün bunlar gözümden bir film şeridi gibi geçti. Evvelden anlamsız, hatta 'eziyet' olarak gördüğüm

AİLE SİSTEMİNİN GEREKSİNİMLERİ

93

şeylerin, aslında beni geliştiren şeyler olduğunu şimdi görebiliyordum.

Keşke, diye düşündüm, Ayla ve Erol da doğa ile ilişki içinde benim çektiğim türden 'eziyet' çekebilirdi.

Kendimi düşüncelere kaptırmıştım; Yakup Bey'in bana bakmakta olduğunu fark ettim. Benim düşüncelere daldığımı görmüştü ve saygılı bir biçimde o düşüncelerden şimdi ve şu ana geri gelmemi bekliyordu. Göz göze geldik. Yakup Bey gülümseyerek konuşmasına başladı.

"Altıncı gereksinim kendini gerçekleştirme'dir. Kendini gerçekleştirme, mutluluğa götürür ve aile bir mutluluk ortamı olmalıdır. Şimdiye kadar sayageldiğimiz gereksinimler karşılandığı takdirde, aile ortamı başka hiçbir ortamda bulunamayacak mutluluk olanakları sağlar. Bir babanın ya da annenin çocuklarıyla gurur duyması, onların iyi ve sağlıklı insanlar olarak topluma katıldıklarını görmesi, büyük mutluluk kaynağıdır. Çocuklar anne ve babalarını dünyanın en önemli ve kudretli insanları olarak görürler. Çocukların, anne ve babaları tarafından kabul edilip, sevilip desteklenmesi, başka hiçbir kimsenin yapamayacağı kadar, onları mutlu ve yaşamlarından doyumlu kılar."

"Bu yok," dedim. Yakup Bey anlayışlı bir tavır içinde beni dinliyordu. "Erol ve Ayla bu yaşantıyı maalesef bu ailede bulamayacaklar," diye devam ettim.

Yakup Bey de benim gibi Ayla ve Erol için üzgündü ama, onun şimdi üzerinde durduğu, benim öğrenmem ve gelişmem-di.

Bana anlatmaya devam etti:

"Mutlu yetişen insanlar, olayların çoğunda mutlu olunacak bir yön bulurlar. Mutsuz yetişen insanlar ise, olayların çoğunda mutsuz olunacak bir yön bulurlar. Onları mutlu edecek olayların sayısı yok denecek kadar azdır."

"Yani," dedim, "Erol ve Ayla asık suratlı insanlar ordusuna katılmaya hazırlanıyorlar."

Yakup Bey, "Maalesef, öyle görünüyor," dedi.

94

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey saatine baktı; dersinin bitmesine az kalmış bir öğretmenin bakışı içinde, "Aile sisteminin yedinci gereksinimi, sağlıklı manevi yaşamın temellerini oluşturmak'hr," dedi. Öne doğru eğilerek ciddi bir yüzle, "Manevi yaşam, evreni anlamlı bir biçimde bütünleştiren dünya görüşünü temsil eder," dedi. Kendisine, "Yani din demek istiyorsunuz," dedim.

Yakup Bey, "Manevi yaşam deyimini İngilizce 'spiritual life' karşılığı kullanıyorum. Bu anlamıyla manevi yaşam, din kavramından daha kapsamlı oluyor," dedi. Din, belirli kurallara dayalı bir sosyal kurum oluşturur; manevi yaşam kişinin kendi içinde Tanrı'yi ve 'Hakikat'i bulmasına yönelir. Din, 'toplum'u (cemaati) vurgular; manevi yaşam ise 'bireyin özü'ne yöneliktir."

Bir süre düşündükten sonra Yakup Bey şöyle devam etti: "Daha önce her insanın iki tür ilişkisi olduğundan söz etmiştik. Bu ilişkilerden biri kişinin kendi iç dünyasıyla, kendi özülüyle olan ilişkisi, diğeri de dış dünya ile, toplumla, başkalarının beklentileriyle olan ilişkisidir. Din ve manevi yaşam için de böyle bir ayırım yapabiliriz. Belirli kurallara, beklentilere, dış ilişkilere önem veren dünya görüşüne din, kişinin özülüyle evrenin ilişkisine önem veren görüşe manevi yaşam adını veriyorum."

Bu açıklama bana yardımcı olmuştu ve manevi yaşamla din arasındaki farkı görmeye başlamıştım.

Yakup Bey konuşmasına devam etti: "Manevi yaşam öğretilerini temel alan kişilere mistik, mutasavvıf denilir. Bizim tarihimizde mistiklere örnek olarak Mevlana ve Yunus Emre gösterilebilir."

Önem verdiği bir hususu belirttiğini anlamamı istercesine kelimelerin üzerinde dura dura, "Katı din kuralları içinde yetiştirilen çocuk, kendi dışında bazı kurallara göre yargılanacağına ya da ödüllendirileceğine inanır," dedi ve devam etti, "Bağnaz din koşullandırmasının baskın olduğu aile ortamında yetişen çocuk, kendi yaşantı ve deneyimlerini zenginleştirecek, iç ve dış dünyasını araştırıp keşfedecek bir tutum yerine, körü körüne itaati, kendi düşünce ve duygularından utanmayı öğrenir."

AİLE SİSTEMİNİN GEREKSİNİMLERİ

95

"Böyle yetişmiş bir çocuk, kendine özgü duygu ve düşüncelerinden yalnız utanmayı değil, aynı zamanda suçluluk duymayı da öğrenmez mi?" diye sordum.

Yakup Bey, "Evet, öğrenir," dedi ve konuyu açıklamaya devam etti: "Bu tür katı kurallar ortamında yetişen insanlar, sadece kendilerini değil, bütün insanları yargılamayı öğrenirler. İnsan yaşantısı ve deneyimi değerli bir süreç olmaktan çıkarılmış, her insan ve olay, kendilerinin de tam anlamadığı bazı kurallara uygunluk derecesine göre değerlendirilmeye başlanmıştır."

Yakup Bey bir süre sustuktan sonra gözlerinde bir pırıltı ve enerjile, "Manevi yaşamı ailede beslenen çocuk ise sağlıklı gelişir. Evrenin bir bütün olduğunu, bu bütün içinde yer alan her birimin, her olayın, kendine özgü benzersiz bir yeri olduğunu öğrenir; bu nedenle ailedeki her bir bireyin, oldukları gibi değerli olduğunu, kendi yetenekleri, düşünceleri, duygulanı içinde kabul edilmesi gerektiğini anlar. Böyle bir temel, bildiğimiz tasavvuf anlayışına yakın düşer ve birleştirici, kaynaştırıcı, evrensel bir dünya görüşünü geliştirir. Sağlıklı manevi yaşam, ailenin çocuklara verebileceği en değerli armağandır. Sağlıklı bir manevi temeli olan insanlar güleç yüzlü, sevecen, insanlara olduğu kadar doğaya da saygılı bireyler olarak yaşamlarını sürdürürler."

Bu son sözler içimi sevgiyle coşturmuştu. Yakup Bey'in bu konuya ne kadar önem verdiğini daha önceki konuşmalarımızdan hatırlıyordum. Bu güzel duygunun tadını sürdürebilmek için bir süre sessiz kalmak istedim; Yakup Bey bu isteğimi anlamıştı ve bir süre konuşmadı. Birkaç kez ıhlamurlarımızı yudumladık.

Sonra Yakup Bey, "Beş temel özgürlükten söz etmenin zamanı geldi, isterseniz perşembe günü bu konuyu ele alabiliriz," dedi.

Perşembe günü buluşmak üzere oradan ayrıldım.

Beş Temel Özgürlük

Erol benim odaya taşındı. Benim masada oturup kitap okumam ve yazı yazmam onu etkilemiş olacak ki, o da masada kitap okumaya ve yazı yazmaya heveslendi. Hatice teyzeme, Erol'a küçük bir masa ve masa lambası almak istediğimi söyledim. Önce hayret etti, "Daha küçücük çocuk, masayı ne yapacak o," gibi laflar etti. Sonunda benim ısrarımı kıramadı, kabul etti. Erol'u aldım, Kapalıçarşı ile Sahaflar arasındaki sokakta portatif mobilya satan dükkânlara götürdüm. Yolda Sahaflar'daki Elif Kitabevi'ne uğradık; maalesef Yakup Bey yokmuş. Erol'la Yakup Bey'in tanışmasını istemiştım.

Mobilya dükkânında Erol'a bir masa seçtik. Benim bütçeme ve Erol'un boyuna uygun üç masa vardı. Erol'a bu masalardan birini seçebileceğini söyledim. Erol kulaklarına inanamadı. "Ben bilmem, sen seç," demeye başladı. Çocuğun hayatındaki belki de ilk seçimidir bu. Bunun farkına varınca hiç acele etmeden karar vermedim. Önceleri korkan, kaygılanan Erol, daha sonra heyecanlandı, şevklendi. "Timur abi, gerçekten ben kendi masamı seçebilir miyim?" diye yarı inanır, yarı şüpheli bir tavırla yine sordu. "Erol, bu üç masadan hangisini istersen seç, onu alacağız," dedim. Yarım saat sonra Erol'un istediği masayı almış olarak oradan ayrıldık. Bir de masa lambası aldık. Lambayı da Erol seçti. Taksiyle eve geldik. Masayı Erol'un yatağının yanına koyduk. Masanın üzerine lambayı yerleştirdik. Erol büyük bir zevkle kitaplarını masanın üstü-

BEŞ TEMEL ÖZGÜRLÜK

97

ne dizdi ve okumaya başladı. Hatice teyzem, "Timur çok masraf ettin. Ufacık çocuk masayı ne yapacaktı," gibi sözler etti ama, Erol'un şevkini ve heyecanını görünce etkilendi herhalde. "Timur abisi gibi bu da kitap yazacak galiba," gibi daha olumlu sözler söylemeye başladı.

Yarım saat sonra Erol, "Timur abi masamı çok seviyorum, hep bu odada seninle kalmak istiyorum," dedi. Herhalde bu kendi dilinde onun bana teşekkür etmesiydi. Kendisini kucakladım yanaklarından öptüm, "Erol'cuğum istersen tabii kalabilirsin. Leman abla gittikten sonra odana dönmek istersen, masanı ve lambanı odana taşıyız, istersen burada kalırsın, nasıl istersen öyle yaparız," dedim.

Recep eniştenin ablasının kızı Leman o akşam geldi. Genç, esmer, kısa boylu ama güzel bir kadındı; yalnız hüzünlü bir hali vardı. Sanki bu hüzünlü görünümü gençliğinin ve güzelliğinin önüne geçiyor, onları perdeliyordu.

Leman'ın gelişini izleyen günlerde Hatice teyzem ile Leman'ın sürekli konuştuklarını görüyordum. Ben odamdan çıkıp yanlarından geçerken konuşmalarını kesiyorlar, ben içeriye girdikten sonra yine başlıyorlardı. Perşembe günü Yakup Bey'e gitmek üzere evden çıkarken Leman, "Yakup Bey'le mi buluşacaksınız?" diye sordu. Bu soru beni şaşırttı. Hatice teyzeme belki Yakup Bey'den söz etmişim, ama Hatice teyzemin buna önem vereceğini, hatırlayacağını sanmıyordum. Yani Leman'ın bilgisi Hatice teyzemden gelemezdi. "Evet, Yakup Bey'le buluşacağım ama, siz bunu nereden biliyorsunuz," diye sordum. "Sizin kitabınızı okudum. Yakup Bey'i o kitap aracılığıyla tanıyorum," dedi. Leman sanki bir şeyler söylemek istiyordu. Heyecanlı bir hali vardı. Ama ben anlayamadım. "Akşama görüşürüz," diyerek oradan ayrıldım.

Yakup Bey'e Leman'ın kendisini tanıdığını söyledim. Gülümsedi, "Sayende tanındık," diyerek şaka yaptı. Çayevine gittik, ıhlamurlarımızı ısmarladık. İçimde büyük bir mutluluk duygusu vardı. Yakup Bey'le burada buluşabilme olanağını verdiği için

YÇ7

98

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Tanrı'ma içimden şükrettim. Barış ortamında böylesine bilge, alçak gönüllü ve iyi niyetli biriyle saatlerce beraber olabilmek, yaşamımın bana verdiği en güzel armağanlardan biri, diye düşündüm.

İhlamurlarımızdan birkaç yudum aldık; bir süre sonra Yakup Bey konuşmaya başladı:

"Sağlıksız ailelerdeki mutsuz anne ve baba, kişisel becerileri ve girişimleriyle kendi gereksinimlerini karşılayamazlar," dedi ve biraz gözlerini kısarak, "Bu gereksinimleri karşılamada çocuklarını araç olarak kullanırlar," diye devam etti. "Çocukların gereksinimleri ve gelişmeleri, bu anababalar için önemli değildir; böyle anababaların çocukları gelişemezler ve kendi kişiliklerini bulamazlar."

Yakup Bey'in geçen buluşmamızda söylediği bir sözü hatırladım ve, "Geçen buluşmamızda Hatice teyzemin Erol'u dövmesinin altında kendi sorunlarının yattığını söylemişsiniz. Öyle bir durumdan mı söz ediyorsunuz?" diye sordum.

"Evet, öyle bir durumdan söz ediyorum," dedi ve devam etti: "Hatice Hanım, sağlıklı yetişkin biri olarak Safiye Hanım'la sorunlarını konuşarak çözmek yerine, kızgınlığını Erol'dan çıkarıyor; çocuğu alet ediyor. Bu bana, lise öğrencisiyken yaptığım gözlemlerimden birini hatırlatıyor.

"Yengemin, henüz dört yaşındaki oğluna yemek verdiği ya da onun üstünü değiştirdiği zamanlarda, 'Ben sana şimdi böyle emekler veriyorum; büyüyüp evlenince beni unutursun, elin kızını seversin, anneni bir köşeye atarsın!' diye konuştuğunu anımsıyorum. Çocuk 'Anne öyle konuşma, ben seni hiç unutmam,' dediği zaman, 'Unutursun, unutursun, el kızı sana unutturur,' diye yanıt verir ve bu konuşma çocuk ağlayıncaya kadar devam ederdi. Sonunda çocuk ağlamaya başlayınca, yengem gülümseyerek bana bakar, sanki kazandığı bir tür zaferi kutlardı. Bunun doğru olmadığını, ortada sağlıksız bir durumun bulunduğunu 'hissederdim', ama niçin böyle hissettiğimi açıklayabilecek yeterli bilgim yoktu."

BEŞ TEMEL ÖZGÜRLÜK

99

"Yakup Bey," dedim, "'Büyüyünce beni unutursun' diyen çok anne gördüm. 'Ben yetiştireyim, el kızı/el oğlu sefasını sürsün/ gibi kinayeli lafları anababalardan çok işittim."

"Tabii bu söylediğim sadece benim yengemi temsil eden bir olay değil; bizim toplumda son derece yaygın bir anlayışı gösteriyor. Yeterli bilgim olmadığı için o zaman göremediğimi şimdi görebiliyorum."

Durdu, derin bir nefes aldıktan sonra, "Yengemin çocuğunu kendi gereksinimleri uğruna nasıl kullandığını ve çocuğunun kişilik gelişimine ne büyük darbeler indirdiğini daha iyi görebiliyorum," dedi. "Yıllar sonra, o çocuk büyüdü, evlendi ve evliliğinde büyük stresler oluştu, büyük ıstıraplar çekildi.

"Bu tür sözler sadece erkek çocuklarına söylenmiyor tabii, kız çocuklarına, 'yarın evlenirsen, kocanın annesine 'anne', babasına 'baba' dersin, bizleri unutursun' deniyor. Bu ortamlarda yetişen iki kişi evlenince, birbirini sevmeye, birbirine önem vermeye direnmiyorlar ya da birbirini sevince, 'anne ve babalarına karşı suç

işlemiş' gibi hissediyorlar. Ömrü boyunca bu duygulardan kurtulamamış, bu nedenle karısı ya da kocasıyla bir yabancı gibi ilişkisini sürdürmüş çok insan tanıdım."

"Yakup Bey, Recep enişte ile Hatice teyzemin gerçekten birbirlerini tanıdıklarını sanmıyorum," dedim.

"Sorun birbirlerini tanımamak olsa, o kadar içim yanmaz," diye yanıtladı ve, "Beni en çok etkileyen kendi özlerini, ruhlarını, iç dünyalarını tanımamaları; kendi duygu, düşünce ve öz-lemleriyle, kim olduklarını bilmemeleri. Esas hüznün verici olan da bu," diyerek sözünü tamamladı.

Bir insanın nasıl olup da kendini tanımadığını aklım almıyordu. Bu düşüncemi Yakup Bey'e söyleyince;

"Sağlıksız ailede yetişmenin sonuçları bunlar, Timur Bey!" dedi ve konuşmasına devam etti: "iki olgun insanın oluşturduğu sağlıklı aile düzeni içinde çocuk kendi potansiyeli ve yetenekleri içinde öğrenme, heyecanlanma, karar verme, hayal etme, keşfetme, hata yapma özgürlüğüne sahiptir. Bu ailede çocuklar, anababanın amaçları

100

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ve bilinçaltı hesapları uğruna kullanılmaz, yargılanmaz ve sağa sola itilmezler. Kendilerine özgü bir gelişim izlemeleri teşvik edilir. Bu ortamda yetişen çocuklar cıvı cıvı, neşeli, yaratıcı, sağlıklı olurlar. Doğuştan getirdikleri yetenekleri gerçekleştirme olanakları vardır. Herkesin doğuştan hakkı olan beş özgürlük aile içinde yaşar, canlıdır."

Beş özgürlük konusunu daha önce kısaca konuşmuştuk, ama pek ayrıntılara girmemiştik. Yakup Bey'e bu konuyu pek iyi hatırlayamadığımı söyledim.

Yakup Bey, "Beş özgürlüğün her birini şimdi teker teker ele alabiliriz," dedi ve konuşmasına devam etti.

"Birinci özgürlük, şimdi ve burada olanı duyma ve görme, yani algılama özgürlüğü. Sağlıksız anababa çocuklarını geçmişe, geleceğe veya olması gerekene yöneltilir; şu anda ve burada olan olayları olduğu gibi algılamalarına izin vermez."

"Bir örnek verebilir misiniz?" diye sordum. "Vereyim," dedi. "Yukarıda sözünü ettiğimiz, 'Ben şimdi sana böyle emekler veriyorum; büyüyüp evlenince beni unutursun, elin kızını seversin, anneni bir köşeye atarsın!' diyen anne, oğlu üzerinde iki olumsuz etkiye yol açıyor: Bir, oğlunun o andaki oyunu, güzel giysisini algılamasını engelliyor; iki, oğluna, ilerisi için kendi kafasındaki 'olması gereken ilişkiyi' empoze ediyor. Yani oğlunun şu anı ve geleceği kendince algılamasını engelliyor."

"Ama, anne bunun farkında bile değil. Yani bilerek, kötülük yapmak için böyle konuşmuyor," diye itiraz ettim.

Yakup Bey, "Haklısın," dedi, "bilerek yapılan bir kötülük değil. Ama etkisi yine de ömür boyu süren bir durum ortaya çıkıyor."

Öyle değil mi dercesine yüzüme baktı, 'Evet' anlamında başımı salladım.

"O zaman ikinci temel özgürlüğe geçebiliriz," dedi ve konuşmasına devam etti: "İkinci temel özgürlük, kendi düşündüğünü olduğu gibi ifade edebilme özgürlüğü. Sağlıksız anababa, çocuklarının

BEŞ TEMEL ÖZGÜRLÜK

101

f

ne düşündüğüyle ilgilenmez, ne düşünmesi ve yapması gerektiğiyle ilgilenir. Sağlıklı aile ortamı çocuğun kendine özgü algılamasını ve düşüncesini ifade etme olanağı sağlar; sağlıksız aile, çocuğun nasıl algılaması, düşünmesi ve davranması gerektiğiyle ilgilenir; çocukları belirli bir kalıba sokmak, onlar için, çocuğun kendisi olarak gelişmesinden daha önemlidir."

Yakup Bey bir süre sustu. Arkasına yaslandı. İhlamurundan yudumladı. Ve konuşmaya başladı: "Erol ve Ayla ile ilgili anlattıklarınızdan ailede bu tür bir özgürlüğün olmadığını anlıyorum. Erol'un ve Ayla'nın dünyayı nasıl gördüğünü kimse merak etmiyor; kimse onları dinlemek istemiyor. Annesi Erol'u döverken, Erol, 'Anne oraya gitmedim. Bahçede oynarken matematik yaptık. Çetin'in annesi pencereden bakıyordu,' demesine rağmen, Erol'un söylediklerine hiç önem verilmiyor. Aynı şekilde, Ayla sinemaya gitmek için izin isterken, buluşmasına izin verilmezse hiç arkadaşı kalmayacağını söylemeye çalıştığında da, aynı ilgisizlikle karşı karşıya kalıyor."

"Kimse onların önemli bir şey söyleyeceğini düşünmüyor ki!" dedim.

Yakup Bey acı bir yüz ifadesiyle, "Çocukken kendisine önem verilmeyen kişi böyle davranır," dedi. Sanki bana, 'Recep enişte ve Hatice teyzene kızma, onlar da çocukken acı çektiler ve şimdi ne yaptıklarının gerçekten bilincinde değiller,' demek istiyordu.

Söylediklerinin iyice anlaşılması için bir süre sustu, daha sonra konuşmasına devam etti: "Sağlıksız ailede çocuğa öğretilen, kendi algılamasının, düşünce ve davranışının önemli olmadığıdır; önemli olan, kendi ilgi ve istekleri ne olursa olsun, onları bir yana bırakıp anababasının istediği yönde davranması gerektiğidir." Eliyle bir metnin altını çizer gibi, "Aile içindeki etkileşimler hep bu temel mesajı veriyorsa, çocuk, gelişimi boyunca merak etmemeyi, düşünmemeyi ve kendi istediği yönde hareket etmemeyi öğrenir," diyerek cümlesini tamamladı.

Aile sistemi kavramının önemini şimdi daha iyi anlıyordum.

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Sağlıksız sistem çocuğa her yönüyle, 'sen değersizsin!' mesajını veriyordu.

Düşündüğümü Yakup Bey'e söyleyince, "Evet, aile sistemi bu temel mesajı her yönüyle çocuğa verir, perçinler," dedi.

Başka düşündüğün, sormak istediğin var mı dercesine yüzüme baktı. Sorum olmadığına kanaat getirmiş olacak ki, "Üçüncü temel özgürlük, kendi duygularını olduğu gibi ifade edebilme özgürlüğü'dür," diyerek konuşmasına başladı. "Sağlıksız aile ortamı içinde çocuğun hangi duygular içinde olduğuna önem verilmez, hangi duyguları ifade etmesi gerektiği daha önemlidir. Çocuk gülüyorsa gülmesi; ağlıyorsa ağlaması kınanır. Korkmuşsa, kor-kaklığıyla alay edilir. Çocuğa duygularını ifade hakkı verilmez, 'kapa çeneni/ denir."

"Aynen böyle," diye Yakup Bey'in sözünü kestim. "Recep enişte sadece Erol ve Ayla'ya değil, karısına da aynı muameleyi yapıyor," diye devam ettim.

Yakup Bey, "Bu durumu dördüncü temel özgürlükte de görürsünüz. Çocukların kendi arzularına göre bir şeyi isteme ya da reddetme özgürlüğü yoktur. Sağlıklı ailede ise çocuğa ne istediğine kendisinin karar vermesi ve bu kararın sorumluluğunu yüklenmesi beklenir ve öğretilir," diyerek açıklamasını sürdürdü.

"Erol yemek konusunda çok seçici," diye söze girerek kafamdaki bir soruyu sordum: "Annesi sürekli, 'hadi ye', 'daha ye' diyerek çocuğun peşinde. Ne yiyeceği ve ne zaman yiyeceği çocuğun isteğine mi bırakılmalı? Bunu pek iyi anlayamadım."

"Sağlıklı ailede çocuk yemek yemeye zorlanmaz. Yemek zamanı gelince ailenin beraberce yemek yemesi beklenir; ne var ki, kimse belirli bir miktar yemeye zorlanmaz. Yemek zamanı yemeyen çocuk bir saat sonra, 'Benim karnım acıktı, bana yemek ver/ diye annesine gelince, annesi, 'Bir saat önce yemek zamanıydı, o zaman yemedin. Burası lokanta değil, istediğin zaman sana yemek hazırlanamaz. Önümüzdeki yemek zamanına kadar beklemek zorundasın/ der. Böylece çocuk, sofrada yemek yememe davranışının sonucuna katlanmak zorunda bırakılır. Anne

BEŞ TEMEL ÖZGÜRLÜK

yemek masasında çocuğuna, 'Şimdi iyice ye de, bir saat sonra benim karşıma, anne karnım aç diye çıkma!' demez, istediği kadar yemek yeme yine çocuğun kararına bırakılır."

"Hatice teyzemin bunu yapması olanaksız," dedim, "Her zaman çocuğun tepesinde olması gerektiğini sanıyor."

"Sağlıksız ailede, çocuğun neyi, ne kadar yemesi gerektiği sürekli kendisine söylenir. Çocuğun kendi davranışlarından sorumluluk almasına olanak verilmez. Sorumluluk kazanan insan zamanla bağımsız olmaya yönelir; sağlıksız ailenin ise bağımsız insana tahammülü yoktur."

"Yani bağımsızlığa doğru gelişmek bir çeşit suç mu bu tür aile içinde. Bunu mu demek istiyorsunuz?"

"Evet," dedi Yakup Bey, "anababanın tahammül edemeyeceği özgürlüklerin başında gelir bağımsızlığa doğru gelişmek."

Bir süre düşündü ve, "Anababanın tahammül edemeyeceği özgürlüklerin bir diğeri de, olmak istediği yönde gelişerek kendi özünü gerçekleştirme özgürlüğü'dür. Sağlıksız ailede, kimin ne olması gerektiği aile içindeki katı kurallar çerçevesinde belirlenmiştir. Kişinin nasıl bir insan olarak yaşamını sürdürmesi gerektiği, dolaylı ve dolaysız, sürekli kendisine empoze edilir. Bu tür yönlendirme küçükken çocuğun nasıl bir oyun oynayacağı ile ilgili iken, büyüdükçe nasıl bir meslek seçmesi ve kiminle evlenmesi gerektiğine dönüşür," dedi.

Gülerek, "Esaret kalktı diyenlere, 'Hayır kalkmadı' diyerek beş temel özgürlükle ilgili yetişkin anababanın tutumunu gösterebilirim," dedim.

Yakup Bey, bu sözüme gülerek, "Bu anlamda esaret sadece bizim toplumda değil, hemen hemen her toplumda yaygın olarak var," dedi ve devam etti; "Böylesine ailelerde yetişen insanlar, daha doğrusu bu tür kalıplayan ailelerin çoğunlukta olduğu toplumlar aslında gerçek demokrasiyi istemez. Bir İ)aba' başa geçsin, onlara ne yapması gerektiğini söylesin isterler. Bu tür toplumların sayısı sanıldığından çok daha fazladır."

"Yani 'esaretin kalkmasını insanlar pek istemezler; özgür-

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

lükten doğan kişisel sorumluluktan çekinirler' mi demek istiyorsunuz?" diye Yakup Bey'e sordum.

"Özgür kişi kendi vereceği kararın sonucundan da sorumlu olma durumundadır. Oysa başkası ona neyi, nasıl yapacağını söylerse, sorumluk yüklenmez, kolayca kabahati başkasına atabilir," diye yanıt verdi.

Bir süre düşündükten sonra konuşmasına devam etti: "Bu düşünce, yani kişinin özgür olması ve kendi yaşamından sorumlu olması manevi yaşam konusunda da geçerlidir. Kalıplayan aile içinde çocuk manevi yaşamla ilgili olarak sürekli baskı altında tutulur. Neye, ne kadar ve nasıl inanacağı çocuğa hep söylenir.

Bunun dışına çıkma cesaretini gösterenler korkutulur. Kişinin araştırma, keşfetme, kendini daha mutlu eden bir dünya geliştirme özgürlüğü yoktur."

"Bu tür aile içinde yetişen insan kendi kalıplarının dışına çıkmaya korkmaz mı?" diye Yakup Bey'e başka bir soru sordum.

Gülerek, "Hem de nasıl!" diye söze başladı; "Bu tür aile içinde yetişen insan yetişkin çocuk olarak yaşamını sürdürmeye başlar. Yetişkin çocuk kendi kalıplarının ötesinde herhangi yeni bir görüşe tamamiyle kapalıdır." "Bu tutumu, yani yeniliğe açık olmama tutumunu, özellikle çocuk yetiştirme konusunda Recep enıştede kolaylıkla görebiliyorum," dedim.

Yakup Bey, "Burada iki süreç yer alıyor," dedi: "Bir, kalıplanan kişi yeniye ilgi duymadığı, gerek görmediği için girişimde bulunmuyor; iki, bazıları daha az kalıplanmış oldukları için yeniye ilgi duyup, kalıplarının dışına çıkmaya yönelebiliyor." Burada bir süre sustu, sonra, "Fakat toplumun çoğunluğu bu kalıpları korumaya büyük özen gösterdiği için, kişi korkuyor ve bu korku nedeniyle gördüğü, algıladığı yenilikleri ortaya koyamıyor," diye devam etti. "Bu olay siyaset, ekonomi, eğitim, hukuk, askerlik, din gibi yaşamın bütün boyutlarında kendini gösteriyor.

Bir süre sustuk. İhlamurlarımızı yudumladık. Yakup Bey,

BEŞ TEMEL ÖZGÜRLÜK

105

"Yukarıda saydığımız beş özgürlüğün korunabilmesi için, aile içinde sağlıklı ve etkili bir iletişim olması gerekir," dedi.

Hep sağlıksız ailelerden konuştuğumuzun daha iyi farkına varıyordum. Bir kere daha kendisine, "Neden sağlıklı aileler üzerinde durmuyoruz?" diye sordum. Belirli bir plan çerçevesinde düşündüğünü söyledi. Bu dizi konuşmalarımızda yetişkin çocukların oluşturduğu aile dinamiğini inceleyecektik. Bu dizi bittikten sonra, gelişmiş anababaların oluşturduğu sağlıklı aile yapısını incelemeye başlayacağımızı söyledi.

Niçin böyle bir yol izlediğimizi sorduğumda, "Önce içinde bulunduğunuz aileyi anlayın. Daha sonra özlemine duyduğumuz aile üzerinde konuşmak daha kolaylaşır," dedi ve gülümseyerek ilave etti, "Geliştiren Anababa adlı bir kitap yazmak istemez misiniz?" içim sevinçten hopladı. Evet, Yakup Bey'in güzel bir planı vardı. Yazacağım öbür kitabın ismini bile koymuştuk. Gülüştük.

Gelecek salı buluşmak üzere oradan ayrıldım.

10

Leman in Evliliği

Recep enıştenin yeğeni Leman'la Hatice teyzem sürekli konuşuyorlardı. Onlar rahatsız olmasın diye ben odamdan pek çıkmıyordum. Bir gün Hatice teyzem odamın kapısını açtı ve "Timur, biz seninle biraz konuşmak istiyoruz," diyerek odaya girdi. Onun arkasından Leman geldi. Hatice teyzem odaya şöyle bir göz gezdirdi, "Gelin salonda konuşalım, orası daha geniş," dedi. Salona geçtik.

Hatice teyzem ne diyeceğinden pek emin olmayan bir tavır içinde önce Leman'a, sonra bana baktı. Bana, "Leman senin yazdığın kitabı okumuş. Yakup Bey'le tanışmak istiyor," dedi.

Leman biraz sıkılgan bir tavırla, "Siz çok karamsar bir devreden geçerken Yakup Bey size yardımcı olmuş. Şimdi ben de karamsar bir devreden geçiyorum. Akıl danışacağım birine ihtiyacım var," dedi.

Ne diyeceğimi bilemiyordum. Bir anda süratle içimden değişik duygular geçti. Bu duyguları gözlemeye çalıştım. Bir yandan Leman'm Yakup Bey'e neler anlatmak istediğini merak ediyordum. Diğer yandan, Yakup Bey'in benden başka biriyle yakın ilişki kurmasını istemeyen bir yönünün farkına varıyordum. Bir başka düzeyde, Leman'm yaşamının zor bir devresinde ona yardımcı olabilmeyi istiyordum. Kendi bunalım ve karamsarlığım aklıma geldi. Yakup Bey'in onu anlayarak yardımcı olabileceğine inancım yüksekti.

Leman'a, "Ben salı günü Yakup Bey'i ziyaret edecektim. Tele-

LEMAN'IN EVLİLİĞİ

107

fon eder, ziyaretiniz için izin isterim. Eğer kabul ederse salı günü beraber gideriz," dedim. Leman'm gözleri ışıldadı. Hatice teyzem hâlâ durgun ve şaşkındı. Bir süre sonra, "Allah yardımcın olsun kızım," dedi.

Bu sözüyle neyi kastetmişti? 'Senin işin zor. Yakup Bey ya da başka biri, sana yardımcı olamaz. Sana ancak Allah yardımcı olabilir!' mi demek istiyordu? Yoksa, 'Bu kararı sen veriyorsun, beni bu işe karıştırma' mı?

Yakup Bey'le konuşmak istediği konuyu bana söyleyip söyleyemeyeceğini sordum. Hatice teyzemin rahatsızlığını fark etmemek mümkün değildi. Ama Leman iç rahatlığıyla kısaca anlatmaya başladı: "Ben evleneli henüz sekiz ay oldu. Eşimle hiç geçinemiyoruz. Eşime sizin yazdığınız kitabı okumasını söyledim, hatta kitabı kendisine verdim, benimle alay etti. Ben evleninceye kadar karamsarlık nedir bilmezdim. Şimdi çok karamsar olmaya başladım. Önceden onun söylediklerine hiç itiraz etmez, içime atar, gizli gizli ağlardım. Ama artık karşılık vermeye başladım. Bir arada oturamayacak hale geldik. Bir süre birbirimizden ayrı kalmaya karar verdik. Ben, Recep dayı ve Hatice yengemlere gelirim daha iyi olur, diye düşündüm. Eşim Eskişehir'de evimizde kaldı. Bir süre o çevreden uzaklaşmanın bana iyi geleceğini sanıyorum."

Hatice teyzem, "Erkek kısmı bu. Ben Recep dayınla evlendiğimde önceleri dünyayı bana zehir etti. Ama zamanla insan alışıyor. Alışmayıp da ne yapacaksın. Kadın kısmı, uymak zorunda," diye kendi düşüncesini söyledi.

Leman, Hatice teyzemin konuşmasından pek etkilenmemiş görünüyordu. 'Kadın kısmı uymak zorunda' felsefesi ona pek anlamlı görünmüyordu anlaşılan. İçimden, 'aferin sana Leman,' diye düşündüm.

Leman Hanım'ın kocası Nusret Bey Kayseri'de doğmuş. Nus-ret, Teknik Üniversite'den mezun; Leman, İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden. Öğrenciyken tanışmışlar. Sekiz ay önce evlenmişler ve Eskişehir'e yerleşmişler. Şimdilik

108

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Nusret'in kazancıyla geçinmeye karar vermişler. Leman önümüzdeki yıl Eskişehir'deki bir lise ya da kolejde İngilizce öğretmenliği yapacağını umuyormuş.

Ertesi gün Yakup Bey'e telefon ettim ve Leman'm dileğini kendisine ulaştırdım. Yakup Bey oldukça temkinli, "Tanışmak isterim; ne var ki, seninle sürdürmekte olduğumuz tartışmaları aksatmayı istemiyorum. Leman Hanım salı günü gelsin konuşalım, bu konuşmadan sonra ilerisi için karar veririz," dedi.

Salı günü Yakup Bey'e gittik. Çayevinde masamıza oturduk. Ben ve Yakup Bey ihlamur ismarladık, Leman çay istedi. Leman önceleri çok heyecanlıydı. Yakup Bey'in sakin ve babacan halinden olsa gerek, bir süre sonra rahatladı; konuşmaya başladılar:

Yakup Bey Leman'a dönerek, "Timur Bey benimle konuşmak istediğinizi söyledi," diye gülümseyerek söze girdi.

Leman heyecanını gizlemeye gerek duymadan, "Evet. Sizinle tanışmak benim için büyük mutluluk," diye konuşmaya başladı ve, "Timur Bey'in kitabını okudum ve sizin düşüncelerinizden çok etkilendim," dedi.

Yakup Bey gülümseyerek, Leman'ı dinlemeye hazır olduğunu belli ediyordu.

Bunun üzerine Leman konuşmasına devam etti; "İstanbul'a dayımları ziyarete geldim, bir süre kalmak istiyorum. Zor bir devreden geçiyorum. Bir süre eşimden ayrı kalarak sorunları daha açık seçik görebileceğimi sanıyorum. Yeni evliyim. Eşim mühendis. En mutlu olmam gereken ayları karamsarlık içinde geçiriyorum."

Yakup Bey bu noktada Leman'ın sözünü keserek, "Timur Bey'in bizimle oturmasında bir sakınca var mı Leman Hanım?" diye sordu, "Eğer benimle yalnız konuşmak isterseniz Timur Bey'den rica ederiz, bizi bir süre yalnız bırakır."

Ben yerimden kalktım, ayrılmaya hazırlanıyordum, Leman bana baktı ve daha sonra Yakup Bey'e döndü, "Ben rahatsız değilim. Hatta Timur Bey'in burada olmasını tercih ederim," dedi. Yakup Bey, "Peki; o zaman konuşmaya devam edebiliriz,"

LEMAN'IN EVLİLİĞİ

109

dedi ve sonra Leman'a bir soru yöneltti: "Evlenmeden önce ilişkilerinizde herhangi bir aksaklık hissetmediniz mi?"

"Hayır, hissetmedim. Nusret'le öğrenciyken tanıştık. Evlenmeden önce üç yıl kadar arkadaşlık ettik. Sonra nişanlandık ve bir süre sonra Nusret askere gitti. Şimdi bir inşaat şirketinde çalışıyor; ben de inşallah seneye öğretmen olarak çalışmaya başlayacağım. Evlenmeden önce Nusret bana karşı son derece kibar ve saygılı bir insandı. Şimdi nişanlılık devresini gözden geçirince bazı olumsuz yönlerin farkına varıyorum. O devrede bunların farkında değildim."

"Yani bir nevi olumsuz sürpriz oldu sizin için?" Leman üzüntüyle, "Hem de nasıl!" dedi. Yakup Bey şefkatli ve anlayışlı bir tavır içinde, "İlişkinizde sizi en çok rahatsız eden ne?" diye sordu.

"Nusret'i hiçbir şey mutlu etmiyor. Bir şeyi elde edince, hemen yeni hedefler peşinde koşmaya başlıyor ve onlara ulaşamadığı için sürekli huzursuz. Örneğin, benimle evlenmeden önce benimle beraber olamadığı için mutlu olmadığını söylüyordu. Şimdi beraberiz, şimdi de anne ve babasından ayrı olduğu için mutsuz olduğunu söylüyor."

"Sürekli yeni mutsuzluk kaynakları mı buluyor?" "Evet. Annesi ziyaret ettiği zaman bir-iki gün mutlu oluyor. Ama bir süre sonra çok paramız olmadığı için, henüz bir arabamız ve evimiz olmadığı için mutsuz. Ben bütün bunların zamanla olacağını kendisine söylediğimde, 'Senin ideallerin yok. İnsanın bir şeylere ulaşmak için çaba göstermesi, mücadele etmesi gerekir,' diyerek beni tembellikle ve idealim olmamakla suçluyor."

Yakup Bey bana ilginç gelen bir soru sordu: "Annesine düşkün olduğu kadar babasına da düşkün mü?"

"Ailesine çok bağlı, ama annesine daha düşkün. Benimle evlendiğinden dolayı sanki anne ve babasına karşı suçluluk duyuyor."

"Sizin anne ve babanızla ilişkisi nasıl?"

no

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Annem ve babam Nusret'i seviyorlar, ona yakınlık göstermek istiyorlar. Nusret ise onlarla karşılaşmaktan, hatta telefonda konuşmaktan kaçmıyor; çoğu zaman onları sevmediğini ve onlarla rahat olmadığını hissediyorum."

"Eskişehir'de bir arkadaş çevreniz var mı?" Leman biraz düşündü ve, "Var," dedi. Sonra gülümseyerek, "Çoğunun arabası var; bizden daha iyi durumdalar," diye devam etti. "Nusret onlarla buluştuktan sonra daha gergin oluyor ve sürekli parasız olduğumuzdan, parasız mutlu olmanın mümkün olmayacağından yakmıyor. Ben arkadaşlar arasında neşelenince, daha sonra evde, 'Sen paralı biriyle evlenmeliydin,' gibi sözler ediyor. Tabii bütün bunlar beni çok incitiyor."

Yakup Bey, "Aranızda gerginlik olduğunu aileniz biliyor mu?" diye sordu.

"Ben kendi aileme söylemiyordum. Ailelerimizi için içine katarak onları da üzmenin anlamsız olduğunu düşünüyordum. Ama Nurset benimle kavga edince hemen annesine telefon ediyor ve ona içini döküp beni kötülüyor. Bu böyle birkaç kez olduktan sonra bir gün kendimi o kadar yalnız hissettim ki, ben de anneme telefon ettim ve durumu anlattım." "Annenizin tepkisi ne oldu?"

"Annem çok üzüldü, ama bana moral vermeye çalıştı. 'Evliliğin ilk başlarında bunlar olur kızım. Biliyorsun Nusret iyi bir insan. Sen biraz alttan almasını öğren,' gibi laflar ederek hiç taraf tutmadı. Ama Nusret sürekli benim annemi kötüler; benim ailemin iyi bir aile olmadığını ima eden sözler söyler. Bu tür sözleri artık kaldıramıyorum. Bir keresinde bizimkiler için kötü sözler söyleyince, 'Bu sözlerin beni çok derinden kırıyor/ dedim ve gözyaşlarımı tutamadım. Bu sefer de, 'Bak ağlıyorsun, daha sen çocuksun,' gibi sözler söyledi." Yakup Bey Leman'ın söylediklerini ilgiyle dinliyordu. "Nus-ret'in annesi ne iş yapar?" diye sordu.

Leman, "Ev kadını; babası ise öğretmen," diye yanıtladı. Yakup Bey için önemli olmalı ki, "Sizin anneniz ne iş yapar?"

LEMAN'IN EVLİLİĞİ

111

diye sordu. Leman, annesinin bir bankada şube müdürü olduğunu, babasının ise öğretmenlik yaptığını söyledi.

Daha sonra Yakup Bey, iki aile arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu sordu.

Leman, "İki aile pek birbiriyle ilişki içinde değil. Benim ailem Afyon'da, onlarınki Kayseri'de. isteseler de birbirleriyle görüşme olanakları pek yok," diye aile ilişkilerini açıkladı.

Yakup Bey bu defa daha ilginç bir soru sordu; "Sizin görebildiğiniz kadarıyla, iki aile arasında karı-koca ve anababa çocuk ilişkileri bakımından fark var mı?"

Leman bildiği bir konuda konuşan uzmanın güveni içinde, "Evet, benim ailemle onun ailesi arasında çok fark var," dedi. "Onun ailesinde babanın dediği dedik. Hiç kimse babanın dediğine karşı gelemmez. Anne babadan korkar, ablası ve abisi babadan korkar, Nusret en küçükleri, o babasından en çok korkan kişidir."

"Ya sizin ailenizde?"

"Benim ailemde evin tüm düzenini annem yönetir. Annem ve babam birbirlerine eşit olarak bakarlar, her kararı beraber verirler. Biz korkuyla değil, sevgiyle büyüdük. Annemizi üzmemek için söylediklerini yapardık, dayak korkusundan değil."

Yakup Bey, sorayım mı, sormayayım mı diye tereddüt ediyordu sanki; nihayet sordu: "Nusret'i sevdiniz mi?" Leman tereddütsüz, "Evet, sevdim," dedi.

Bu tür soruları sormakta pek rahat olmamakla beraber, Leman'a yardımcı olmaya karar vermiş bir danışmanın edasıyla, "Ne gibi özelliklerini gördünüz de sevdiniz?" diye biraz daha irdeledi.

Leman rahatlıkla yanıtlıyordu; "Her şeyden önce çok zeki bir insan. Ayrıca, gerçekten çalışkan, insanlara karşı çok saygılı, çok kibar."

Yakup Bey biraz düşünceli bir tarzda Leman'a bir soru yöneltti: "Bu son söylediğiniz şimdiye kadar anlattıklarınıza ters düşmüyor mu?"

112

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Öyle görülebilir. Aslında, siz Nusret'le tanışsanız ne demek istediğimi anlarsınız," diye yanıtladı. "İnsanların yüzüne o kadar saygılı, o kadar kibar ki, hiç kimseye itiraz etmez, onların dediğini yapar. Ama, o insanların arkasından veryansın konuşur, küfreder, şikâyet eder."

"Yani siz arkadaşken hep bu güler yüzlü tarafını gördünüz." "Ah, evet!" dedi Leman. "Aslında onun için gerçekten temiz olduğuna, aslında iyi bir insan olduğuna hâlâ inanıyorum." Yakup Bey gözlerim kısarak, "Ama içindeki o temiz, iyi insana yaklaşma olanağı bulamıyorsunuz," dedi.

"Bulamıyorum ve bu beni çok rahatsız ediyor. Söylediği sözler, yaptığı bazı davranışlar beni o kadar kırdı ki, ona karşı soğumaya başladım."

Yakup Bey kritik bir soru sordu: "Kendinize olan güveninizi de kaybetmeye başladığınızı hissediyor musunuz?"

"Evet, hem de çok," dedi, Leman. "Yaşamımda bu kadar kendime güvenimin düşük olduğu ve karamsar olduğum bir zaman hatırlamıyorum. Daha fazla onunla birlikte olursam kendime olan güvenimi tümüyle kaybedeceğimden korkuyorum."

Yakup Bey başıyla Leman'm dediğini onaylayarak, "Evet, korkmakta haklısınız," dedi.

"Benim Eskişehir'de pek tanıdığım yok. Nusret daha önce Eskişehir'de bulunmuş ve şimdi çalıştığı yerden de arkadaşlar edindi. Hep onun muhitinde oluyorum, bu beni daha çok etkiliyor. Beni en çok rahatsız eden olaylardan biri arkadaşlarının ya-nımdayken onların yüzüne gülmesi, çok yakın dostu gibi hareket etmesi, arkalarından onları sürekli yargılaması ve eleştirmesi. Benim yakın arkadaşlarımdan çoğu Afyon'da. Kimseyle bunları konuşmıyorum."

"Yani kendinizi yapayalnız hissediyorsunuz." Leman/'Evet, çok yalnız hissediyorum," dedi. "Geçenlerde Nusret hasta oldu. Ben de bir süredir rahatsızdım. 'Hastalık senden bana geçti. Kendini koruyup, hasta olmasaydın ben de hasta olmazdım/ diye sürekli söylendi. O böyle konuşunca çıldırasım

LEMAN'IN EVİLİĞİ

113

geliyor. Ben isteyerek mi hasta oldum? Sanki hasta olmak ya da olmamak yüzde yüz insanların denetimi altında. O kadar çocuksu buluyorum ki, böyle konuşunca önce kulaklarıma inanamıyorum."

Yakup Bey bana baktı ve, "Timur'cuğum bir dakika gelir misin?" diyerek beni başka bir köşeye çekti. "Eğer sence bir mahsuru yoksa, Leman Hanım bizim toplantılarımıza katılabilir," dedi. Gözlerimin içine bakıyordu. Yakup Bey'le oluşturduğumuz yakınlığın kaybolmasından biraz kaygılandım, ama Leman'ın getireceği zenginlikler olacağını da hissetmişim. Benim için bir mahsuru olmadığını söyledim.

Masaya döndük ve Yakup Bey, "Timur Bey'le son üç dört haftadır salı ve perşembe günleri buluşuyor ve belirli bir konuyu değişik boyutlarıyla tartışıyoruz," diyerek açıklamaya başladı. "Konumuz yetişkin çocuklar. Nusret için, 'O kadar çocuksu buluyorum ki/ diye bir cümle kullandınız. Onun için bu açıklamayı yapıyorum. Eğer isterseniz siz de bu tartışmalarımıza katılabilirsiniz."

Leman soran gözlerle bana bakıyordu. "Bence bir mahsuru yok, isterseniz katılabilirsiniz," dedim. Ne var ki, bu kısa süre içinde bencil bir yönümle ilişki içine girebilmişim. Leman'ın Yakup Bey ile yaptığımız konuşmalarımıza katılmasının ona yararlı olacağından hiç şüphem yoktu ama Yakup Bey'le olan ilişkiyi korumak amacıyla tereddüt etmişim. Bencilliğimin farkına vardığım zaman kısa bir şaşkınlık dönemi geçirdim. Bencil olmadığını, bencilik gibi bir duygunun ötesine çoktan geçtiğimi sanıyordum.

Yakup Bey Leman'a dönerek: "Bu buluşmalardaki konuşmalarımızın size yararlı olacağını sanıyorum. Öyle umuyorum ki bu tür etkileşimimiz Nusret Bey'i, kendinizi, Nusret Bey'in yetiştiği ortamı, kendi ailenizi daha iyi tanımanıza yardımcı olacak."

Leman heyecanla, "Bu benim için önemli bir fırsat. Size ve itiraz etmediği için Timur'a teşekkür ederim," dedi.

Yakup Bey ciddi bir hava içinde, "Yalnız bir konu var. Size

YÇ8

114

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

bu konuyu açmamız gerek," dedi ve devam etti: "Biliyorsunuz Timur Bey şimdi teyzesi Hatice Hanım'ların evinde kalıyor."

Leman bildiğini baş işaretiyle belirtti.

"Ailede yer alan etkileşimlerin, Erol ve Ayla'ya yararlı mı yoksa zararlı mı olduğu konusunda, Timur'un kaygıları var. Zaten beni yeniden ziyaret etmeye başlaması bu kaygılarından kaynaklanmıştı," dedikten sonra, öyle değil mi, dercesine bana baktı.

Ben söze karıştım ve, "Evet, Erol ve Ayla'nın durumları beni üzüyor," dedim. "O çocuklara yardımcı olmak istiyorum, ama ne yapacağımı bilemiyorum. Yakup Bey'e danışmak için geliyorum."

Yakup Bey ellerini iki yana açarak, "İşte biz bu şekilde yetişkin çocuklar konusunu incelemeye başladık," dedi ve Leman'a bir soru sordu: "Recep Bey sizin dayınız oluyor, değil mi?"

Leman, evet, anlamında başını salladı.

"Recep Bey'in ve Hatice Hanım'm davranışlarını, etkileşimlerini onları yargılamak ve kötölemek için değil, yetişkin çocuk kavramına açıklık getirmek açısından inceliyoruz," diyerek konuya açıklık getirmek istedi. "Siz bizim konuşmalarımıza katılırsanız dayınızın davranışları üzerine konuşulmasından rahatsız olabilirsiniz."

Leman, rahatsız olacağını sanmadığını söyledi ve ilave etti: "Benim öğrenmeme ve olgunlaşmama yardım edecekse, kendi annemin ve babamın davranışlarını dahi incelemekten, tartışmaktan çekinmem. Belki sizin konuşmalarınıza konu olacak başka örnekler bile getirebilirim."

Yakup Bey memnuniyetini ifade eden bir gülümsemeye, "Bu tutumla katılmanız, tartışmalarımızı gerçekten zenginleştirir," dedi. "Önceden bilgi vererek yanlış anlamayı önlemek istediğimi, sanırım anlamışsınızdır," diye ekledi.

Leman/'Bilgilendirdiğiniz için teşekkür ederim," dedi.

Yakup Bey babacan bir tavır içinde, "Timur evde Erol'la kolayca ilişki kurabiliyor, onunla konuşabiliyor. Ayla'nın on altı yaşında bir kız olması Timur'un Ayla ile evde rahat ve açık ko-

LEMAN'IN EVLİLİĞİ

115

nuşmasını zorlaştırıyor. Belki siz Ayla ile daha yakın ilişki içine girebilirsiniz," diyerek Leman'a baktı.

Leman, Ayla'yı sevdiğini söyledi ve, "Ona nasıl bir yardımım dokunabilecek bilmiyorum. Konuşmamı isterseniz, onunla konuşurum," dedi.

Biraz şakacı, biraz alaycı bir tavrıyla, "Belki Ayla da ara sıra bize katılabilir!" dedim.

Yakup Bey bana gülümseyerek baktı. Bu cümlemin söyleniş tarzındaki kinayeyi, altında yatan kıskançlığı sezmişti. Ama, gelişmekte olan bir insan için bu yönlerin ara sıra kendini göstereceğini doğal kabul ediyor olmalı ki, yüzünde beni yargılayan bir tavır görmedim.

"Niçin olmasın? isterse bize katılabilir! Hatta onun okulu olduğu için bazen cumartesi günleri buluşabiliriz," dedi.

Yakup Bey'e hayretle bakakalmıştım. "Ben şaka yapıyordum," dedim.

"Ben şaka yapmıyorum," diyerek bana yeniden gülümsedi. "Olayların gidişi Ayla ile konuşmamızı gerektirebilir. Öyle bir gereksinim doğarsa cumartesi günleri de buluşabiliriz."

Leman gözleri ışıltılı, içinden geleni kendiliğinden paylaşan bir çocuk edasıyla, "Sizinle konuşmak kendime olan güvenimi artırıyor. Niçin bilmiyorum," diyerek Yakup Bey'e baktı.

Yakup Bey muzip bir gülümsemeye, "Ben biliyorum!" dedi.

Merak etmişim; Yakup Bey, Leman'ın kendine güveninin neden arttığını nasıl biliyordu? Dayanamadım, "Niçin?" diye sordum.

Soruyu ben sorduğum halde Yakup Bey, Leman'a konuştu : "Sizi ciddiye alan, duygularınızı olduğu gibi ifade etmenize olanak veren, ifade ettiğiniz zaman onları ciddiyetle dinleyen ve anlayan iki insan var. Bu iki insanın davranışı size doğrudan, 'Leman sen değerlisin. Senin algılamaların, duygu ve düşüncelerin dinlenmeye değer,' mesajını veriyor."

"Bana böyle davrandığınız için sizlere gerçekten teşekkür ederim."

116

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Benim size başka türlü davranmam mümkün değil!"

"Nasıl? Anlayamadım."

"Benim anlayışım içinde siz evrende teksiniz, emsalsizsiniz. Bu bilinç içinde söylediğiniz her söze, ifade ettiğiniz her duyguya önem veririm. Önem vermezsem, daha doğrusu önem vermediğimi gözlersem, kendimde önemli bir bozukluk olduğunu düşünür ve o bozukluğu gidermeye, düzeltmeye çalışırım. Çünkü sağlıklı olan tutum, sizi tek ve emsalsiz olarak gören tutumdur."

Bu aşamada Yakup Bey'e sordum: "Ayla da gelse, Erol da gelse, 'onlar henüz çocuk' demez, onları da aynı biçimde dinlerdiniz, öyle mi?"

Yakup Bey gülümseyerek ve söylediğimi başıyla tasdik ederek, "Tabii!" dedi.

Leman gözlerinin parıltısı bir kat daha artarak, "Sizden ayrılırken onlar da kendilerini daha değerli görürlerdi," tahmininde bulundu. Bir süre sonra, kendi kendine konuşur gibi, biraz öfkeli bir sesle, "Anneler, babalar bunu niçin yapmıyorlar?" sorusunu sordu.

Yakup Bey yanıt vermedi. Uzun süre sessiz kaldı. Sanki yüzünde derin bir hüznün belirtilerini gördüm.

İhlamurundan bir yudum aldı. "Ben de kendi çocuklarımı yetiştirirken böyle davranmadım. Bu nedenle, kendi çocuklarıma karşı içimde bir suçluluk taşıyorum," dedikten sonra yutkundu, daha yumuşak bir sesle, "İçimde bir hüznün var," dedi.

Böyle bir yanıt beklemiyordum. Ne diyeceğimizi bilememekten kaynaklanan uzun bir sessizlik oldu. Yakup Bey'in çocukları olduğunu dahi bilmiyordum. Ama, bu konuda soru sormanın uygun olmadığını da biliyordum. Bir süre sonra Yakup Bey konuştu:

"Davranışlarından dolayı kişileri yargılamak, onlara kızmak kolay. Çevrenizde gördüğünüz insanların yüzde doksan dokuzu böyle hareket eder. Her toplumda bu böyle sanırım. Ancak yüzde biri karşılıkine kızmadan önce onu anlamayı dener."

LEMAN'IN EVLİLİĞİ

117

Yakup Bey yumuşak bir sesle, "Kendi anababamıza kızmadan önce onların paradigmasını anlayabilmeliyiz," dedi ve, "Hatice Hanım ve Recep Bey'in davranışlarını bu tutum içinde ele aldık," diye devam etti.

Leman'a bakarak, "Umarım Nusret Bey'in davranışlarını da bu tutum içinde ele alırız. Yargılamak için değil, onların düşünce, duygu ve davranışına yön veren temel paradigmalarını anlayabilmek için," dedi. İki saat kadar beraber olmuştuk; Yakup Bey saatine baktı. Saatine baktığında ayrılma zamanının geldiğini anladım.

"Biz izniniz rica edelim," dedim ve, "Önümüzdeki perşembe buluşuyor muyuz?" diye sordum.

"Eğer isterseniz," diye yanıtladı.

Perşembe günü buluşmak üzere oradan ayrıldık.

11

Utanca Boğan Aile

Hatice teyzem Yakup Bey'le ne konuştuğumuzu merak ediyordu. Leman'm daha neşeli ve umutlu halini görünce, Yakup Bey'i o da merak etmeye başladı. Leman, Hatice teyzemin merakını gidermek için, "Yakup Bey beni dikkatle dinledi; söylediklerimi anladı ve salı ve perşembe günleri Timur'la yaptıkları konuşmalara benim de katılmamı istedi. Bir süre sonra karamsarlığımın altında yatan nedenleri anlamaya başlayacağımı umuyorum," diye genel bir açıklama yaptı.

Ayla şimdi okuldan eve daha istekli dönüyor ve Leman Ablasıyla uzun uzun konuşuyordu. Annesinde bulamadığı anlayış ve şefkati Leman'da bulmak onu mutlu etmiş olmalı ki daha sevecen, daha konuşkan oldu. Erol benim odamda kalmaktan çok mutluydu. Bir gün bir kâğıda kendi resmini yapmış. Resmin altına "Timur abime Erol'dan" diye yazarak bana verdi. Resmi masamın dayalı olduğu duvara raptiyeledim. Bu resmi karşıma koyduğumu görünce çok heyecanlandı, önce Ayla ablasına, sonra Leman ablasına, daha sonra annesine koştı ve heyecanla onlara gösterdi. Babasına göstermediği, sözünü bile etmediği dikkatimi çekti. Evde olumlu bir duygu hâkim olmaya başlamıştı. Hatice teyzem bu olumlu havanın farkına varıyor, niçin ortaya çıktığını pek anlamasa dahi, durumdan memnun oluyordu. Durumdan pek memnun olmayan tek kişi Recep enişte idi. Çocukların daha mutlu oluşu, kendisinden daha az korkmaları herhalde onu rahatsız ediyor olmalıydı ki, suratı daha fazla asılmaya başladı.

UTANCA BOĞAN AİLE

119

Leman bir keresinde evlilik sorunlarıyla ilgili benimle konuşmak istedi. O, konuya girmeden, "Her şeyi Yakup Bey'le beraber olduğumuz zaman anlatmanız bence daha doğru olur. Böylece o da benimle beraber öğrenir ve aynı konu üzerinde beraber düşünürüz," dedim. Teklifimi kabul etti ve o konuyla ilgili bir daha konuşmadı. Perşembe günü Yakup Bey'le buluştuk. Leman yine çay ısmarladı, biz ıhlamur ısmarladık. Leman gülümseyerek, "Siz hep ıhlamur mu içersiniz?" diye sordu. Yakup Bey, muzip bir tavırla, "Timur Bey'in yazdığı kitabı okuduğunuzu sanıyordum," dedi. Leman bir şeyler hatırlamak istercesine düşünmeye başladı. Biraz sonra, "Evet, hatırladım. Niçin çay içmediğinizi açıklamıştınız kitapta," dedi. Leman, "İzin verirseniz ben çay içmeye devam edeceğim," diye isteğini ifade edince, Yakup Bey, "İstedığınızı içebilirsiniz, benden izin almanıza gerek yok. Ancak, yanımda sigara içmeye kalksaydınız işte o zaman itirazım olurdu. Sizin çay içmenizin bana bir zararı yok. Bu tama-miyle sizi ilgilendiren bir konu," dedi.

Yakup Bey daha önce üzerinde konuştuğumuz iki tür ilişkiyi gösteren şekli masanın üstüne koydu ve anlatmaya başladı.

"Bugün, utanca boğan aileden söz etmek istiyorum. İnsanın gerçekte temasını sürdürebilmesi, onun iç ve dış dünyasına uyumunda önemli bir yer alır."

Bunları söylerken, iç dünya ve dış dünya ilişkilerini şekil üzerinde gösterdi.

"İç dünyamızla ilişkimizde ortaya çıkan en büyük engel, kişinin kendi özünden utanması, bu özü olduğu gibi kabul edeme-mesidir."

Yakup Bey'in soluklanmasından yararlanarak söze girdim ve, "'Kendimle ilişkim var mı, kendi özümden utanıyor muyum?' diye kendime soruyorum, ama, doğru dürüst bir yanıt alamıyorum," diye kendimle ilgili bir gözlem yaptım.

Leman da, iç dünyasıyla ilişkisinin nasıl olduğunu pek bilmediğini söyledi.

120

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey bunları duymamış gibi açıklamasına devam etti: "Çocuk, koşullu sevgi ile büyümüş ve kalıplanmışsa, duygusal bakımdan gelişemez, içindeki çocuk utanca boğulur, iç çocuğu duygusal bakımdan büyümeyen insana yetişkin çocuk diyoruz. Beden yetişkinin bedeni, ama duygusal bakımdan hâlâ gelişmemiş, hâlâ çocuk."

Bana dönerek, "Bunları daha önce konuşmuştuk," dedi. Leman gülümseyerek Yakup Bey'e bir soru sordu: "İnsanın içinde bir iç çocuk olduğundan söz edebildiğimiz gibi, buluş çağındaki bir iç gençten, bir iç erişkinden de söz edebilir miyiz?"

Leman'in sorusunu duyunca gülümsedim; böyle bir şey daha önce hiç aklıma gelmemişti.

Yakup Bey de gülümsemeye başladı, ama söylediği oldukça düşündürücü idi: "Bir binanın temelinin sağlamlığından söz etmek mi daha anlamlı, yoksa teker teker katlarından söz etmek mi?"

Leman biraz şaşkınlıkla, "Anlayamadım," dedi. Söze karıştı ve, "Bence binanın temeli çok önemli," diyerek devam ettim; "diğer tüm katların ayakta kalabilmesi için temelin sağlam olması gerekir."

Leman, "Birinci kat çürükse, üzerine ikinci katı çıkamazsınız," dedi.

Yakup Bey, "Çocukluk binanın hem temelini hem de çatısını oluşturur," diyerek devam etti: "İnsanın çocukluğu sağlıklıysa ve çocuk, geliştiren bir ailede sevgi içinde büyütülmüşse, yaşamın en zor koşulları altında bile akıl sağlığını korur ve mutlu olabilir. Eğer çocukluğunda koşullu sevgi ile büyümüş ve utanca boğulmuşsa, ilerde en iyi koşullar altında bile mutlu olamayacaktır."

"Ama ben kendi özümle ilişkimin nasıl olduğu konusunda hâlâ bir fikir sahibi değilim," dedim. Leman, "Ben de," dedi.

Yakup Bey bizim söylediklerimizi yine hiç duymamış gibi konuşmasına devam etti: "İç çocuğu utanca boğulmuş insan yeni bir şey yapmayı düşündüğü zaman büyük kaygı duyar; sü-

UTANCA BOĞAN AİLE

121

rekli başkalarını memnun etmeye çalışır; kendinin ne istediğini pek önemsemmez; içten içe kendinde bir eksiklik hisseder; sürekli yetersizlik duygusuna kapılır; katı ve mükemmeliyetçidir; yaşamını bomboş görür; genellikle karamsardır ve çöküntü içindedir; kendi de dahil hiç kimseye güvenmez."

Leman gözle görülebilir bir hayret ve şaşkınlık içinde, "Siz Nusret'i tanımlıyorsunuz Yakup Bey," dedi.

Yakup Bey bu listeyi uzatabileceğini söyledi ve bana dönerek, "Kendinizle ilgili herhangi bir aşinalık sezmediniz mi bu davranış tanımlarında?" diye sordu.

"Hem de nasıl," diye yanıtladım. "Saydığınız şeylerin çoğunu değişik derecelerde kendimde gördüm."

Leman, "Aslında ben de gördüm kendimde, ama Nusret'inkini daha açık seçik görebildim," diye kendi gözlemini paylaştı.

Yakup Bey, "İç çocuğu utanca boğulan yalnız kalmaktan nefret eder, yalnız kalmamak için elinden geleni yapar," diye sözüne devam etti: "her zaman başkalarının beklediklerini yapar; kendi sorunlarına çare bulmaktan daha çok, başkalarının sorunlarını çözmeye yönelir; hiç kimsenin yüzüne doğrudan 'Hayır!' diyemez; kimseye kendini yakın hissetmez. Utanca boğulma derecesi ne kadar şiddetli ise, bu duygular o kadar güçlüdür."

"Kendi sorunlarına çare bulmaktan daha çok, başkalarının sorunlarını çözmeye yönelme bende de var; şimdi daha çok farkına varıyorum," dedim.

Yakup Bey gülümseyerek baktı ve, "ilk adım, farkına varmaktır," dedi ve bizi bir süre süzdü.

Leman, "Kendimle ilgili özellikleri, ben de görüyorum; ama, Nusret'te daha belirgin görüyorum," diyerek, biraz önce söylediğini tekrar etti.

Yakup Bey, Lemana dönerek ilginç bir soru sordu: "Nusret şimdi bizimle olsaydı, kendinde bu özellikleri görür müydü?"

"Hiç sanmıyorum. O, 'Bay Mükemmeldir!'" diye yanıtladı.

"'Bay Mükemmel' olduğunu söylemek kendi başına bir eksiklik değil mi?" diye söze karıştı.

122

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Bu kez Leman, Yakup Bey'e bir soru yöneltti: "Tüm bu özelliklerin temelinde utanç duygusunun yattığını söylediniz. Bu utanç duygusu nereden kaynaklanıyor?"

"Utancın üç kaynağı vardır," diye söze başladı Yakup Bey. "Birinci kaynak çocuğun model aldığı ve taklit ettiği insanlardır. Utanca boğulmuş büyükleri çocuk kendine model olarak alır."

"Nasıl model alır? Nasıl taklit eder?" diye Leman merakla sordu.

"Utancın dolu insanlar, kendileri gibi duyup düşünüp davranması için çocuğa baskı yaparlar," diyerek konuyu açmaya başlayan Yakup Bey, Leman'a bakarak önemli bir gerçeğin altını çizercesine şöyle dedi: "Gelişmekte olan çocuk örnek aldığı kimselerle kendini özdeşleştirir. Özdeşleştirme çocuğun gelişiminde yer alan önemli bir süreçtir. Çocuk model aldığı bu insanların kendisine verdiği güven ve değer duygusuna dayanarak özbenliğini oluşturur."

Aklımı bir soru meşgul ediyordu, sormak için Yakup Bey'den izin istedim; olurunun aldıkta sonra sordum:

"Utancın sağlıksız olduğunu söylemeye çalışıyorsunuz. Biraz önce bir dizi davranış örneği sayarak bu sağlıksız davranışların kaynağının çocuklukta ki utanca boğulma olduğunu söylediniz. Ben şöyle düşündüm: Kişinin yaşamından utanmayı tamamiyle kaldırsak, o kişi daha mı sağlıklı olur? Ben bu soruya, 'Evet, daha sağlıklı olur,' biçiminde yanıt veremiyorum."

"Ben de Timur gibi düşünüyorum. Hiç utanmayan bir insanın insanlığından şüphe ederim," diye Leman söze karıştı.

"Yerinde bir soru ve yerinde bir gözlem; bu aşamada insanın kafası karışıyor, değil mi?" diyerek Yakup Bey hafif bir gülümsemeyle konuşmaya başladı. "Bir yandan, 'utanç kötüdür, utanca boğulmuş çocuk şu gibi davranışlarıyla sağlıksız psikolojik durumunu belli eder,' diyorum, diğer yandan siz, 'hiç utanmayan kişinin insanlığından şüphe ederim,' duygusunu taşıyorsunuz."

UTANCA BOĞAN AİLE

123

"İkisi de aynı anda doğru olamaz. Yani bir özellik hem sağlıksız, hem de insan olmanın gerekli bir niteliği sayılamaz, değil mi?" diye kaygımı yine dile getirdim.

Yakup Bey gülümsemesine devam ederek, "Hayır, sayılamaz," dedi.

"O zaman hangisi doğru? Hangisine inanacağız?" diyerek Leman Yakup Bey'e baktı.

"'Mahcubiyet' ve 'utanç' kavramlarını birbirinden ayırt ederek kafa karıştıran bu durumu çözebiliriz," diyen Yakup Bey'e, Leman, "Nasıl?" diye sordu.

"'Mahcubiyet' sağlıklıdır. Bizim kendimizden beklediklerimizi, kendi gücümüzün sınırlarını bildiğimizi, bazı temel iç ilke ve değerleri içimize sindirip sindirmediğimizi gösteren bir duygudur."

Leman, "Ben hâlâ bir şey anlayamadım," dedi.

"Bir çocuk, 'Ben yaparım,' diye bir işi üstlensin. Ama farz edelim ki, bu iş çocuğun o aşamadaki gelişiminin üstünde olsun," diye söze başlayan Yakup Bey'e ben bir örnekle katıldım: "Örneğin, yedi yaşındaki Erol, Ayla'nın düzeyinde cebir problemini çözmeye kalksın."

Yakup Bey, "Evet, iyi bir örnek," dedi. "Erol zihinsel yetenekleri ve bilgisi elvermediği için cebir sorusunu çözemeyecektir. Eğer iddialı olarak bu işe başlamışsa, sonunda mahcup olacaktır. Böyle bir mahcubiyet duygusu kişinin 'ayağını yorganına göre uzatmasına', 'kendi yeteneklerinin sınırlarını bilmesine', 'başkaları başarısız olunca o kişileri anlayabilmesine,' yarar. Kişi söz vermeden önce gerçekçi olmaya özen gösterir ve verdiği sözü tutmaya önem verir. Sınırlarını bilen kişi daha gerçekçi olarak planlamalar ve girişimler yapar."

Leman, "Utanç duygusunda kendi sınırlarını bilme yok mu?" sorusunu yöneltti.

"Utanç ile mahcubiyet arasındaki en önemli fark şudur: Mahcubiyet duygusunun kaynağı kişinin kendi özü, kendi algılaması, kendi değerlendirmesidir. Bunun temelinde vicdan var-

124

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

dır. Utanç duygusunun temelinde başkalarının beklentilerini yerine getirememeye korkusu vardır."

Söze katıldım ve anladığımı, "Yani mahcup olan kişi kendi beklentilerini yerine getiremediği için utanıyor ve bu süreç sonunda kendi sınırlarını öğreniyor. Bu süreç yoluyla alçakgönüllü olmayı öğreniyor," diyerek dile getirdim.

"Evet," dedi Yakup Bey. "Doğru anlamışsınız. Mahcubiyet alçakgönüllü olmayı getirir."

Leman, "Yani utanç kişinin kendinden, kendi özünden utanması diyebilir miyiz?" diyerek kendi anladığını ifade etti.

Yakup Bey, "Evet, 'kendi özünden utanma' ifadesi utancı daha belirgin anlatıyor. Bu nedenle utanç zehirli bir duygudur. Mahcubiyet ise, bazen buna utanma duygusu adını veririz, sağlıklı bir duygudur."

"Demek ki," dedi Leman, "Çocuğuna gereksiz yere, 'Yaptığından utanmıyor musun? Zaten sende utanma duygusu olsa...' gibi sürekli bağırın ya da karışan aileler çocuğun utanç içinde yetişmesine neden oluyorlar."

Yakup Bey, başıyla evet, anlamında onaylayınca devam etti:

"Halbuki pek çok kişi bu tür sözleri, çocuğu disipline etmek ya da kendi istediği davranışı yaptırmak amacıyla söylüyor. Fakat farkında olmadan karşısındaki insanın kendine olan güvenini yitirmesine neden oluyor. Peki, anababanın ne şekilde davranması gerekir ki çocuk 'mahcubiyet' ve 'utanç' arasındaki farkı sağlıklı bir biçimde anlayabilsin?"

"Güzel bir soru," dedim, içimde hafif bir kıskançlık duygusunu yine fark ettim. Leman'ın böylesine kapsamlı ve güzel bir soru sorması onu gözümde çekici yaptı. Aynı zamanda içimdeki bir kaygının farkına vardım.

'Yakup Bey'in gözüne şimdi o girecek; Yakup Bey beni eskisi kadar beğenmeyecek,' kaygısını içimde gözledim. Bu duyguları tanıdım, zihnen not aldım.

Yakup Bey, bana bakarak konuşmaya başladı: "Aslında bu örneği, sağlıklı çocuk yetiştirme dizisi için bir araya gelmeye başladığımızda ele almak daha uygun düşer, ama şimdi bir de-

UTANCA BOĞAN AİLE

125

receye kadar açıklama yapmamız gerekecek." Bir süre sustu, ıhlamurundan bir yudum aldı ve konuşmasına başladı: "Dikkat edilmesi gereken nokta şu: Çocuğu disipline etmeye çalışırken ona, 'belirli değerleri mi öğretmeye çalışıyorsunuz?' yoksa, 'ben büyüğüm, benim dediğimi yapmazsan seni döverim,' mesajını mı veriyorsunuz?"

Bir örnek istedim. Yakup Bey, "Diyelim çocuk kardeşinin oyuncağını alıyor ve onu ağlatıyor. Kendisine söylendiği zaman söz dinlemiyor, kardeşinin oyuncağını geri vermiyor."

Leman dayanamadı, "Evet, güzel bir örnek," diye söze karıştı. "Bu durumda utanca boğan anababa ne yapar, değerleri öğretmeye çalışan ne yapar?"

Yakup Bey örneğine devam etti: "Utanca boğan, çocuğun bu davranışının anormal olduğunu, bu davranışı yaptığını göre onun kötü bir insan olduğunu ya da kötü bir insan olarak görüleceğini belirtir. Çocuğuyla konuşmasında 'Başkaları senin böyle yaptığını görse sana ne der biliyor musun?'dan 'Vermezsen senin ellerini kırarım!'a kadar uzanan tehditler yer alır."

"Yani çocuğun kendini içinde göreceği, anlayacağı bir neden yok. Ya 'ayıp' ya da 'dayak' korkusu hâkim," diyerek Leman anladığını özetledi.

Yakup Bey, Leman'ın söylediklerini onayladı ve açıklamasına devam etti: "Evet. Diğer yandan geliştiren anababa çocukla diyaloga girer: 'Sen kardeşinin oyuncağını aldın. Kardeşin şimdi orada ağlıyor. Ben burada durup hiçbir şey yapmadan bu duruma bakayım mı istiyorsun?' diye çocuğa sorar."

Kendimi tutamadım, atıldım: "Ama bu tehlikeli değil mi Yakup Bey? Ya çocuk 'Evet,' derse."

"O durumda anababa, 'O zaman senden daha büyük biri gelip senin oyuncağını aldığı ve sen istediğin halde vermediği zaman, seni ağlatsa dahi, benim burada seyirci olarak kalmamı istiyorsun, öyle mi?' diye sorar."

"Burada öğretilmek istenen ne?" diye sordu Leman.

Yakup Bey önce Leman'a, daha sonra bana baktı. Konuşmaya

126

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

hazırlanıyordu, ama ben söze girdim: "Galiba anlıyorum. Burada öğretilmek istenen 'hakkaniyet' değeri. Yani çocuk gücünün yettiği her şeyi almaya kalkarsa, kendinden güçlü birinin de kendi oyuncaklarını gasp edebileceğini bilmeli."

Yakup Bey gülümseyerek, "Anlamazsa, bu yaşantı planlanır," dedi.

Leman şaşırmişti, "Nasıl yani?" diye hayretle sordu: "Ondan büyük birinin bulunup onun oyuncağını bağırta çağırta elinden alması mı sağlanır?"

"Evet," dedi Yakup Bey ve konuşmasına devam etti; "Örneğin, komşunun daha büyük çocuğu ile konuşulur, ona durum anlatılır ve öyle bir senaryo hazırlanır ki, kendisinden daha güçlü biri bağırta çağırta onun oyuncağını elinden alır."

"Ve baba orada bu durumu seyrederek, hiçbir şey yapmaz, öyle mi?"

"Evet. Böylece çocuk hakkaniyetin sadece kardeşini değil, kendisini de koruduğunu öğrenmiş olur.

Hakkaniyete dönük toplum kurallarının niçin var olduğunu da bizzat yaşamış olur. Bu değer çocuk tarafından içselleştirilince, onun iç dünyasının bir malı olmaya başlayınca, 'mahcubiyet' kendini göstermeye başlar."

Leman anladığından tatmin olmuş birinin edasıyla, "Yani çocuk ileride yine kardeşinin oyuncağını almaya kalkarsa, bu davranışından mahcup olur," dedi.

Söze karıştım ve, "İkisi arasındaki farkı, yani utançla mahcubiyet arasındaki farkı, şimdi çok iyi görebiliyorum," dedim ve aklıma gelen başka bir soruyu dile getirdim." Bir anababa çocuğun her davranışıyla bu kadar yakından ilgilenebilir mi; strateji geliştirerek çocuğunun terbiyesi için bu kadar zaman verebilir mi?"

"Çocuk yetiştirmenin bilincinde olanlar verirler. Bu bilinçli anababalar, çocuklarını, çocuğun içinde yetiştirdiği çevreyi, çocuklukla kendi etkileşimlerini sürekli gözlerler. Güçlü, gerçekçi, sorumluluk sahibi sağlıklı insan yetiştirmenin kestirme yolu yok."

UTANCA BOĞAN AİLE

127

ister istemez Leman'la göz göze geldik. İkimizin de istikbalinde anababa olma olasılığı yüksekti. Sanırım o da, benim gibi, anababa olmanın bu kadar sorumluluk gerektiren bir iş olduğunu düşünmemişti. Yakup Bey anlayan bir ifade ile gülümsüyor-du.

"Ne o, gözünüz mü korktu?" diye muzip bir tavırla sordu.

Saklamadım, aklımdan geçeni söyledim: "Anababalığın bu kadar sorumluluk gerektiren bir iş olduğunu düşünmemiştim."

Leman, "Ben de," diye katıldı.

Yakup Bey gülümsemeyi bir yana bırakarak ciddi bir edayla, "Birçok anababa, maalesef ben de dahil, iş isten geçtikten sonra, sorumluluklarını fark ediyorlar. Sizin şimdiden fark etmeniz iyi."

Hiç sormadığım bir soruyu sorma cesaretini gösterdim: "Yakup Bey sizin çocuklarınız var mı?"

"İki kızım ve bir oğlum var."

Leman büyük bir merakla, "Neredeler?" sorusuyla devam etti.

Biraz durgunlaştı, düşünceli bir tavır aldı. Konuşup konuşmama arasında tereddüt eden hali vardı. Nihayet, "Benim çocuklarım Amerika'da yaşıyorlar. Anneleri Amerikalı," dedi.

Hayretler içinde kalmıştım. Bir süre sessiz kaldık. Yakup Bey kendini topladı, gülümseyerek bana baktı ve, "Bu konuyu da başka bir zaman konuşuruz. Şimdi kendi hayatımla ilgili konuşmak istemiyorum," diyerek kararını kesin bir tavır içinde belirtti.

Leman sessizliğe pek fırsat tanımadı ve hemen konuştuğumuz konuya döndü: "Utancın üç temel kaynağından söz etmişsiniz ve birinci kaynak model insanlardır demişsiniz. Daha sonra biz mahcubiyet ve utanç arasındaki farkı sormaya başladık. Bu utanç kaynaklarına dönebilir miyiz?"

Yakup Bey, Leman'a takdir eden bir bakışla baktı ve konuşmaya başladı: "Evet, ilk kaynak, model olan kimselerdir demiştik. Çocuğun içinde yetiştiği aile ortamında iç benliği utanç dolu

128

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

insanlar çocuğa örnek olursa, çocuk, bu model insanları kendisiyle özdeşleştirir."

Yakup Bey konuya devam etmeden, aklıma takılan bir konuyu açıklığa kavuşturmak üzere sordum: "Her çocuk özdeşleştirir, değil mi? Yani kendini özdeşleştirmek ve kendisi dışında, kendinden daha güçlü biriyle ilişki içine girmek insanoğlunun doğuştan getirdiği doğal bir eğilim, değil mi?"

"Evet," dedi ve devam etti: "Bu nedenle her çocuk kendini özdeşleştirmek istediği bir babaya, bir anneye gereksinime duyar. Eğer anababa yoksa, onun yerine amca, dede, dayı ya da hala, teyze, büyükanne olabilir. Çocuğun özdeşim kurduğu kişi utanç duygusuna boğulmuş bir kimse ise, çocuk bu utanç duygusunu farkında olmadan içselleştirir ve kendi kişiliğinin temeli yapar." Yeni bir şey keşfetmiş olmanın heyecanı içinde Leman, "Bu demek oluyor ki Nusret'e model olmuş bir insan var. Bu insanı tanırsam, kendiliğinden Nusret'i de tanımış olurum," diyerek katıldı.

"Çocuğun kendine model seçtiği insan toplumdan biri, ya da TV'deki bir kahraman da olabilir mi?" diye sordum.

Yakup Bey, "Olabilir," dedi ve açıklamasına devam etti; "Küçük yaşlarda en etkili kişiler genellikle anababalardır." Leman'a bakarak, "Nusret Bey'in anababasının davranışlarını, tartıştığımız kavramlar açısından incellerseniz, Nusret'le ilgili birçok sorunun cevabını bulursunuz," diyerek, onun düşüncesiyle ilgili görüşünü dile getirdi.

İhlamurundan bir yudum aldı ve devam etti: "Utancın ikinci kaynağı terk edilmedir. Çocuk için önemli olan anne ya da baba gibi kimseler, çocuğun kendilerine en çok gereksinim duyduğu erken yaşlarda onu terk ederlerse, çocuğu yapayalnız ve güvensiz bırakırlar."

Leman'a, Nusret'in hiç terk edilip edilmediğini sordum. "Hayır sanmıyorum. Annesi ve babası hep çocuklarıyla beraber-miş," dedi.

"Terk etmeyi sadece bedensel anlamda almayın," diye Yakup

UTANCA BOĞAN AİLE

129

Bey konuşmaya katıldı. "Çocuklar yaşamlarındaki önemli kişilerin yansıtmalarıyla benliklerini geliştirirler. Bu nedenle psikolojik olarak terk edilme, çok etkilidir. Recep Bey'in Ayla ile ilişkisini psikolojik terk etmeye örnek verebiliriz."

Leman, biraz mahcup bir tavır içinde merakla, yansıtmanın ne demek olduğunu sordu.

Yakup Bey, "Çocuğa gülümseyen, hasta olduğu zaman ona ilacını veren ve sırtını ovan anne, onunla oynayan ve düştüğü zaman kucaklayan baba farkında olmadan çocuğa, 'sen önemlisin, değerlisin, seni seviyorum, bana güven' mesajını verir. Bunlar anababanın yansıtma mesajlarıdır," diye cevap verdi.

Leman, heyecanlanarak, "Nusret hep yalnız başına oynadığından söz ederdi; sanıyorum annesi de babası da Nusret'e pek ilgi göstermemişler," diye yeni bir keşifte daha bulundu.

Yakup Bey konuyu açmaya devam etti: "Sözsüz mesajlar, sözlü mesajlardan daha kuvvetli olarak ilk yıllarda çocuğun benlik oluşumunu etkiler. Bu mesajlara, çocuğun varlığıyla, davranışlarıyla ilgili olduğu için 'yansıtma/ adı verilir. Bir başka deyişle, çocuğun varlığı, ona verilen değer, çocuğa yansıtılır."

Haddimi aşacağımdan çekinerek, "Belki de 'terk edilme' kavramı yerine 'yansıtma eksikliği' dense daha iyi olur," diyerek Yakup Bey'in yüzüne çekinerek baktım ve açıklamama devam ettim: "Çünkü terk edilme günlük dilde sık sık kullanılan bir kelime ve bedensel olarak bir kişiden uzaklaşma anlamına geliyor." Leman da, 'psikolojik terk edilme' ifadesinin başka anlamlara çekilebileceğini söyledi.

Yakup Bey gülümseyerek ellerini havaya kaldırdı ve teslim olmuş bir insanın jestiyle, "Peki, benim itirazım yok. O zaman, utancın ikinci kaynağı 'yansıtma eksikliği' oluyor," dedi.

Bir süre sustuktan sonra, "Üçüncü kaynak 'utanç dolu anılar' dir," diyerek açıklamasına devam etti. "Çocuklar önem verdikleri kişilerin en acı veren davranışlarını unutmazlar. Oysa çocuğun iç dünyasını yıkan, onu ezen sözler ve davranışlar, çoğu kere büyüklerin dikkatini bile çekmez," dedi.

YÇ9

130

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Gerçekten öyle," diyerek Yakup Bey'e katıldım. "Ben kendi babamla ilişkimde zaman zaman bunu açıkça görüyorum."

"Çocuğun belleği bu tür anıları saklar," diyerek Yakup Bey konuşmasına devam etti: "Acı veren olumsuz olaylar çocuğun yetiştiği ortamda sık sık tekrar ediliyorsa, bellek bu olayları kendiliğinden bir araya getirir ve bir tür 'anılar dizisi' oluşturur. Bu anılar dizisinin herhangi bir kısmı ileride bir olay ya da sözle uyarılırsa, tüm anılar dizisi canlanır ve kişi bu anıların etkisi altında kendi kişiliğini anlamlandırır. Doğal olarak, olumsuz anıların tümü bireyi kendini değersiz görmeye ve kendinden utanmaya götürür."

Yakup Bey'in söylediklerini kendi yaşamımdan örnekledirdim: "Benden bir yaş büyük ağabeyim, herhalde kıskandığından olacak, beni sürekli tenkit ederdi. Herhangi bir hata yaptığım zaman beni utandırmaya kalkardı. Şimdi ne zaman biraz başarısız olsam, o ağabeyimin neden olduğu utanç duygusu bir dizi olarak hemen içimde uyanır."

Leman, "Ağabeyiniz sizden bir yaş büyük olduğuna göre o da çocuktu; buna rağmen ne denli etkili olmuş," diyerek hayret eden bir tavır içinde bana baktı.

Yakup Bey de, "Tabii, anababanın etkisi çok daha kapsamlı ve derin olur," diyerek Leman'm söylediklerini pekiştirdi.

İçimi yakan bir konu konuşuluyordu, deşmeye devam ettim; "Derslerimde başarılıyım ve sınavlarda yüksek notlar alırım. Benim kendimi 'ahmak', 'akılsız' sanacağıma kimse düşünmez. Ama, derinlerde içimde böyle bir inanç var. Ağabeyimin tutumu çok küçük yaşta beni çok etkilemiş. Bunu şimdiye kadar kimseye söylememiştim. İlk defa burada söylüyorum."

Leman söze karıştı: "Ben üniversitede öğrenciyken çok güzel bir kız arkadaşım vardı. Bir gün kendisine çok güzel olduğunu söylediğim zaman, 'Bunu birçok kimse söylüyor, keşke bir de ben inanabilsem/ dedi. Onun da bir ablası varmış ve, 'Sen çirkinsin, burnun büyük, dişlerin çarpık/ dermiş. Timur gibi onun da böyle utanç verici anılar dizisi oluşmuş."

UTANCA BOĞAN AİLE

131

"Herkesin vardır," diyerek Yakup Bey gözlemini paylaştı. "Önemli olan ne kadar baskın olduğu, kişinin günlük yaşamını ne kadar etkilediği?"

"Şu anda Erol ve Ayla bu tür anıları geliştiriyorlar," diyerek beni üzen konuyu yeniden dile getirdim.

Yakup Bey hüzünlü bir bakışla, "Şu anda milyonlarca Türk çocuğu, milyarlarca dünya çocuğu utanç dolu anılar dizisi geliştiriyorlar," dedi.

Yakup Bey saatine baktı. Güzel bir tartışma olmuştu. Leman'ın katılımı etkileşimi zenginleştirmişti. Leman'la beraber olmaktan memnundum. Salı günü buluşmak üzere oradan ayrıldık.

12

Savaşçı Tutumu

Leman'in Yakup Bey'le konuşması beni olumlu etkilemişti; onun, gözlemler yapan ve onlar üzerinde düşünen, kendini ezdirmeyen özgür bir insan olduğunu hissettim.

Bu özellikleri ile bana kadın olarak çekici gelmeye başladığını hissediyordum. Leman'ı cinsel yönden çekici gördüğümün farkına varmak, beni kaygılandırmaya başladı. 'Niçin kaygılanıyorum?' diye düşünmeye, kendimi anlamaya çalıştım.

Her şeyden önce Leman hâlâ evli bir kadındı ve Nusret'i seviyordu. Kafası karmakarışıkta, şimdi Yakup Bey'in yardımıyla yaşamının bu yönüne açıklık getirmeye çalışıyordu.

İkincisi, ben kendi yalnızlığımın farkındaydım. Bir kız arkadaşım yoktu, duygusal yalnızlık içindeydim.

Leman'm yakınında olmam ve onu tanımaya başlamam, yaşamımdaki bu boşluğun daha çok farkına varmama yol açıyordu. Sırf bu boşluğu doldurmak için Leman'ı kullanıyor olabilirdim.

Üçüncüsü Recep enişte, Hatice teyzem ve Leman, ailenin bir üyesi olarak bana güven duymuşlardı. Leman'ı cinsel yönden çekici bulmam, onların gözünde, bana olan güvenlerini istismar etmem anlamına gelebilirdi.

İçimdeki duyguları gözlemeye devam etmeye, bu duyguları belirli bir yönde ne teşvik etmeye, ne de bastırmaya karar verdim; sadece gözlemleyecektim. Yakup Bey de dahil hiç kimseye bu duygularımdan ve gözlemlerimden söz etmeyecektim.

SAVAŞÇI TUTUMU

133

Verdiğim karar bana sağlıklı göründü. Karar aldıktan sonra kaygım kayboldu, kendime güvenim geri geldi. Yakup Bey'le konuştuğumuzun ertesi günüydü. Ayla ve Leman çok iyi arkadaş olmuşlar, sürekli beraber oluyorlar, bol bol konuşuyorlardı. O akşam da Ayla Leman'la konuşuyordu, yemek masasında konuşmaya devam etmek istediler. Recep enişte sinirli bir tavırla, "Yemekte konuşulmaz, kapa çeneni, yemeğini ye!" diye Ayla'ya çıktı.

Leman, bir süre sessiz kaldıktan sonra, "Recep dayı, Ayla'nın kabahati yok. Suç benim, özür dilerim," dedi. Recep enişte, "iyi, o zaman sen de çeneni kapa," dedi.

Leman bir süre yemeyi bıraktı. Gözleri doldu. Sonra, "Benimle böyle konuşmanıza izin veremem," dedi. "Sizin evinizde misafir olduğumu biliyorum. Ama, durup dururken beni böyle küçük düşürmenize izin veremem," diye sözüne devam etti.

Recep enişte kendisine meydan okunduğunun farkına varmış ve iyice sinirlenmişti. Çocuklarının gözü önünde kendisiyle bu şekilde konuşulmasına müthiş sinirlendiği belliydi. "Seni küçük müçük düşürdüğüm yok. Kapa çeneni yemeğini ye. Sofrada konuşulmasını istemiyorum," diye Leman'ı azarladı.

Leman artık ok yaydan çıkmış misali susmak yerine konuşmaya devam etmeye kararlıydı. "Burası ölü evi mi? Niçin konuşmayalım.. Konuşunca otoritenin sarsılacağından korkuyorsun, değil mi? Kendi içindeki boşluğu bu otorite ile, asık surat ile, cartla curtla saklamaya kalkıyorsun. Yazık, acıyorum senin karına ve çocuklarına," dedi.

Ben bayağı şoke olmuşum. Leman'ın bu kadar yürekli olduğunu bilmiyordum. Recep enişte, "Seni iyi terbiye etmemişler," dedi. "Terbiyesiz terbiyesiz konuşma. Kapa çeneni yemeğini ye!"

Ayla çok korkmuştu. Leman ablasına bakıyordu. Neredeyse ağlayacak gibi bir hali vardı. Leman, "Benim terbiyem iyi olduğu için size karşılık verebiliyorum; çok şükür kişiliğim var, kim olduğumu biliyorum," dedi.

Sık sık soluk alış verişinden

134

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ve yüzünün soluk renginden asabının çok bozulduğu anlaşılıyordu.

Recep enişte, "Terbiyen yerinde olsa, kocanla geçinmesini bilirdin, istanbul'a gelip sağda solda sürtmezdin," dedi.

Leman bu söz üzerine masadan kalktı ve ağlayarak odasına doğru yürüdü. Ayla masadan kalkıp Leman'ın arkasından gitmek istedi, ama annesi onu dizinden tuttu ve daha ayağa kalkmadan sandalyesine oturttu. Recep enişte sessizce yemeğini yemeğe devam etti. Ben ne yapacağımı bilemiyordum. Bu durumda Yakup Bey olsa ne yapardı, diye düşündüm. Aklıma görüş menzili ve vuruş menzili kavramları** geldi. Ben şu anda ne dersem diyeyim, Recep eniştenin kişiliğini ve düşüncesini değiştiremezdim. Sadece kendime bir düşman kazanmış olurum. Yapacağım en iyi şey, durumu iyi gözlemek, bu durumu etkileyen tüm faktörlerin bilincine varmaya çalışmaktır. Bu anlayışla sakin sakin yemeğimi yedim. Ayla'nın ara sıra bana, 'Bir şey demeyecek misin? Leman ablamı korumayacak mısınız?' anlamındaki bakışlarına karşılık vermedim.

Yemekten sonra Hatice teyzem Leman'ın odasına gitti. Ayla onu takip etti. Bir süre sonra annesi Ayla'yı kapı dışarı etti. Yalnız konuşmak istiyormuş. Ayla benim odama geldi. Erol masasında oturuyor, kendi kendine resimler çiziyor, kitap okuyor ya da bir şeyler yazıyordu. O, bütün bu olan bitenlerden bir şey anlamamış, gördüklerinden sonra kafası daha da karışmış, küçük bir oğlan çocuğunun yüzünün ifadesi ne olabileceyse, öyle bir yüz ifadesiyle kendi kendini meşgul etmeye çalışıyordu.

Ayla, bana dönerek, "Babam ne kadar kötü bir insan, değil mi?" diye sordu.

Sorusuna yanıt vermeden, "Babana ne kadar kızmış olabileceğinin farkındayım," dedim.

** tyi Düşün Doğru Karar Ver kitabında Yakup Bey ve Timur Bey arasında yer alan konuşmalarda irdelenen iki kavrama atıfta bulunmaktadır.

SAVAŞÇI TUTUMU

135

"Herkesi ezmeye çalışıyor! Hiç kimsenin yüzünün gülmesini istemiyor."

"Evde birini mutlu görürse, babanın bundan rahatsız olduğunu mu düşünüyorsun?"

Ayla, bir süre sessiz kaldıktan sonra, "Özellikle beni sevmiyor," diye düşüncesini söyledi.

"Özellikle seni sevmediğini nasıl anladın?"

"Arkadaşlarımdan babalarını görüyorum. Örneğin, Hülya babasını çok sever. Babası da onu. 'Babam benim hiçbir isteğimi kırmaz/ der. Ama görüyorsun; babam beni azarlamak için bahane arıyor.'"

"Seni sık sık azarladığı için babanın seni sevmediğini düşünüyorsun, öyle mi?"

"Evet, öyle düşünüyorum. Beni Erol'dan daha sık azarlıyor. Demek ki beni özellikle sevmiyor."

Ayla ile konuşmaya devam ettik. Kendisine verdiğim kitabı okumaya başlayıp başlamadığını sordum. Henüz tam başlayamadığını söyledi. Orada 'paradigma' kavramıyla ilgili yazılanları dikkatle okuması gerektiğini söyledim. "Belki inanması sana zor gelecek ama, baban iyi bir baba olmak için asık suratlı ve sık sık seni azarlıyor," diye sözlerime devam ettim. "Senin baban, Hülya'nın babasının iyi bir baba olmadığını düşünür. Hülya'nın ileride iyi bir evlilik kuramayacağını, iyi bir anne olamayacağını sanır. Çünkü ona göre Hülya'nın anababası onu hayatın gerçek koşulları için hazırlamamaktadır. Baban, seni ilerisi için hazırlamak istiyor. Senin iyi bir ev kadını, iyi bir anne olman için en doğru şeyi yaptığını inanıyor. Bunu seni sevmediği için değil, aksine seni sevdiği için yapıyor."

Ayla hayretler içinde beni dinliyordu. Bir süre sustu, daha sonra, "Sen ne dersen de, babamın benim iyiliğim için bir şey yapacağını sanmıyorum!" dedi ve kapıyı güm diye kapatarak kendi odasına gitti.

Ayla'nın gözüyle duruma bakmaya çalıştım. Belki de Ayla, 'Timur abi erkek olduğu için babamı koruyor, erkeklere söz söy-

136

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

letmek istemiyor/ diye düşünmüştü. Ayla'nın algılamasını değiştirme olanağı yoktu. Gözlemlerimi not etmeye devam ettim.

Ertesi gün Leman'la birlikte Yakup Bey'e gittik. Leman, Recep enişte ile olan etkileşimi konusunda benimle konuşmadı. Ama Yakup Bey'le buluşunca olayı baştan sona anlattı. Leman'm Yakup Bey'le konuşacağı konuları benimle önceden konuşmamasına sevindim. Böylece Yakup Bey olayı çiğnenmiş bir sakız haline dönüşmeden, ilk haliyle duyabilmekteydi.

"Bu durumda Recep dayımın evinde kalamam! Aslında bir süre İstanbul'da kalıp sizinle görüşmemizin sürmesini istiyordum. Ama canım çok sıkılıyor," diye vardığı kararı söyledi. Yakup Bey, "Evden gitmenizi isteyen oldu mu?" diye sordu. "Kimse söylemedi, ama Recep dayımın söylediklerinden sonra onun evinde kalmamam gerektiğini sanıyorum."

"O ev aynı zamanda Hatice Hanım'm, Ayla'nın ve Erol'un da evi. Kalmanızın onlara yararı olur."

"Benimle yine saygısızca konuşmaya kalkarsa, tahammül edemem, yine ona karşılık veririm."

"Onun otoritesini tehlikeye atacak söz ve davranışlarda bulunmazsanız, sizinle o şekilde konuşmaz."

Leman acı bir gülümsemeyle, "Gözümün önünde çocukları ezince dayanamıyorum. Tepkide bulunuyorum," diyerek kollarını iki yana açtı.

Yakup Bey gözlerini kısarak, "Siz tepkide bulununca Recep dayınız değişiyor mu?" diye bir soru yöneltti.

Leman öfke ifade eden bir sesle, "Hayır! Değişir mi? O Nus-ret'ten de beter," diye yanıtladı.

"Anlamak istediğim şu Leman Hanım, Recep dayınıza tepki göstermenizin belirli bir amacı var mı?"

"Söylediğim gibi, gözümün önünde çocukları ezince dayanamıyorum, tepkide bulunuyorum."

"Yani, sizin iradenizin dışında bir olay, öyle mi? İsteseniz de istemeseniz de, Recep Bey gözünüzün önünde çocukları ezince, otomatik olarak, tepkide bulunuyorsunuz."

SAVAŞÇI TUTUMU

137

"O kadar otomatik değil tabii. Yani, bir şeyler söylemem gerektiğini hissediyorum."

Yakup Bey ciddi bir edayla, "Son cümlelizden iki şey anlıyorum," dedi ve devam etti: "Bir, isterseniz tepkide bulunmama özgürlüğünüz var, iradeniz bunu yapacak güçte; iki, tepkide bulunmanızın altında sizin farkında olmadığınız bir kararlılık, örtük bir neden var."

Leman düşünen bir tavırla, "Sanırım haklısınız," dedi.

Yakup Bey, "Peki ne olabilir acaba?" diye sordu.

Bu noktada ben Yakup Bey'e bir soru yönelttim: "Affederseniz, ben ipin ucunu kaçırdım galiba. 'Ne olabilir acaba?' sorunuzla ne kastettiğinizi anlayamadım."

Yakup Bey'den önce Leman konuşmaya başladı; "Benim anladığım şu: Recep dayıma isteyerek tepkide bulunduğuma göre, birisine bir şeyler kanıtlamak istiyorum. Bu kanıtlamak istediğim şey ne olabilir acaba? Doğru anlamış mıyım?"

Yakup Bey, "Evet, soruyu doğru anladınız. Ama henüz yanıtını bilmiyoruz," dedi.

Ben Leman'ın konuşmasıyla konuşulanı anlamıştım ve 'neden böyle davranıyor?' sorusuna olası yanıtlarım vardı, paylaşmak istedim; "Şöyle adım adım düşünecek olursak, şu sonuçlarla karşı karşıya kalıyoruz," dedim ve devam ettim:

"Bir, Recep enişteyi değiştirmek için tepkide bulunmuyorsunuz; çünkü onu değiştirebileceğinizi sanmıyorsunuz.

"iki, Onu değiştiremeyeceğiniz gibi, aslında çocukların babalarıyla ilişkilerinin düzelmesine de bir yardımınız olmuyor."

Leman, biraz düşünceli bir ses tonuyla, "Belki de tepkide bulunmamın nedeni, kendimle olan ilişkimde yatıyor. Yani, 'bu durumlarda sessiz kalacak bir insan' olarak görmek istemiyorum kendimi."

Yakup Bey gözlerini açarak, "Galiba şimdi ipin ucunu yakaladık," dedi ve Leman'a takdirle baktı.

Yakup Bey, insanın iki tür ilişkisini gösteren şekli masanın üstüne koydu ve parmağıyla işaret ederek, "Kendi özünüzle olan

138

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ilişkiniz sizi Recep dayınıza yanıt vermeye zorluyor. Yanıt vermezseniz, kendi kendinizden soğuyacağınızı, kendi gözünüzde değerinizi kaybedeceğinizi düşünüyorsunuz. Bu söylediklerim size bir anlam ifade ediyor mu?"

Leman, "Evet, ediyor. Söylediğinizin doğru olduğuna inanıyorum," diyerek gülümsedi.

Yakup Bey, "Zaten bunun doğru ya da yanlış olduğunu ancak siz bilebilirsiniz," diyerek Leman'ın gülümsemesine gülümseyerek yanıt verdi.

"Benim anladığıma göre şimdi ortaya ilginç bir ikilem çıkıyor," diyerek konuşmaya karıştı.

Leman, "Ne gibi bir ikilem?" diye merakla bana baktı.

"Recep enişte çocukları rencide eden sözler söyleyince, siz kendinize olan saygınızı korumak amacıyla bir şeyler söylemek durumunda olacaksınız. Bu, durumu daha da kötüleştirecek. Yani siz konuşunca Recep enişte daha fazla kızacak, belki çocukları daha çok azarlayacak. Öte yandan, konuşmazsanız kendi gözünüzde değerinizi kaybedeceksiniz."

Leman bana gözlerini açarak baktı ve, "Vallahi haklısınız Timur," dedi. "Çok ters bir durum. Onun için oradan gitmem gerek."

Yakup Bey, "Ben o kanıda değilim," diyerek söze karıştı.

"Benim söylediğim ikilemi kabul etmiyor musunuz?" diye sordum.

"Şu anda işleyen paradigmlar çerçevesinde düşünürsek, bu ikilem gerçekten var. Timur Bey'le, İyi Düşün Doğru Karar Ver kitabına konu olan daha önceki buluşma dizimizde kişinin sorununu, onun paradigmasından farklı düşünemeyeceğimiz üzerinde durmuştuk. Bilmem hatırlıyor musunuz?"

Leman, Yakup Bey'in sözlerini dikkatle dinledi ve o bitirince, benden önce, kendi düşüncesini söyledi. "Ben kitabı okudum. Söylediklerinizi anlıyorum Yakup Bey. Siz, sorunun kişinin dışında olmadığını, onun dünyaya bakış tarzında, yani paradigmasında olduğunu söylemişsiniz. Bu fikir beni çok etkilemişti."

SAVAŞÇI TUTUMU

139

Yani şu anda benim öyle bir paradigmam var ki, Recep dayımlarda kalışımıyla ilgili olarak içinde bulunduğum ikilemi yaratıyor."

Yakup Bey, Leman'ın söylediklerini dikkatle dinledi ve konuşmasına devam etti: "Recep Bey'in evinden ayrıldığınız zaman kendi yönünüzden ikilemi çözmüş oluyorsunuz belki, ama Ayla ve Erol'a yardım edebilme olanağını kaybediyorsunuz. Dayınızın evinden bu nedenle giderseniz iki eziklik birden duyacaksınız."

Leman'ın gözleri, 'hangi eziklikler?' diye soruyordu, Yakup Bey devam etti: "Hem çocuklara yardım edememiş olmanın ezikliği, hem de yaşamın sizin karşınıza çıkardığı bir sorun karşısında kaçmak zorunda kalmanın ezikliği. Bu iki eziklik sizi eninde sonunda etkiler."

Leman'ın, "Peki ne yapmam gerek?" sorusuna, Yakup Bey, "Paradigmanızı değiştirin," yanıtını verdi.

"Nasıl değiştireyim? Hangi paradigmayı alayım? Neyi neyle değiştireceğimi bilmiyorum."

Yakup Bey'in Leman'ın bu sorusuna nasıl yanıt vereceğini merak ediyordum; hiç beklemediğim bir şey oldu.

Yakup Bey, bana dönerek. "Timur Bey, siz Leman Hanım'ın durumunda olsanız ne yapardınız?" diye sordu.

Şaşırılmış kalmıştım. İçtenlikle şöyle yanıtladım: "Deminden beri düşünüyorum. Bilemiyorum. Sezgisel olarak Recep eniştenin evinden gitmesinin en sağlıklı yol olmadığını biliyorum, ama biri 'Niçin?' diye sorsa nasıl yanıt verebileceğimi bilemiyorum."

Leman, yüzünde bir gülümsemeyle, "O zaman ben size sorayım, Yakup Bey. Siz benim durumumda olsanız nasıl hareket ederdiniz?" diye sordu.

Yakup Bey, "Bir 'savaşçı' gibi hareket ederdim," diyerek her ikimizi de şaşırttı.

Leman ile birbirimize baktık. İkimiz de heyecanlanmıştık. Yeni bir bakış açısının kapısındaydık. 'Bir 'savaşçı' gibi hareket

140

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ederdim/ sözünden hiçbir şey anlamadığımızı belirten bir yüz ifadesiyle ikimiz de Yakup Bey'e baktık.

Yakup Bey, "Evet, bir 'savaşçı paradigması' içinde durumu algılar ve bir 'savaşçı' olarak davranırdım," dedi ve devam etti: "Benim düşünüş tarzımı çok etkileyen don Juan adında bir Amerikalı Kızılderilidir. Don Juan

insanları 'sıradan', 'avcı', 'savaşçı' ve 'bilge' kişiler olmak üzere sınıflar. 'Sıradan insan' başına gelen olaylara ya şükreder ya da küfreder. 'Avcı' sıradan insandan 'savaşçı' olmaya bir geçiş devresidir. 'Savaşçı' yaşamın amacının öğrenmek olduğunu bilir. 'Savaşçı' gerçekleştirmek istediği amaca ulaşmak için başarıya ve yenilgiye değil, o süreç içinde en akıllı, en etkili, en bilge olanı tüm iradesiyle kullanıp kullanmadığına önem verir."

"Neden bu kişiye 'savaşçı' deniyor, acaba?" diye sordum; çünkü 'savaşçı' kelimesi bana hiç de bilgeliği çağrıştırmıyordu.

Yakup Bey, "Sanırım, Kızılderili geleneğinin etkisi. Onlar yetiştirmiş oldukları yiğit kişilere 'savaşçı' derlerdi.

Zamanla kavram, sadece kas gücünün gerektiği savaşı değil, tüm yaşamı kapsayan bir anlam kazandı," diye sorumu yanıtladı.

" 'Savaşçı'ran silahı ve cephanesi vardır. 'Yaşam savaşçısı'nın silahı ve cephanesi var mı?" diye sormaya devam ettim.

Yakup Bey, "Evet, var," yanıtını verdi ve devam etti; "Gerçek yaşamda 'savaşçı'nın silahı bilinci, cephanesi de irade gücüdür."

Yakup Bey böyle söyleyince, "'Savaşçı'nın bir amacı olmalı; silahı ve cephaneyi bir amaç için kullanmalı. 'Savaşçı'nın amacı ne?" diye sordum.

Leman bana hayretle bakarak, "Duymadınız mı, 'Savaşçı'nın amacı öğrenmek," diye söze karıştı.

Leman öyle deyince hatırladım. O zaman ben Leman'a sorumu yönelttim: "Peki savaşçı olarak bu duruma baktığınızda, sizin amacınız ne olabilir?"

Leman bana baktı, aklına bir yanıt gelmemiş olmalı ki, Yakup Bey'e döndü ve, "Gerçekten Yakup Bey, benim durumumda

SAVAŞÇI TUTUMU

141

olan bir 'savaşçı'nın amacı ne olabilir?" diye benim sorumu yineledi.

Leman'm sorusuna, Yakup Bey başka bir soru ile yanıt verdi: "Sizin içinde bulunduğunuz durumda öğrenecek bir şey yok mu?"

"Bilmiyorum, aklıma gelmiyor. Sadece Recep dayımın ne kadar mendebur olduğunu öğrendim."

Hepimiz güldük. Leman'a dönerek, "Recep Bey'in 'mendebur' olduğunu öğrenmenizin sizi 'bilge' yapacak herhangi bir yönü yok," dedim. Daha sonra Yakup Bey'e bakarak, "Benim anladığıma göre, savaşçı öyle bilgiler öğrenmek ister ki, edindiği bilgiler onu yaşamda daha bilge, daha güçlü, daha özgür yapsın," dedikten sonra, doğru anlamış mıyım, dercesine sustum.

Yakup Bey, "Çok güzel ifade ettiniz Timur Bey," dedi ve Leman'a dönerek, "Kendimi sizin yerinize koydum. Bir 'savaşçı' olarak duruma baktığımda, öğreneceğim birçok şey gördüm. İsterseniz bunlardan birkaçını sayabilirim," dedi.

Leman, "Çok isterim," diyerek Yakup Bey'in söylediklerini can kulağıyla dinlemeye başladı.

"Çevremde 'mendebur' gördüğüm insanlar olsa bile, kendi iç mutluluğumu koruyabilmeyi öğrenmeyi istedim. Çevrede 'iyi', 'anlayışlı', 'olgun' insanların bulunduğu ortamda mutlu olmak çok kolay. Böyle bir ortamda mutlu olabilmek için 'savaşçı' olmaya gerek yok; sıradan insanlar da mutlu olurlar. Bilge kişi olabilmek için, çevrenin bu olumsuz etkisinden bağımsız olabilmek gerekir. Savaşçı öyle bir iç huzuru geliştirmek ister ki, bu iç huzuru çevre koşullarından bağımsız olsun."

Yakup Bey nefes almak için ara verdiğinde ben heyecanla söze karıştım. "Bu, insanın gerçek özgürlüğü oluyor galiba. Ne muhteşem bir olay," dedim ve Leman'a dönerek, "Düşünebiliyor musunuz? Hangi çevrede olursan ol, için barış ve mutlulukla dolu," diyerek sözümü bitirdim.

Leman şaşkın, "Ama, bunu nasıl gerçekleştirebiliriz?" diyerek önce bana, sonra Yakup Bey'e baktı.

142

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey sakın bir tavırla Leman'ın cevap beklediği sorusunun yanıtı verdi: "Bilincinizi geliştirerek!"

"Bilincimi nasıl geliştiririm?"

"iradenizi kullanarak. Sizi mutsuz eden olaylardan kaçmadan, onların sizi nasıl etkilediğini tümüyle anlayarak. Örneğin, bugün kendinizle ilgili yeni bir şey keşfettiniz."

Leman'ın, "Ne keşfettim?" sorusuna Yakup Bey yanıt vermedi. Bana döndü ve, "Timur Bey, Leman Hanım bugün kendisiyle ilgili ne keşfetti, farkında mısınız?" diye sordu.

Sorunun yanıtını Leman'a verdim: "Eğer doğru hatırlıyorsam, Recep enişte çocukların onurunu kırıcı davrandığında dayınıza karşı niçin sessiz kalamadığınızın altında yatan nedeni keşfettiniz. 'Belki de tepkide bulunmamın nedeni, kendimle olan ilişkimde yatıyor. Yani, 'Bu durumlarda sessiz kalacak bir insan olarak görmek istemiyorum kendimi/ dediğinizi hatırlıyorum.'" Leman gülümseyerek, "Evet, doğru. Bu benim için yeni bir keşif oldu," dedi. Daha sonra gülümsemesinin yerine geçen düşünen bir yüzle, "Peki bu yeni keşif beni nasıl çevremden bağımsızlığa götürecektir?" sorusunu yöneltti.

Yakup Bey, "Bu uzun bir süreç," diye söze başladı ve devam etti; "Bir başladı mı, çorap söküşü gibi arkası gelir. Bir adım daha bilinçlenmek için kendinize şu soruyu sorar ve en içten samimiyetinizle bunun yanıtını bulmaya çabalarsınız: Neden, bu tür davranışlarınızla kendinizi kendinize ispat etme zorunluluğu duyuyorsunuz? Belki bir süre sonra bu sorunun yanıtını bulabilirsiniz."

"İnsanın kendisini kendine ispat etmek zorunluluğu. İlginç bir kavram. Daha önce hiç düşünmemiştim," dedim.

Leman, "Ben anlamadım. Kendimi nasıl oluyor da kendime kanıtlamaya çalışıyorum?" deyince, Yakup Bey şöyle yanıtladı: "Recep Bey'in davranışına karşı içinizden gelenleri olduğu gibi söylemek zorunda hissediyorsunuz kendinizi. Niçin? Kendi kendinize olan saygınızı yitirmemek için. Demek oluyor ki, şu anda bu tür davranışların ötesinde, saygı duyulacak sağlıklı ve olgun

SAVAŞÇI TUTUMU

143

bir kişilik oluşturmayı beceremediniz. İşte yaşam bu fırsatı size veriyor. Savaşçı, bu durumu bir fırsat olarak bilir. Amacı bu olgunluğa ulaşmak olur."

Leman çok etkilenmişti. Gözlerini açarak, Yakup Bey'e yaklaşmış ve anladığını heyecanlı bir biçimde tekrar etmişti: "Yani öyle bir düzeye gelebilirim ki, Recep dayıma tepkide bulunma zorunluluğunun ötesine geçer, böyle bir zorunluluğu duymadan kendime saygımı korurum. Doğru anlamış mıyım?"

Yakup Bey, Leman'ın heyecanından memnun olmuştu. "Evet, doğru anlamışsınız," dedi ve devam etti: "Şimdi önemli olan yeni düzeyi oluşturabilmek. Bunun ilk adımı, kendinize verdiğiniz öneme takılıp kalmamak. Bunun ötesine geçmek."

Yakup Bey'in söylediğine göre kişi kendine verdiği öneme takılmamalı, onun ötesinde bir şeye önem vermeliydi. "İnsanın kendisinden daha önemli ne olabilir?" diye sordum.

Yakup Bey'den aldığım yanıt, "Hakikat. Gerçeği öğrenmek. Bilgelik," oldu.

"Ama Leman kendine önem vermezse, gerçek ne işine yarar? Ortada varlığıyla gurur duyan bir insan olmalı ki, gerçeğin, sizin deyiminizle hakikatin bir anlamı olsun," diye aklıma gelenleri dile getirdim.

"Leman'ın 'kendim' dediği, aslında kendi koşulları içinde oluşturduğu bir paradigma. Sizin dediğinizi doğru kabul edersek ortaya şöyle bir durum çıkıyor: 'Kişi kendi paradigmasını değerli bulmalı, bir anlamda o paradigmaya saplanıp kalmalı. Ancak o zaman yaşamın bir anlamı olur.'"

Bu noktada Leman söze karıştı, "Peki 'savaşçı' nasıl görür?" sorusunu yöneltti.

"Savaşçı kendini hakikati öğrenme yolunda 'savaşçı' olarak görür ve bu savaşı kazanmada en büyük engelin, kendi paradigmasına saplanıp kalmak olduğunu bilir."

Leman bir süre sustu. Kendi paradigmasına saplanıp kalan bir kişi olmayı pek hazmedemiyordu. Bunun verdiği bir rahatsızlık yüzünden okunuyordu. Öte yandan yeni şeyler öğrenme-

144

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

nin şevkini de yaşıyordu. Sorusunu Yakup Bey'e yöneltti: "Böyle bir tutum içinde Recep dayımla nasıl bir ilişki kurabilirdim? Yemek masasında Ayla'ya 'kapa çeneni' dediği zaman ne yapmam gerekirdi?"

"Savaşçı tutumu" içinde olsaydınız, insanları, onları etkileyen faktörleri, özellikle paradigmalarını, onları yargılamadan, kendi gerçekleri içinde anlamayı amaçlardınız. Kendi egonuzu arka plana atardınız. Öğrenmek ve öğrendiklerinizi anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde sentezlemek temel amacınız olurdu." Leman biraz savunucu bir tutum içinde, "Yani ne yapmam gerekirdi o masada?" diye sorusunu yineledi.

Yakup Bey sakin bir tarzda açıklamasına devam etti: "Recep Bey sinirli bir tavırla, 'Yemek masasında konuşulmaz, kapa çeneni, yemeğini ye!' diye Ayla'ya çıkmıştı, değil mi? O zaman siz, 'Recep dayı, Ayla'nın kabahati yok. Suç benim özür dilerim,' demiştiniz. Buraya kadar tutumunuzda aksayan bir yön yok. Recep Bey, 'iyi o zaman sen de çeneni kapa/ dediği zaman egonuz işin içine giriyor ve siz de saldırıya geçiyorsunuz. 'Savaşçı' tutumu içinde olsaydınız, Recep Bey 'Sen de çeneni kapa/ deyince 'Peki/ der susardınız. Daha sonra Recep Bey'in niçin böyle davrandığını anlamaya çalışırdınız."

Sorgulamasına devam eden Leman, "Peki onu anlayınca ne olacak?" diyerek Yakup Bey'e baktı. O da, "Savaşçı, daha önce de söylediğim gibi, bilgeliğe giden yolun öğrenmeden geçtiğini bilir. Örneğin, Recep Bey'i yargılamadan gerçekten anlasanız ve onun gözüyle Ayla'yi, ailesini, dünyayı görebilseniz, toplumumuzu yönlendiren insanların önemli bir bölümünü anlamış olurdu."

"Bu arada kendini de anlamış olmaz mıydı?" sorusuyla ben konuşmaya katıldım.

Yakup Bey, "Her insan, bir diğerinin aynasıdır," diyerek ikimize de konuşmaya başladı. "Başka bir deyişle, 'savaşçı tutumu' içinde kazanılan her bilgi, savaşçının kendini daha iyi tanımasına yol açar."

SAVAŞÇI TUTUMU

145

Leman savunmasını bir yana bırakarak, daha rahat bir tarzda, "İlginç," dedi ve devam etti: "Kişinin kendini gerçekten tanımak için, kendi paradigmasını, egosunu ikinci plana atması gerekiyor. Çelişki gibi gözüküyor, ne var ki siz açıklayınca bana anlamlı geliyor."

Yakup Bey'in Leman'a yaptığı açıklamalar bana da anlamlı geliyordu ve söylenenleri anlayabiliyordum.

Leman'ın kendisiyle ilişkisinin dışında Ayla ile de ilişkisi vardı. Aklıma gelen soruyu sordum: "Leman, 'savaşçı tutumu' içinde Ayla'ya nasıl yardımcı olabilir?"

Yakup Bey hiç tereddüt etmeden yanıtladı: "Onu tamamiyle anlayarak ve onun da bir 'savaşçı tutumu' içine girmesine yardımcı olarak."

Bir süre sustuktan sonra Yakup Bey, Leman'a döndü ve, "Bir an için 'savaşçı tutumu'nu kabul ettiğinizi düşünün. Bu tutum içinde Recep dayınızın evinde kalmak ister miydiniz?"

Leman gülerken, "Şimdi bana git deseler gitmem. Elime önemli bir öğrenme fırsatı geçti diye düşünüyorum. Hem kendim için, hem çocuklar için kalmamın yararlı olacağına inanıyorum," diyerek beni şaşırtan bir yanıt verdi.

Yakup Bey bu yanıtı etkilenmişti. Bir süre sustu. Bir soru daha yöneltti: "Bugünden sonra evde olanları, yargılamadan anlamaya çalışan biri olmaya çabalar mısınız?"

Leman gözleri cıvı cıvı, "İçimde olaylardan kaçmak değil, onları tümüyle gözleyerek anlamak heyecanı var," yanıtını verdi.

Yakup Bey, bana dönerek, "İşte, Ayla da aynı tutumu takma-bilse, onun tüm üzüntüleri ortadan kalkar," dedi.

Sorumun cevabını almıştım. Ama, Ayla henüz çok gençti. Bu yaşta ondan bir savaşı olgunluğunu beklemek haksızlıktı. Bu düşüncemi Yakup Bey'le paylaşınca, "Ayla'nın 'savaşı tutumu'nu kabul edip böyle bir tutum içine girmesini beklemek pek gerçekçi değil. Ama, sezgi yoluyla birçok şey kapmaya başlar. Demek istediğim, Ayla'nın çevresinde 'savaşı tutumu' içinde

YÇ10

146

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

yaşayan örnek alabileceği bir insan olsa, Ayla sezgi yoluyla bu kişiden çok şeyler öğrenir ve süratli bir gelişme içine girebilir," dedi.

Bir süre sustuktan sonra, "Erol da çevresinde 'savaşı tutumu' içinde yaşayan örnek alacağı insandan çok yararlanabilir; ancak, Erol bu tür konuların bilincine daha sonraları varacaktır," diyerek Erol'un durumunu da düşündüğünü belirtti.

Leman inanmış bir edayla, "Çocuklara yararım olacak, kendime yararım olacak, sizinle buluşmaya devam edebileceğim. Evden beni zorla atmadıkları sürece kalmaya karar verdim," diyerek kararını dile getirdi.

Yakup Bey takdir dolu bir bakışla Leman'a, "Sağlıklı bir karar aldınız. Ayrıca, yaşamınızda önemli bir adım attınız," dedi.

Leman, Yakup Bey'e teşekkürlerini dile getirdi ve, "Sizinle konuşabilmekten çok mutluyum," dedi.

Yakup Bey, Leman'a gülümseyerek baktı ve, "Önümüzdeki buluşmada, Nusret'ten ve onunla olan ilişkinizden söz etmenizi isterim, eğer uygun görürseniz?" dedi.

Leman, "Tabii, çok isterim," dedi ve sonra bana baktı. Çok mutlu olduğu belliydi.

Bir süre daha orada kaldık. Perşembe günü yeniden buluşmak üzere ayrıldık.

Ben eve geldikten sonra aldığım notları ayrıntılarıyla yazarak temize çekmeye koyuldum.

13

Leman Nusret'i Anlatıyor

Perşembe günü buluştuğumuzda, Yakup Bey Leman'ın Nus-ret'le ilgili gözlemlerini dinlemek istediğini hatırlattı. Leman anlatmaya başladı:

"Daha önce belirtmiştim, aslında Nusret'i evlenmeden beş yıl kadar önce tanıyıp, arkadaşlık etmeye başlamıştım."

Yakup Bey ciddi bir yüzle, "Bayağı uzun bir süre. Fakat, kendisini pek iyi tanımanıza yetmemiş," dedi.

Leman konuşmasına devam etti: "O zaman da ara sıra kavga ederdik, daha doğrusu bazı sürtüşmelerimiz olurdu, ama hiçbir zaman birbirimize kötü sözler söylemezdik."

Evlilik öncesi insanların birbirine kibar olduğunu, evlendikten sonra yavaş yavaş kabalaşmaya başladıklarını sık sık duymuştum. Leman'a kendisini rahatsız eden türden gerginliğin ne zaman farkına varmaya başladığını sordum.

Leman, "Aslında bu evlilikten kısa bir süre önce oldu," diye beni yanıtladı ve devam etti: "Daha önce de söylediğim gibi biz nişanlandıktan sonra Nusret Burdur'a askere gitti. Zannediyorum askerde bazı yeni arkadaşlar edindi. Evlilik fikrinden ziyade sorumluluktan uzak olup, hayatın tadını çıkarmayı isteyen türden arkadaşlar. Hayatın tadı nasıl çıkar? Onlara göre, çok sayıda kızla düşüp kalkarak! Böylece askere gitmeden önce, 'Şu askerlik bitse de evlensek!' diyen Nusret evlilik fikrinden soğumaya ve korkmaya başladı."

Bir süre sustuktan sonra, hatırladıklarını paylaşmak isteyen

148

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

bir insanın edasıyla yeniden konuşmaya başladı. "Sonra Nusret askerliğini tamamlayıp Kayseri'ye döndü. Bu arada telefonla görüşüyorduk ama sanki eski sıcaklığı kalmamıştı. Evliliğimize de bir ay gibi kısa bir süre kalmıştı. Askerden sonra Nusret beni ilk gördüğünde sevecendi; ama hemen ertesi gün değişmeye başladı. 'Sen kilo almışsın', 'Saçını ne diye kestirdin?' diye ufak bahanelerle beni kötülemeye başladı. Daha yeni kavuşmuşken, günümüz benim saçımı kestirmem ve üç kilo almam yüzünden rezil oldu. Ertesi günün sonunda Nusret onu asıl rahatsız eden şeyi söyleyiverdi: 'Ben evlenmek istediğimi sanmıyorum; daha çok gencim; kendimi hazır hissetmiyorum/' dedi. Tabii ben çok üzüldüm."

İçim burkuldu. Leman yönünden bunun ne kadar umut kırıcı bir olay olduğunu anlayabiliyordum. "Nusret Bey bunu söylediğinde düğün tarihi çok yakındı, değil mi?" diye sordum.

Leman gergin bir ifadeyle, "Evet, düğüne iki hafta kalmıştı," dedi ve sözüne devam etti: "Davetiyeler dağıtıldı. Ben her şeyi göze alarak, 'Madem böyle düşünüyorsun, evlenmeyelim,' dedim. Bu sefer bana sarıldı, 'Tamam, tamam, merak etme, seninle evleneceğim,' dedi."

Yakup Bey düşünceli bir tavır içinde dinliyordu; bu noktada söze karıştı ve, "Yani evliliği size lütfetti," dedi. "Evliliği onunla mutlu olacağımızı umduğum için istiyordum," diyerek söze yeniden başlayan Leman, "Yoksa evliliğin kendisinin bana ne yararı var?" diyerek yüzümüze baktı. Anladığımızı ve kendisini dikkatle dinlediğimizi belirten bir yüzle bakıyorduk. "Neyse, acaba 'bugünler geçer, güzel günlere kavuşur muyuz?' umuduyla evlendim. Askerliğin onun için çok zor geçtiğini, o anda, aslında kendisi olarak düşünemediğini sandım."

Balayım merak etmiştim; balayında birbirlerine yakınlaşma olanağı bulup bulmadıklarını sordum.

Leman, "Balayı sayılır mı bilmiyorum ama, önce benim ailemin Antalya'daki yazlığına, daha sonra da onun ailesiyle birlik-

LEMAN NUSRET'! ANLATIYOR

149

te Marmaris'e gittik," diyerek ekşi bir yüzle sözüne devam etti; "Antalya'dayken sürekli anne ve babamı eleştiren sözler söylüyordu. Ne zaman yalnız kalsak onları kötülüyordu."

Yakup Bey, "Bir araya gelince ailenin yanında nasıl davrandı?" diye sordu.

Leman, "Ailemin yanında hayatından çok memnun, neşeli, saygılı görünüyordu," diye açıklamaya başladı; "Bütün amacı çevredeki insanlara saygılı, insancıl, hoşnut ve mükemmel görünmek. Aslında içinde bunları yaşamıyor."

Dayanamadım, "Tipik yetişkin çocuk!" dedim.

Leman gülümseyerek, "Tabii sizin bu tanımızı, Nusret asla kabul etmez!" dedi.

"Recep Bey de kendisinin yetişkin çocuk olduğunu kabul etmez," diyerek, Yakup Bey, Leman'a katıldı.

Leman bir süre sustu ve, "Her ne ise, Marmaris maalesef benim için bir kâbus gibiydi. Onlarla geçirdiğimiz tatilde, kendimi çok rahatsız ve mutsuz hissettim," diyerek yine sustu.

Hepimiz sustuk. Evliliğin ilk günlerinde en mutlu, coşkulu anıların oluşması gereken bir devrede, kâbus gibi anıların oluşması gerçekten çok acıydı. Bir süre sessiz kaldıktan sonra Yakup Bey, "Nusret'in anababasıyla birlikte kaldığınız zaman sizi ne gibi şeyler rahatsız etti?" diye sordu.

Leman düşünmeye gerek duymadan hemen konuşmaya başladı: "Recep dayımın evinden de beter! Hiç kimse kimseye açık seçik düşündüğünü söylemezdi; herkes kinayeli, art niyetli bir biçimde birbiriyle konuşuyordu ya da birbirine küstü."

Yine dayanamadım, Leman'ın sözünü keserek, "Tam cehennem azabı!" dedim.

Leman devam etti: "Bu arada, bir gün Nusret bana, 'Benim gönlümde sarışın ve uzun boylu bir kızla evlenmek vardı; onlar cinsel bakımdan bana daha çekici geliyor,' dedi."

Yakup Bey gözlerini açarak, sevgiyle Leman'a baktı ve, "Bu, kadınlık gururunuzu çok incitmiş olmalı?" dedi. Gözlerinden süzülen damlaları mendiliyle silerek, "Tabii

150

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

çok incindim. Benim ilk cinsel beraberliğim evlendikten sonra, Nusret'le oldu. Onun bu tür sözleri, yüzüme vurulmuş bir tokat gibi geldi. Kendi kadınlığımdan utandım," diyerek kafasını önüne eğdi. Yanımızda ağlamaktan pek rahat değildi. Zorlansa da konuşmasına devam etti; "Nusret'in annesi dedikoducu bir kadın. Sürekli, kızının kocasını ve büyük oğlunun hanımını bana çektiştirirdi. Herhalde onlarla konuşurken de beni çektiştiriyor-dur."

Yakup Bey resmin tümünü görmek istiyordu. Leman'ın gözyaşlarının dinmesini bekledikten sonra,

"Marmaris'ten sonra doğrudan Eskişehir'e mi gittiniz?" diye sordu.

"Beraber gitmedik; önce Nusret gitti. Bir daire tuttu; ardından ben gittim."

Leman sustu ve bizlere baktı. Kendisini cankulağıyla dinlediğimizi görünce konuşmaya devam etti. "Önce para sıkıntısı çektik. Beni en çok kızdıran şeylerden biri de, Nusret'in ailesinin maddi yönden bize hiç yardımcı olmamalarıydı. Üstelik düşünümüzden hemen sonra son model bir araba aldılar ve taksitlerini Nusret'e ödetiyorlar. Tabii Nusret bunu bana hiç danışmadı. İzin vermeyeceğimden değil, ama artık 'onun' değil, 'bizim' paramız olmalı diye düşünüyorum." Leman sustu, alaycı bir gülümsemeye, "Tabii Nusret'e göre, ben para kazanmaya başlayınca o para 'bizim' olacak," dedi.

Yakup Bey önemli bir konuda konuşan insan edasıyla, "Para konusunda sizin beklentiniz neydi?" diye sordu.

"Benimle evlenmeye karar verdiği andan itibaren benimle bu tür konuları tartışmasını, kararları beraber almamızı beklerdim."

Söze karıştım, "Doğrusu da bu, ama, bunu kaç Türk erkeği yapıyor?" diye biraz kızgın, biraz alaycı bir tavırla sordum.

Yakup Bey bana dönerek hatırlatmak istercesine, "Daha önce babaerkil ailenin ne anlama geldiği üstüne konuşmuştuk. Babaerkil ailede kararı erkek verir, kadının bunu sorgusuz kabul etmesi beklenir," dedi.

LEMAN NUSRET'İ ANLATIYOR

151

Leman, "Ben kendimi her yönden ona eşit görüyorum. Kadınıym diye ondan aşağı olduğumu kabul edemiyorum," diyerek Yakup Bey'e baktı ve anlatmaya devam etti. "Bir keresinde Nusret, 'Senin ailen beni sevmiyor,' diye tutturdu. Her sözlerinin arkasında bir şey ima ettiklerini düşünüyordu. Oysa bizim ailemizde insanlar düşündüklerini söylerler. Sonra annem de babam da çalıştıkları yerlerde çok sevilen insanlardır; 'böyle art düşünceli olsalar bu denli sevilmezlerdi/ diye düşünüyorum. Annemin herhangi bir yakınımı, örneğin ablamın eşini bile, bana kötülediğini hiç hatırlamıyorum."

Yakup Bey, Leman'ın, farkına varmasını istediği önemli bir noktaya parmak bastığını belirtmek istercesine, üstünde dura dura, "Sizin ilişkiniz sadece Nusret'le değil, onun tüm ailesiyle," dedi.

Leman, Yakup Bey'in söylediğini anladı ve başını 'evet' anlamında salladı. O konuşmaya başlamadan ben söze girdim ve, "Nusret'in ilişkisi de sadece Leman'la değil, Leman'ın tüm ailesiyle," dedim.

Leman, ben konuşunca bana doğru döndü ve, "Onlar uzakta, ama bizim hayatımızı etkilemeye devam ediyorlar," dedi. Daha sonra Yakup Bey'e bakarak, "Nusret'in benim mükemmel olmamı isteyen, hiç hata affetmeyen bir yönü var. Bu yönü de ilişkimizi olumsuz yönde etkiliyor," diyerek konuşmasına devam etti. "Geçenlerde ablamı ziyarete gitmiştim, evin anahtarını almayı unutmuşum. Nasıl çıkıştı bir görerseniz, ilk defa hayatımda biri bana, 'hayvan' dedi."

Yakup Bey bilgiç bir tavırla, "Herhalde bu tür sözleri gittikçe daha sık duymaya başladınız?" dedi.

"Evet, çok terbiyesizce konuşmaya başladı. Üç ay önce Eskişehir'de öğretmenler için İngilizce sınavına girdim. Sınavda yüz üzerinden yüz alamadığım için, 'salak, aptal, geri zekâlı' oldum.

Leman'a, bu sözlerden incindiğini kendisine söyleyip söylemediğini sordum.

152

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Söylemez olur muyum? Tabii söyledim," dedi. "Hayatımda hiç kimse bana bu sözleri söylemedi/ dedim. O söylermiş! Bana ne isterse söylermiş! Nihayet İngilizce sınavında en yüksek notu aldığımı öğrendim.

Annemlere telefon edecektim, 'Niye telefon edeceksin, etme/ dedi. Benim onları aramakta ısrarlı olduğumu görünce, 'Of! şimdi benim de konuşmam gerekecek/ diye söylendi."

Yakup Bey, bunları dinledikten sonra, "Nusret'in sizin anne ve babanızla gerçekten sorunu var," diyerek vardığı sonucu belirtti.

"Evet, şimdi ben de daha iyi anlıyorum. Ben onun annesine 'anne', babasına 'baba' diyorum. Ama Nusret benim anneme ve babama bir kez bile 'anne' ya da 'baba' demedi. Üstelik bunu arkadaşlarıyla konuşmalarında alay konusu ediyor."

Leman bütün ayrıntılarıyla anlattıkça, Nusret'in davranışları gözümün önünde canlanıyordu.

"Bir keresinde akşam çok acıktım. Kendime yiyecek bir şeyler hazırladım. Sofra hazırlamak yerine kâğıt tabakta yemeye karar verdim. Nusret buna çok garip bir tepkiyle karşılık vererek, yemeğe bile saygım olmadığını, bugün bunları yaparsam, ileride çok daha büyük saygısızlık ve hatalar yapacağımı ileri sürdü. Bir yandan benim her hareketimi böylesine eleştirirken, kendisi de çok dağınık ve giyimine hiç önem vermiyor. Hiç insan kazağının içine pijama giyer mi? İşine böyle gidiyor, düşünsenize! Dıştan çok şık ama içinde pijama var. Sizce bu, kendine saygısızlık değil mi?"

Yakup Bey ve ben dikkatle dinlemeye devam ediyorduk. "Ben hayatım boyunca bunları çekmek zorunda değilim. Daha da önemlisi, çocuklarımla hayattan zevk almasını bilen bir babaları olsun istiyorum. Teşvik etmeyi bilen, yeri gelince öve-bilen bir insanla birlikte olmayı, affedebilme olgunluğuna sahip birini istiyorum."

Söze karıştım, "Yani gelişmiş, olgun bir insanla yaşamını paylaşmak istiyorsun," dedim.

LEMAN NUSRET'İ ANLATIYOR

153

Leman, kızgınlığını ve gerginliğini ifade eden bir soluk alışla bir süre sustu ve sonra konuşmaya devam etti: "Beni en çok inciten şeylerden biri de sürekli şu uzun boylu, güzel vücutlu sarışın kızları gösterip, 'Ah! şimdi yanımda olacaktı ki,' gibi sözler söylemesi."

Yakup Bey bu noktada bana ilginç gelen bir konuşma yaptı. "Sizi dinlerken, şu anda içimde Nusret'e karşı kızgınlık yok. Çocukluğu elden gitmiş, psikolojik yönden çok ezilmiş, büzülmüş, kişiliği çarpık, zavallı bir insanın yaşamını görüyorum."

Leman, Yakup Bey'in bu sözüne biraz bozulmuş olarak, "Bana acıyor musunuz?" diye sordu.

"Nusret'e acıdığım kadar değil," diye yanıtladı Yakup Bey. "Nasıl acı çektiğinizi anlıyorum ve empati duyuyorum. Ama, sizin şu anda böylesine konuşabilmeniz altında sağlıklı bir kişilik yattığını görebiliyorum."

Eğer bu durumu 'kaderim buymuş' diye kabul ederek, kendi içinize kapansaydınız, o zaman size de Nusret'e acıdığım kadar acırdım."

Leman, Yakup Bey'in söylediğini tam anlamamıştı galiba; "Nusret bana diyor ki, 'Sen kiminle evlenirsen evlen, mutlu olamazdın; çünkü olgun değilsin!' Acaba olgun olmayan ben miyim, yoksa kendisi mi?" diyerek ona kızgınlığını ifade etmeye devam etti.

Yakup Bey, daha önce söylediğini tekrar etmedi. Sustu. Leman'ın kızgınlığına saygısı olan bir insan olarak onu dinlemeye önem veriyordu. Leman sustuktan bir süre sonra, "Yetişkin çocukların en önemli özelliklerinden biri de çevresindeki insanların davranışlarını sürekli denetlemek istemeleri. Bu yönden Nusret nasıldı?" diye bir soru yöneltti.

Leman hemen yanıtladı: "Adam kontrolör gibi! 'Şunu yap, şunu yapma, ben sana demedim mi, niye yaptın, niye yapmadın/ sözleri hiç eksik olmuyor."

Söze karışarak, "Bütün bu sözlerin altında sizi utanca boğmak, suçlu hissettirmek gibi bir durum seziyorum," diye düşüncemi söyledim.

154

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Leman, bana bakarak, "Kendisi yaptığı hatalardan sürekli utanır. Geçenlerde lokantada, ismarladığı salatasına taze soğan konmasını istedi. Garson gittikten sonra, 'Adam bana salak deyip, ne gülmüştür,' dedi. 'Niye?' diye sorduğumda, 'Ahmak mısınız?' Anlamıyor musun? Taze soğan yerine eski soğan mı koyacaklar?' diye sorumu yanıtladı"

Merak etmiştim, sordum: "O böyle deyince sen ne dedin?" "Basbayağı taze soğan olur. Adam sana gülmez. Ayrıca gülse ne yazar, gülmese ne yazar? Niye bunları kafana takıyorsun?" dediğimde, 'Bugün bunlara dikkat etmeyen, yarın çok önemli şeylere dikkat etmez; o zaman kimse kimseyi takmaz,' dedi. Çıldırmağa işten değil."

"Anladığım kadarıyla sizin her sözünüzü, her davranışınızı, Nusret her an tartışma konusu yapabiliyor," diye gözlemimi paylaştım.

"Evet, her gün hiç yoktan birbirimizi kırarak olaylar olabiliyor," diye yanıtladı.

Bir süre sessiz kaldık. Leman ilişkilerinin birçok yönü hakkında oldukça ayrıntılı gözlemler yapmış ve bizimle açık seçik onları paylaşmıştı. Dürüst bir insandı ve bize güveniyordu. Yakup Bey'e sordu:

"Ne yapayım? Boşanayım mı?"

"Anlattıklarınızdan ortaya çıkan, Nusret Bey'in klasik anlamda bir yetişkin çocuk olduğu," diye söze başladı Yakup Bey. "Etrafta gördüğümüz binlerce yetişkin çocuktan biri. Siz henüz gelişmekte olan, kendini, yaşamının anlamını bulmaya çalışan, iç çocuğu sağlıklı bir insansınız. İkinizin yaşam paradigmaları birbirinden çok farklı. Eğer mutlu olmak, kendinize saygı duymak, çocuklarınızı özgür, kendine saygılı insanlar olarak yetiştirmek istiyorsanız, bunu Nusret Bey'le becerebileceğinizi sanmıyorum."

"Ben de sanmıyorum," diye söze karıştım. Leman, "Ya onun değişmesi gerekecek ya da benim," diyerek düşüncesini ifade etti.

LEMAN NUSRET'İ ANLATIYOR

155

Yakup Bey, "Ya da normal evlilik anlayışının dışında bir ilişkiden mutlu olmasını öğreneceksiniz," diye ilave etti.

Leman, "Nasıl yani?" diye sordu.

"Öyle insanlar var ki, eşleri son derece anormal davranışlarda buldukları halde, onları sevmeye devam ederler. Eşlerinin bu tutumu onları hiç etkilemiyormuş gibi davranırlar."

"Yani Nusret bana 'hayvan' dediği zaman, ben onu hiçbir şey söylememiş gibi sevmeye devam edeceğim, öyle mi?"

"Bunu yapanlar var."

"Ben bunu yapamam."

"Nusret Bey gibi biriyle evli olup evliliğini sürdüreceğiz çok kadın var. Örneğin, Hatice Hanım, Recep Bey'i bırakmayı hiç düşünmez. Hatta şimdiki evliliğinin dışında bir evlilik dahi tahayyül edemez. Ama siz Hatice Hanım değilsiniz. Siz sizsiniz. Sizin özlemini duyduğunuz; sizi eşit ilişkiler içinde göreceğiz ve yaşama doyusuna bağlı, gelişmiş, olgun bir Nusret. Sizin özlemini çektiğiniz bu."

"Böyle erkek var mı?"

"Belki şu anda Türkiye'nin bir yerinde 'Eşit ilişkiler içinde beni göreceğiz ve yaşama doyusuna bağlı, gelişmiş bir kadın var mı?' diye soran bir erkek vardır. Önemli olan karşılaştığınız zaman, gelişmiş sağlıklı insanı, yetişkin çocuktan ayırt edebilmeniz. İlk seferde gençtiniz, saftınız, anlayamadınız. Ama bu denemeden sonra anlayabilmeniz gerek."

Leman iç geçirdi; umutsuzca sordu: "Gelişmiş sağlıklı insanı nasıl tanırım?"

Yakup Bey gülümseyerek, "İsterseniz önümüzdeki buluşmada sağlıklı insanın özellikleri üzerine konuşuruz," diye yanıtladı.

Leman'ın yaşını merak etmiştim. Dayanamadım, "Kaç yaşın-dasınız?" diye sordum ve yirmi dört yaşında olduğunu öğrendim. Yakup Bey, "Ben evlendiğim zaman 27 yaşındaydım," diye kendisiyle ilgili bilgi verdi. Daha sonra evlilik yaşından, geç veya erken evlenmenin ne

156

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

gibi sonuçlar getireceğinden konuşmaya başladık. Leman konuşmaktan mutluydu. Hem Yakup Bey'e, hem de bana en az üç defa, teşekkür etti.

Önümüzdeki salı buluşmak üzere oradan ayrıldık.

14

Gelişmiş Olgun İnsan

Salı günü Yakup Bey'le buluşarak çayevine yürüdük. Leman ilk defa kâğıt kalem getirmişti; dikkatimi çekti. İkinci dikkatimi çeken şey, Leman'ın ihlamur ismarlaması oldu. Karşılıklı biraz hal hatır sorduktan sonra Yakup Bey, sağlıklı aile ve gelişmiş olgun insan ile bunların özelliklerinden konuşacağımızı hatırlattı. Sonra bana döndü ve, "Timur Bey, bilmem hatırlıyor musunuz, size verilmiş bir sözüm vardı. Sağlıklı aile düzeni üzerine bir dizi konuşma yapacaktık. Bu sözümden vazgeçmiş değilim. Şu anda yapmak istediğim, özellikle Leman Hanım için sağlıklı insanın bazı temel özelliklerini gözden geçirmek. Böylece Nusret Bey'le ilgili olarak daha sağlıklı bir karar verebilir diye düşündüm," dedi.

Leman, Yakup Bey'e teşekkür etti. "Timur'la yapacağınız o konuşma dizisine ben de katılabilir miyim?" diye sordu. Yakup Bey, "Timur Bey'le bu konuda ne zaman buluşmaya başlayacağımızı şu anda bilmiyorum. Ama, eğer siz de İstanbul'da olursanız ve Timur Bey'in de bir itirazı olmazsa, katılmanızı isterim," dedi ve bana baktı. Leman'ın katılmasını benim de istediğimi belirttim.

Ihlamurlarımız geldi, içimde Yakup Bey'in yanmdayken duyduğum mutluluğu yine duydum. Barış ortamındaydım, sağlığım yerindeydi, Yakup Bey gibi böylesine bilge bir dostum vardı, ayrıca Leman'ın canlı kişiliği, onunla beraber olmayı zevkli ve verimli yapıyordu. O anın hazzını derinlemesine his-

158

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

setim. Zevkle dinlemeye hazırdım. Yakup Bey konuşmaya başladı:

"Sağlıklı aile düzeni, ailenin gereksinmelerini doğal olarak karşılar ve her bir aile üyesi, o aileye ait olmaktan mutludur. Sağlıksız aile düzeninde gereksinmeler karşılanamaz ve aile üyeleri, mutsuz ve doyumсуz oldukları halde, bu hastalıklı durumu devam ettirebilmek için çaba gösterirler."

Yakup Bey'in susmasını fırsat bilerek Leman'a döndüm ve, "Yani önce sağlıklı bir aile düzeni mi, yoksa sağlıksız bir aile düzeni mi kurmak istiyorsunuz konusunda bir açıklığa kavuşmanız gerekiyor," dedim.

Leman, "'Nusret'le beraberliğimi sürdürüyem mi, yoksa ayrılıyım mı?' sorusuna ilişkin olarak bunları söylüyorsun değil mi?" sorusunu yöneltti.

Ben, 'evet' anlamında başımı sallayınca, Yakup Bey, "Hiç kimse, 'Ben sağlıksız aile düzeni kurmak isterim,' demez. Herkes kendi düzenini sağlıklı, diğerini sağlıksız görür," diye bir açıklama yaptı. Bir süre sustuktan sonra, "Ben psikoloji bilimi açısından değerlendirmeler sunacağım," dedi.

Leman, psikologların bu konuda incelemeler yapıp yapmadığını sordu.

Yakup Bey, özellikle klinik psikoloji bölümünde, aile terapisi alanının bu konuyla ilgilendiğini söyledi ve devam etti: "Benim sizlerle paylaştığım 'iç çocuk', 'yetişkin çocuk', 'kalıplanmış insan', 'gelişmiş insan' gibi kavramlar, bu alandaki çalışmaların sonunda oluşan kavramlardır. Sağlıklı aile düzenindeki etkileşimi inceleyerek, aileyi sağlıksız yapan temel özellikleri daha iyi anlayabiliriz."

Leman, "Ben de Timur gibi not almak istiyorum, bir sakıncası var mı?" diyerek Yakup Bey'den izin istedi.

Yakup Bey gülerek, "Siz de mi kitap yazacaksınız?" diye bir espri yaptı. Leman, bu espriyi ciddiye alarak, "Hayır, onu demek istemedim. Ben ileride üzerinde düşünmek için notlar almak istiyorum. Böyle daha yararlı olacağını sanıyorum," yanıtını verdi.

GELİŞMİŞ OLGUN İNSAN

159

"İstedığınız gibi not alabilirsiniz. Evet, konumuz sağlıklı aile düzeni ve gelişmiş, olgun insan. Sağlıklı aile düzeninde aile üyelerinin hepsi görev ve sorumluluklarını doğal olarak yerine getirirler; aralarında olumlu duygusal bağlar vardır ve kişiler bağımsız oldukları halde, birbirlerine isteyerek ve zevkle yardım ederler. Sağlıklı aile düzeni içinde, anababa da dahil, herkes bilinçlenme yönünden ve duygusal yönden sürekli bir gelişim içindedir."

Yakup Bey ihlamurundan bir yudum alırken Leman'a bakarak, "Recep eniştenin ailesinde olmayan özellikler bunlar," dedim.

Benim bu sözüme Leman, "Nusret'in ailesinde de göremedim bu özellikleri," dedi ve devam etti: "Sağlıklı ailede olan görev ve sorumlulukların doğal olarak yerine getirilmesi; aile üyelerinin aralarında olumlu duygusal bağların olması, kişilerin bağımsız olması, mecbur olmadıkları halde birbirlerine isteyerek ve zevkle yardım etmesi, anababa da dahil, herkesin bilinç ve duygu yönünden sürekli bir gelişim içinde olması gibi olumlu şeyler yerine, tam aksine, Nusret'in ailesinde herkes kaytarmaya çalışıyor ve birbiriyle ya art niyetle konuşuyor ya da hiç konuşmuyor, küs." Birden Yakup Bey'in konuşmasını böldüğünün farkına varmış olacak ki, "Özür dilerim Yakup Bey, sözünüzü kestim," dedi ve sustu.

Yakup Bey, "Özür dilemenize gerek yok. Böyle olması benim yönümden de öğretici oluyor. Sizler örnek verdikçe hoşuma gidiyor," dedikten sonra bir süre sustu, düşüncelerini topladı ve yeniden konuşmaya başladı: "Sağlıklı aile kendi üyelerini değerli bulur ve aile üyeleri, benlik değerlerini olumlu yönde geliştirir. Aile, toplumla ilişkisini dengelemiştir; ne toplumdan kopar; ne de toplumun baskısına tümüyle boyun eğer. Kısacası, sağlıklı aile, insanların psikososyal yönden olgunlaşmasını temin eden temel sosyal bağlamı oluşturur."

Leman, daha önce toplumla ailenin ilişkisi üzerinde pek düşünmediğini söyledi. Ben söze karışarak, ailenin, toplumun ço-

160

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

cuktan beklentileri ile, çocuğun kendisi olarak gelişmesi arasında bir denge kurup kurmamasının söz konusu olduğunu söyledim. Açıklamak için, toplumu ön planda tutan aileler olduğu gibi, çocuğun gelişimini ön planda tutan ailelerin de olduğunu belirttim. Söylediklerim Leman'a oldukça karmaşık gelmiş olmalı ki, "Söylediklerinizi net olarak anlamadım. Bir örnek verebilir misiniz?" dedi.

Yakup Bey söze karışıp, "Toplum, çocuğun anababaya koşulsuz itaat etmesini bekler," deyince Leman, "Evet, Nusret'in babası hâlâ bunu Nusret'ten bekliyor," diyerek onayladı.

Yakup Bey konuşmasına devam ederek, "Sağlıklı anababa, çocukların gelişebilmesi için, onların kendi fikirlerini söyleyebileceği, söyledikleri fikirleri savunabilecekleri bir aile ortamı geliştirir," dedi.

Söze karışarak, çocuklarını sağlıklı olarak geliştirmek isterse anababanın, toplumun beklentisine rağmen ailede özgürlük ortamı yaratması gerekeceğini söyledim. Yakup Bey, "Burada bir dengeleme söz konusu olabilir," diye söze başladı ve devam etti: "Örneğin, haftalık aile toplantılarında çocuğa kendi düşüncesini söyleme ve savunma hakkı verilir ve herkes buna saygı gösterir. Ama, daha geniş toplantılarda ve misafir geldiğinde öncelikle gelen misafirlerin, yaşlıların konuşmaları önem kazanır. Çocuklara bu beklenti önceden söylenerek onların toplumun gerçeğiyle temasa geçmesi, topluma hazırlanması sağlanır."

Leman, haftalık aile toplantıları fikrini ilk defa duyduğunu, bunun şahane bir fikir olduğunu söyledi. Yakup Bey, Leman'a dönerek "Şimdi, sağlıklı aile içinde yetişme şansına sahip olmuş senin gibi bahtiyar kişilerin özelliklerini inceleyelim. Bu insanlara yetişkin çocuğun karşısı olarak 'duygusal olgunluğa erişmiş insan' anlamında 'olgun insan' adını verelim," dedi.

Leman gülümseyerek mahcup bir edayla konuştu, "Kendimin olgun olduğunu söylemek istemedim."

Yakup Bey, "Timur'un yetişme koşullarını biliyorum, kendi

GELİŞMİŞ OLGUN İNSAN

161

yetişme koşullarımı biliyorum. Bizlerin sağlıklı bir gelişme ortamından geldiği söylenemez," deyince ben de başımla onayladım.

Yakup Bey konuşmasına şöyle devam etti: "Övgü olarak değil, bir gözlem olarak söylemek isterim; içimizde en sağlıklı ortamda yetişen sizsiniz. Bununla beraber, olgun insanın özelliklerini incelerken sizi incelemeyeceğiz, ideal, olgun bir insanın özelliklerini göz önünde tutarak konuşacağız."

Bir süre sustu, söyleyeceklerini düşündükten sonra konuşmaya başladı. "İnsan deneyimleri sonucu olgunlaşır. Olgun insan, gelişme sürecini doğal aşamaları içinde gerçekleştirir ve şu özellikleri kazanır: Bir, olgun insan, kendini diğerlerinden ayıran sınırların farkındadır ve kendi benliğinin sınırlarını korumakta duyarlılık gösterir. Bu tür insan, kendi ailesiyle iyi ilişkiler içindedir ve sürekli yardımlaşma davranışı gösterir; ancak başkalarının kendisini kullanmasına, kendi isteği dışında kararlar alıp onu yönlendirmesine izin vermez. Bir başka deyişle, olgun insan kendi istemi içinde yaşamına yön verir."

Dayanamadım, söze karıştım. "Yani Nusret Bey olgunlaşma sürecini tamamlamış olsaydı, anababasını sever ve sayar ama kendilerine araba alamazken ve yeni ev kurarken anababasının son model bir araba almasına ve borçlarını da kendilerine ödetmelerine karşı çıkardı. Yeni bir ev açacağı için bu paraya gereksinimi olacağını bilirdi. Böylece kendi sınırlarını korumuş olurdu. Ayrıca Leman'ın sınırlarına saygılı olur ve işbirliğine önem verirdi."

Ben konuşurken Leman başıyla beni tasdik ediyordu; onun için önemli bir konuda konuştuğumu anlıyordum. Yakup Bey sözüne devam etti; "Sağlıksız ailede, çocuğun kendine özgü bir benlik geliştirmesine izin verilmez. Aile içinde otoriteyi elinde tutan kişi, çocuğun bağımsız benlik geliştirmesine karşıdır; herkesin boyun eğmesi,

itaat etmesi istenir. Davranışlarını otoritenin istediği yönde düzeltmeyenler, değişik yollardan cezalandırılır. Çocuk, kabul edilmek ve onaylanmak için

p" W

162

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ister; eğer aile ortamı ona kendi benliğini tanımlama özgürlüğü veriyorsa, sağlıklı bir biçimde olgunlaşma yolunda gelişir. Aile ortamı çocuğa kendi benliğini tanımlama olanağını vermiyorsa, o zaman, ailenin istediği yönde bağımlı bir kişi olarak gelişir; psikolojik ve sosyal olgunlaşması dumura uğrar."

Bu noktada Leman heyecanla söze karışarak, "Recep dayım Ayla'nın benimle neşeli biçimde konuşmasına dahi izin veremeyecek kadar kendine güveni olmayan, herkesi ve her şeyi sürekli denetimi altında tutmaya çalışan bir otorite. Sağlıksız aile düzenini şimdi daha iyi kavrayabiliyorum," dedi.

Yakup Bey, Leman'ı dikkatle dinledi ve onun yorumuna katıldığını başıyla onayladı. Daha sonra duygusal olgunluğa erişmiş insanın özellikleri üzerinde konuşmaya devam etti. "Olgun insanın ikinci özelliği kendini değerli bulmasıdır; onun, kendine saygısı vardır ve kendini olduğu gibi kabul eder. Kendine saygı duymanın ve kendini değerli bulmanın çekirdeği aile içinde atılır. Çocuğu olduğu gibi kabul eden, onu destekleyip yüreklendiren aile üyeleri, çocuğun özbenlik değerinin tohumlarını ekmiş olur." , Leman heyecanlı bir şekilde Yakup Bey'e dönerek, "Recep! dayımla yemek masasında yaptığım tartışmayı düşünüyorum/İ diyerek söze başladı. "Adamcağız kendi değerini çocukların kendinden korkması ve sinmesi ile tanımlamış olmalı ki, çevresinde birisi yüksek sesle konuşsa, gülse hemen kendini tehdit edilmiş hissediyor ve kendini korumak için saldırıya geçiyor. Kendini değerli bulsa ve kendine saygısı olsa, çocukların çevresinde konuşup neşeli biçimde etkileşimde bulunmasından zevk alır. Böyle düşünüyorum, yanlış mıyım?"

Soruyu Yakup Bey'e sormuştu; o da hemfikir olduğunu söyledi ve bir süre düşündükten sonra konuşmasına devam etti. "Olgun insanın üçüncü özelliği beden, zihin ve manevi yaşam arasında denge kurmuş olmasıdır. Sırf bedensel görünüme önem veren ya da sadece düşünsel (entelektüel) faaliyetlerde doyum arayan kişiler, kendi çocukluklarında, içinde yetiştikleri aile içinde bedensel ya da entelektüel yönde uyarılmışlar, diğer yönleri ge-

GELİŞMİŞ OLGUN İNSAN

163

liştirilmemiştir. Aile sağlıklı ise, çocuk her yönünü geliştirmeye kendiliğinden yönelir. Beden ve zihin gelişiminin yanı sıra çocuğun manevi yaşamının temellerini atma da önemlidir. Çocuğun algılama düzeyine uygun, onun anlayabileceği kavramlar içinde, bedenle, zihinle, doğayla ve evrenle ilgili soruları yanıtlanarak, zaman içinde dengeli bir dünya görüşü geliştirmesi sağlanır."

Leman'm heyecanı yüzünden belli oluyordu. "Bu ilginç bir boyut," diye söze girdi ve devam etti; "Din ve manevi yaşam açısından alacak olursam, Recep dayımın namazla, niyazla öyle pek ilişkisi yok. Eğer kendisine sorulacak olsa, 'Elhamdülillah Müslümanım tabii/ der ve 'Allah günahımızı affetsin, vecibeleri her zaman yerine getiremiyoruz/ diye ekler... Öyle sanıyorum çocuklarından biri ya da karısı evde başka bir dinle ilgili bir kitap okumaya kalksa, buna kesinlikle izin vermez ve çok bozular." Durdu, soluk aldı, ve sonra Yakup Bey'e bir soru yöneltti: "O zaman bu evdeki din anlayışı ne?"

Soru, Yakup Bey'e sorulmuştu ama, söze ben karıştım ve, "Evdeki din anlayışı senin dediğin gibi işte. Yani yüzeysel, belirli bir kalıbın ötesine geçmiyor."

Leman söylediğimi anlamlı bulmuş olacak ki, "Bu yönden benim ailemde de din anlayışı pek yok diyebilirim," diye konuşmaya başladı. Konuşmasına Yakup Bey'e bakarak devam etti: "Yani anne ya da babam bize dinle ilgili bir baskı yapmadı ama, manevi yaşamın temelini atacak türden herhangi sistematik bir öğreti içine de girmedik. Yani onlar 'insanları sev', 'büyüğünü say', 'küçüğünü sev', 'doğaya zarar verme', gibi öğütlerin ötesinde bir şey yapmadılar."

Yine ben söze karıştım ve, "Nusret'in ailesi yaptı mı, sence?" diye sordum.

Leman, "Sanırım onlar da Recep dayım gibiydiler," diye yanıtladı.

Yakup Bey'e dönerek, "Size bir sorum var," dedim ve sordum: "Manevi yaşam yönünden sağlıklı ailede sizin biraz önce

164

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

sözünü ettiğiniz denge nasıl kurulur? Manevi yönden sağlıklı çocuk yetiştirebilmek için anababanın namaz kılması gerekli

mi?"

"Şimdi yetiştirme çağında çocukları olan bir baba olsam ne yapardım, onu söyleyeyim," dedi ve devam etti:

"Çocuklarıma yıldızları, güneş sistemini, samanyolunu gösterir ve anlatırdım. Daha sonra insanların 'evreni yaratan Tanrı' kavramına ulaştıklarını belirtir ve dünyada mevcut dinlerin ne olduğu konusunda onlara bilgi

verirdim. Bu dinler arasında toplumumuzda yaygın dinin ne olduğunu ve bu dini değerlerinden ayıran özelliklerin ne olduğunu öğretmeye çalışırdım."

"Bunu yaparken çocuklarınızın da sizin gibi düşünmelerini ve sizin inandığınıza inanmalarnı zorunlu kılar mıydınız?" diye sordum.

"Hayır, zorunlu kılmazdım," dedi ve yanıtına devam etti: "Onlara benim inancımın ne olduğunu söyler, niçin böyle bir inancım olduğunu anlatırdım. Kişinin yaşamının anlamı olabilmesi için etkileşimde bulunduğu olaylara, insanlara, topluma, dünyaya, doğaya ve nihayet tüm evrene anlam verebilmesi gerektiğini söyler ve bu anlama benim nasıl ulaştığımı çocuklarımla paylaşırdım. Bu konuda soru sormalarını isterdim. Şimdi vardığım dünya görüşüne nasıl ulaştığımı, yani sorgulama sürecini vurgulardım. Kendi anlamlarını bulabilmeleri için onların da sormaları, düşünmeleri, gerektiğini gösterirdim. Aynı benim gibi onların da kendi inançlarını zamanla kendilerinin oluşturacaklarını ve benim buna saygılı olacağımı belirtirdim."

"Yani siz namaz kılmazsanız da, çocuklarınız manevi yaşamlarını geliştirebilir. Öyle mi?" diye sordum. Yakup Bey'in yanıtı açık seçikti: "Namaz kılmak evrenle ilişkimde anlamlıysa, namaz kılar, anlamsızsa kılmazdım; ne var ki, çocuklarıma 'Allah kusurumuzu affetsin, bazı vecibeleri yerine getiremiyoruz,' demezdim."

Aklımdaki diğer soruyu yönelttim: "Peki varsayalım ki siz namaz kılmanın gerekli olduğuna inanan bir babasınız; çocukla-

GELİŞMİŞ OLGUN İNSAN

165

rınız manevi yaşamlarını başka türlü geliştiriyorlar, namaz kılmıyorlar. Bu durumda ne yapardınız?"

"Kalıplanmış bir babaysam ve namaz kılmak benim kalıbımın bir parçası ise, ne yapar eder çocukların da namaz kılmasını sağlardım. Kılmazlarsa, onlara hayatı cehennem ederdim."

"Ben size soruyorum Yakup Bey," dedim, "siz ne yapardınız i

"Ben olsaydım diyerek yanıt veriyorum zaten. Eğer kalıplanmış bir insan isem, çocuklarımla da aynen kendim gibi yetiştirmeye çok dikkat ederdim. Benden hiç farklı olmamaları gerektiğine inanırdım. Gelişmiş bir insan isem, namazımı kılardım ve çocuklarıma niçin her gün namaz kıldığımı açıklar, onlara nasıl namaz kılınacağını öğretmeye hazır olduğumu bildirirdim. Onlar namaz kılmamaya karar verirlerse bir savaşçı tutumu içinde onlarla ilişki kurar, niçin namaz kılmak istemediklerini öğrenirdim. Eğer tembellik gibi yüzeysel nedenlerden gelen bir durumla karşılaşsam, insan yaşamında bilincin ve iradenin önemini öğretmekte başarısız olduğumu anlar, bu yönde yeni çabalara girerdim. Eğer çocuğum namaz kılmayı gerektirmeyen anlamlı bir manevi yaşam kurmuşsa, onun bu manevi yaşamına saygı duyardım. Onlarla karşılıklı saygı içinde konuşmaya, birbirimizden öğreneceğimiz bir ilişki yaratmaya özen gösterirdim. Aramızdaki farklılığa saygı duyardım."

O konuda açıklığa kavuşmuştum. Yakup Bey'in daha önceki konuşmasında kullandığı 'denge' kavramı zihnimi kurcalıyordu, onunla ilgili bir soru sordum: "Siz denge kavramından da söz etmişsiniz. Peki denge kavramı nasıl işin içine giriyor?"

Yakup Bey ne demek istediğimi hemen anladı ve yanıtladı: "Manevi yaşamı geliştirirken kişinin bedeninden, bedensel faaliyetlerinden, kendi düşünce ve duygularından korkmamasına önem verirdim. Böylece beden, zihin ve manevi yaşamın aslında bir bütünün farklı yönleri olduğunu çocuklarımla kavramalarını isterdim."

Leman kızgın bir tavırla, "Ben çevremde çocuklarıyla bu tür

166

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ilişki kuran aile görmedim," dedi. Ben de görmediğimi söyledim.

Yakup Bey gülümseyerek, "Yeniden vurgulamak isterim. 'Ben böyle bir babaydım/ demiyorum. 'Şimdi yeniden babalık yapma durumunda olsaydım/ diyorum."

Dayanamadım, "Yakup Bey sizin geçmişinizi çok merak ediyorum. 'Çocuklarınız nerede? Onları nasıl büyüttünüz?' gibi sorular sürekli kafamı kurcalıyor," dedim. Leman hemen, "Benim de," diyerek söze girdi.

Yakup Bey, "Şimdilik kurcalamaya devam etsin. Belki bir gün bunları konuşmanın anlamı olur," dedi ve devam etti: "Şimdi bu anıları anlatmanın sizin için de benim için de bir faydası olacağını sanmıyorum." Bir süre sustu; düşüncelerini toplamak ister gibi bir hali vardı. Sonra konuşmaya başladı. "Olgun insanın dördüncü özelliği şöyle ifade edilebilir: Olgun insan, heyecan ve duygularını tanır ve onların gerçekçi bir biçimde ifade edilmesine olanak sağlar." Bu noktada Leman'a baktı ve, "Duygular, yaşamın en önemli enerjisini bir kapsül gibi içlerinde tutarlar. İfade olanağı verilmezse, enerji kapsül içinde sıkışır ve duygu ile beslenemeyen kişi gelişemez," dedi.

Leman, "Nusret'le geçen günlerimden sonra bunun ne kadar doğru olduğunu biliyorum," diye sanki kendi kendine söylendi.

Yakup Bey, "Duygularımız ve heyecanlarımız iç ve dış dünya ilişkisinin daha etkili olmasını sağlar. Örneğin 'kızgınlık/ kişinin benlik sınırlarını ve onurunu korumasına olanak verir," diyerek duyguların işlevlerini anlatmaya başladı. Ben onun sözünü keserek, "Ama bu olanağı kullanmasına otorite izin vermez. Çünkü çocuğunun benlik sınırlarının olmasını istemez," diyerek düşündüğümü söyledim.

Leman, "Recep dayımla tartışırken bunu açık seçik gördüm," diyerek benim dediğimi desteklemek istedi ama, açıklığa kavuşturmak istediğim için ona, "O zaman mı gördün, yoksa şimdi bu bilgilerin ışığında mı görebiliyorsun?" diye sordum.

GELİŞMİŞ OLGUN İNSAN

167

"Şimdi demek istedim," dedi. "Yani şimdi Yakup Bey'in açıklamalarından sonra açık seçik görebiliyorum. Nusret'in de aynı şeyi yapmaya çalıştığını şimdi görebiliyorum. Yani adam benim kendime özgü sınırlarım olmasına olanak vermek istemiyor."

Yakup Bey, konuyu dağıtmamızı istemeyen bir tavırla devam etti: "Korku/ tehlikeli durumlardan sakınmamıza yol açar. Bu demektir ki, hiç korkmayan insanın ömrü de kısa olur. Kendisini tehlikelerden korumasını bilemeyen kişi, mezarlıktaki adresine erken kavuşur.

"Diğer yandan, yeni bir aşamanın başlayabilmesi için, bir devrenin kapanıp bitmesi gerekir; işte 'hüzün', ayrılma zamanı gelmiş herhangi bir şey ya da kişiyi simgeler. 'Suçluluk/ vicdan duygusunu oluşturmamıza yol açarken, 'mahcubiyet/ kendi sınırlarımızı bilmemiz gerektiğini, gücümüzün sınırlarını öğretir. 'Sevinç', 'mutluluk', 'huzur' duyguları her şeyin yolunda olduğunu, iç ve dış dünya ile ilişkilerimizin uyum içinde olduğunu gösterir."

Yakup Bey bir süre sustu ve Leman, "Anladıklarımı özetlemek istiyorum; gerekirse siz beni düzeltin," dedi: "Anladığım kadarıyla, gelişmiş olgun insan duygularına önem verir, onları dikkatle gözler ve duygularının kendisine söylediği mesajları anlamaya çalışır. Bunu söylemek istiyorsunuz, değil mi?"

Leman'm dediklerine katıldığımı ifade etmek için, "Ben de öyle anlıyorum," dedim ve ilave ettim: "Ayrıca, gelişmiş olgun insanın, anababa olarak, çocuklarının duyguları hakkında içgö-rü kazanmasına önem vereceğini de belirtiyorsunuz."

Yakup Bey, "Evet, ikiniz de haklısınız," dedi ve devam etti: "Gerçekten gelişmiş olgun insanı yetişkin çocuktan ayıran en belirgin özelliklerinden biri, duygu ve heyecanlarını tanıması ve onlara gereken önemi vermesi ya da vermemesidir. Böyle olunca geliştiren anababa, çocuklarının duygu ve heyecanlarını tanımalarına önem verir."

"Bunu nasıl yapar?" diye sorunca, Yakup Bey şöyle dedi: "Bu konuları da geliştiren anababa sohbetimizde tüm ayrıntılarıyla

168

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ele alacağız. Şimdi isterseniz, sağlıklı aile düzeninde evlilik konusuna kısaca değinebiliriz."

Leman'ın gözleri parlayarak, "Evet, değinelim," dedi. "Ailenin temeli karı koca arasındaki ilişkidir. Karı koca arasındaki ilişki sağlıklı ve bilinçliyse, o aile, çocukların gelişmesi için sağlıklı bir sosyal ortam oluşturur. Sağlıklı ilişki, iki kişinin bilinçli olarak düşünüp taşınıp, sorumluluk içinde aldığı karara dayanır. İlişkileri sağlıklı olan bireyler, birbirlerini değerli ve onurlu görürler. Ayrıca birbirlerini olduğu gibi kabul eder, değiştirmeye çalışmazlar. Kendilerinin ve karşısındaki sınırlarının bilincinde olarak sürekli etkileşim ve dayanışma içindedirler; olgun insanlardır."

Leman, "Nusret beni değiştirmek istiyor; onu yakından tanıdıktan sonra, şimdi ben de onun değişmesini istiyorum," diye bir gözlemede bulununca, "Yani her ikiniz de birbirinizi olduğunuz gibi kabul etmiş değilsiniz," diye söze karıştım.

Leman, "Flört ederken ben Nusret'i olduğu gibi kabul ettiğimi sanıyordum. Ama, evlenmeden önceki Nusret ile, evlendikten sonraki Nusret arasında dağlar kadar fark var," dedi.

Yakup Bey, "Nusret Bey'le aynı zeminde buluşabilip beraberce sağlıklı bir yuva kurabilseydiniz, kendi gereksinmelerinizle, 'yuva'nın gereksinmeleri arasında bir denge kurmanız söz konusu olacaktı. Böyle bir denge kurmak disiplin gerektirir. Bu disiplin sayesinde, uzun vadeli mutlulukları, kısa vadeli geçici doyumlara yeğleyecektiniz; ayrıca, kendi davranış, düşünce ve duygularınızdan kendinizi sorumlu tutacaktınız ve..."

Leman, "Affedersiniz Yakup Bey sözünüzü kesiyorum," diyerek konuşmaya başladı. "Son sözünüz Nusret'le ilgili bazı deneyimlerimi hatırlattı. Nusret başı ağrısa beni sorumlu tutuyor. Birkaç ay önce yazması gereken bir mektubu yazmayı ihmal etmiş ve ilgili kuruluştan gecikmeden dolayı ceza kesmişler. Bana, 'Senin yüzünden yazamadım,' dedi. Hayretler içinde yüzüne baktım. Nasıl benim yüzümden olduğunu sordum.

Efendim kendisini o kadar üzmüşüm ki, mektup yazacak ne

GELİŞMİŞ OLGUN İNSAN

169

enerjisi kalmış, ne de şevki. Pes vallahi! Aklıma geldikçe hırslanıyorum."

Lafa karıştım ve Leman'a, "Bütün bunlar, sağlıklı bir evlilik içinde olmadığınızı gösteriyor," dedim. Yakup Bey, "Leman Hanım'ın evliliğinin sağlıklı olmadığını artık biliyoruz," dedi. "Sağlıklı evlilikte karı koca arasındaki ilişkinin özellikleri arasında yukarıda saydıklarımaya ek olarak şunları da eklemek gerekir: Doğru bildiklerini söylemekte ısrar ederler ve gerçekçi olmaya özen gösterirler, Ayrıca, manevi yaşamı zenginleştirmeyi, kendi bencil sınırları içine kapanıp kalmaya üstün tutarlar." Leman, bugünkü oturumun kendisine çok yararlı olduğunu, evliliğiyle ilgili daha açık seçik bir görüş sahibi olduğunu ifade etti.

Yakup Bey, bana bakarak, "Siz de yararlandınız mı Timur Bey?" diye sordu.

Yakup Bey'in yüzüne baktım; bu soruyu bana niçin sorduğunu anlamaya çalıştım. Gülümseyerek bakıyordu; ama, benden bir yanıt beklediğini görüyordum. "Ben her zaman yararlanıyorum," dedim. "Bugün öğrendiklerimi ileride evlenmeyi düşündüğüm kızla paylaşmaya, onun düşüncelerini öğrenmeye karar verdim," diyerek aklımdan geçenleri paylaştım.

Leman meydan okurcasına bana baktı ve, "Ya öğrenmek, okumak, dinlemek istemezse?" diye bir soru yöneltti. Aramızda şöyle bir konuşma yer aldı:

"İstememesinin bir nedeni olmalı, onları konuşuruz."

"Ya bu konulara hiç ilgi göstermeyen, yüzeysel bir kızsaa?"

"Ne demek istiyorsunuz? Sorunuzu anlamıyorum."

"Ya kalbinizi kaptırmışsanız ve onu çok seviyorsanız. Ve sevdiğiniz kız sizin ilgi duyduğunuz konulara hiç ilgi duymayan biriysse?"

"Yani, benim önem verdiğim şeyleri önemsemeyen bir kıza âşık olursam mı demek istiyorsunuz?"

"Evet."

170

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Bu, sigara ya da içki düşkünü bir insanın, 'Şu mendeburu bir bırakabilsem, ne yapayım, alışmışız bir kere bırakamıyorum,' demesine benziyor."

"Evet ama, sizinki kalpten vurulma. Kıza vurulmuşsunuz." Yakup Bey dikkatle bana bakıyordu. Leman'la olan diyalogumuzu dikkatle dinliyordu. Leman'm bu tür sorularından sinirlenmeye başladığımı hissediyordum. Ne var ki, Leman'ın düşünüş tarzını ve sorularını ciddiyetle mi, yoksa sırf beni denemek için mi sorduğunu bilmiyordum. Konuşmaya devam ettik:

"Kendimin de bilmediği, anlamadığı nedenlerden dolayı ona vurulmuşsam, bu, benim vurulmamın altında bir neden olmadığını göstermez. Bilincimin bu nedenlerin farkına varacak kadar gelişmemiş olduğunu gösterir."

"Yani mutlaka nedenler vardır, diyorsunuz."

"Evet, 'vardır!' diyorum. Çoğu kere bu tür vurulmaların altında cinsel dürtülerin yattığını sanıyorum. Tabii bu bir genelleme. Ne var ki, cinsel dürtüleri pek olmayan yaşlıların böyle büyük 'aşk' yaşadığını pek görmüyorum. Nedeni ne olursa olsun, eğer böylesine vurgun olduğum bir kız varsa, ondan vazgeçmeye kendimi mecbur ederim."

"Nasıl yani? Çok tutkunsunuz, bütün benliğinizle âşiksınız."

"Daha önce söylediğim gibi, eğer bir kıza o denli tutulur-sam, kendimi bütün benliğiyle sigaraya ya da içkiye düşkün insanlar durumunda görür ve daha önce sözünü ettiğimiz savaşı tutumu içinde, bu ilişkiye son vermeye kendimi mecbur ederim."

"Niçin böyle davranırsınız?"

"Böyle bir durumda savaşı neyi, niçin yapıyorsa, ben de onu yaparım. Anladığıma göre savaşı, kendi gerçeğini keşfetmeye ve onu geliştirmeye kendini adamıştır."

"Demek ki, bugün Yakup Bey'den öğrendiklerinizi sizinle paylaşmak istemeyen veya önemsemeyen kız, sizin kendi gerçeğinizi bulmanızı ve bilincinizi geliştirmenizi engellemeye başlar."

GELİŞMİŞ OLGUN İNSAN

171

İçimden, 'Evet/ demek geldi. Yakup Bey yüzüme dikkatle bakıyordu. Durdum. Bir süre düşündüm.

"İstememesinin nedenine bağlı," dedim.

Bu defa soru Yakup Bey'den geldi: "Nasıl bir nedeni olabilir?"

"Benim notlarımda belirtilen görüşlerden daha bilgece görüşlerle karşıma çıkabilir. Belki de onun bilgeliği Yakup Bey'inkinden üstündür ve o benim kendisini dinlememi isteyebilir."

Leman gülümseyerek, "Bilgeliği sizden üstün bir kıızı dinler misiniz?" diye sordu.

"Dinlerim," dedim. Bir süre sustum. Sonra, "Dinlemeliyim!" dedim. Yine bir süre sustum ve, "Bilgeliği benden üstün bir kıızı dinleyecek bir insan olacak şekilde kendimi değiştiririm," dedim.

Yakup Bey memnuniyetini ifade eden bir yüzle, "Leman'la aranızdaki etkileşimi zevkle izledim. Sohbet edilecek insanlar arasında olduğumu bir kez daha gözlemledim," dedi.

Bir süre sustuktan sonra Yakup Bey bana dönerek, "Leman Hanım'a kendini gözlememesi için soru listesini verelim. Gözden geçirsin. Bakalım onun iç çocuğu ve iç anababası ne âlemde," dedi ve daha sonra Leman'a dönerek, "Size vereceğimiz soruları gözden geçirerek üzerinde düşünür müsünüz?" diye sordu. Önümüzdeki buluşmada sizin yanıtlarınız üzerinde konuşuruz." Leman memnuniyetle sorulara yanıt vereceğini belirtti. Perşembe günü buluşmak üzere oradan ayrıldık.

15

Leman'ın Yanıtları

Leman evde kendisine verdiğim soruları yanıtlamaya başladı. Ne var ki, verdiği yanıtlar üzerinde hiç konuşmadık, Yakup Bey'le buluşmayı bekledik. Annesi Erol'u yine dövdü, daha doğrusu dövmeye kalktı, fakat ben ve Leman çocuğu kurtardık.

Erol'un çevresinde Çetin'in dışında oynayacağı yaşıtı yok. Bu nedenle fırsat buldukça Çetin'le oynamak istiyor. Çetin'in annesi Safiye Hanım'ın buna bir itirazı yok; Hatice teyzem ise küplere biniyor.

Geçen salı Yakup Bey'le buluşmamızdan döndüğümüzde Hatice teyzem, Erol'u kolundan sürükleyerek içeriye sokuyor ve, "Sen dayağı hak ettin. Senin kemiklerini kırayım da gör. Seni piç kurusu seni," diyordu. Erol bizim geldiğimizi görünce gözlerinde bir umutla bize bakmaya ve daha yüksek sesle ağlamaya başladı.

Leman hemen Hatice teyzemin önüne geçti ve, "Erol seni yine mi kızdırdı yenge?" diyerek ona ilgi gösterdi. Hatice teyzem ağlamaklı bir sesle, "Vallahi ne yapacağımı bilemiyorum. Bu çocukla baş edemiyorum. Parmak kadar çocuk söz dinlemiyor, beni deli ediyor," diye şikâyetlere başladı.

"Ben Erol'la konuşayım," diyerek çocuğu hemen onun elinden aldım ve odaya doğru yürümeye başladık.

Leman, "Sen üzülme yengeciğim, biz Erol'la konuşalım, sonra seninle konuşuruz," dedi. Erol, annesi elini bırakır bırakmaz, kedinin elinden kaçan bir fare gibi, hemen benim odaya daldı ve kapıyı kapattı. Biz Hatice teyzeme Erol'la konuşacağımızı, neden böyle

LEMAN'IN YANITLARI

173

davrandığını öğreneceğimizi ve bu soruna bir çözüm arayacağımızı söyledik. Hatice teyzem, "Onun istediği dayak. Kaşınıyor. Annesinin sözünü tutmayanla neyi konuşacaksınız? Beni el âleme rezil ediyor, eşşoğlu eşeğin dölü," diye öfkesini belirtiyordu. Leman, Hatice teyzemle ilgilenmek için orada kaldı, ben Erol'un yanına gittim. Zavallı Erol yatağın bir köşesine büzülmüş; korkudan titriyordu.

İçeriye girince, benim de kızgın olup olmadığını anlamak istercesine yüzüme baktı. Gittim yanına oturdum, sol kolumu omzuna attım, kucakladım. Döndü bana sarıldı ve sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Kendisini iyice kucakladım, "Ne kadar gücüne gittiğini anlıyorum Erol'cuğum," dedim. Ben böyle anlayışlı ve yumuşak konuşunca iyice ağlamaya başladı. Gözlerinden yaşlar iplik gibi akıyordu. Bu sırada Leman geldi, o da Erol'a sarıldı. Erol kesik kesik, "Ben bir şey yapmadım ki. (hıçkırık...) Hiç oynayacak arkadaşım yok! (hıçkırık...)" Çetin'le oynayınca annem beni çok dövüyor," diye hem konuşuyor, hem de ağlıyordu.

Baktım Leman'ın da gözleri yaşlandı. Ben yavaş yavaş Erol'dan uzaklaştım. Leman büyük bir şefkatle Erol'u kucağına aldı, birbirlerine sarıldılar. Leman'ın sevecenliğini böylesine içten ortaya koyabilmesi beni çok etkiledi. Erol'un annesi tarafından kucaklanmaya, anlaşılmaya, öpülmeye ne kadar ihtiyacı olduğunu Leman'la bir ara konuşmuştuk. Erol, susuz kalan bir bitkinin suyu ve güneşi bulması gibi, Leman'ı bulmuştu. İçimden, "işte insan olmanın özü bu," gibi bir düşünce geçti. Bu manzarayı ömrüm boyunca unutamayacağımı biliyordum.

Erol'un ağlaması geçtikten sonra onunla konuştuk. Oynayacak arkadaşı olmadığını Çetin'le oynadığını, Çetin'in annesinin buna bir itirazı olmadığını, ama kendi annesinin küplere bindiğini ve annesinin neden kızdığını anlamadığını söyledi. Kendi başına çok sıkıldığını, bir süre sonra 'belki de anneme yakalanmam/ umuduyla Çetin'le oynadığını, bazen yakalanmadığını, ama yakalandığı zaman annesinin çok dövdüğünü anlattı. Çetin ile oynamanın hoşuna gittiğini de ekledi. Söylediklerinden anlı-

174

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

yordum ki başka oynayacak arkadaşı olsa bile belki onunla oynamaktan hoşlanmayabilirdi. Çetin onun için özel bir oyun arkadaşıydı.

Leman'la birbirimize baktık, ne diyeceğimizi bilemiyorduk. Ben, "Erol'cuğum, biz annenle konuşacağız. Belki bu konuya bir çözüm bulabiliriz. Senden ricam, önümüzdeki hafta Çetin'le oynama. Bakalım bu arada bir çözüm bulmaya çalışalım," dedim.

Erol ara sıra içini çekiyordu. Düşündüm; Erol'un tek arkadaşı Çetin'i onun elinden alarak, ona haksızlık ettiğim duygusuna kapıldım. Aklıma bir fikir geldi, "Seni bu cumartesi lunaparka götürmeyi düşünüyorum. Bir hafta on gün Çetin'le oynama, biz annenle, gerekirse babanla konuşalım. Bakalım nasıl bir çözüm bulacağız," dedim.

Leman, Erol'a sarılarak, "Lunaparka ben de gelebilir miyim?" diye sordu. Erol'un yüzü güldü. Gözleri ışıl ışıl Leman ablasına döndü, "Evet gel, ne olur gel!" dedi. Ben Erol'a, "On gün kadar Çetin'le oynamama konusunda kararın ne?" diye sordum. "Siz isterseniz oynamam," dedi.

Daha sonra odadan çıkınca Hatice teyzem, "Ne oldu, konuştunuz mu?" gibilerinden yüzümüze baktı. "Hatice teyze, Erol'la konuştuk. Anladığımız kadarıyla seni kızdırdığı ve üzdüğü için Erol gerçekten çok üzgün. Ne var ki, bu yakın çevrede oynayacak hiç arkadaşı olmadığını söylüyor," deyince, Hatice teyzem, "Oynamasın piç kurusu!" diye karşılık verdi. Ben hiç duymamış gibi konuşmaya devam ettim: "Onunla yeniden konuşacağız. Seninle de konuşacağız. Bu soruna bir çözüm bulmaya çalışacağız. Bize biraz zaman ver. Senden on beş gün istiyoruz," dedim.

Hatice teyzem biraz merak, biraz istihza ile, "Yakup Bey'e mi danışacaksınız?" diye sordu. Leman ile bakiştık. İkimiz de aynı anda, "Evet," dedik. Leman hiç beklemediğim bir şey söyledi: "Hatice yenge, sen de Yakup Bey'le tanışmak ister misin?" Sonra döndü, bana baktı. Şaşkın bir durumdaydım. Donmuş kalmış-

LEMEN'İN YANITLARI

175

tim. Hatice teyzem önce, "Leman'cığim Yakup Bey benim gibi cahil bir kadınla niye konuşsun ki?" gibi laflar etti, ama sonra, "Bir görelim bakalım, bir de biz tanışalım," diyerek Yakup Bey'le buluşmak istediğini dile getirdi.

Perşembe günü Yakup Bey'le buluşmaya giderken hem Leman, hem de ben bayağı kaygılıydık. Yakup Bey bizi her zamanki güler yüzüyle karşıladı. Hemen çayevine yürüdük. Leman çay söyledi, Yakup Bey ve ben ihlamur istedik. Konuşmaya başladık:

Yakup Bey, Leman'a "Sorulan gözden geçirdiniz mi?" diye sorunca, "Evet. Üzerinde düşündüm," dedi.

"Paylaşmak istediğiniz gözlemlerin var mı?"

"Evet, bazı soruların beni düşündüren yönleri oldu; bunları konuşmak istiyorum. Yalnız bundan önce size bir şeyler söylemek istiyorum."

Bunu duyunca Yakup Bey, "Sorulardan farklı bir konuda mı konuşmak istiyorsunuz?" diye merakını dile getirdi. Bunun üzerine Leman, bir gün önce Erol'u annesinin elinden nasıl kurtardığımızı, daha sonra neler konuştuğumuzu, on-on beş günlük bir zaman içinde bir çözüm bulmaya söz verdiğimizizi anlattı. Leman burada bir süre sustu ve sonra ilave etti, "Ve en önemlisi, size danışacağımızı Hatice yengeme söyledik. O da sizinle tanışmak istediğini söyledi."

Aslında teklif Hatice teyzemden değil, Leman'dan gelmişti ama, ben Leman'ın anlatımına karışmak istemediğim için bir şey söylemedim.

Yakup Bey bir Leman'a baktı, bir de bana. Bir süre sessiz kaldı. Yeniden ikimize baktı ve konuşmaya başladı:

"Öyle sanıyorum ki siz Hatice Hanım'a, 'Sen de bizimle gel, Yakup Bey'le tanışırsın, konuşursun,' dediniz."

Leman, "İtiraf etmem gerekiyor," diyerek devam etti; "Timur'un Hatice yengemin sizi tanımak istemesiyle ilgisi yok. Aslında ben Hatice yengeme sordum, 'Sen de Yakup Bey'le ta-

176

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

nışmak ister misin?" diye. O da, 'Benim gibi cahil bir kadınla Yakup Bey ne konuşsun/ gibi tereddütlerini dile getirdikten sonra gelip sizinle tanışmaya karar verdi."

Yakup Bey, "Anlıyorum," dedi. Bir süre sessiz kaldı. Daha sonra, "Benim teklifim şu. Önce üzerinde düşündüğünüz sorularla ilgili gözlemleri gözden geçirelim. Daha sonra Erol ve Hatice Hanım konusuna dönelim," dedi.

Leman, mahcup olmuştu. "Yakup Bey, sizi üzecek bir şey yapmak istemezdim. Galiba bilmeyerek haddimi aştım," dedi.

Yakup Bey ciddi bir ifadeyle, "Haddini aşmak değil, ama konuların hassasiyeti sebebiyle, bu tür kararlardan önce bana danışmanızı tercih ederdim," yanıtını verdi.

Leman, mahcup bir ifadeyle özür dileyince Yakup Bey, "Şu anda, durumu açık seçik anlamış değilim. Bugünkü konuşmamızın sonunda konuşunca durumu daha iyi anlayacağım. Beni nasıl bir durum bekliyor, o zaman karar vereceğim."

Leman, "Çok mahcubum, yeniden özür dilerim," dedi. Yakup Bey gülümseyerek, "Mahcubiyetin iyi olduğunu söylemiştik. Yeter ki utanç duygusuna boğulma! Mahcubiyet o kadar zararlı değil," dedi.

Hep beraber güldük. Yakup Bey, Leman'm sorularla ilgili gözlemlerine geçmek istediğini belirtti.

Leman getirdiği notları masanın üzerine koydu, gözden geçirmeye başladı. "Sürekli başkalarını memnun etmeye çalışırım; kendimin ne istediğimi çoğu kez hiç düşünmem ifadesi beni düşündürdü, insanın bazen başkalarını daha çok düşünmesi çok mu yanlış? Benim için arkadaşlık ve dostluk kavramları çok önemlidir. Bazen arkadaşlarımı ve dostlarımı neşelendirmek için kendi isteğim yerine, onların istediği doğrultuda hareket ederim. Bu yanlış mı?"

Leman'm söylediklerini açıklığa kavuşturmak istediğim için, "Yani sürekli arkadaşlarınızın istediklerini mi ön planda tutarsınız?" diye sordum. Leman, sürekli öyle davranmadığını ama bazı özel durumlarda bilerek, isteyerek öyle yaptığını söyledi.

LEMAN'IN YANITLARI

177

Yakup Bey, Leman'a, "Bilerek, isteyerek kelimelerini üstüne basa basa söylediniz; niçin?" sorusunu yöneltti. Leman, "Arkadaşlarımı mutlu görmek benim için çok önemli. Eğer isteklerini yerine getirerek onların mutluluğuna katkıda bulunacaksam bu tür davranışları neden bilerek, isteyerek yapmayayım?" diye yanıtladı. Yakup Bey'e bakarak, "Aslında sorunun yakalamaya çalıştığı şeyi, Leman yaşamında gerçekleştiriyor," gözlemini yaptım. Leman'ın ve Yakup Bey'in gözlerinde, söylediğimi açıklamamı bekleyen bir ifade gördüm ve, "Yani, dostlarını mutlu etmeyi çok istediği zaman, bu duygu, kendisinin yapmak istediği diğer şeylerden daha kuvvetli olduğu zaman, Leman dostlarının dediğini yapıyor. Böylece kendini daha mutlu kılıyor," dedim. Leman kaygılı bir ifadeyle Yakup Bey'e, "Bunda yanlış bir şey var mı?" diye sordu.

Yakup Bey, ciddi bir ifadeyle, "Katiyen yok. Önemli olan sizin bilinçli olarak, isteyerek, dostlarınıza, arkadaşlarınıza gönülden uzanmanız, onların istediğini yapmanız," dedi. Biraz düşündükten sonra, "Bu davranış sizin bencil değil, paylaşmasını seven bir insan olduğunuzu gösteriyor. Bu iyi bir nitelik," diye sözünü tamamladı.

Leman, bu konuda daha çok konuşmak istiyor olmalı ki, "Peki, nasıl bir durumda dostlarımla istediğini yapmam sağlıklı olurdu?" sorusunu sordu.

Soru aslında Yakup Bey'e yöneltilmişti, ama yanıtı ben verdim: "İçiniz çekmediği halde sırf onlardan çekindiğiniz, korktuğunuz için yaparsanız o zaman sağlıklı olurdu." Doğru söyledim mi, dercesine Yakup Bey'e baktım. Yakup Bey, "Evet, isteyerek/severek yapınca, bu artık onların isteği olmaktan çıkmış, sizin isteğiniz olmuş oluyor," diyerek benim söylediğimi onayladı.

Leman gülümseyerek, "Ama ilk başta onların isteğiymiş, ben öyle bir şey düşünmemiştim," dedi.

Yakup Bey'in söylediklerimi onaylamasından yüreklenmiş

YÇ12

178

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

olarak, "Fark etmez," dedim, "isteğin kaynağı tartışılmıyor ki. Önemli olan, karar verdiğiniz zaman, yapmak istediğiniz şeyi sizin gönülden isteyip istememeniz."

Leman, kendi kendine konuşuyorcasma, "Bazen tekliflerini onlar kadar cazip bulmuş olmayabilirim. Ama, onların daha mutlu olacağını bildiğim için itiraz etmem, rıza gösteririm," dedi.

Hem ben hem Yakup Bey, Leman'ın söylediklerini duymuştuk. Yakup Bey, akademik bir konuyu irdeleyen bir öğretmen edasıyla, "Burada iki önemli boyutu hatırdan tutmak önemli," diye söze başladı ve devam etti:

"Birincisi, bu durumun yaşamınızda ne sıklıkta olduğu; ikincisi onları memnun etmek için mi, yoksa onları kızdırmaktan korktuğunuz için mi bunu yaptığınız."

"Bir kişinin davranışının altında korkunun mu, yoksa sevginin mi yattığını nasıl anlarız?" diye Yakup Bey'e bir soru yönelttim. O da gülümseyerek, "Yani, Leman'ın davranışına bakarak, 'arkadaşlarından çekindiği ya da onları kaybetmekten korktuğu için mi, yoksa onları sevdiği için mi onların dediğini yapıyor, bunu nasıl anlarız?' diye soruyorsunuz?" diye benim sorumu açıklığa kavuşturmak istedi. Başımınla, "Evet," dedim. Yakup Bey, "Şu anda söz konusu olan Leman'ın kendisinin bu farkı anlaması, bunun bilincine varması, bu, sizin ya da benim anlamamdan çok daha önemli," diyerek konuyu saptırmamamı istercesine gözümün içine baktı.

Ama ben ısrarlıydım. "Genel anlamda sormak istedim, Leman'ın şu davranışı ya da bu davranışı ile ilgili olarak değil," diyerek ilk sorumu yineledim.

Yakup Bey, "İyi bir gözlemci, uzun vadede aradaki farkı gösteren davranış özelliklerini yakalar," dedi ve şöyle devam etti: "Ne var ki, belirli bir zaman kesiti içinde kişinin korktuğu için mi, yoksa sevdiği için mi bir davranışı yaptığını anlamak pek kolay olmaz. Kişiyi zaman içinde tanıyıp, onun yaşama bakış tarzını keşfettikçe, davranışının altında yatan güdüyü yakalamaya başlarsınız."

Leman'a dönerek, "Ben Leman'ı artık bayağı tanıdığımı söy-

LEMAN'IN YANITLARI

179

leyebilirim," dedim. Burada uzunca süre durdum. Leman, söyleyeceklerimi merakla beklemeye başladı.

Yakup Bey, yüz ifademden anlamış olacak ki, hafifçe gülümsemeye başladı ve, "Yani Leman'ın davranışının altında yatan güdüyü tanıyacak durumda olduğunuzu söylüyorsunuz," dedi. "Evet, sanırım söyleyebilirim," dedim. Leman, bayağı meraklanmış bir durumda, "Peki, sizce güdüm ne?" diye sordu.

Ciddi bir ifadeyle, "Leman'ın, dostlarının ve arkadaşlarının istediklerini yapması," dedim ve yine biraz durdum, sonra gülerken, üstüne vura vura, "tamamiyle korkudan!" dedim.

Leman omzuma eliyle bir tokat attı. Hepimiz gülmeye başladık. Mutluyduk. Birden bire bu mutluluğun bilincine eriştim, tümüyle farkına vardım. İçimden şu anda burada olduğum için şükretmek geldi. Kalben şükrettim. Leman, "Timur, ciddi ciddi konuşuyoruz, lütfen cıvımaym," dedi. Yakup Bey, yüzünü asar-mış gibi bir poz içinde, "Hanımlar, beyler, lütfen cıvımayalım!" dedi. Yeniden güldük.

Bir süre sonra Yakup Bey, Leman'a döndü: ve, "Sorularla ilgili başka gözlemleriniz var mı?" diye sordu. Leman notlarına göz gezdirirken konuşmaya başladı; "Hiçbir şeyi atamam. Değerli değersiz elime geçen her şeyi biriktirim, ifadesini okurken koleksiyoncuları düşündüm. Koleksiyoncuları bu kapsamda ele almak mümkün mü? Yoksa biriktirme kapsamını sadece sıradan eşyalarla mı kısıtlıyorsunuz? Örneğin, pul koleksiyonculuğu yapmak sağlıklı bir psikolojik yapının belirtisi olabilir mi?"

Yakup Bey gözlerini iri iri açarak bana baktı ve, "Ne dersiniz Timur Bey, pul koleksiyonculuğu yapmak bir psikolojik rahatsızlığın belirtisi olabilir mi?" diye soruyu bana yöneltti.

Pul ya da başka türden bir koleksiyonculukla, ıvır zıvır her şeyi biriktirme ya da atamama arasında büyük fark gördüğümü söyledim. Leman, "Ben de zaten nasıl bir farkın olduğunu soruyorum," dedi.

180

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey söze girdi ve şöyle dedi: "Güven duygusu gelişmemiş insan değişik tutkunluklar geliştirir. Bu tutkunluklardan biri de, hiçbir şeyi atamama, eline geçen her şeyi biriktirmedir. Böylece, kendi iç dünyasındaki güvensizliği, dış dünyada biriktirdiği nesnelere karşılamaya çalışır. Tanıdığı, kullandığı nesnelere biriktirerek, içinde bulamadığı emniyet, güven ve huzur duygularını elde etmeye çabalar."

Leman, "Ama, ben hâlâ sorduğum sorunun yanıtını alamadım," dedi. "Pul koleksiyoncusu da pul biriktirerek içinde bulamadığı emniyet, güven ve huzur duygularını elde etmeye çabalar diyebilirim."

"Ben aradaki farkı görebiliyorum," diye söze başladım ve devam ettim: "Pul koleksiyoncusu eline geçen her pulu biriktirmez. Değer verdiği pullar vardır. Bir seri izler. Tekrar eden ve piyasada hiç değeri olmayan pulları hiç düşünmeden elden çıkarabilir. Yani pul koleksiyoncusunun kendi psikolojik yapısının dışında bir düzen, o pulların değerini belirler."

Leman, aradaki farkı şimdi daha iyi görebildiğini söyledi ve Yakup Bey'e bakarak, "Başka gözlemlere geçebilir miyim?" diye sordu. Yakup Bey, evet anlamında başını sallayınca Leman bizimle şunları paylaştı: "Kendi haklarımı korumak için konuştuktan sonra içimi bir suçluluk duygusu kaplar; 'keşke, kendimin değil, diğerlerinin istediklerini yapsaydım' diye düşünürüm, ifadesi üzerinde düşündüm. Yapmam istenilen işi, karşımdaki yapmamı çok istiyorsa ve benim yapmamış olmamdan dolayı çok üzülürse, o zaman pişman olurum."

"Başkalarını üzmemeye gerçekten özen gösteriyorsunuz, değil mi Leman?" dedim. "Bunda bir yanlışlık mı var?" diye sordu.

Yakup Bey, "Burada üzerinde durulması gereken nokta, kişinin kendini değersiz görmesinden, eziklikten kaynaklanan bir pişmanlık olup olmadığı," dedi.

"Ben Leman'ı tanıyorum. Mutlaka eziklikten kaynaklanıyordur onun pişmanlığı!" dedim ve Leman gülerek yine omzuma vurdu ve, "Cıvımaym yine," dedi.

LEMAN'IN YANITLARI

181

Yakup Bey, "Başka gözlemleriniz var mı?" diye sorunca, Leman, "Evet; Ağladığım zaman kendimden utanırım, ifadesi üzerinde düşündüm, ilk olarak bu yıl, yani evlendikten sonra, ağladığımdan dolayı utanmaya zorlandım. Ağladığım için Nusret benimle alay etti. O nedenle bunun üzerinde düşünmeye başladım. Ağlamak ne dereceye kadar sağlıklı? Duygusallığın mı, zayıflığın mı göstergesi, bilmiyorum, kafam karışık," diyerek düşüncelerini paylaştı.

Yakup Bey bu konuya önem veren bir tarzda konuşmaya başladı: "Ağlamak hüznün duygusunun bir ifadesi olabileceği gibi, özlem duygusunun bir ifadesi de olabilir. Bazen kişinin çaresizlik duygusunun ya da kendine acıma duygusunun bir ifadesi de olabilir," dedi ve bir süre düşündükten sonra, "Bunun gibi daha birçok duygunun ifadesi olabilir," diye devam etti. "Duyguların ifade edilmesi önemlidir, sağlıklı olmanın işaretidir. 'Duyguların kendisi sağlıklı bir yapıya uygun mu, değil mi?' diye sorulabilir. Örneğin, sürekli çaresizlik duyan ya da kendine acıyan biri sürekli ağlıyorsa, ortada sağlıklı bir durum var demektir. Ama, o duygular var olduğu sürece ağlayarak bu duyguları göstermesi doğaldır."

"Herhalde Leman'in sorusu, 'Bu duygulardan dolayı insanın utanç duyması gerekir mi?' biçiminde sorulmalıydı," dedim ve Leman'a baktım. "Evet, böyle sormak istedim, insan duygularından utanmalı mı?" diye sorusunu yeniden dile getirdi.

Yakup Bey, "Sağlıksız ailenin yaptığı maalesef bu," diyerek yanıtlamaya başladı. "Çocuk duygu ve heyecanlarını ifade ettiği zaman sürekli utanca boğulmuş ve iç dünyasıyla ilişkisini kesmeye itilmiştir," diye cevap verdi.

Yakup Bey soluklanmak için susunca Leman'a bakarak, "Korkmayın bizim yanımızda bol bol ağlayabilirsiniz," dedim.

Leman, sahte bir nezaketle, "Teşekkür ederim beyefendi, lütfettiniz!" dedi.

Yakup Bey aramızdaki sataşmanın farkında değilmiş gibi Leman'a, "Başka gözlemlerinizi?" diye sordu.

182

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Leman, "Pek istemediğim halde cinsel ilişkide bulunmaktan kaçınmam, ifadesi beni düşündürdü. Benim için seks ve duygusallık çok fazla iç içe girmiş durumda."

Yakup Bey ciddi bir edayla, "Bu hassas bir konu. Bu konuyu rahatlıkla bizimle konuşabilmeyi göze aldığınız için memnunum," dedi ve sordu: "Gözlemlerinizi paylaşmak istediğinizden eminsiniz, değil mi?"

Leman, bana baktı, gülererek, "Timur cıvımsa, evet," dedi. Ciddi bir yüzle, "Söz! Ciddiyim artık," dedim.

Leman, Yakup Bey'e bakarak konuşmaya başladı. "Evet, söylediğim gibi, benim için seks ve duygusallık çok fazla iç içe. Böyle bir ilişki için karşımdaki insanın beni sevdiğinden emin olmak isterim, ilişki duygusal yönden kötü gittiği zaman cinsel ilişkiden zevk almam. Karşılık verebilmem pek mümkün olmuyor. Peki ne yapmalıyım? Karşımdaki insan öyle değil ki! İki dakika önce bağırıp çağırıyor, fakat iki dakika sonra sevişirken her şeyi oluyorsunuz; eğer pek istemediğim zamanlar sevişmemem daha doğruysa o zaman bu, ilişkimizi kurtarmak için hiç çaba göstermediğim anlamına geliyor. Belli bir süre için bile olsa insanın kendini zorlaması kötü bir şey mi?"

Leman'm yüzünün kızardığını görüyordum. Bu konuda yazdıklarını okuyarak, notlarına bakarak konuşuyordu. Ne benimle, ne de Yakup Bey'le göz teması kuruyordu. Devam etti: "Evlilikte bazen isteksiz ilişkiye girmek tümüyle hata mı? Bu durumda karşınızdaki kişinin ne yapmasını beklemeli? Ne dereceye kadar sizi bekleyebilir? Bu, başkalarına yönelmesine yol açmaz mı? Sırf erkeğini elde tutmak için ilişkiye girilmeli demiyorum, ama istisnalar olamaz mı?"

Leman durdu, Yakup Bey'in yüzüne baktı ve kendi kendine konuşurcasına, "Bayağı sorularım varmış bu konuda," dedi.

Yakup Bey, "Evet, bu soruları teker teker ele alalım," diyerek konuşmasına başladı. "Önce şu ifadeyi ele alalım: Karşımdaki insan öyle değil ki! İki dakika önce bağırıp çağırıyor, iki dakika sonra, sevişirken, her şeyi oluyorsunuz.' Aile terapisi ile uğraşan psikote-

LEMAN'IN YANITLARI

183

rapistlerin yaptığı gözlemlere göre, birçok eş, aralarındaki psikolojik sorunları cinsel ilişki ile örtbas etmeye kalkıyorlar. Böyle bir tutum, sorunun ortaya çıkardığı semptomları bir süre bastırmakta yararlı oluyor; ne var ki, sorunun çözümüne yardımcı olamıyor."

Söze karışarak, "Peki, sorunları örtbas etmenin zararlı olduğu düşünülebilir mi?" diye sordum.

Yakup Bey, "Evet, zararlı olduğu düşünülebilir," dedi ve devam etti; "Sorunun her iki tarafça algılanarak gerçekçi bir çözüm aranmasını geciktirdiğinden, sağlıksız psikolojik durumu sürdürerek, başka karmaşaların ortaya çıkmasına yol açabilir."

Leman, "Yani, sağlıklı bir ilişki kurmak istiyorsam, kısa süreli hoşnutluklar yaratmak için cinselliği kullanmamalıyım," diyerek anladığını dile getirdi. "Peki, eşimin benimle cinsel tatmin bulamaması sorun yaratmaz mı? Bu durum onun bir başka kadına yönelmesine yol açmaz mı?"

Yakup Bey, bu konuda iyi gözlemler yapmanın ve duyarlı kararlar vermenin gereği üzerinde durdu ve şöyle devam etti: "Öyle evlilikler olabilir ki, erkek karısından daha çok cinsel iştaha sahiptir ve daha sık cinsel birleşme ister. Bu durumda birçok seçenek var. Bu seçeneklerden biri şu olabilir: Kadın erkeğin bu durumunu göz önüne almaz, tamamiyle kendi isteği çerçevesinde cinsel ilişkiyi ayarlar; erkek kadını gerçekten seviyorsa, daha az cinsel birleşmenin ortaya çıkaracağı gerilimi pek önemsemez, mutlulukları pek zedelenmeden evlilikleri devam eder."

Bir süre sustuktan sonra, "Bir başka ihtimal, kadın kendisi pek hazır olmasa da kocasını çok sevdiği için onun isteğini birinci planda tutar ve cinsel birleşmeye karşı koymaz ve bundan da pek rahatsız olmaz. Çünkü sevdiği kocasını bu biçimde memnun etmekten kendisi mutluluk duymaktadır."

Bu noktada Leman bir soru sordu: "Yani, kendisi zevk aldığı için değil, kocasına zevk verdiği için cinsel birleşmeye rıza gösterir mi demek istiyorsunuz?"

184

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey, doğrudan soruya yanıt vermedi, konuyu açmaya devam etti: "Bu örnekler sağlıklı nedenler. Ne var ki kadın, 'Ben uzak durursam başka kadınlara yönelir/ korkusuyla cinsel ilişkiye giriyorsa, ister istemez kendini kullanılmış hissedecek, içten içe bir kızgınlık, tiksinti, gerginlik biriktirmeye başlayacaktır."

Leman, "Ne kadar doğru," dedi. "Aynı davranış, kişinin algılayış biçimine göre farklı duygusal tonlarda algılanıyor."

Yakup Bey, Leman'a dönerek, babacan bir tavırla, "Sevgili Leman Hanım," dedi ve şöyle devam etti: "Sizin durumunuzda söylenecek iki-üç şey var: Bir, Nusret Bey'in yetişkin çocuk durumunu cinsellikle tedavi edemezsiniz. İki, onu seviyorsanız, cinsel yönden hazır olmadığınız halde, onu memnun etmek için cinsel ilişki kurmanızda hiçbir sakınca yok. Üç, 'cinsel ilişki kurmazsam beni bırakır, başkasını bulur,' anlayışı baskınsa, bu sağlıksız bir tutum. Bu tür davranış onu daha sorumsuz, sizi de daha öfkeli yapar."

Leman dikkatle dinledi ve Yakup Bey bitirince, "Anlıyorum," dedi.

"Şimdi başka bir soruyla ilgili gözleme geçebiliriz. Başka var mı?" Yakup Bey sorusunu sormuştu ve dinlemeye hazırды.

Leman, "Evet, var," dedi ve devam etti: "Bedenimin biyolojik fonksiyonlarından utanç duyarım, ifadesi bana şunları düşündürdü: Bir kişinin bedeninden utanç duyması konusuna şişmanlık, zayıflık, çirkinlik gibi görünüşte ilgili yönleri ekleyerek düşündüm. Günümüzde medya ve giyim-kozmetik sanayinin etkisiyle olacak, 'iç güzellik'ten ziyade 'dış güzellik' birinci planda. Bu da insanların bedenlerinin görünüşlerine daha fazla önem vermelerine yol açıyor. Ufak tefek bedensel kusurlar büyütülüyor, önemli ayıplar haline getiriliyor."

Leman'm gözlemine katıldığımı belirttim. Yakup Bey, hemfikir olduğunu belirten bir yüz ifadesiyle görüşünü belirtti: "Sağlıksız aile çocuğu utanca boğar, böylece kalıplanmış insanlar yetişerek, ailenin sağlıksız düzenini sürdürürler, kuşaktan

LEMAN'IN YANITLARI

185

kuşağa aktarırlar. Medya ve giyim-kozmetik sanayii, utanca boğulmuş insanların bu psikolojik durumundan faydalanarak para kazanmaya bakar."

Yakup Bey'e, gelişmiş insanların çoğunlukta olduğu sağlıklı bir toplumda, medyanın bu kadar etkili olup olamayacağını sordum. "Bu yönden olamaz," dedi. Bunun üzerine Leman, "Bir anlamda medya pek sağlıklı bir toplum istemez, sonucu çıkıyor," fikrini ortaya attı. Bu fikir ilgimi çekmişti ve doğru olduğunu düşündüm; "Leman'a katılıyorum. Sağlıklı toplumda medya insanları istediği yönde o kadar etkileyemez/" diye onu destekledim.

Yakup Bey şüpheli bir tavır içinde, "İlginç bir gözlem," dedi. Bir süre sustu ve inanmayan bir tavır içinde, "Bir adım daha ileriye gitmek mümkün," dedi. İkimiz de merakla yüzüne baktık. Ne söyleyeceğini merak ediyorduk. Bize baktı, gülümsedi ve, "Toplumu sağlıklı kılacak yönde girişimleri medya ve giyim -kozmetik sanayii bir anlamda kösteklemek isteyebilir," dedi.

Leman ve ben birbirimize baktık. Yakup Bey ciddi mi konuşuyordu, yoksa bizim şüpheliğimizle alay mı ediyordu? Anlayamadık. "Bunu hiç düşünmemiştim," dedi Leman.

Yakup Bey, "Bu, şuna benziyor," diyerek söze başladı: "Doktor bir kasabaya atanmış. O kasabada bir hastalık çok yaygın. Bu nedenle doktorun hastası bol; geliri çok yüksek. Bir süre sonra kasabanın kaymakamı bu hastalığı önleyecek bir sağlık düzeni getirmeye çalışıyor. Bilin bakalım, bu projenin gerçekleşmesinde kaymakamın danışmanı kim olacak?"

Soruyu Leman'a sormuştu, ama söze ben girdim; "Kasabanın doktoru," diye yanıtladım.

Yakup Bey açıklamasına devam etti: "Doktor gelirini ön plana alan biriyse, şu veya bu nedenle yeni sağlık düzenini rafa kal-dırtacak bürokratik nedenler keşfeder. Öte yandan kişisel kazancından çok halkın sağlığına önem veren biriyse, yeni sağlık düzenini daha da geliştirerek uygulamaya koymak ister."

Yakup Bey bir süre sustuktan sonra, "Kasabada doktorluk

186

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

yapan bütün doktorların kendi gelirini ön planda tutacağını söyleyebilir misiniz?" diye sordu.

Hemen medyayı suçlayıcı bir tavır içine girmemizin gerçekçi ve dürüst bir tavır olamayacağı mesajını bu sorunun soruluşuyla almıştık.

Bir süre sonra, "Medya topluma yön verebildiği gibi, o toplumu da yansıtmaz mı?" diye aklıma gelen yeni düşünceyi belirttim.

Leman'la benzer düşünmemiz burada da kendini gösterdi. "Gerçekten yerinde bir soru," diye söze karıştı ve şunları söyledi: "Sağlığa önem veren insanların çoğunlukta olduğu bir toplumda, medya sağlık konularını işler. Sağlık konuları yayımlandığında daha çok izleyici bulur. Bu konular daha çok izleyici bulunduğu için, sağlığı konu eden programların sayısı artar."

Yakup Bey, "Yani medya toplumu etkilediği gibi, toplum da medyayı yönlendirmektedir, demek istiyorsunuz," dedi.

Leman durdu, gülmeye başladı; önce bana baktı, sonra Yakup Bey'e ve, "Nerden nereye geldik!" dedi. Yakup Bey'e, "Başka gözlemlerimi getirebilir miyim?" sorusunu yöneltti.

Yakup Bey gülerek, "Konuyu biraz dağıttık ama, benim için ilginç oldu," diyerek biraz sustu; sonra Leman'a, "Evet, başka ifadelere olan tepkilerinizi bekliyoruz," yanıtını verdi.

Leman, "Yalnız kalmaktan nefret ederim ve yalnız kalmamak için elimden gelen her şeyi yayarım ifadesi beni düşündürdü," dedi ve bir soru sordu: "Buna 'Evet/ diyen kişi sizce hangi özelliği göstermiş oluyor?"

Yakup Bey, "Daha önce insanın iki tür ilişkisi olduğundan söz etmiştik," diye söze başladı ve devam etti:

"Kendini sürekli dış ilişkileri ile tanımlayan kişi, yalnızlıktan nefret eder. Yalnızken kim olduğunu bilemez.

Çevresinde sürekli kendini bilen, tanıyan insanların olmasını ister. Kendi iç dünyasıyla ilişkisi kuvvetli olan kişi ise yalnızlıktan sıkılmaz, hatta ara sıra kendisiyle baş başa kalmak ister. İlkine iç dünyasıyla baş başa kalmak ızdırap verirken, ikincisine zevk verir."

LEMAN'IN YANITLARI

187

Leman, Yakup Bey'i dinledikten sonra, "Yalnız kalmaktan korkmam, ama yalnızlığı da sevmem," diyerek kendisiyle ilgili gözlemlerini paylaştı, "insanlarla olmak hoşuma gider, iç dünyamın bana acı verdiğini sanmıyorum, ama, yalnız başıma kalmaktan da sıkıldığımı itiraf etmeliyim."

Yakup Bey, "Şöyle bir durum düşünerek kendinizi değerlendirin," diyerek Leman'a bir gözlem yapma olanağı verdi: "Farz edin ki, doğru bildiğinizi söyler ve yaparsanız arkadaşlarınızı kaybedeceksiniz." Bir süre sustu ve Leman'a sorduğu sorunun yanıtını kendisi verdi; "Kendiyle ilişkisine önem veren sağlıklı kişi, arkadaşlarını kaybetmekten hoşlanmaz, fakat, kendisine olan saygısı her şeyden önemlidir. Bu nedenle, doğru bildiğini söyler ve öyle davranır."

Leman, kaşlarını yukarı kaldırarak, 'şimdi anladım,' dercesi-ne, "Yalnız kalmaktan korkan ise, arkadaşlarının istediği yönde davranır," dedi. Yakup Bey'e gülümseyerek, "Güzel bir örnek, şimdi daha iyi anlıyorum," dedi.

Yakup Bey gülümsedi ve, "ifadelerle ilgili başka gözlemleriniz var mı?" diye sordu.

Leman, "Evet, var," dedi ve notlarına bakarak, "Anlamadığım konuların açıklığa kavuşması için çok ender olarak soru sormam ifadesi benim için genelde doğru," diye söze başladı ve devam etti: "Ama, nedenini bilemiyorum. Annem babam çocukken benim soru sormamı engellemediler, her şeyi ellerinden geldiği kadar açıkladılar. Her nedense, hâlâ, bir şeyi bilmiyor olmaktan çeki-niyorum. Son iki yıldır yavaş yavaş bu huyumdan vazgeçmeye başlamıştım ama evlendikten sonra Nusret'in yanında yine soru sormaktan çok çekinir hale gelmeye başladım."

Yakup Bey, Leman'ın söylediklerini dikkatle dinliyordu. Bir süre düşündükten sonra şunları söyledi:

"Anababalar bazen farkında olmadan utandırıcı mesajlar verebilirler. Örneğin, iyi not aldığı, sorulan soruları bildiği için çocuklarını öven, başkalarının yanında çocuğu için 'ne kadar akıllı,' diyerek söz eden anababa, hiç farkında olmadan, 'bir sorunun cevabını bilmiyorsan çeneni

188

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

kapa, bilmemek aptallık demek oluyor,' mesajını da vermiş olur. Bu sizin aileniz için de bir olasılık. Üzerinde düşünmeniz için söylüyorum."

Yakup Bey'in söyledikleri üstüne düşünmeye başlayınca, anababa soruların yanıtlarını bildiğinde çocuklarını övmesin mi, 'Aferin oğluma, kızıma' demesin mi, diye düşünmeye başladım. Böyle demezlerse, çocuklarını öğrenmeye nasıl teşvik edecekler, sorusu kafamı kurcalamaya başladı. Düşündüklerimi söyleyince Leman, "Ben de Timur'a katılıyorum; çocuk bildiği zaman annenin ya da babanın çocuğunu övmesi çok doğal geliyor bana," dedi ve gülümseyerek şunları ekledi: "Benim ailemde de gerçekte olan buydu. Sınıfımın en iyi not alan öğrencisiydim ve hem babam hem annem sürekli benimle gurur duyduklarını söylerlerdi."

Yakup Bey, önce Leman'a, daha sonra bana baktı. Düşünmemizi isteyen bir vurgulamayla, "Bu zihniyetin Recep Bey'in tutumundan farkı ne?" diye sordu.

Anlayamamıştım, "Recep Bey'in hangi tutumundan?" diye sordum.

"Recep Bey'e sorduğunuz sorular ve onun yanıtları yanınızda mı?"

Notları buldum ve Yakup Bey'e verdim. Notları gözden geçirdikten sonra, "Siz, 'Ayla ya da Erol, elinden geldiği kadar çok çalıştığı halde pekiyi alamazsa, yine de döver misiniz?' diye soruyorsunuz. Recep Bey, 'Daha çok çalışsınlar. Neleri eksik? Çalışsınlar. Sınıfta onlardan yüksek not alan olmayacak,' diye yanıtlıyor."

Yakup Bey okuyunca hatırladım. Kişinin yalnız sonuca, ürüne değil, aynı zamanda sürece de önem vermesi üzerinde durmuştuk.

Leman, benim annem ve babamla bunun ne ilgisi var gibi bir yüz ifadesiyle bakıyordu. Söze karıştım ve, "Anneniz ya da babanız sizi gayret gösterdiğiniz için, çalışmaktan zevk aldığınız için, öğrenmeyi ve bilmeyi merak ettiğiniz için övselerdi, süreçle

LEMAN'IN YANITLARI

189

ilgili olarak ödüllendirmiş olurlardı, iyi not almak, elinizde olan iç koşulları içerdiği gibi, başkasının vereceği bir kararı ve başka dış koşulları da içerir. Bu dış koşulların denetimi elinizde değil," dedim. Sözümü bitirince Yakup Bey'e baktım. Yakup Bey, Leman'la benim konuşmamı ilgiyle izlemeye hazır bir insan tavrı içinde dinliyordu.

Leman, "Ne gibi koşullardan söz ediyorsunuz?" diye sordu.

"Sınavın yapıldığı gün başınız ağrıyor olabilir," dedim ve devam ettim: "Sınıfta çok gürültü olabilir.

Kaleminizin ucu kırılabilir. Öğretmen yazdığınız ya da söylediğiniz şeyi, sizin söylemek istediğinizden farklı anlayabilir."

Leman biraz sinirlenmiş bir tavırla, "Yani ne demek istiyorsunuz?" diye sordu.

"Aldığınız notlardan ya da sınıfın birincisi olmanızdan dolayı övölüyorsanız, iyi not alamamaktan korkmanız doğaldır," diyerek başladım ve, "çünkü iyi not almak yüzde yüz sizin denetimin altında değil," diyerek bitirdim.

Biraz sakinleşerek, "Peki süreçle ilgili yukarıda söyledikleriniz tamamiyle benim denetimim altında mı?" diye sorgulamasına devam etti.

"Siz karar verin," dedim. "Tekrar ediyorum: Anneniz ya da babanız sizi gayret gösterdiğiniz için, çalışmaktan zevk aldığınız için, öğrenmeyi ve bilmeyi merak ettiğiniz için övselerdi, süreçle ilgili olarak ödüllendirmiş olurlardı. 'Gayret göstermek', 'çalışmaktan zevk almak' ve 'öğrenmeyi ve bilmeyi merak etmek', sizin denetiminiz akında olan süreçler. Bu süreçlerde başarılı olunca, eninde sonunda bilgi siz gelir."

Yakup Bey söylediklerimi dikkatle izliyordu. Konuşmamı bitirince sözü o aldı ve bana, "Evet, kısa süreli sonuçla uzun süreli sonucu ayırt etmekte haklısınız," dedi ve şöyle devam etti: "Sürece önem veren eğitim, bazı günler, haftalar, hatta aylar çocuk iyi notlar almasa da, uzun sürede en iyi sonuçları mutlaka alır."

Leman memnuniyet ifade eden bir yüzle Yakup Bey'e, sonuç

190

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ve süreç vurgulaması arasında farkı şimdi daha iyi anladığını söyledi ve bir süre sustuktan sonra, "Çok önemli bir fark," diyerek sözünü tamamladı.

Yakup Bey, demek ki zamanımızı yararlı biçimde kullanıyoruz, diyerek, Leman'm ifadeleriyle ilgili başka gözlemleri olup olmadığını sordu.

Leman, "Bu kadar Yakup Bey. Diğer ifadeleri okudum; herhangi bir sorum yok," dedi.

Yakup Bey, "İsterseniz şimdi burada bitirelim; benim kitabe-vine gitmem gerekiyor," diyerek toplantının sonunun geldiğini ifade etti.

Yakup Bey'e, Erol ve Hatice Hanım'la ilgili konuyu ne zaman konuşacağımızı sordum. Leman, konu aklına geldikçe üzüldüğünü söyledi. Yakup Bey, bize uygunsuz bu cumartesi gelebileceğimizi söyledi. Kendisine, bu cumartesi Erol'u lunaparka götürmeye söz verdiğimizizi söyledik.

Yakup Bey, "O zaman, bu konu salıya kadar bekleyecek," dedi.

Masanın üzerine dağılmış olan kâğıtlarımızı topladık ve salı günü yeniden buluşmak üzere Yakup Bey'den ayrıldık.

16

Safiye Hanım'ın Düzeni

Cumartesi günü lunaparka Ayla da gelmek istedi. Ayla, Erol, Leman ve ben, dördümüz, Yeşilköy'de kırık bir alanda kurulmuş olan lunaparka gittik. Çocuklar doyusuya eğlendi. Onların çocukça heyecanlan, gülüşleri, çığlıkları beni çok mutlu etti. Leman'm çocuklarla ne kadar iyi anlaştığını görebiliyordum, ileride kendi çocuğu olunca çok iyi anne olacağı belliydi. 'Umarım sağlıklı çocukları olur ve onları yetiştirmenin mutluluğunu tadar,' diye içimden dilekte bulundum. Ayla gelişmekte olan genç kız olarak delikanlıların ilgisini çekiyordu.

Flörtümsü kaçamak bakışlar, gülüşler yakaladım. Yaşam, çevremde, cıvı cıvı, 'ben varım,' diyordu.

Akşam, çocukların neşeli bir halleri vardı. Tahmin ettiğim gibi Recep eniştenin yüzü asıldı ve ne yemekte, ne de yemekten sonra kimseyle konuşmadı. Recep enişte öfkeli olunca, Hatice teyzem otomatik olarak kendini suçlamaya başlamış, kocasına, 'Çay ister misin?', 'Kahve ister misin?' diye sürekli soruyor, karşılık olarak sadece bir homurdanma alıyordu. Leman'la ben evde olmasak sanırım ya Recep enişte ya da Hatice teyzem çocukların birini ya da ikisini bir bahane bulup döverlerdi. Yemekten sonra, çocuklar hemen odalarına çekildiler ve derslerini çalışmaya başladılar. Ben perşembe günü aldığım notlar üzerine çalışmamı sürdürdüm. Leman'in da kendi notları üzerinde çalıştığını sanıyordum.

Pazar ve pazartesi günleri Leman'ı iki kere Safiye Hanım'la

192

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

konusurken gördüm. Daha sonra kendisine, Hatice teyzemin görmesinden korkup korkmadığını sordum.

Safiye Hanım'ı tanımayı gerçekten çok istediğini, ama yengesinin görmesinden de çekindiğini ifade etti.

Salı günü Yakup Bey'e gittik. Her zamanki güler yüzüyle bizi karşıladı, çayevine yürüdü, Leman da dahil hepimiz ihlamur ısmarladık. Yakup Bey, Erol'u lunaparka götürüp götürmediği-mizi sordu, Erol'u da lunaparka götürdüğümüzü söyledik. Gülerken, "Herhalde çocuklar mutlu, Recep Bey mutsuz olmuştur," dedi. "Aynen söylediğiniz gibi," dedik ve gülüştük.

Yakup Bey ciddileşerek, "Çocukları dövmedi inşallah?" diye sordu. Dövmediğini, ama biz orada olmasak, bir bahane bulup onları dövmediğini tahmin ettiğimizi söyledik. "Evet, yetişkin çocuklar anababa olunca, maalesef, böyle davranırlar," dedi.

Erol ile annesine, aralarındaki sorunu çözmeye yardımcı olmaya çalışacağımıza söz verdik, fakat işe nereden başlayacağımızı bilemiyoruz, diyerek içinde bulunduğumuz durumu Yakup Bey'e hatırlattık.

"Benim tahminim o ki," dedi Yakup Bey, "Hatice Hanım, komşusu Safiye Hanım'm kendinden daha mutlu olduğunu görüyor ve bu durum, kendi mutsuzluğunu daha belirgin olarak ortaya çıkarıyor. Bu nedenle, her ne pahasına olursa olsun, onunla ilişki içinde olmak istemiyor."

"Erol'un Çetin'le oynamasına niçin bu kadar karşı çıkıyor?" diye sordum.

Sorumu, Yakup Bey yerine Leman yanıtladı: "Erol'un Çetin'le oynaması Safiye Hanım'm varlığını bir derece kadar Hatice yengenin yaşamına sokuyor olmalı."

"Belirli bir düzen içinde Safiye Hanım'ın ailesini gözlemleyin," diyerek Yakup Bey bir teklif yaptı ve şöyle devam etti: "Bu gözlemlerinizi Hatice Hanım'm aile düzeni ile karşılaştırın. Daha sonra Safiye ve Hatice Hanım'lar'ın birbirlerini nasıl algıladıklarını inceleyelim. Bu incelemenin sonuçlarını tartışırken, sanırım, daha gerçekçi bir çözüm yolu buluruz."

SAFİYE HANIM'IN DÜZENİ

193

'Belirli bir düzen içinde gözleme'nin anlamını sordum; o da "Neleri gözlemek istiyorsunuz, o konuda açık seçik bir fikriniz olsun," diye yanıtladı ve, "Bugün o konuda konuşalım ve daha sonraki buluşmamızda gözlemlerinizi ele alırız," diyerek sözünü tamamladı.

Leman, kalemi kâğıdı önüne koyarak, yazmaya hazır vaziyette, "Tamam, öyle yapalım," diye gülümsedi.

Yakup Bey, "Safiye Hanım'la öyle bir ilişki kurun ki, üstüne alınmadan, savunmaya geçmeden, sanki okulda verilmiş bir ödevi yerine getirmek için sorulan soruyorsunuz bağlamı içinde, size rahatça yanıt verebilsin.

Ayrıca kendi gözlemlerinizi de mutlaka kaydedin," diye bizi yönlendirmeye başladı.

Bir süre sustuktan sonra, "Öğrenmek istediğiniz ilk şey, eşler arasındaki ilişkinin türü olmalı. Birbirlerini eşit mi görüyorlar, yoksa biri kendini diğerinden daha güçlü veya güçsüz görüyor mu? Değişik sorularla bunu araştırın," dedi.

Leman'la bakıştık ve bunun için daha sonra oturup daha ayrıntılı bir plan yapmayı kararlaştırdık.

"İkinci olarak," dedi Yakup Bey, "Safiye Hanım'la oğlu arasındaki ilişkinin türünü gözlemleyin."

"Sorular sorarak mı gözlemleyeceğiz?" diye sordum.

Yakup Bey, "Artık o size kalmış, ister soru sorun, ister ilişkilerine bakarak anlayın. Nasıl uygunsa, öyle hareket edin," diye yanıtladı.

Yakup Bey bizi yönlendirmeye devam ediyordu: "Ayrıca, Safiye Hanım'la kocası arasında bir anlaşmazlık, bir sürtüşme olduğu zaman bunu nasıl çözüyorlar, onu inceleyin."

"İkisi arasında çatışma çıkmıyorsa ne yapacağız?" diye sordum.

Yakup Bey, "Sağlıklı ilişkide çatışma olur," diye söze başladı ve gülerek "Eşler arasında çatışma olmayan sağlıklı aile yoktur," diyerek sözünü bitirdi.

Recep enişte ile Hatice teyzem arasında pek çatışma olmadığını ya da benim görmediğimi söyledim.

YÇ13

194

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Çatışma olmayan ailede, büyük bir olasılıkla, kişiler birbirine gerçekte olduğu gibi görünmeyerek, sosyal maskeler takarak etkileşimde bulunuyordur/" dedi ve ilave etti, "Maskeler takarak birbirleriyle iletişim kuran aile sağlıklı değildir."

Leman iç çekerek, biraz öfkeli bir sesle, "Hatice yengemin Recep dayımın söylediği birçok şeye içten içe kızdığını sanıyorum," dedi. Bir süre düşündükten sonra, "Ama korkusundan onları dile getiremiyor; 'sorun yok' maskesi kullanıyor," diye ilave etti.

Yakup Bey, "Uzun süreli ilişkilerde çatışma doğal olarak ortaya çıkar. Önemli olan çatışmanın çıkmasını önlemek değil, çatışma çıktığı zaman nasıl konuşulacağını bilmektir," dedi.

"O zaman biz Safiye Hanım'ın kocasıyla çıkan çatışmaları nasıl çözdüğünü öğrenmek istiyoruz," diye anladığımı ifade ettim.

"Evet," diyerek Yakup Bey onayladı ve niçin buna ilgi duyduğunu açıkladı: "Aralarında çıkan çatışmayı, birbirlerini kırmadan çözebilme becerisini gösteren çiftler, sağlıklı bir aile kurarlar."

Yakup Bey'le bir süre daha konuştuktan sonra ondan ayrıldık. Leman heyecanlıydı. Yolda konuştuk, kendimize göre bir strateji geliştirdik. Eve geldiğimizde öğleden sonra üç-üç buçuk arasındaydı. Leman, hemen Safiye Hanım'lara gitti. Önce Hatice teyzemle konuştuk. Yakup Bey'in verdiği bir ödevi yerine getirmek için Safiye Hanım'la konuşmamız gerektiğini söyledik. Hatice teyzem oldukça merak etti, 'Ne ödeviymiş bu, ne

konuşacaksınız Safiye Hanımlarda?' gibi sorular sordu ama, bu sorulara yanıt vermeyeceğimizi bildiğinden üzerine pek düşmedi.

Gittikten on beş dakika sonra, Leman geri geldi ve, "Safiye Hanım sizin gelmenizde hiçbir mahzur görmüyor, hatta sizin de katılmanızı istiyor," dedi. Hayret ettim. Erol bizimle gelmek istedi. Annesinden izin aldık.

"Sizinle gitsin, sizinle gelsin, orada kalmasın," diye tembihledi. Beraber Safiye Hanımlara gittik.

SAFİYE HANIM'IN DÜZENİ

195

Çetin'le Erol oynamak için Çetin'in odasına gittiler. Safiye Hanım güleç, hafif balık etli, açık tenli, gözleri cıvıl cıvıl gülen, oldukça çekici bir kadın. Ben kapıdan girerken elini uzattı, "Timur Bey hoş geldiniz," dedi ve oturma odasına gittik.

Çay yapmış, "Önce çayları koyayım, daha sonra konuşmaya başlarız," diyerek kendisinin yaptığı pasta ve kurabiyelerden getirdi. "Kurabiyelerden çocuklara da götürüyüm," dedi ve ayrı bir tabakta onlara kurabiye götürdü. Çocukların odasından geldiğinde, "Bir dakika izin verin, çocuklar limonata istiyorlar, şimdi yapar, onlara veririm," dedi. Gerçekten de üç-beş dakika sonra işini bitirdi. O geldikten sonra konuşmaya başladık. Safiye Hanım bana dönerek, "Leman Hanım sizin namınıza benimle konuşmak istedi. Herhalde, 'hanım hanıma daha rahat konuşuruz,' diye düşündünüz."

Başımı, evet, anlamında sallayınca, "Ödeviniz için benimle, gerekirse kocam Hikmet'le konuşmanızda hiçbir sakınca yok," dedi.

"İyi niyetiniz ve açık kalpliliğiniz için teşekkür ederim," dedim ve sözüme şöyle devam ettim: "Safiye Hanım, aile sistemleri üzerinde incelemeler yapıyorum. Yakup Bey adında çok saygı duyduğum biri bu incelemelerimde bana yol gösteriyor, danışmanlık yapıyor."

"Leman Hanım sözünü etti," dedi ve, "Siz sorunuz sorun. Eğer sorunuz beni rahatsız ederse söylerim. 'Bu soruya yanıt vermek istemiyorum, bu konu bizim ailenin mahrem yönüdür/ derim.'"

Leman dayanamadı, "Ay ne kadar iyi. İcinizden geçenleri böylesine açık seçik bizimle paylaşmanız ne kadar güzel!" diye duygularını belirtti.

"Bu açık sözlülüğüm bazen beni kötü kişi yapıyor," diyerek Safiye Hanım gülümsedi ve, "Çoğu insanla iyi ilişkilerim var; ne var ki, bu kadar açık sözlülüğün hoşlanmayanlar da olabiliyor. İnsanlık hali, herkes değişik," diyerek sözünü tamamladı.

Leman, Safiye Hanım'ın gülümsemesine karşılık vererek,

196

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Hoşlanmayanlardan biri de, benim tanıdığım biri mi?" diye sordu.

Safiye Hanım rahatsız bir ifadeyle, kimseyi ima etmediğini ve amacının dedikodu yapmak olmadığını söyledi. Ben söze karışarak, onu zevk için dedikodu yapan bir insan olarak görmediğimizi belirttim; Leman başımı sallayarak söylediğimi onayladı. Bir süre düşündükten sonra Safiye Hanım Leman'a bakarak ciddi bir edayla, "Herhalde biliyorsunuzdur, Hatice Hanım beni pek sevmez," dedi.

Leman'la baktık ve doğruyu söylemekten başka çaremiz olmadığını bilincinde, 'evet/ anlamında başımızı salladık.

"Bu nedenle, sizin beni ziyaret etmenize hayret etmedim desem yalan olur," diyerek konuşmasına devam etti: "Hatice Hanım'm bunu önleyeceğini sanıyordum. Bir kez kendisine, Erol'a ve Ayla'ya babalarının çok haşın davrandığını, çocukları o kadar ezdirmemesi gerektiğini söyledim."

Babalarının çocuklara sert davrandığını nasıl anladığını sordum. "Apartmanda herkes biliyor," diye açıklamaya başladı. "Allah selamet versin, Recep Bey asık suratlı bir adam. Çocuklar çocukluklarını yaşayamıyor. Yazık, inanın içim acıyor. Hatice Hanım biraz ayağını yere bassa ve kocasına dirense, onları o kadar ezdirmez. Ben olsam çocukları ezdirmem. Yazık, günah."

Biraz hayretle, "Bu düşüncelerinizi Hatice teyzeme olduğu gibi söylediniz mi?" sorusunu yönelttim.

"Dedim ya! Maalesef benim o huyum var," diye yanıtladı. Leman gözlerini korkuyla açarak, "Hatice yengem ne dedi?" diye sordu.

"Benim çocukların seninkinden ne eksiği var/ gibi bir laf etti. Ben de, 'Erol'un yüzü hiç gülmüyor. Çocuk, Çetin'le beraberken neşeleniyor, gülüyor, birbirlerine hikâyeler anlatıyorlar. Cıvıl cıvıl neşeliyken, yukarıya, eve gitmesi gerekince yüzü soluyor, yüzünü hüznün ve kaygı kaplıyor/ gibi, gördüklerimi kendisine söyledim."

SAFİYE HANIM'IN DÜZENİ

197

"Erol'un Çetin'le oynaması o günden sonra yasaklandı, herhalde," diyerek tahminimi belirttim.

Safiye Hanım, "Sanırım öyle oldu; Erol, artık eskisi gibi gelip Çetin'le oynamıyor. Gelirse, sanırım annesinden gizli geliyor," diye görüşünü belirtti. Safiye Hanım'ın yüzü hüznüydü. Leman'ın, "Yakalanınca da dövülüyor zavallı çocuk," sözünü duyunca, "İçim çok acıyor, ama elimden bir şey gelmez ki!" diye üzüntüsünü dile getirdi.

"Bizim de içimiz çok acıyor; ne yapacağımızı şu an biz de bilemiyoruz. Yakup Bey'e bu konuda danışmaya başladık," dedim.

"Yakup Bey ne dedi?" diye sordu.

Leman, "Aslında sizinle konuşmamızı söylerken Yakup Bey'in düşündüğü şeydi: 'Safiye Hanım'ın aile düzenini öğrenin. Bu anlayıştan sonra Hatice Hanım'ın tedirgin olduğu şeyleri keşfederiz. Onu tedirgin eden şeyi öğrenmeden gerçekçi olarak bir şeyler yapmayı planlayamayız.'"

Safiye Hanım acı bir gülümsemeye, "Hatice Hanım'ı rahatsız eden şeylerden birini öğrenmiş oldunuz," diyerek bize baktı.

"Evet, gerçekten de öğrenmiş olduk," dedim. "Bu amaçla size sorular sormak ve gözlemler yapmak istiyoruz."

"Sonunda Erol'cuğuma yararlı bir şey olacaksa, elimden geldiğince yardım ederim," sözünü Safiye Hanım tüm içtenliğiyle söylemişti. Leman heyecanlı bir şekilde Safiye Hanım'ın elini tutarak, "Çok iyi kalplisiniz; sizi artık bir abla gibi görüyorum," dedi.

Leman'ın ve Safiye Hanım'ın kendilerini birbirlerine yakın hissetmesi benim yüreğimi ısıtmıştı. Öğrenmek istediğim konulara ilişkin konuşma zamanının geldiğini hissettim ve, "Yakup Bey'in öğrenmemizi istediği şeylerden biri, sizin eşinizle ilişkinizde eşitliğin mi, yoksa güçlü ve güçsüz olan birinin mi söz konusu olduğu. Bu konuda bilgi verebilir misiniz?" diye sordum.

Safiye Hanım, "Yakup Bey'in ne demek istediğini çok iyi an-

198

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

lıyorum. Hikmet'in ailesiyle benim ailem birbirlerini tanırlardı. Uzun süre nişanlı kalmadık. Nişanlılık devresinde Hikmet'in, 'Evde erkeğin dediği olur/ anlayışında olduğunu sezdim, ama pek emin olamadım. Evlendikten sonra bu iyice belirginleşti. Benim annem babam eşit ilişki içindeydiler; erkeğin üstünlüğü diye bir şey yoktu. Farkına vardım ki Hikmet eşit ilişkiyi konuşmak değil, duymak bile istemiyordu."

Leman pür dikkat kesilmişti. Heyecanla sordu, "Peki ne yaptınız?"

"Evliliğimizin altıncı aydaydı galiba, bir gün yine, 'Ben erkeğim, benim dediğim olur,' gibi laflar edince, 'Sana eş değil, hizmetçi lazım! Kendine bir hizmetçi bul/ dedim ve annelere gittim."

Anne ve babasının Hikmet Bey'e dönmesi için baskı yapıp yapmadıklarını merak ettim.

"Durumu daha önceden biliyorlardı," dedi. "Beni ne gitmem, ne de kalmam yönünde etkilemeye çalıştılar. Kararı ben verecektim. Benim vereceğim kararı destekleyeceklerini belirttiler."

Leman, kendim tutamayarak, "Ay ne kadar güzel. Sizin annenizi, babanızı görmeden sevdim," diyerek duygularını belirtti.

Safiye Hanım, "Ben onları severim," dedi ve devam etti, "Çok cici insanlardır. Sevecen, anlayışlı, güler yüzlü, oyuncu, esprili." Ne kadar ilginçti. Bu özellikleri, Safiye Hanım'da da görüyordum; düşüncemi kendisine söyledim.

Gülerek, gözleri ışı ışı, "Şakacıyım. Espri yapmaktan hoşlanırım. Ne de olsa anadan, babadan geçmiş," diyerek bana baktı.

Leman, "Sonra ne oldu? Anlatın lütfen!" diye sabırsızlığını belirtti.

Safiye Hanım mutlu bir ifadeyle devam etti; "Birkaç gün sonra Hikmet haber göndermiş, 'Hemen eve gelsin, elâleme rezil etmesin beni. Aksi halde boşanırım/ diye."

Leman, yine pür dikkat, "Siz ne yaptınız?" diye sordu.

SAFİYE HANIM'IN DÜZENİ

199

"Karşılık bile vermedim. 'Ben haberciyle konuşmam. Konuşacağı varsa beni nerde bulacağını biliyor/ dedim. Bir hafta sonra geldi. 'Haydi gidiyoruz. Beni elâleme rezil etme/ dedi. 'Elâlem benim umurumda değil, ben mutlu bir evlilik yapmak için evlendim, elâleme gösteriş olsun diye değil/ dedim."

Leman dayanamadı, "Bravo Safiye Hanım. Keşke sizi daha önce tanışaydım," diye övgüsünü dile getirdi.

Safiye Hanım dikkatini çeken yeni bir şeyin farkına varırcası-na Leman'a baktı, ciddi bir edayla, "Ne oldu, senin başında da böyle bir durum mu var?" diye sordu.

Leman, "Hem de nasıl! Size anlatmam, sizinle konuşmam gerek. Ama şimdi konuştuğumuz konuyu saptırmamak için daha sonra gelir, içinde bulunduğum durumu anlatırım," dedi.

Safiye Hanım Leman'ın kolunu tutarak, "Tabii canım. Ben buradayım. Buyur gel," diyerek onu dinlemeye istekli olduğunu belirtti.

Bu defa ben sabırsızlıkla, "Siz böyle söyleyince Hikmet Bey ne dedi?" diye sordum.

"Hikmet, 'Eh, günah benden gitti. O zaman boşanırız/ dedi."

Leman, "Korktunuz mu? Üzuldünüz mü?" diye Safiye Hanım'ı soru yağmuruna tuttu. "Niçin korkup üzülecektim? İnsan mutlu olmak için evlenir. Cehennem azabı çekmek için değil. Beni olduğum gibi

sevecek, beni de kendisi gibi insan olarak değerli görecektir bir eş olmadıkça evliliğin ne anlamı var? Bunu kafama koydum. Bugün aynı durum olsa, yine aynı şeyleri düşünürüm," cevabını alınca, "Sizi çok takdir ediyorum, Safiye Hanım," diye hayranlığını belirtti.

Safiye Hanım durumu nasıl algıladığını şöyle anlattı: "Leman'cığim bunun takdir edilecek nesi var? Yani, insanın kocasına, 'Ben de senin gibi insanım. Hatamızla, günahımızla, sevabımızla ikimiz de insanız.

Hayatımızı paylaşalım, birbirimize destek olup birbirimizi mutlu edelim/ demesinin olağanüstü bir yönü yok ki. Herkesin böyle düşünmemesi tuhaf."

200

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Bu noktada ben söze karışarak, "Yakup Bey, sizin bu düşünüş tarzınıza, 'sağlıklı, gelişmiş insanın düşünüş biçimi/ der." dedim.

Leman sabırsızlanıyordu, sonra ne olduğunu sordu. "Bir hafta sonra yeniden geldi, görüşmek istedi. Görüştük. Düşüncelerimi açık seçik söyledim. 'Yahu çok inatçısın Safiye,' dedi. Bunun inatçılıkla değil, insan gibi yaşamakla ilgisi olduğunu anlattım. Benim annemin ve babamın evliliği gibi bir evlilik istediğimi söyledim. 'Bana herkes kılıbık der/ diye çekincesini ifade etti. 'Benim mutluluğum mu, yoksa başkasının sana ne diyeceği mi önemli? Karar ver, ondan sonra benimle konuş/ dedim ve onu geri gönderdim."

Leman yine takdir duygularıyla, "Bravo Safiye Abla," dedi. Safiye Hanım devam etti: "Arkadaşlarımla buluşarak sinemaya, toplantılara gitmeye başladım. Hikmet benim ne kadar ciddi olduğumu anladı. İki hafta sonra geldi. Benden af diledi. Haksız olduğunu söyledi. Beni gerçekten sevdiğini, çok özlediğini, bensiz mutlu olamayacağını söyledi. Eve dönmemi rica etti."

Leman hemen, "Gittiniz mi? Eve geri döndünüz mü?" sorularını yöneltti.

"Önce beraber bir geziye çıkmayı teklif ettim. Uzun değil, üç günlük. Beraber Bodrum'a gittik. Uzun uzun konuştuk. Düşündüklerimi, beklentilerimi, aile hayatından ne öğrendiğimi aklımın erdiği, dilimin döndüğünce anlattım. Beni dinledi. Sonunda beni çok etkileyen şu sözleri söyledi: 'Safiye, şunu anladım ki, bu evlilikte sen mutlu değilsen, ben de mutlu olamam. Senden ayrıken en çok senin doğal hallerini, gülüşünü, şakalarını özledim. Yani sende bastırmaya çalıştığım özellikler, aslında senin, sen olmanı sağlayan güzel yönlerin. Bunun farkına vardım. Seni olduğun gibi sevebilmek ve mutlu etmek şimdiki amacım.'"

Leman'm gözleri doldu, Safiye Hanım'in kolunu tutarak, "Ay ne güzel!" dedi.

"O günden beri evliliğimde kendim olmaktan sıkılmıyorum.

SAFİYE HANIM'IN DÜZENİ

201

Hikmet'le iyi arkadaş olduk. Her türlü sıkıntısını benimle paylaşıyor. Tabii ben de öyle. Yemek pişirmekten sıkıldığım zaman o pişirir. Buluştuğu, çamaşırını müşterek yıkarız. Bazı akşamlar arkadaşlarıyla buluşur, bazen iş için, bazen dostluk ve muhabbet için buluşurlar, lokantaya giderler. Bunları doğal karşılarım. Bazen ben kendi arkadaşlarımla buluşur, sinemaya giderim. Yani birbirine güvenen iki dostuz."

Leman, "Elâlem ne diyecek diye korkmuyor mu artık?" sorusunu yöneltti.

"Elâlemin ne diyeceği umurumuzda değil! Önemli olan bizim, ikimizin dostluğu," yanıtını aldı.

Soru sormak sırası bana gelmişti, sordum: "Safiye Hanım, her ailede olduğu gibi ara sıra sizin de Hikmet Bey'le hemfikir olmadığınız, çatışmaya girdiğiniz yönler oluyordur herhalde. Bu durumlarda ne yapıyorsunuz?"

"Tabii, bizim aramızda da sürtüşme oluyor. Ama bu tür çatışmalardan korkmuyoruz. Böyle durumlar ortaya çıktığı zaman ne yapacağımız konusunda anlaştık."

Leman yine kendini tutamayıp hayranlığını bir soruyla dile getirdi: "Ne güzel. Yani çatıştığınız konuyu bilinçli olarak ele alıyorsunuz?"

"Evet. Her şeyden önce ikimiz de rahatsız olduğumuz konudaki duygu ve düşüncemizi, azaltmadan ve abartmadan, olduğu gibi ortaya koymaya önem veriyoruz. Benim söz hakkım olduğu kadar, onun da söz hakkı olduğuna inanıyorum. Birbirimizin söz hakkına saygımız var. Birimizin diğerini ezmesi söz konusu değil; karşımızdakinin görüşlerini öğrenerek bir uzlaşmaya varmamız temel amacımız."

Merakımı yenemeyip ben de bir soru yönelttim: "Sorunlara bu şekilde yaklaşan başka aileler tanıyor musunuz?"

Safiye Hanım hiç tereddüt etmeden, "Annem ve babam da böyle yaparlar," diye yanıtladı.

Leman merakla, "Ya Hikmet Bey'in annesi, babası?" sorusunu yöneltti.

202

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Hiç sanmıyorum," dedi Safiye Hanım. "Hikmet'in annesi ile babası arasındaki ilişki, Recep Bey'le Hatice Hanım arasındaki ilişkiye benziyor. Zaten o nedenle, evliliğimizin başında Hikmet de o düzeni kurmaya yönelmişti."

Ben öğrenmek istediğim konuda konuşulmasını istiyordum, o nedenle konuyu oraya çekmek için, "Çatışma ortaya çıktığı zaman ne yapacağımız konusunda anlaştık, demiştiniz. Başka ne gibi konularda anlaştınız?" sorusunu yönelttim.

"Aramızda ortaya çıkan sorun üzerinde konuşurken..." diye söze başlayan Safiye Hanım cümlesini bitiremedi, içeriye Çetin geldi ve, "Anne, lütfen gelir misin?" dedi. Çocuğun, 'lütfen' deyişi dikkatimi çekti. Annesi, "Peki oğlum, şimdi geliyorum," dedi. Bize döndü. "Çetin'i tanırım, önemli bir şey olmasaydı sohbetimizi kesmek istemezdi," diyerek çocuğunun odasına gitti. İki dakika sonra, her zamanki güler yüzüyle geldi. "Beraber bir kitaba bakmak istiyorlar, kitap yüksekte olduğu için benim almam gerekti," diye kısaca izah etti. Aklıma, Safiye Hanım'a fazla zamanını alıp almadığımızı sormak geldi; sordum ve, "Başka zaman da gelebiliriz," dedim.

"Hayır, almıyorsunuz. Şu an benim için çok uygun. Sizinle konuşmaktan da mutluyum," dedi.

"Çetin gelmeden önce anlatıyordunuz," diye hatırlattım. Devam etti: "Aramızda ortaya çıkan sorun üzerinde konuşurken sorunu eski birikimler içinde ele almamaya özen gösteririz."

Leman alnını kıvrırdı; pek iyi anlayamadığını belirten bir ifadeyle, "Nasıl yani? Bir örnek verebilir misiniz?" dedi.

"Hikmet'e bir nedenden dolayı bozulmuşsam, kafam neye bozulmuşsa, o konuda konuşurum. 'Bir hafta önce de şunu söylemiştin, geçen gün de böyle yapmıştın,' gibi başka olayları işin içine karıştırmam."

Leman gülümseyerek, "Evet, anladım," dedi. "Ayrıca nutuk atıp, birbirimize ders vermeye kalkmayız. İyi koca olsan, ben burada yorgun argın çalışırken, sen orada bacak bacak üstüne atıp gazete okumazdın/ gibi laflar etmem. O da

SAFİYE HANIM'IN DÜZENİ

203

bana böyle şeyler söylemez." Daha devam edeyim mi, derce-sine bana baktı; pür dikkat dinlediğimi görünce devam etti: "Birbirimizi kötülememeye özen gösteririz. 'Sorumsuzsun, kötüsün,' gibi yargılayıcı laflar etmeyiz. 'Yorgunum, kızgınım, yardıma ihtiyacım var,' gibi kendi duygularımızı ifade etmeye önem veririz."

Leman merakla, "Affedersiniz, siz hangi okul mezunusunuz?" diye sordu.

"Meslek lisesinin dikiş nakış bölümünden mezunum," yanıtını aldı.

Leman takdir duygusu içinde, alçak sesle, "Her şeyin farkındasınız," dedi.

"Bilmem; biz Hikmet'le oturduk, doğru geleni ortaya koyduk," dedi ve devam etti, "Zamanla düzelttiklerimiz oldu. Hem sanırım ben annemin babamın evliliğinden çok etkilendim."

Leman imrenen bir tavır içinde, "Herhalde. Ama sizlere hayran olmamak elde değil!" diyerek duygularını dile getirdi.

"Teşekkür ederim. Önceleri, özellikle Hikmet, 'Şimdi bu konuda tepki göstermezsem, Safiye gittikçe işi azıtır; şimdi ben ona iyi bir ders vereyim ki, ileride bir daha buna cesaret edemesin!' gibi beklentilerle hareket ederdi. Şimdi öyle bir sorunumuz yok. Gerçek duygu ve düşünceleri ne ise, onlarla etkileşim kurmasını öğrendi. Önceleri ben çok ayrıntılara girerdim. Konunun özü ile, ayrıntıları birbirinden ayırt etmeye pek özen göstermezdim. Hikmet buna sinirlenirdi. Şimdi konunun özüne gitmeye önem veriyorum. Bu da benim ondan öğrendiğim bir şey oldu."

Leman, yine imrenerek, "Ne güzel! Her ikiniz de birbirinize öğretmeye ve birbirinizden öğrenmeye açıksınız," gözlemini yaptı.

"Doğal olan bu, değil mi? Her insanın bir diğerinden öğreneceği ve ona öğreteceği şeyler vardır. Örneğin, benim anne ve babamdan öğrendiğim en önemli şeylerden biri iyi dinlemedir. Annem bir şeye sinirlendiği zaman, babam onu çok iyi dinlerdi. Hiç sözünü kesmezdi. Annem konuşmasını bitirince, 'Şunu mu

204

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

demek istedin, böyle anladım, doğru anlamış mıyım?' gibi sorular sorardı, iyice anladıktan sonra ona yanıt vermeye başladılar. Bunu Hikmet'e öğretmek kolay olmadı. Ama şimdi her ikimiz de bunu uyguluyoruz."

"Safiye Hanım bu söylediklerinizin ne kadar önemli olduğunu o kadar iyi anlıyorum ki. Bunları keşfedip evliliğinizde uygulayabilmeniz ne kadar sağlıklı."

Leman'm bu sözleriyle nasıl duygular içinde olduğunu çok iyi anlıyordum.

Safiye Hanım, Leman'm söylediklerini duymuş bir insanın yüreklenmesiyle devam etti: "Hikmet'in ve benim dikkat ettiğimiz bir diğer yön de, belirli bir zaman içinde ancak bir konu üzerinde durmak, başka konuları tartışmaya katmamaktır. Tek tek adımlarla ilerlemeyi daha doğru bulduk. İşte burada da annemin ve babamın etkisi var. Onlar böyle yaparlardı."

"Anne ve babamdan öğrendiğim bir başka konu da, birimizin haklı çıkması yerine, her ikimizin de anlaşabileceği bir çözüme yönelmektir. Birbirimizin isteklerine ilgi gösteriyor, her ikimizin isteklerinin de yerine gelmesine çalışıyoruz."

Leman lafı Safiye Hanım'ın ağzından aldı ve konuşmaya başladı. "Verdiğiniz örneğe döneyim. Siz mutfaktasınız, yemek hazırlıyorsunuz, Hikmet Bey oturmuş gazete okuyor. Gelip size yardım etmesini istiyorsunuz ve o da, yorgunum, diyor. Bu durumda ne yaparsınız?"

"Duruma göre değişir," diye yanıtladı Safiye Hanım ve devam etti: "Ya onu rahat bırakırım, gazetesini okur ya da bana yardım etmesini gerçekten istiyorsam, salatalık malzemeyi yıkar, onun oturduğu yere götürür, 'Oturduğun yerde bunları doğra, bana yardımın olur,' derim. Böylece hem oturduğu yerde dinlenmiş hem de bana yardım etmiş olur."

Leman, "Anlıyorum," dedi, "İkiniz de birbirinize değer verdiğiniz için hem kendinize, hem de diğerine yarayacak bir çözüm bulmaya yöneliyorsunuz."

Safiye Hanım, "Evet," dedi, "Bu konuda anlaşıyoruz."

SAFİYE HANIM'IN DÜZENİ

205

Bir süre sonra Hikmet Bey geldi. Hikmet Bey evin kapısından içeri girerken Çetin odasından fırladı ve, "Hoş geldin babacığım!" diyerek babasının kucağına atladı. Safiye Hanım, gözleri ışı ışı, "Hoş geldin Hikmet'ciğim," diyerek onu kapıda karşıladı. Mıknatısla çekiliyormuş gibi üçü bir araya geldi, kucaklaştılar. Erol bulunduğu odanın kapısından çıkmış onlara bakıyordu. Yüzünde mahcup ve hüzünlü bir gülümseme vardı. Hikmet Bey Erol'u gördü, "Vay Erol'cuğum sen de buradasın. Gel bakayım Hikmet Amca'nın kucağına," dedi. Erol koşarak geldi, onu kucakladı; gözleri sevinçle parlamıştı.

Safiye Hanım bizi tanıştırdı. Biz izin isteyerek kalkmak istedik. Hikmet Bey, "Kalkmayın lütfen! Siz konuşmanıza devam edin; yemeği ben hazırlarım, Safiye sizinle konuşsun. Beraber yiyelim, yemeğe kalın," dedi. Davet için teşekkür ettik; gitmemiz gerektiğini söyledik. Çok ısrar etmediler. Erol'u da aldık, Hatice teyzemlere döndük.

Hatice teyzem kuşkulu gözlerle bizi süzerek, "Benim aleyhimde konuştunuz mu?" diye sordu. Leman o kadar sevgi doluydu ki, hemen gitti, sarıldı, "Evet, sevgili yengeciğim, oturduk, hep seni çekiştirdik; bak senden ne kadar nefret ediyorum," dedi. Hatice teyzem gülümsemeye başladı. "O da Yakup Bey'le görüşecek mi?" diye sordu. "Hayır, sanmıyorum," diye ben yanıt verdim. Leman'm neşesi ve sevgisi gergin durumu nötrale etti ve Leman'la Hatice teyzem konuşarak mutfığa yöneldiler.

17

Yakup Bey Dinliyor

Notlarımız yanımızda salı günü Yakup Bey'i ziyaret ettik. Biraz erken gitmişiz, Yakup Bey henüz gelmemiş. Sahafılar Çarşısı'nda yürüyerek kitaplara baktık. Bir süre sonra Yakup Bey geldi ve çayevine yürüdük. İhlamurlarımızı ısmarladık.

Leman o kadar heyecanlıydı ki, hemen konuşmaya başladı: "Safiye Hanım'ı tanımaktan çok memnun olduk. Özellikle ben!" dedi. Yakup Bey, "Niçin özellikle siz?" diye sordu, o da, "Evliliğinin başında, benim şu anda geçirdiğim döneme benzer bir durumdaymış. Onun anlattıklarından çok yararlandım." diye yanıtladı.

Yakup Bey gözleri ışıdayarak, "Ne güzel bir rastlantı. Sanırım Timur'a da yararlı olmuştur," dedi.

Yakup Bey benimle şakalaşmıyordu, yoksa ciddi miydi, anlayamadım. "Leman'm durumuyla doğrudan ilgiliydi; ama, ben de çok yararlandım," dedim. "Henüz evli değilim, ama öğrendiğim şeyler benim için de önemli, akılda tutulacak şeyler. Böylece ben de hem eşimi nasıl mutlu edebileceğimi, hem de kendimin nasıl mutlu olabileceğimi öğreniyorum," diye devam ettim.

Yakup Bey, Leman'a döndü, "Rahat ilişki kurabildiniz mi?" diye sordu. Leman, "Kurabildik," dedi ve anlattı: "Önce ben gittim, durumu anlatınca, 'Lütfen Timur Bey de gelsin, bence sakıncası yok,' dedi."

Lafa karıştım, "Durum sizin tahmin ettiğiniz gibi," dedim.

YAKUP BEY DİNLİYOR

207

"Hatice teyzem Safiye Hanım'ı sevmiyor, çünkü..." diyerek devam edecektim, Yakup Bey sözü ağzımdan aldı ve cümlemi bitirdi, "Safiye Hanım sağlıklı, gelişmiş bir insan!"

Leman, "Kesinlikle," diyerek Yakup Bey'in söylediğini onayladı.

Yakup Bey, bana bakarak, "Kocasıyla ilişkisi üzerinde duracaksınız," diye soran gözlerle baktı. Benim yerime Leman yanıtladı: "Kocasıyla ilişkisi enfes, ikisi birbirinin çok yakın dostu olmuş. Hikmet Bey eve geldiğinde görmeliydiniz Yakup Bey; Safiye Hanım, Hikmet Bey ve çocukları Çetin'in doğal olarak bir araya gelişleri ve birbirlerini öyle bir kucaklayışları vardı ki, imrendim."

Yakup Bey, bu defa Leman'a bakarak, "Çocuğuyla ilişkisi?" diye sordu.

Bu soruyu da ben yanıtladım: "Çocuğuyla ilişkisi üzerinde konuşmadık; ne var ki, Safiye Hanım oğlu Çetin'i hem seviyor, hem de sayıyor."

Leman bana gözlerini kısarak, biraz şaşırılmış bir yüz ifadesiyle baktı ve, "Saydığını nereden çıkardınız?" sorusunu yöneltti.

"Hatırlıyor musunuz, Çetin, 'Anne lütfen gelir misin?' diyerek Safiye Hanım'ı odasına çağırmıştı."

"Evet, hatırlıyorum."

"O zaman Safiye Hanım bize döndü ve, 'Çetin'i tanırım, önemli bir şey olmasaydı sohbetimizi kesmek istemezdi/ dedi."

"Evet, öyle söyledi, iyi hatırlıyorum."

Yakup Bey, "Önemli bir gözlem bu," diye söze girdi ve devam etti, "Çocuğuna saygısı olmayan anne bu biçimde konuşmazdı. Çocuğunun düşüncesine, isteğine, onun karakterine önem veren bir anne olduğu belli oluyor."

"Ayrıca, sadece bize çay, pasta ve kurabiye vermekle yetinmedi, çocuklara da pasta verdi ve onlara özel limonata yaptı," diyerek başka gözlemlerimi de Yakup Bey'e aktardım.

Leman, "Haklısınız," dedi ve devam etti, "Erol'un niçin Çetinelere gitmek istediğini şimdi daha iyi anlıyorum."

208

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Leman'm bu sözüne hepimiz güldük. Yakup Bey, "Peki, Safiye Hanım Hikmet Bey'le çatışma içine girince aralarındaki farklı görüşleri nasıl hallediyorlar, nasıl konuşuyorlar, sorabildiniz mi?" diye başka bir boyutu incelemeye almak istedi.

"Beni en çok etkileyen konu bu oldu," dedim. "Safiye Hanım bu konuda o kadar bilinçli ki, sanki bu konuda uzmanlık yapmış bir psikoterapist."

Leman, "Evet, Hikmet Bey'le görüş farklılıkları ortaya çıktığı ya da şu veya bu nedenle sürtüşme içine girdikleri zaman, dikkat ettikleri yönleri bize bir bir anlattı," diyerek beni destekledi. Yakup Bey bayağı merak etmişti; Safiye Hanım'ın ve Hikmet Bey'in aralarında çatışma çıkınca dikkat ettikleri yönlerin neler olduğunu sordu.

Elimdeki notlara bakarak, "Şunları not ettim," diyerek Yakup Bey'e anlatmaya başladım: Bir, duygu ve düşüncelerini azaltmadan ya da abartmadan, olduğu gibi ortaya koymaya dikkat ediyorlar; iki, o andaki sorun ne ise onu konuşuyorlar, birikmiş kızgınlıkları için içine sokmuyorlar; üç, sorunu çözmeye yönelik konuşuyorlar, birbirlerine nasihat vermeye kalkmıyorlar."

Devam edecektim, Yakup Bey, bu ifadeler Safiye Hanım'ın ifadeleri mi, diye bana sordu. Onun ifadeleri olduğunu söyledim. Takdir edercesine başını salladı; dinlemeye hazırды, notlarıma bakarak anlatmaya devam ettim.

"Dört, 'sen sorumsuzsun' gibi yargılayıcı ifadeler kullanmamaya özen gösteriyorlar; beş, karşıdakinin beklentisine göre değil, kendi algıladıklarına göre sorunu ortaya koyuyorlar; altı, sorunun özüne sadık kalıyorlar, ayrıntılara giderek konuyu kaybetmemeye özen gösteriyorlar; yedi, konuşurken birbirlerini tüm dikkatleriyle dinliyor, söylenenleri tamamiyle anlamaya çalışıyorlar."

Yakup Bey, "inanılacak gibi değil," dedi. "Dinleme konusunda bu düzeyde bir bilince sahip olmaları olağanüstü." Devam et dercesine bana baktı, devam ettim.

"Sekiz, bir zaman dilimi içinde ancak bir tek sorunu ele al-

YAKUP BEY DİNLİYOR

209

yorlar, üzerinde konuştukları sorunu başka sorunlarla karıştırmamaya dikkat ediyorlar; ve dokuz, her ikisinin de kabul edebileceği bir çözüm arıyorlar."

"Safiye Hanım bunları teker teker söyledi ha?" diyerek Yakup Bey takdirini yeniden dile getirdi.

Leman, "Evet, kulaklarıma inanamadım," deyince Yakup Bey, "Gerçekten inanılması zor," diyerek ne kadar etkilendiğini yine dile getirdi.

"Yanıtlarının bu kadar bilinçli olmasından o kadar etkilendik ki kendisine, hangi okuldan mezun olduğunu sorduk," diyerek ben de söze karıştım.

Yakup Bey, "Eğitimi neymiş? Şimdi ben de merak ediyorum," dedi.

"Meslek lisesinin dikiş nakış bölümünden mezun olmuş. Sık sık kendi anne ve babasından söz etti. Yukarıda söylediğim şeylerin çoğunu kendi anne ve babasından öğrendiğini, bazılarını da Hikmet Bey'le beraber keşfettiklerini belirtti."

Ben bunları söyleyince, Leman, "Evet, anne babasından korku yerine, sevgi ve özlemlerle söz ediyor.

Birbirlerine çok yakın olduklarını birkaç kez ifade etti," diyerek benim söylediklerimi tamamladı.

Yakup Bey, "Hayret etmedim," diye söze başladı ve devam etti, "Gelişmiş olgun insan olma ya da yetişkin çocuk olarak büyüme büyük ölçüde aileye bağlı bir olaydır. Aile yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılır."

"Yani," dedim, "Çetin gelişmiş olgun bir insan olarak büyüyecek, kendisi gibi gelişmiş biriyle evlenerek karısıyla mutlu çocuklar yetiştirirken, zavallı Erol yetişkin bir çocukla evlenerek hayatı hem kendine, hem de çocuklarına zehir edecek, öyle mi?"

Yakup Bey hüznü bir yüz ifadesiyle, "Ne yazık ki, büyük bir olasılıkla, evet," dedi.

Leman heyecanlı heyecanlı konuştu: "Bütün amacımız Erol'a yardım etmeyi zaten. Şimdi bu noktada ne yapabiliriz? Yakup Bey sizin Hatice Hanım'la görüşmenizin bir yararı olabilir mi?"

YÇ14

210

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey bir süre düşündü ve, "Bir denemekte yarar var," diye söze başladı. "Sizin anlattıklarınızdan Hatice Hanım'ın Recep Bey kadar katı olmadığını sezinliyorum, insanlar bazen kısa süre içinde büyük değişimler gösterebilir. Kalıplanmış bir insanın gelişmiş bir insan olmaya yönelmesi zor ama, çocuğunu daha iyi yetiştirmek için, galiba, Hatice Hanım bu büyük değişikliği yapabilecek güçte. Kendisiyle konuştuğum zaman beni dinlemek ister diye düşünüyorum. Ama, kolay olmayabilir."

Leman, Yakup Bey'e sıkılgan bir tavır içinde bakarak, "Sizi bu zahmetlere ben sokuyorum. Yeniden özür diliyorum," dedi.

Yakup Bey, düşünceli bir tavırla, "Erol'un geleceği için bu zahmetlere giriyoruz. Umarım, Hatice Hanım da bunun farkına varır," dedi.

"Şimdi ne yapmamızı istersiniz?" diye sordum.

"Uygun bir zamanda Hatice Hanım'la beraber gelin," diye yanıtladı.

Leman, "Bu perşembe sizce uygun mu?" diye sorunca, "Evet, bence uygun," dedi.

Hatice teyzemle konuşarak kendisini arayacağımızı söyledik ve oradan ayrıldık.

18

Yakup Bey - Hatice Teyzem

Hatice teyzem perşembe günü bizimle birlikte Yakup Bey'e gitme fikrini olumlu karşıladı. Recep enişte daha önce Yakup Bey'in adını sık sık duyduğundan ve kendisine saygı duyduğumuz yaşlı bir bey olduğunu bildiğinden, onun bizlerle Yakup Bey'i ziyaretini sorun yapmadı. Telefon ederek durumu Yakup Bey'e bildirdim. Hatice teyzemin oldukça kaygılı bir hali vardı. "Benimle ne konuşacak, benim aklım neye erer ki, şimdi abuk sabuk konuşurum, elâleme rezil olurum," gibi kaygısını sürekli dile getirdi.

Perşembe günü Yakup Bey'e gittik. Hatice teyzem benimle Leman'm arasında Yakup Bey'in karşısına gelecek biçimde oturdu. Bir süre havadan sudan söz ettikten sonra Yakup Bey Hatice teyzeme, buraya zahmet edip geldiği için, teşekkür ederek söze başladı. O da, "Estağfurullah, bizimle konuştuğunuz için biz teşekkür ederiz," diyerek yanıtladı.

Yakup Bey gülümseyerek, "Sanırım, Leman Hanım'm ve Timur Bey'in benimle neler konuştuğunu, benden neler öğrendiklerini merak ediyormuşsunuz," diyerek konuya girdi ve, "Sizin ilgilenmeniz benim hoşuma gitti, ilgilendiğiniz için memnun oldum," dedi.

Yakup Bey, memnun oldum, deyince Hatice teyzem rahatladı ve teşekkür etti. "Pek okumuşluğum yok beyefendi, anlatsanız da pek anlamam herhalde," diyerek kaygısını dile getirdi.

"Hatice Hanım konuyu size anlatabilmem için size bazı soru-

212

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

lar soracağım, bu sorulara aklınıza geldiği gibi yanıt verin. Daha sonra bu soruların niçin sorduğumu size açıklayacağım."

Hatice teyzem sandalyeye şöyle bir yerleşti. Heyecanlandığı belli oluyordu. "Buyrun efendim," dedi.

"Hatice Hanım, birisi, çocuklarınıza gizli gizli kötülük yapmaya kalksa, buna müsaade eder misiniz?"

Hatice teyzem böyle bir soru beklemiyordu; sandalyesinde dikleşti ve, "Nasıl bir kötülük yapacakmış?" diye gözlerini kısarak sordu. Bu sorudan rahatsız olduğunu görmek için psikolog olmaya gerek yoktu.

Yakup Bey devam etti: "Farz edelim ki, gizlice çocukların içtiği suya ilaçlı bir madde koyuyor ve bu nedenle çocukların boyu uzamıyor, cüce kalıyorlar."

Hatice teyzemin rahatsızlığı artmıştı; "Neden çocukları cüce bırakmak istiyor ki?" diye sordu.

"Çünkü, varsayalım ki, sizin çocuklarınızın uzun boylu, sağlıklı ve neşeli büyümesini istemiyor."

"Allah göstermesin," dedi, Hatice teyzem, "Kim ister çocuğunun güdük kalmasını!"

Yakup Bey konuyu daha da deşmeye başladı: "Yani birisi Ayla'ya ve Erol'a böyle ilaçlı su içirmeye kalksa, buna izin vermezsiniz, değil mi?"

"Büyük konuşmayayım, ama o adamı öyle serbest ortalıkta dolaştırmam. Polise, jandarmaya haber veririm. Onlar çaresine bakmazsa, ben kendim hâkimin karşısına çıkar, savcıya, kaymakama başvurur, başbakana kadar giderim."

Yakup Bey şefkatle gülümseyerek, "Çocuklarını seven bir anneden de bu beklenir," dedi ve bir başka soru sordu: "Hatice Hanım, farz edelim ki, çocuklarınıza böyle ilaçlı su veren biri yok; ne var ki, çocukların korkak olmaları için birileri sürekli onları korkutuyor, eziyor."

Hatice teyzem bir şey söylemeden Yakup Bey'in yüzüne baktı. Yavaş bir sesle, "Nasıl yapıyor bunu?" diye sordu.

Yakup Bey şefkatli bir sesle, "Şimdi hayali konuşuyoruz, farz

YAKUP BEY - HATİCE TEYZEM

213

ediyoruz," diye söze başladı ve devam etti: "Diyelim biri okulda, yolda, hatta evde çocukları korkutuyor, sindiriyor. Onların sağlıklı gelişmesini önlüyor. Buna içiniz razı olur mu?"

Hatice teyzem, "Beyefendi, hangi annenin içi bunu kabul eder, bile bile çocuğunun sağlıksız yetişmesini kim ister? Her anne, her baba elinden geldiği kadar çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmeye çabalar," diyerek Yakup Bey'in sorularını saçma bulduğunu ifade etmeye çalıştı.

Yakup Bey gülümseyerek, "Evet, doğru, her anne ve baba çocuğunun sağlıklı yetişmesini ister ve bunun için elinden geleni yapar," dedi. Bir süre sustuktan sonra başka bir soru sordu: "Leman'ın evlilik durumunu biliyorsunuz, değil mi?"

Hatice teyzem biraz şaşırılmış bir yüz ifadesiyle, "Evet, anlattı," dedi.

"O zaman Nusret Bey'i tanıyorsunuz?" "Evet."

"Ayla büyüünce Nusret Bey gibi biriyle mi evlensin, yoksa komşunuz Safiye Hamm'm kocası Hikmet Bey gibi biriyle mi? Hangisini istersiniz?"

"Kismetini neyse onunla evlenir. Bana bağlı bir durum değil ki!"

Leman dayanamadı, söze girdi. "Evet, yengeciğim, bunu Yakup Bey de biliyor. Yani, sence Ayla nasıl bir kocayla daha mutlu olur? Onun mutlu olmasını istersin değil mi?"

"İstemez olur muyum, Leman'cığim. Hikmet Bey karısını el üstünde tutuyor, bir dediğini iki etmiyor, hatta yemek pişiriyor, bulaşık yıkıyor. Sanki dünyada karı kıtlığı var da, karısını elden kaçırmaktan korkuyor."

Ben de söze karıştım: "Hatice teyze, Ayla'nın kocası ona böylesine önem versin mi istersin, yoksa Nusret'in Leman'a yaptığı gibi mi davranmasını istersin?"

Hatice teyzem acı bir gülümsemeyle, "Nusret'e gitmeye ne gerek var Timur'cuğum. İşte Recep eniştenin bana davranışı gözünün önünde," dedi.

214

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey kibarca, "Recep Bey'in size, biraz Hikmet Bey'in karısına davrandığı gibi davranmasını istemez miydiniz?" sorusunu yöneltti.

Hatice teyzemin kafası bütün bu sorular altında karışmaya başlamıştı. "Nerede bende o talih! O kadın doğuştan talihli. Bahtı ona gülmüş bir kez," diye yanıt verdi.

Yakup Bey ciddileşerek, "Benim ihtisas yaptığım bilim dalı bunun bahtla, talihle değil, kişinin içinde yetiştiği aile yapısıyla sıkı ilişkisi olduğunu gösteriyor. Aslında bunun için sizinle konuşmak istedik," dedi.

Hatice teyzem Yakup Bey'in söylediğini sanki duymamıştı; kendi kendine konuşmaya devam etti: "Ben kızken annem, 'Kendim güzel olmuşum ne işe yarar, keşke çirkin olsaydım da, bahtım güzel olsaydı,' derdi. Şimdi ona çok hak veriyorum."

Leman dayanamadı, gergin bir ifadeyle söze girdi ve Hatice teyzem ile Leman arasında şöyle bir diyalog geçti:

"Halbuki psikoloji bilimi diyor ki, senin annen öyle diyeceği yerde, seni kendine güveni olan, mutlu, sağlıklı, yaşamı doyurucu seven ve kendine saygısı olan bir kadın olarak yetiştirmeye özen gösterseydi, Recep dayım gibi kendine güveni olmayan, somurtkan biriyle evlenmeyi reddeder, kendin gibi, yaşamaktan mutlu biriyle evlenirdin."

"Annem, kendi annesi onu nasıl terbiye etmişse, beni de öyle terbiye etti."

"Evet, hata yaptığın zaman onun için saçından tuttu yerde sürüdü; bir şeyi açıklayıp doğrusunu göstereceği yerde, seni ba-ğırta bağırta dövdü."

"Dayak atmayınca çocuk kısmı söz dinler mi?"

"Senin annen de öyle derdi, değil mi? Hatice yenge, Allah aşkına dürüstçe bana yanıt ver. Annen seni döveceği yerde, sana izah etse, senin anlayacağın biçimde örnekler gösterse, sabırla sana doğru yolu gösterse sen öğrenmemekte direnir miydin? İçindeki küçük Hatice'ye sor!"

Hatice teyzem bir an durdu, gözleri nemlendi. Leman'a baktı.

YAKUP BEY - HATİCE TEYZEM

215

Yakup Bey'e baktı. Titrek bir sesle ve şaşkın bir ifadeyle "içimdeki küçük Hatice mi?" diye sordu.

Leman yaklaştı, elini Hatice teyzemin omzuna koydu, yumuşak bir sesle şunları söyledi: "Herkesin içinde küçük bir çocuk var. Bu çocuk ya mutlu, cıvılcıvı yaşıyor ya da bir köşeye itilmiş, yapayalnız ve hüzünlü. Senin içindeki küçük Hatice hüzünlü mü? Yalnız mı?"

Hatice teyzem kendini çok zorlamasına rağmen gözyaşlarını tutamadı, yüzünü elleriyle kapadı, hıçkırma hıçkırma ağlamaya başladı. Çantasından mendilini çıkardı, hem gözlerini siliyor, hem de "Elâleme rezil oldum. Çayevinin ortasında ağlamaya başladım. Recep bunu duyarsa beni döver," diyordu. Ben şaşırılmış kalmıştım. Böyle bir şeyi beklemiyordum. Kimse beklemiyordu. Leman da donmuş kalmıştı. Yakup Bey masadan kalktı, taze demli bir çay getirdi; Hatice teyzemin önüne koydu. Hatice teyzem çaydan birkaç yudum aldı. Hiç kimsenin yüzüne bakamıyordu; gözlerinden iplik gibi yaşlar akıyordu. Konuşabilecek duruma gelince, "Benimle konuştuğunuza pişman oldunuz herhalde beyefendi?" dedi. Yakup Bey şefkatli bir sesle, "Aksine. Sizinle tanıştığıma çok sevindim," dedi. Hatice teyzem, Yakup Bey'in dediğini duymamışçasına, "Kusura bakmayın. Artık sizi bir daha rahatsız etmem," diye konuşmasına devam etti. Yakup Bey bir süre bekledi; Hatice teyzemin duyacağından emin olmak isteyen bir sesle, "Hatice Hanım, eğer benimle yeniden konuşmak isterseniz ve eğer sizce bir sakıncası yoksa, ben sizi evinizde de ziyaret ederim," dedi. Hatice teyzem afalladı. Yakup Bey'le göz göze geldiler. Yakup Bey'in ne kadar içtenlikle ve ciddiyetle bu sözü söylediğini anlamak isteyen bir hali vardı. Yeniden konuştu. "Beyefendi bana hiç böyle bir şey olmamıştı. Çok mahcup oldum. Hele böyle bir çayevinde." Yakup Bey, "Çayevinde rahatsız olmakta haklısınız/" diye-

216 YETİŞKİN ÇOCUKLAR

rek, teklifini yineledi: "Eğer konuşmaya devam etmek isterseniz memnuniyetle size gelebilirim." Hatice teyzem teklifi kabul etti: "Öyle yapalım Beyefendi. Buyrun bir çayımızı için, rahat rahat konuşalım." Sonra bize döndü ve, "Çocuklar ben gitsem iyi olacak," dedi ve ayağa kalktı. Hepimiz kalktık. Yakup Bey, Hatice Hanım'ın elini sıkarak, "Sizi tanıdığıma gerçekten sevindim. Umarım yakında görüşürüz," dedi. Oradan ayrıldık.

19 Hatice Teyzemin Evinde

Hatice teyzem en az on kere, "Yakup Bey'e rezil oldum; elâle-min içinde ağladım; çok ayıp oldu," gibi sözler söyledi. O böyle konuşurken Leman onu teselli etmeye çalıştı: "Yengeciğim sen bunu çok büyütüyorsun, orada Yakup Bey'den başka gören olmadı. Zaten senin bütün problemin kendinden ziyade başkalarına önem vermen. Hep 'Başkaları ne der?' diye düşünüp de kararlarını veriyorsun." "Elâleme rezil oldum kızım; inşallah Recep duymaz." Leman bir terapist edasıyla, "'Başkaları ne der'in ötesine geçemediğin sürece senin ne kendine, ne de çocuklarına hayırm olur," diye yorumunu belirtti. Hatice teyzem Leman'm dediğine yanıt verircesine kendi kendine konuşuyordu: "Gittik, Yakup Bey'le tanıştık, adamın önünde ağladık, geldik. Başka ne oldu ki ondan bahsedeyim?" "Bir sürü şeyler oldu," dedi Leman. "'Başkaları ne der'i bırakıp biraz düşünmeye başlasan, hepsini görürsün." "Başka ne oldu ki? Neyi göremiyorum?" "Her şeyden önce çocuklarının iyiliğini istediğini, kimselerin onlara kötülük yapmasına rıza göstermeyeceğini ifade ettin, değil mi?" "Hangi ana çocuğunun iyiliğini istemez Leman'cığim?" "Duyman gereken en önemli şeyi işitmedin!" "Neyi işitmedim? Adamın dediğini can kulağıyla dinledim." Leman, kızmamaya çalışan bir öğretmen edasıyla konuştu:

21»

"Yakup Bey, 'Bahtım güzel olmamış diye yakınacağına, düşünerek kendi yaşamını kendi denetimin altına alman gerekir/ dedi sana."

Hatice teyzem şaşırıldı, böyle bir şey oldu mu dercesine, bana baktı ve, "Öyle bir şey söylemedi Yakup Bey. Sen uyduruyorsun," dedi.

Ben devreye girdim, "Evet Hatice teyze, haklısın," dedim. "Leman'm kullandığı kelimeleri kullanarak sana bunları söylemedi; ama Yakup Bey'in söylediklerinden bu anlam çıkıyordu."

"Ben anlamadım demek ki adamcağızın söylediğini. Ne demeye getirdi Yakup Bey?"

Sorusunu içtenlikle sormuştu ve bu soruyu Leman yanıtladı: "Yakup Bey, insanın içinde yetiştiği ailedeki etkileşimlerin, ana-babanın çocuk yetiştirme tarzının, kişinin mutlu ya da karamsar bir yaşam geçirmesini etkilediğini anlatmaya çalıştı."

Ben de Leman'in söylediklerini destekleyerek şöyle dedim: "Hatice teyze sen, 'Bahtım böyleymiş, ben ne yapabilirim?' düşüncesini dile getirirken, Yakup Bey, 'İnsanın bahtını kırmaması, kendi yaşamını, kendi denetimi altına alması mümkündür/ düşüncesini ifade etti."

"Ben bir şey anlamadım demek ki," diye kafasının karışıklığını dile getirdi.

"Aslında bu sözlerle söylemedi," diyerek devam ettim: "Açıklamaya girişmek üzereydi. Sen içindeki yalnız ve korkak iç çocuğunun halini görüp ağlamaya başlayınca, açıklama yarıda kaldı. Eğer onu eve davet edersen sanırım bu konu açıklığa kavuşacak."

Hatice teyzem iç çocuk hakkındaki merakını dile getirdi: "Leman'çığım nedir bu içimizdeki çocuk? Yakup Bey'le konuşurken sen, 'İçindeki küçük Hatice'ye sor!' deyince içim titredi, ürperdim."

Leman, "Benim içinde 'küçük Leman', Timur'un içinde 'küçük Timur/ ve senin içinde de 'küçük Hatice' var. Herkesin içinde küçük bir çocuk var," diye yanıtladı.

HATİCE TEYZEMİN EVİNDE

Hatice teyzem gözlerini kısarak, "Recep'in içinde de var mı?" diye sordu. Bu soruya ben yanıt verdim: "Evet, onun iç çocuğu da seninki gibi yalnız, bir köşeye itilmiş!"

Hatice teyzem şaşırarak bana baktı ve, "Ama, herifin hışmından yanına varılmıyor!" diye kafasını kurcalayan soruyu sordu. Leman gülümseyerek, "O içindeki zavallı çocuğa kimsenin yaklaşmasını istemediği için sürekli asık suratlı," diye yanıtladı.

Hatice teyzem hayretler içindeydi. "Allah Allah! Demek herkesin içinde küçük bir çocuk var," diye sanki kendi kendine konuştu.

"İçindeki çocukla tanışırsan, onunla konuşmaya başlarsın," dedim.

Hatice teyzem, "Millette bana deli diye baksın," diyerek bana tuhaf tuhaf baktı. "Ben bunları başkalarına söylesem, 'Hatice Hanım sen aklını mı oynattın?' diye sorar."

Leman, "Yakup Bey sence deli mi?" diye sordu. Teyzem, "Allah razı olsun, çok iyi bir adama benziyor," dedi ve ilave etti: "Ben size yanlırsınız demiyorum. Ben böyle konuşmaya başlarsam millet bana deli der, diyorum. Haksız mıyım?"

Leman'a, "Aslında Hatice teyzem haklı," dedim. "Sokaktaki herhangi bir insan gerçekten böyle der."

Leman, "Ben de öyle düşünüyorum," diyerek aklımdakini ortaya koydu: "Ama sokaktaki adam, şöyle der, böyle der diye Hatice yengem öğreneceği bir şeyden vaz mı geçsin? İşte benim kafamın bozulduğu nokta bu." Bir süre sustu, daha sonra gergin bir şekilde şunları söyledi: "Yakup Bey gibi biri, İsterseniz evinize gelebilirim/ diyor. Böyle bir fırsat bulduğuna şükredip onu değerlendireceği yerde 'Elâlem bana ne der?' düşüncesi hâkim. Anlayabiliyor musun?"

"Ben Yakup Bey gelmesin demedim ki," diyerek Hatice teyzem Leman'a yanıt verdi.

Leman biraz sinirlenmiş bir tarzda, "O zaman belirli bir gün ver, çaya davet et. Aklına gelen soruları sor. Bize soracağına ona sor, ondan öğren," dedi.

220

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Hatice teyzemin davete gerçekten itirazı yoktu. "Siz, ya salı ya da perşembe günleri onu görmeye gidiyorsunuz. Demek ki o günler görüşmeye müsait. Önümüzdeki perşembeye çaya davet etsek, gelir mi acaba?" diye düşüncesini belirtti.

Telefon ederek Yakup Bey'e sorabileceğimi söyledim. "Yalnız, telefon etmeden önce, kesinlikle çaya davet ediyor musun, onu bilmek isterim," diyerek kesinlik istedim.

"Gelsin, önümüzdeki perşembe öğleden sonra çaya buyursun," diyerek Hatice teyzem davetine kesinlik kazandırdı.

"Hatice teyze belki dikkatini çekmiştir, Yakup Bey çay içmez, ıhlamur içer," diye şaka yollu bir uyarıda bulundum.

"Ona ıhlamur yaparız," dedi. "İsterse ada çayı yaparız, isterse neskafe içer. Çaya davet etmek sözgelisi."

Önümüzdeki perşembeyi ipe çektik desem yalan olmaz. Bu arada Leman en az üç kez Safiye Hanım'ı ziyaret etti. Safiye Hanım Yakup Bey'in geleceğini duyunca heyecanlanmış, ama kendisinin Hatice Hanım'm çayına gelmesinin yakışık almayacağını farkında olduğu için herhangi bir teklifte bulunmamış.

Perşembe öğleden sonra Yakup Bey geldi. Bir gün öncesinden Hatice teyzem değişik pasta ve kurabiyeler yaptı. Recep enişte bu faaliyetleri görünce, "Misafir mi geliyor Hanım?" diye sormaktan kendini alamadı.

Yakup Bey'in geleceğini öğrenince, "Timur oraya gideceğine, şimdi Yakup Bey mi buraya geliyor?" diye sordu. Daha rahat konuşmak için Yakup Bey'i davet ettiğimizi öğrenince, "Şeref verirler, buyursunlar," diye herhangi bir itirazı olmadığını belirtti.

Yakup Bey geldiğinde Hatice teyzem çok heyecanlıydı. Yakup Bey'i başköşeye oturttu. "Efendim, çay mı, ıhlamur mu, ada çayı mı, neskafe mi, kola mı, ne isterseniz?" diye sordu. Yakup Bey her zamanki gibi ıhlamur istedi. Teyzem ıhlamur ve kurabiye getirdikten sonra, "Başka bir isteğiniz var mı?" diye birkaç kez sordu. Sonunda Yakup Bey, "Hatice Hanım, ben buraya sizinle konuşmaya geldim. Artık mutfağa giriş çıkışı, çay ve pasta getir-

HATİCE TEYZEMİN EVİNDE

221

meyi bırakın, şurada oturalım, rahat rahat sohbet edelim," dedi. Hatice teyzem, gayet saygılı bir şekilde, "Peki efendim, buyurun konuşalım," diyerek divanın kenarına saygılı biçimde oturdu.

"Önce beni davet ettiğiniz için teşekkür ederim. Sizi tanıdığım için memnunum. İyi kalpli, çocuklarının iyiliğini düşünen bir anne olduğunuzu öğrenmiş bulunuyorum." dedi. Yakup Bey susunca, teyzem, "Hangi anne çocuğunun iyiliğini istemez efendim?" diye karşılık verdi.

Yakup Bey konuşmasına devam etti: "Şimdi söyleyeceklerim, size ters gelecek. Ne var ki, söylediklerimi dikkatle dinleyin, üzerinde düşünün, söylediklerim aklınıza yatarsa uygulamaya koyarsınız, yatmazsa eski düzen devam eder." Yakup Bey ciddi bir konuda konuşan insanın edasıyla teyzemin yüzüne baktı; konuşmasına devam etmek üzere hazırlandığı sırada, Hatice teyzem, "Siz daha iyisini bilirsiniz efendim; ben doğruyu, yanlışı ne bilirim?" dedi.

Yakup Bey söyleyeceğinden vazgeçerek önce ifade edilen bu düşünceye yanıt vermek gereğini duydu: "Hatice Hanım, herkesin kendine göre doğrusu ve yanlışı vardır. Belki düşünce yoluyla açık seçik göremezsiniz ama, içinizdeki his, sizin için neyin doğru ya da yanlış olduğunu bilir. Buna sezgi diyoruz." Teyzemin cevabı beni şaşırttı: "Evet, efendim. Sezgim kuvvetlidir."

Yakup Bey, "O zaman şöyle söyleyelim," diyerek gülümsedi ve şunları söyledi: "Şimdi söyleyeceklerim sizin sezginize uygunsuzsa uygularsınız. Ters gelen şeyi uygulamanızı sizden isteyemeyiz." Hatice teyzem, peki efendim, diyerek Yakup Bey'in devam etmesini istedi. O da devam etti: "Benim söylediklerimi kabul etmemeniz, kendi düşüncenize uygun bulmamanız çok doğal. Ben konuşurken sizin kabul edemeyeceğiniz türden bir şey söylediğim zaman bunu bana söylerseniz memnun olurum. Böylece niçin farklı düşündüğümüz üzerine konuşur, araştırırız. Bu şekilde benim de sizden bir şeyler öğrenme imkânım olur." Teyzem mahcup bir edayla, "Estağfurullah, size bir şey öğretmek ne haddimize," diye mırıldandı.

222

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey bana ve Leman'a bakarak konuşmasına devam etti: "Tabii Leman Hanım ve Timur Bey için de aynı şeyi söylüyorum. Yani onların düşüncelerine ters düşen bir şey söylenirse, onlar da fikirlerini ortaya koyarlar, üzerinde konuşuruz." Leman ve ben söyleneni başımızla onayladık; böylece onu anladığımızı ve dediğini yapacağımızı belirttik.

Bir süre sustuktan sonra Hatice teyzeme dönerek konuşmasına devam etti: "Sizinle hemfikir olmadığımız bir konu var." Biraz hayret etmiş bir yüz ifadesiyle Hatice teyzem, "Hangi konuda efendim?" diye Yakup Bey'in yüzüne baktı. "Genel bir konuda," diyerek Yakup Bey devam etti: "Siz, insanların mutlu olup olmamasını, bahtlarının güzel ya da çirkin olmasına bağlıyorsunuz." Hatice teyzem mahcup bir edayla gülümseyerek, "Evet, benim annem öyle söylerdi; 'Kızımın kendi güzel olacağına, bahtı güzel olsun/ derdi,' deyince 'Yani,' dedi Yakup Bey, 'Evliliğinin mutlu ya da mutsuz olmasını, anneniz, kadının bahtına bağlıyor.' Teyzem, inancını yeniden dile getirdi: "Evet. Kadın ne kadar güzel olursa olsun, bahtı kötüyse, kötü adama düşer. Çirkin kadın, eğer bahtı iyiyse, iyi adama düşer."

Yakup Bey gülümseyerek, "Ben kadere, bahta inanırım; ama, bir dereceye kadar," dedi ve devam etti: "Fakat şimdi size şunu söyleyeceğim, ben şuna da inanırım: Çocukların bahtının güzel ya da çirkin olmasını anne ve babalar etkiler, biçimlendirir." Hatice teyzem inanmayan bir bakışla, "Nasıl olur Yakup Bey? İnsanın bahtı ne ise o olur. Çocuğunun bahtını anababa nasıl değiştirir?" dedi.

Yakup Bey gülümsemesine devam ederek, "İşte bugün bunu anlatmaya geldim: Çocuklarının bahtını anababa nasıl biçimlendirir? Erol'un ve Ayla'nın bahtlarının iyi olmasını istersiniz, değil mi?" diye sordu.

"İsterim tabii; hangi anne çocuklarının bahtının iyi olmasını istemez?"

"Şimdi şöyle bir örnekle başlayalım: Siz hiç çiçek yetiştirdiniz mi?"

HATİCE TEYZEMİN EVİNDE

223

"Evlenmeden önce bahçemiz vardı; çiçek de yetiştirdim, sebze de."

"O zaman gübresini, suyunu, güneşini iyi alan bir çiçekle, suyunu ve güneşini iyi alamamış bir çiçek arasındaki farkı hemen görebilirsiniz."

"Evet. Biri gür olur, canlı olur. Öbürü cılız kalır." "Çiçeğin gübreye, suya ve güneşe ihtiyacı olduğunu biliyorsunuz. Elma yetiştiren, elma ağacının nasıl bir gübreye, ne zaman budamaya, ne zaman ilaca ihtiyacı olduğunu bilir. Ama, ben bilmem. Bildiğim şudur ki, elma ağacından anlayan çiftçi gerekeni zamanında yaparsa, elma ağacından anlamayan çiftçiden daha iyi elma yetiştirir." Bu noktada biraz durdu ve Hatice teyzemin gözünün içine bakarak, "Benim mesleğim insanları anlamak," dedi ve şöyle devam etti: "Siz nasıl çiçeğin iyi yetişmesi için gübrenin, suyun, güneşin gerekli olduğunu biliyorsanız, çiftçi iyi elmanın nasıl yetiştirildiğini biliyorsa, ben de sağlıklı insan nasıl yetiştirilir, o konuyu biliyorum. Uzmanlığım bu alanda."

Hatice teyzem biliyorum anlamında kafasını salladı ve Yakup Bey devam etti: "Bir bitkinin suya, toprağa ve güneşe gereksinmesi olduğu gibi, çocuğun da doğumundan itibaren karşılanması gereken temel psikolojik gereksinimleri vardır. Bunlardan ilki dokunulma gereksinmesi'dir. Çocuğun kucaklanmaya, tutulmaya, dokunulmaya ihtiyacı vardır."

Bu noktada kendimi tutamayarak, "Hatice teyze bunu nasıl anlamışlar, biliyor musun?" diye sordum. Bilmiyorum anlamında yüzüme baktı. Anlattım: "Kimsesiz çocukların bakıldığı çocuk evlerinde yüzlerce bebeğe bir tek kişi bakarmış. Bakıcı o kadar çocuğa bakmak zorunda olduğundan ancak onların altlarını değiştirir, mamasını verir, sonra yatağa yatırır, kendi başlarına bırakmış. Çocukları teker teker kucağına alarak, onları sevecek zamanı yokmuş. Yakup Bey gibi bir meslek adamı, bir psikoloji profesörü, bu çocuklarla ilgili araştırma yapmış. Araştırmasının sonunda sadece karnı doyurulan, altı değiştirilen, senin deyi-

224

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

minle, 'karnı tok, sırtı pek' bu kimsesiz bebeklerin, büyük bir kısmının sık sık hastalanıp öldüğünü görmüş." Hatice teyzem, bebeklere acıyan bir yüz ve niçin öldüklerini merak eden gözlerle beni dinliyordu. "Profesör merak etmiş. 'Bu çocuklar yiyecekleri verildiği, altları temizlendiği halde, niçin bu kadar sık hasta oluyor ve ölüyorlar?' diye kendi kendine sormuş. Bu sorunun cevabını bulmak için, analı babalı büyüyen çocuklarla karşılaştırmış. Şunu görmüş: Analı babalı büyüyen çocuklar yiyecek verilmesi ve altlarının değiştirilmesinin yanı sıra, sık sık kucaklanıyorlar, öpülüyorlar."

Hatice teyzem gülümseyerek, "Tabii, küçük bebek kucağına alınır, öpülür, koklanır. Onlar henüz ana kuzusu!" dedi. "İşte bu profesör de bunu yaptırmış," diye devam ettim. "Bir yerlerden para bulmuş, daha çok çocuk bakıcısı tutmuş, böylece her iki-üç çocuğa bir bakıcı düşmüş ve böylece her çocuk kucaklanma, sevilme imkânı bulmuş."

Teyzem merakla dinliyordu; ben biraz susunca, "Bakıcılar çocukları kucaklayıp sevmeye başlayınca ne olmuş?" diye sordu. Hastalanan ve ölen çocuk sayısının çok azaldığını söylediğimde, "Bak Allah'ın işine! Demek küçük yavrular anne kucağı istiyorlarmış," dedi. Bunun gibi birçok araştırma yapıldığını ve her araştırmanın benzer sonuçlar verdiğini söyledim.

Yakup Bey yeniden konuşmaya başladı: "Dokunmanın yanı sıra çocuğun başka ihtiyaçları da incelenmiş. Örneğin, çocuğun güven duyma gereksinimi olduğu gözlenmiş."

Leman söze karışarak, "Yani çocuğun, 'Beni koruyacak biri var/ duygusu," diye açıklamada bulundu ve devam etti: "Çocuktan daha kuvvetli biri gelip onu dövebilir, ezebilir, öldürebilir. Çocuk sezgisel olarak bunu bilir ve kaygı duyar. Eğer çocuk, 'Annem, babam kuvvetli, beni tehlikelere karşı korur/ duygusunu taşıyorsa, o zaman güven içindedir ve kaygı duymaz."

Hatice teyzem şefkat dolu bir ifadeyle, "Evet, anlıyorum. Ufacık, parmak kadar çocuk, tabii birinin onu koruması gerekir," dedi.

HATİCE TEYZEMİN EVİNDE

225

Yakup Bey konuşmasına devam etti: "Çocuğun bir yapıya, bir düzene de gereksinimi vardır. Ailede herkes karmakarışık bir biçimde yaşıyorsa, herkes aklına eseni yapıyorsa çocuk bu düzensizlik içinde şaşırır, neyin iyi, neyin kötü olduğunu anlayamaz." Teyzem son söyleneni tam anlayamamıştı; mahcup bir tavırla Yakup Bey'e bakmaya devam ediyordu. Teyzemin yardımına ben koştum: "Yakup Bey buna bir örnek verebilir misiniz?" diye sordum.

"Farz edelim ki," dedi Yakup Bey, "Bir baba ya da anne, akli estiği zaman çocuğu dövüyor, canı çektiği zaman seviyor. Çocuk bu durumda iyi bir karakter geliştiremez, şaşkın biri olarak yetişir. Çocuk niçin cezalandırıldığını bilmek ister. Örneğin, anne, çocuğu bir gün 'ellerin kirli' diye dövüyor; ertesi gün, çocuk kirli ellerini yıkarken bu kez, 'suyu israf ediyorsun' diye dövüyor olsun. Burada bir düzensizlik var. Bu durumda çocuk şaşkına döner; sağlıklı bir karakter oluşturamaz. Çocuğa, cezalandırıldığı zaman niçin ceza verildiğini açıklamak, anlatmak gerek; ancak bu şekilde ceza ve mükafatların arkasında bir düzen, tutarlı bir anlayış olduğunu keşfedebilir. Çocuğa niçin ceza verildiğini izah etmek çok önemlidir."

Bu noktada beni biraz şaşırtan ve çok memnun eden bir şey oldu. Hatice teyzem, mahcup bir ifadeyle gülümseyerek, "Biz pek izah etmeyiz. Hele Recep hiç açıklamaz. Çocuğa, 'Öyle yapmayacaksınız!' der. Hepsi o kadar," diye bir itirafta bulundu.

"Bence, sen de öyle yapıyorsun, yenge," diyerek Leman konuşmaya katıldı. "Erol'u döverken çocuk niçin dayak yediğini bilmiyor. Çocuğa ceza vereceksen, niçin ceza verdiğini bilmesi gerekmez mi?"

Hatice teyzem hemen savunmaya geçti: "Ben de kötüyüm, ama Recep kadar kötü değilim."

Yakup Bey gülümseyerek, "Hatice Hanım, kendi davranışlarınızı böyle gözlemleyebilmeniz çok önemli. Bravo size!" dedi. Bunu duyunca teyzem çok memnun oldu, gülümseyerek, doğruya doğru, eğriye eğri demek lazım, gibi bir söz mırıldandı;

YÇ15

226

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ama, ağız kulaklarında gülümsüyordu. Leman, Hatice teyzemin yanına oturdu, sevgili yengeciğim benim, diye ona sarıldı.

Yakup Bey gördüklerinden memnun, anlatmaya devam etti: "Çocuğun gereksinmelerinden biri de sosyalleşme'dir. Çocuğun toplum hayatına uyumuna sosyalleşme denir. Yani, ailesi çocuğu topluma hazırlamalı. İnsanlarla nasıl konuşulur, kızınca ne yapılır, arkadaşlarıyla arasında sorun çıktığı zaman bu sorun nasıl çözülür, anababa çocuğa bunları öğretmeli."

Yakup Bey, bir sorusu olup olmadığını anlamak istercesine teyzemin yüzüne baktı. Kendisini dikkatle dinleyen bir insan olduğunu görünce konuşmasına devam etti: "Çocuğun bir başka gereksinmesi de, onun uyarılma ihtiyacı'dır. Çocuk oyun yoluyla, dünyasına giren acı, hüznün, neşe, korku veren olaylarla uyarılmak ister." Leman, kollarıyla sarılmış vaziyette, Hatice teyzeme, "Yani oyun çocuğun önemli gereksinimlerinden biri," dedi.

Hatice teyzem Leman'a baktı, hafifçe gülümsedi ve, "Ne kastettiğini anlıyorum Leman'cığim," dedi. Ben gözlerime, kulaklarıma inanamıyordum.

Yakup Bey gülümseyerek, "Ne kastediyorsunuz Leman Hanım? Açık söyleyin, biz de duyalım," diye onları konuşmaya davet etti.

Leman, "Hatice yengem anladı," dedi. "Ben de anladım, ama Yakup Bey'in duyması gerekir," diye söze girdim. Bunun üzerine Leman, "Hatice yengem, Erol'un oynamasına pek izin vermiyor. Bunu hatırlatmak istedim," diye açıkladı.

Hatice teyzem Yakup Bey'e, "Çocuk oyun oynamazsa kötü mü yetişir?" diye bir soru yöneltti.

Yakup Bey çok önemli bir konuda konuşan insanın yüz ifadesiyle şöyle dedi: "Oyun çocuğun hayatında çok önemlidir. Çocuğun oyun oynaması önlenirse o insan sağlıklı gelişemez." Bir süre düşündükten sonra, "Sözünü edeceğim bir gereksinme daha var. İsterseniz, onu da anlatayım, daha sonra, 'Bu gereksinmeler karşılanmayınca ne olur?' sorusuna geçelim."

HATİCE TEYZEMİN EVİNDE

227

Leman merak etmişti, "Hangi gereksinim?" diye sordu. "Çocuğun kendini değerli görme gereksinimi," diye Yakup Bey açıklamaya başladı ve şöyle devam etti: "Anababa, çocuğun söylediklerini ciddiye alarak, onun isteklerini dinleyip onunla konuşarak, cezalandırdıkları zaman niçin cezalandırdıklarını açıklayarak, çocuğun yeteneklerini takdir ve teşvik ederek çocuğa, 'sen değerlisin/ mesajını verirler."

Leman, hatırladığı bir şeyi hemen paylaşmak isteyen birinin sabırsızlığı içinde, "Hatice yenge, Ayla ile ben yemek masasında konuştuğumuz için Recep dayımın, Ayla'ya ve bana, o gün dediklerini hatırlıyorsun değil mi?" diye sorusunu yöneltti.

Hatice teyzemin biraz gerginleştiğini görüyordum; hatırlamaz olur muyum, dedi, ama gergindi. "Bu durumda Ayla kendini nasıl değerli hisseder? Böyle muamele gören insan kendini köpek yavrusundan dahi değersiz ve aşağılık görür," diyerek Leman birikmiş öfkesini dile getirmeye başladı. Hatice teyzem, "Leman'cığim benim elimden ne gelir? Adamın huyu bu! Ben onu değiştiremem ki!" diyerek acizlik duygusunu dile getirdi.

Yakup Bey birilerini suçlamak veya sorgulamak değil, konuyu işlemek isteyen birinin tavrı içinde, "Şimdi şu soruya dönelim: Çocuğun bu gereksinimleri karşılanmazsa çocuğa ne olur?" diye sordu.

İlk ben yanıtladım: "Küçük yaşta dokunulma, kucaklama gereksinimi karşılanmazsa ne olacağını biliyoruz; çocuk hasta olur, ölür," dedim.

Yakup Bey, "Bu gereksinimler karşılanmadığı zaman çocuğa, 'Sen ve senin gereksinmelerin önemli değil; senin var ya da yok olmanın önemi yok' mesajı verilmiş olur," diye kendi sorusunun yanıtını vermeye başladı. "Bu mesajlar birbiri peşi sıra küçücük bebeğe verilmeye başlanınca, çocukta, 'bu dünyada beni koruyacak, güvенеbileceğim kimse yok' kanısı oluşur. Çocuk doğuştan getirdiği bu doğal gereksinmelerinin karşılanmayışı-nı, 'Benim anam babam, henüz olgun anababa düzeyine gelmemişler, ne yaptıklarının farkında bile değiller,' biçiminde yorum-

228

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

layamaz. O küçücük haliyle, kendisinin ne kadar aciz olduğunu, anababasının ne kadar büyük ve kudretli olduğunu bilir ve, 'bende bir bozukluk olmalı, sevmeye, kucaklanmaya layık değilim, değersizim/ diye düşünür."

Dayanamadım, "Yani çocuk kendini suçlar, kabahati kendinde bulur," deyince, teyzem, "Allah Allah; demek tüm kabahati kendinde bulur," diyerek hayretini dile getirdi.

Yakup Bey, Hatice teyzeme, "Bu yüzden gereksinmesi karşılanmamış çocukta kişilik çarpıklıkları oluşur ve bu çarpıklıklar onun davranışlarında kendini gösterir," diyerek açıklamasına devam etti.

Ben yine söze karıştım ve, "Elma ağacından anlayan, ağaca bakınca ağacın iyi bakılıp bakılmadığını anlar, değil mi? İşte, insandan anlayan da çocuğun davranışından o kişinin çocukluğunda nasıl bir ailede yetiştiğini

anlar," dedim ve ilave ettim: "Yani bir insanın davranışına bakarak, çocukken onun gereksinmelerinin karşılanıp karşılanmadığını anlayabiliriz," dedim.

Hatice teyzem Yakup Bey'e kaygılı kaygılı, "Benim hal ve hareketimden ne anlıyorsunuz?" diye sordu. Yakup Bey gülererek, "Haydi siz kendiniz keşfedin," dedi ve, "Ben şimdi size bir dizi davranış özellikleri sıralayacağım. Siz bu özelliklerden hangilerini kendinizde ya da Recep Bey'de gördüğünüzü bana söyleyin." diye bir teklifte bulundu. Teyzemin, ben hazırım dercesine bakmasından cesaret alarak, konuşmasına devam etti: "'Bende bir bozukluk var,' diye düşünen çocuk, kendinden utanır. Utanca boğularak yetiştirilen kişiler ne kendilerini, ne de başkalarını olduğu gibi kabul ederler. İnsanlarla ilişkilerinde sürekli ve değişmeyen bazı olumsuz karakter özellikleri gösterirler. Olumsuz karakter özelliklerinin en başta geleni mükemmelliyetçilik. Mükemmelliyetçi olanların, ne kendilerinde, ne başkalarında hiçbir kusura tahammülleri yoktur. Hiçbir zaman tatmin olmazlar; her şeyde mutlaka bir kusur bulurlar." Yakup Bey sustu ve, ne diyorsun, dercesine teyzeme baktı.

Hatice teyzem, "Bu Recep'in ta kendisi. Çocuklar ne kadar

HATİCE TEYZEMİN EVİNDE

229

çok çalışırsa çalışsın, onların gayretini takdir etmez, sınıfta en yüksek notu almazlarsa hayatı onlara zehir eder. Demek mükemmelliyetçi bir adam. Benim annem de öyleydi. Belki ben de öyleyim. Şimdi fark ediyorum; ben de çocukların gayretinden ziyade hatalarına bakarım."

Yakup Bey takdir dolu bir yüz ifadesiyle, "Bunlar önemli gözlemler," dedi ve şöyle devam etti: "Küçükken iyi bir çocukluk geçirmeyen insanların bir diğer özelliği de sürekli öfkeli, asık suratlı olmalarıdır. Kendilerine güvenleri olmadığı için başkalarının onlara yaklaşmasını pek istemezler; öfkeyle, asık suratla kişileri kendilerinden uzak tutarlar."

"Yakup Bey, benim beyim genellikle asık suratlıdır. Ondan korkumuzdan bu evde çocuklar da ben de gülmekten çekiniriz," diye teyzem konuşmaya başladı. "Recep'in de sizinle konuşması lazım. Hayatı hem kendine, hem bize zehir ediyor, farkında değil," diye ekleyerek isteğini dile getirdi.

Ben, "Teyze, Recep eniştem senin kadar açık görüşlü değil. Yakup Bey'in anlatacaklarına ne ilgi duyar, ne de anlamak ister," dedim.

Yakup Bey beni destekler biçimde devreye girdi: "Hatice Hanım, sanırım Timur Bey haklı. Siz gerçekten takdir edilecek bir açıklığa sahipsiniz. Bana kalırsa Recep Bey'i şimdilik rahatsız etmeyelim," dedi.

Hatice teyzem, "Peki efendim, siz daha iyi bilirsiniz; ama, sizin anlattığınız şeyler ona çok uyuyor," diyerek bir yandan rıza gösterirken, bir yandan da hâlâ içindeki isteği ifade ediyordu.

Leman, "Toplumda Recep dayım gibi çok insan var yenge-ciğim. Çevrene şöyle bir bak, kaç tane güler yüzlü insan görürsün?" diyerek kendi gözlemini paylaştı.

"Aslında benim de yüzüm pek gülmez," diyerek teyzem, Leman'm söylediğini destekledi. "İnşallah Yakup Bey'in anlattıklarını dinleyip öğrenerek hiç olmazsa Ayla ile Erol'un güler yüzlü insanlar olarak yetişmelerine çalışırım." diyerek de içindeki özlemi sözcüklere döktü.

230

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey güler yüzle, "Şu söylediğiniz sözler beni ne kadar mutlu ediyor, bilemezsiniz Hatice Hanım," dedi ve devam etti: "Erol ve Ayla'mn mutluluğunun sizden geçtiğinin farkında olmanız, onların ihtiyaçlarını bilinçli olarak düşünmeniz çok önemli."

Yakup Bey konuşmalarımızın bu kadar yararlı olduğunu görünce açıklamasına başka bir şevkle devam etti: "Çocuklukları sağlıklı geçmemiş insanların bir başka özelliği de sürekli eleştirici olmalarıdır. Bu kimseler çocukluklarından getirmiş oldukları utanç duygularını eleştirme ve suçlama yoluyla kendi çocuklarına aktarırlar. Eleştirme ve suçlama anababada nasıl bir tutku halindeyse, bir süre sonra çocukta da bir alışkanlık haline gelir."

Hatice teyzem, Yakup Bey'i dinlerken kafasını sallıyor, bir yandan da sanki dövünüyordu. "Bunu hem kendimde, hem de Recep'te görüyorum," diye başladı ve devam etti: "Çocuklarda da bu huy başladı. Onlar da sürekli birbirlerini ve arkadaşlarını beğenmemeye başladılar. Yakup Bey siz konuştuğunuzda sanki gö-zümdeki bir perde kalkıyor, çocukların durumunu daha iyi kavriyorum. Gerçi sade çocukların değil, Recep ile benim durumumuzu da iyi anlamaya başladım," diyerek aklından geçenleri anlattı.

Dayanamadım, ben de, "Bravo teyzeciğim. Artık bundan sonra sizinle rahat rahat konuşabiliriz," deyince, Leman da, "Ya evet, şimdiden sonra gördüğümüz bir durumu Hatice yengemle rahat rahat konuşabiliriz," diyerek yeniden yengesini kucakladı.

Yakup Bey açıklamasına yüzünde büyük bir memnuniyetle devam etti: "Bir diğer özellik aşağı görme, hor görmedir. Aşağı görülerek büyüyen ve kendi özbenliğinden utanan çocuk, diğerlerini aşağı görerek kendi utancını saklamaya çalışır. Başkalarını hor görmek ve aşağılamak onun karakterinin bir parçası haline gelebilir."

Hatice teyzem, "Bunu pek yapmıyoruz," dedi. "Kimseyi hor gördüğümüzü hatırlamıyorum."

HATİCE TEYZEMİN EVİNDE

231

Yakup Bey, "Güzel. Yaptıklarımız kadar, yapamadıklarınızı da bilmeniz önemli," diyerek konuşmasını sürdürdü. "Bir başka özellik herkese, her yerde, her zaman hoş görünme ve hoş davranmadır. Bu kişiler, 'hoş davranma'yı bir zırh olarak kullanırlar. Böylece sahte bir dostluk ve yakınlık havası yaratarak, kimsenin kendilerini üzecek dürüstçe bir söz söylemesine izin vermezler, ilişki içinde buldukları kişilere de gelişme fırsatı vermezler."

Hatice teyzem önüne baktı, bir süre sessizlikten sonra, "Evet, anlıyorum Beyefendi," dedi.

Yakup Bey, teyzemin, bu son söylediğinden kendisiyle ilgili mesajı aldığını anlamıştı. Bir süre sessiz kaldıktan sonra yine konuşmaya başladı: "Son olarak bahsedeceğim bir özellik, haset ve kıskanmadır. Başkalarının başarısı, kişiliği, malı, arkadaşlığı, eşi onların kendi iç boşluklarını hatırlatacak bir nitelik taşıyorsa, derin bir haset içinde kıvranırlar."

Leman, "İnsan bunların hepsinin birden farkına varamaz herhalde, değil mi Yakup Bey?" diye bir soru yöneltti. "Bunların birkaçının farkına varmak bile büyük başarıdır," dedi Yakup Bey.

Hatice teyzem önüne bakarak, "Haset bende de var," diyerek itirafta bulundu. "Nasıl anladın Teyze?" diye sordum. Hepimiz merakla onun ne diyeceğini bekliyorduk.

Teyzem, "Ben içten içe biliyordum zaten. Ama Yakup Bey konuştuğundan sonra, şimdi daha iyi farkına vardım," dedi. Hepimiz nefesimizi kesmiş bekliyorduk. Önüne bakarak, "Bunu söylemesi çok zor benim için ama, ben Safiye Hanım'ı kıskandığım için sevmiyorum," dedi ve devam etti: "Safiye Hanım aşağıdaki komşumuz, Hikmet Bey'in karısı. Onların evliliği daha mutlu, çocukları da bizimkinden daha neşeli. Şimdi sebebini daha iyi biliyorum. Ben de haset dolu bir kadın olarak zavallı Erol'umu dövüp durdum."

Leman, Hatice teyzemin yanına gitti. Onun omzuna elini attı, ağlamaklı bir sesle, "Ah Ulu Tanrım! Sana binlerce şükürler olsun. Artık Erol dayak yemeden Çetin'le oynayabilecek," dedi. Gözleri dolu dolu olmuştu.

232

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Hatice teyzem de duygulanmıştı. "Çocuğumu bir daha onun için döversem elim kırılınsın. Şimdi Leman'm iç çocuk deyişini de anlıyorum. Benim iç çocuk ürkmüş, sağlıksız. Yakup Bey'in anlattığı ihtiyaçlar çocukken karşılanmamış. Sürekli horlanmış, dayak yemişim. 'Bahtım bu,' deyip kaderime razı olmuşum. Safiye Hanım'ın iç çocuğu sağlıklı. Hikmet Bey karısına kötü muamele etmeye cesaret edemez. Benim kıskandığım da bu aslında. Zavallı Erol'um benim hincimin ceremesini çekiyordu."

Yakup Bey ellerini havada çırparak, "Hatice Hanım, şu ihlamurdan ve yaptığınız kurabiyelerden yine getirin de, bu güzel günü kutlayalım," dedi. Hepimiz mutluyduk, gülüyorduk; sıcacık bir hava oluşmuştu.

Sonra Hatice teyzem daha rahat bir hava içinde kendi çocukluğunu anlatmaya başladı. Hiç görmediğim kadar sıcak ve yakındı. Bir ara Yakup Bey'e 'sen' bile dedi. Utanıp, yüzlerce kez özür dilemedi. Yakup Bey'i bir hafta sonra yine çaya davet etti. Yakup Bey'e, "Aşağıdaki komşum Safiye Hanım'ı da davet etsem sizce bir mahsuru var mı?" diye sordu. Yakup Bey, "iyi olur, onunla da tanışmak isterim," dedi. Leman ve ben sevinçle birbirimize baktık.

20

Bağlaşık Kişilik

Leman'la, Yakup Bey'i salı günü ziyaret ettik. Yakup Bey bizi beklediğini söyledi. Son toplantıdan sonra çok heyecanlandığımızı, Hatice teyzemde gördüğümüz değişikliğin çocuklar için çok yararlı olduğunu, Erol'la Ayla'mın anneleriyle ilişkisinin şimdi daha yumuşak ve sevecen olduğunu gözlemlediğimizi söyledik. Yakup Bey'in gülümseyişinden, memnun olduğu belliydi.

Geçen perşembe günkü toplantıyla ilgili konuşmak istedik ama, o buna pek yanaşmadı. "Hatice Hanım son derece açık bir insan. Onun yanında rahatlıkla konuşabileceğimizi sanıyorum. Artık onunla ilgili etkileşimimizi onun yanında konuşmamız gerekir, arkasından değil," diyerek geçen toplantıdan söz etmek istemediğini belirtti.

Nusret, İstanbul'a gelerek Leman'la konuşmak istiyormuş. Leman, aldığı mektubun içeriğinden pek söz etmedi, yalnız, "Yakup Bey, Nusret İstanbul'a geldiğinde sizinle tanışmasını isterim. Sizinle tanışması için Nusret'i getirebilir miyim?" demekle yetindi.

Yakup Bey bir süre gülümsedi, sessiz kaldı ve, "Leman Hanım, Nusret Bey'le tanışıp tanışmama konusunda emin değilim. 'Bak Nusret bu adam çok bilgili biri, senin ne kadar işe yaramaz bir herif olduğunu sana söylesin,' gibi bir çerçeve içinde tanıştırmak istemem," diye kaygısını dile getirdi. Leman, "Hayır o anlamda söylemek istemedim; sadece sizinle tanışmasını istiyorum, o kadar," dedi.

234

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Sizin amacınızın ne olduğunu biliyorum. Ama, sizin Nusret Bey'le olan ilişkinizin türü, o çerçeve, beni tanıştırmak istemenize yeni anlamlar yükler."

"Nasıl yeni anlamlar yükler? Anlayamadım."

"Ben Nusret Bey'in yerinde olsam, 'Niçin bu adamla tanıştırılıyorum?' sorusu aklıma gelir."

Söze karışarak, "Nusret Bey'in yerinde olsam, aynı soru benim de aklıma gelir," dedim.

Leman biraz içerlemiş bir tavırla, "Ee, gelsin, ne olur?" diyerek sanki meydan okudu.

Ben de ona, "'Ee, gelsin, ne olur?' deyip orada kesemezsin," diyerek meydan okur tarzda konuştum.

Leman bana hiç aldırmadan, "Niçin sorusunu sorarsa, cevabını da alır," dedi.

Yakup Bey bana dönerek, "'Niçin bu adamla tanıştırılıyorum?' sorusuna, Nusret Bey sizce nasıl bir yanıt verir?" diye sordu.

"Onun yerinde olsam aklıma gelen şu olurdu: 'Leman benimle sorunları olduğunu söyleyerek evden mutsuz bir şekilde ayrıldı. Şimdi kendisinin çok beğendiği, kendine yakm bulduğu bilge birini bana tanıştırmak istiyor. Bu kadar yakm olduklarına göre sorunlarımızı herhalde bu kişiye söylemiştir. Bu adam, 'Sen haklısın Nusret haksız!' demiş ki, Leman bu adama yakınlık ve hayranlık duyuyor. Eğer, 'Sen haksızsın, Nusret haklı/ deseydi, beni tanıştırmak istemezdi. Bu durumda ben bu kişiyle tanışırsam, adam bana nasihat etmeye başlayacak. 'Karına şöyle davran, böyle davran' diyecek," diye Yakup Bey'in sorusunu yanıtladım. Leman benim söylediklerimi dinledikten bir süre sonra, "Sanırım haklısınız. Gerçekten böyle düşünür," diye bize hak verdi.

Bunun üzerine Yakup Bey gülümseyerek, "O böyle düşününce de onunla tanışmamın hiçbir yararı olmaz," dedi. Ben de aksine zararı olacağı söyledim ve Leman bana hak verdi.

Leman çaresizlik ifade eden bir yüzle bir süre sessiz kaldı ve

BAĞLAŞIK KİŞİLİK

235

daha sonra dayanamayarak, "Ama, sizinle tanışmasını çok istiyorum," diye önce bana, daha sonra Yakup Bey'e baktı. Yakup Bey, bu isteğin Nusret'ten gelmesi gerektiğini söyledi ve, "Yapacağınız en sağlıklı davranış, sizin kendi içinizde bulunduğunuz süreci onunla paylaşmanız, neler keşfettiniz, gözlemlediniz, nelerin farkına varmaya başladınız, bunları söylemenizdir," dedi.

Leman, "Ya bana hiç soru sormazsa? O zaman bir şeyler söylemem anlamsız olur, öyle değil mi?" diye sorunca Yakup Bey, "Duruşundan, bakışından onun ilgilendiğini sezerseniz konuşabilirsiniz tabii. Önemli olan sizin anlatacaklarınıza ilgi duyması. Aksi halde fayda yerine zarar getirir," diye yanıtladı.

"İlgileneceğini sanıyorum," dedi Leman. "Yani şimdiye kadar İstanbul'da neler yaptım, kimleri gördüm, onları bilmek ister," diye ekledi.

"Güzel, siz de olduğu gibi anlatırsınız."

"Sonra?"

Yakup Bey, "Konuşma gelişir ve Yakup Bey'i görebileceği bir çerçeve gelişirse, o zaman, 'Siz de tanışmak ister misiniz?' diye sorabilirsiniz," diye görüşünü belirtti.

Söze karışarak, "Nusret'in ne zaman geleceğini biliyor musunuz?" diye sordum, Leman bilmediğini, iki-üç hafta sonra geleceği gibi bir izlenim edindiğini söyledi.

Yakup Bey, "Nusret Bey'le görüşme konusunu şimdiden tartışmaya gerek yok sanırım." dedi ve devam etti: "Zaman içinde ilişkiniz bakalım nasıl gelişecek? İlişkinizin gelişmesine göre bir karara varırız."

Yakup Bey'e, perşembe günü Hatice teyzemlere gelip gelmeyeceğini sorduk; geleceğini söyledi. Perşembe günü Hatice teyzemin evinde buluşmak üzere oradan ayrıldık.

Perşembe günü beklenen saatte Yakup Bey geldi. Hatice teyzem çok heyecanlıydı, bu sefer yüzünde, kaygıdan çok sevinç okunuyordu. Yakup Bey gelmeden biraz önce komşu Safiye Hanım geldi.

236

Hatice teyzem geçen hafta Yakup Bey'le görüştüktan sonra Safiye Hanım'ı kendi başına ziyaret etti. Neler konuştuğunu söylemedi. Erol, Safiye Hanım'm oğlu ile artık rahat rahat oynayabiliyordu ve Hatice teyzem bir şey söylemiyordu. Hatta bir keresinde, 'Oğlum istiyorsan git, Çetin'le oyna,' dediğini duydum. Erol şimdi yaşamından çok memnun. Yedi yaşında annesi tarafından sevilen bir oğlan çocuğu olmanın mutluluğunun tadını çıkarıyor. Onu böylesine mutlu görmek bana büyük haz veriyor.

Önceleri Ayla ve Leman yalnız ikisi konuşurken, Hatice teyzemi de artık aralarına almaya başladılar. Hatice teyzeme ayrı bir canlılık geldi. Tabii hata yapmıyor değil; ara sıra yine eskisi gibi oluyor ama bakıyorum bir süre sonra şöyle bir kendine bakıyor, sanki bir iki saniye bir şeyler düşünüyor ve çocuklara daha iyi davranmaya başlıyor. Kendini yenilemeye çalışıyor, bir yerde kendisini eğitmeye çabalyor.

Bütün hafta perşembe günü için hazırlık yaptı; yaptığı pasta ve kurabiyelere daha da bir özen gösterdi.

Yakup Bey herkesin elini sıktı. Safiye Hanım'm elini sıkarken, tanışma fırsatı bulduğu için sevindiğini söyledi. Safiye Hanım da Yakup Bey'le tanışmaktan memnun olduğunu söyledi. Hatice teyzem, "Yakup Bey, çok güzel adaçayım var, isterseniz ondan verebilirim," dedi. Yakup Bey adaçayım sevdiğini söyledi ve Hatice teyzeme

teşekkür etti. Bir süre hoşsohbetten sonra Yakup Bey konuya girdi ve, "Safiye Hanım, Hatice Hanım geçen hafta nelerden söz ettiğimizi size sanırım aktarmıştır. İzin verirseniz kaldığımız yerden devam etmek istiyorum," dedi ve devam etti: "Geçen buluşmamızda gereksinmesi karşılanmayan çocukların sağlıksız gelişeceklerini söylemiştik. Hatice Hanım sık sık bize, 'Anne ya da baba bile bile çocuğuna kötülük yapar mı?' diye hatırlatmalarda bulundu. Ben kendisiyle hemfikirim: Anababa çocuğuna bilerek kötülük yapmaz." Hatice teyzem, biraz mahcup ama heyecanlı bir sesle, "Geçen hafta sizinle konuşunca gözümden sanki bir perde kalktı," diyerek söze girdi ve devam etti: "Hem oğlumun, hem de kızımın

BAĞLAŞIK KİŞİLİK

237

bana nasıl ihtiyaçları olduğunu görebildim. Beyazıt'ta sizinle ilk görüştüğümüzde, 'Hatice Hanım, birisi sizin çocuklarınıza gizli gizli kötülük yapmaya kalksa buna müsaade eder misiniz?' diye sormuştunuz; hatırlıyor musunuz?" Yakup Bey baş işaretleriyle hatırladığını belirtince, "O zaman sizin ciddi bir insan olmadığınızı, hatta bunamış olabileceğinizi düşünmüştüm. Halbuki geçen perşembe günkü toplantımızdan sonra, zavallı çocuklarıma bilmeden zarar verenin kendim olduğumu öğrendim. Dedim ya sanki gözümün önünden bir perde kalktı."

Safiye Hanım gülümseyerek, "Efendim, Hatice Hanım'la uzun süredir komşuluğum vardır; kendisini tanırım, geçen perşembeden sonraki hali en güleç yüzlü halidir," dedi. Teyzem bana ve Leman'a dönerek, "Bak komşum da dikkat etmiş!" diye gülümsedi.

Leman, "Yenge ben de farkındayım, Ayla da farkında. Hepimiz sendeki değişimden çok mutluyuz," diye elini uzatıp onun elini tuttu.

"Sanırım en mutlu olan Erol oldu," diyerek söze girdim. "Artık korkmadan doyasıya arkadaşı Çetin'le oynuyor." Safiye Hanım da, Erol'un Çetin'le oynamasına izin verilmesine çok sevindiğini söyledi.

Hatice teyzem çekingen fakat mutlu bir edayla, "Allah razı olsun! Yakup Bey'in sayesinde oldu," diyerek gülümsedi.

Yakup Bey teşekkür etti ve ilave etti: "Hatice Hanım, sizin cesaretle kendinizi açıp, dürüstlikle olayları inceleyebilmeniz sonucları bunlar. Siz içten içe benim söylediğim bilgilere hazır hale gelmişsiniz, ben söyleyince bunların kıymetini hemen anladınız. Eğer siz hazır olmasaydınız ya da dürüst bir tutum takınmasaydınız, ben ne kadar konuşsam konuşayım, ortaya bir değişiklik çıkmazdı." Yakup Bey burada bilerek bir süre sustu ve sonra konuştu: "Gözden kaçmaması gereken bir nokta daha var. 'Hatice Hanım şimdiye kadar yapageldiği davranışlarını niçin değiştirmek istedi?' sorusunu sorduğum zaman bulduğum yanıt, 'sevgi' oluyor."

238

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Hepimiz biraz daha açıklamasını beklercesine Yakup Bey'e bakıyorduk; gülümseyerek konuşmasına devam etti: "Hatice Hanım Ayla ve Erol'un daha sağlıklı yetişmesini niçin istiyor? Onları sevdiği için. Bu sevgi olmasa Hatice Hanım davranışını değiştirmek istemezdi; bildiği düzen ne ise aynen o düzeni sürdürürdü."

Leman dayanamadı, "Yakup Bey'in gözlemine katılıyorum," diye söze başladı. "Hatice yengem Yakup Bey'le görüşmeye ilk gidişinde oldukça çekingen ve kaygılıydı. Korkusuna yenilmedi. İlk toplantıda kendini tutamadı, ağladı. Mahcup oldu. Buna rağmen yine Yakup Bey'i çağırmaktan ve onunla konuşmaktan geri durmadı. Niçin bütün bu kaygı verici durumlara kendini soktu? Çünkü Ayla ve Erol için daha iyi bir anne olacağını seziyordu. Erol'a ve Ayla'ya olan sevgisi onu bu yöne götürdü."

"Recep enişte ile konuşsaydınız, o da Yakup Bey'e gitmeyi kabul etmeseydi; bu, Recep eniştenin çocuklarını sevmediği anlamına mı geliyor?" diye bir soru sordum.

Hatice teyzem hemen atıldı ve, "Çocuğunu sevmeyen baba olur mu? Bizim bey de çocuklarını sever," dedi.

"En muhtemel açıklama," diye devam ettim, "Recep eniştenin 'İyi bir baba nasıl davranır?' sorusuna verdiği yanıtın, Yakup Bey'inkinden farklı olduğunda yatıyor."

Yakup Bey beni destekleyen bir tavır içinde, "Recep Bey kendi babalık davranışından ne kadar eminse, emin olduğu derecede, başkasının bu konudaki görüşlerine kapalı olacaktır," gözlemine yaptı.

Leman, söylenenleri dikkatle izliyordu. "O zaman şöyle söyleyebilir miyiz?" diye konuşmaya başladı, "Kişinin değişmesi için hem istekli, hem de değişmeye açık olması gerekir."

Yakup Bey, Leman'm söylediği ile hemfikir olduğunu belirten bir baş işareti yaptı ve bir süre sonra yeni bir konuya girdi: "İzinizle bugün, sağlıklı bir yetişme ortamı içinde büyümüş biriyle, sağlıksız bir aile ortamı içinde büyümüş birinin temel kişilik özelliklerini karşılaştıracam. Bu karşılaştırmaya başlama-

BAĞLAŞIK KİŞİLİK

239

dan önce 'bağlaşık kişilik' diye bir terim kullanacağım; önce onu açıklayayım."

Leman, "Bağlaşık olunca, sanki birbirlerine bağlı insanlar anlamı çıkıyor," dedi ve Yakup Bey de, "Gerçekten anlamı bu," diyerek onayladı.

Safiye Hanım, "Ben pek anlamadım. Kişiler nasıl birbirlerine bağlı oluyorlar?" diyerek konuya açıklık getirilmesini istedi.

Yakup Bey rahat ve doğal bir ifadeyle, "Sizin bağlaşıklık kişiliğiniz olsaydı, psikolojik yönden sürekli başkasına bağlı olurdu. Bağlandığınız bu kişi anneniz, babanız ya da kocanız olabilirdi. Kocanıza bağlaşıklık olduğunuzu varsayalım. Kendinizi, her kararınızı ona sorarak almak zorunda hissederdiniz. Gönlünüzden de onun her kararını size sorarak almasını isterdiniz. En basiti, hangi yemeğin pişireceği konusunda dahi aranızda söyle konuşmalar geçerdi:

'Bugün ne pişirmemi istersin?'

'Sen söyle, ne pişirmek istersin?'

'Sen ne istersen, ben onu pişireceğim.'

'Yok sen ne istersen onu pişir, ben senin pişirdiğin yemeği seveceğim.'

'Ama, senin ne istediğini bilmek isterim.'

'Neyi istememi istersin?'

"Daha önemli konularda işin ne kadar karışacağını artık siz düşünün. Bağlaşıklık kişiliği olan kişinin kafası karmakarışıktır, yaşamdan ne istediğini bilemez.

"Bağlaşıklık kişiliği biraz tanıdığınıza göre şimdi karşılaştırmamızı yapabiliriz."

Bu esnada Hatice teyzem çayları tazelemek istedi. Herkesin çaylarını iki dakikada, uçarcasına tazeledi.

Herkes çayını aldıktan sonra Yakup Bey konuşmasına devam etti: "Sağlıklı kişi yapmacık hareketler yapmaz. Her ortamda kendisi olarak hareket eder. Bağlaşıklık kişilik sahibinin davranışları sahte ve yapmacık olur. Çoğu kez maskelidir."

Leman, "Yenge, bu 'maske' sözünü anladın mı?" diye Hatice

240

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

teyzeme sordu ve onun yanıt vermesini beklemeden, "Bir insan kızgın olduğu halde karşıdakine gülümsüyorsa, bu insan için 'gülme maskesi' takmış denir," diye örnek verdi.

Ben, "Yani kişinin kendi düşünce ve duygusundan farklı bir görünüm yansıtması," diyerek Leman'm açıklamasını tamamladım.

Hatice teyzem, "Yani olduğundan farklı gözükmek gibi mi?" diye Yakup Bey'e bakınca, Yakup Bey, "Evet, güzel söylediniz. Bağlaşıklık kişilik sahibi insan olduğu gibi görünmekten çekinir," diye onayladı.

Hatice teyzem, "Olduğundan farklı görünen insana kim güvenir?" deyince, Yakup Bey, "Bravo!" dedi ve açıkladı: "Bağlaşıklık insanın en büyük sorunlarından biri de budur. Ne o başkalarına güvenir, ne de başkaları ona."

Hatice teyzem, "Yani herkes birbirine yapmacık davranır," diye anladığım ifade etti. Hatice teyzem Yakup Bey'le konuşabildiğini, sorularına yanıt verebildiğini anladıkça kendine daha güvenir, daha çok soru sorar oldu. Eski sıkılganlığı, 'ben ne bilirim/ hali yok olmaya başladı. Hele Yakup Bey, 'Evet, bravo!' gibi sözler söyledikçe iyice mutlu oluyor, gözleri parlıyordu.

Safiye Hanım, "Ne var ki, insanlar birbirlerine sahte davrandıklarını bilirler," deyince, Hatice teyzem, "Sahte olduklarını bil-meseler güvenleri sarsılmaz herhalde," dedi ve, "davranışlarının sahte olduğunu bildikleri için birbirlerine güven duyamıyorlar, değil mi Yakup Bey?" diye bir soru yöneltti. Yakup Bey, güvensizliğin temelinde birbirlerine sahte davranma yattığını onayladı ve gülümseyerek, "Şimdi ben iki kişilik özelliği söyleyeceğim. Siz hangi özelliğin sağlıklı kişiliğe, hangisinin bağlaşıklık insana ait olduğunu tahmin edin," diye oyun havası içinde konuyu işlemeye başladı.

Herkes dikkatle Yakup Bey'e bakıyordu; o devam etti: "Bu insanlardan biri içinden geldiği gibi konuşuyor, hareket ediyor; öbürü ise söyleyeceği her sözü, yapacağı her davranışı planlıyor."

BAĞLAŞIK KİŞİLİK

241

Hatice teyzem, "Sağlıklı kişi içinden geçeni olduğu gibi söyler diye düşünüyorum. Öbürü, 'Acaba şöyle mi desem, yoksa böyle mi desem/ diye kıvrınır durur," diye Yakup Bey'in örtük sorusunu yanıtladı.

Safiye Hanım, duyduklarından memnun olmuş bir insanın hali içinde gülümseyerek, "Ben içimden geçenleri olduğu gibi söylediğim için kendimi biraz suçlardım," dedi.

Leman, Yakup Bey'e bakarak, "'Doğrucu Davut gibi konuşma/ diye bizi öğütlerler. Yani içinden geçenleri olduğu gibi ortaya koyanları, 'patavatsız', 'paldır küldür' bir hali var diye kınarlar. Burada kınayanlar mı sağlıklı, yoksa kınanan mı?"

"Güzel bir soru," dedim. Yakup Bey, "Gerçekten güzel bir soru," diyerek beni onayladı. "Sağlıklı insan konuştuğu ortamın, kiminle konuştuğunun farkındadır. Karşıdaki insanların duygularına saygılıdır. Bilerek onları kırmak istemez. Yani sağlıklı insan 'patavatsız', 'paldır küldür' olamaz. Doğal olarak kendi düşünce ve duygularını söylerken ortamı, oradaki insanları bilerek konuşur. Susmasını da bilir."

"O zaman sağlıklı insanın bir özelliği de katı olmayıp, duruma göre esneklik gösterebilmesidir, diyebilir miyiz?" Soruyu soran Leman'dı ve Yakup Bey ona, "Evet, sağlıklı insan gerçekten esnekliği olan biriyken, bağlaşıklık insan her yerde ve her zaman takılmış plak gibi aynı şeyi söyleyen, aynı davranışı yapan katı biridir," yanıtını verdi.

Hatice teyzem kendini kaptırmış, büyük bir zevkle konuşmaları izliyordu. Aklına gelen bir soruyu dile getirdi: "Sevgi yönünden nasıllar?" Yakup Bey, teyzemin soru sormasından memnun olduğunu belirten bir gülümsemeyle, "Sağlıklı kişiliği olan kucağı açık, sevgi doludur. Bağlaşıklık kişi sırtı dönük, korku doludur," yanıtını verdi.

Hatice teyzem, Yakup Bey'le artık rahat rahat konuşabiliyordu, ikisi arasında şu konuşma geçti. "Bunlar niye böyle oluyor?" "Herkesin içinde bir çocuk var demistik."

YÇ16

242

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

"Evet."

"Sağlıksız ailede çocuğun temel gereksinimleri karşılanmayınca..."

"Ha evet, hatırladım. İç çocuğun utanca boğulması meselesi. Yani sağlıklı insanda iç çocuk gülüyor, o kişinin hayatının bir parçası. Çocuk dimdik ayakta, 'Ben varım!' diyor. Öbüründe ise çocuk bir köşeye itilmiş, hüzünlü, yalnız bırakılmış."

Yakup Bey ağız kulaklarında, "Benden daha iyi söylediniz, Hatice Hanım. Gerçekten böyle," dedi.

"Allah Allah! Neler varmış öğrenecek. Keşke ben de okusay-dım. Bunları öğrenmekten haz alıyorum."

Leman gözleri ışıl ışıl, "Öğrendikçe Ayla ve Erol'a da faydalı oluyorsun," dedi.

"Evvvel Allah, öyle bir analık yapacağım ki, benim Erol'la, Ayla'nım iç çocukları dimdik ayakta kalacaklar, 'Biz varız!' diyecekler. Burada Safiye Hanım'a bir şeyler söylemek istiyorum, izin verirseniz Yakup Bey."

Hatice teyzem biraz utanır bir tavırla Safiye Hanım'a döndü ve önce önüne baktı, daha sonra onun gözlerine bakarak, "Safiye Hanım, senin iç çocuk maşallah dimdik ayakta. Allah anana, babana uzun ömür versin, seni iyi yetiştirmişler. Benim iç çocuk sürekli mızımızlanan, ne istediğini bilmeyen, hüzünlü biriydi. Kardeşim, ben bu nedenle, sana haset doluydum. Haset doluydum ama, neden olduğunu bilmiyordum. Zavallı Erol'umu bundan dolayı çok dövdüm. Şimdi neden olduğunu biliyorum. Safiye Hanım senden bana zarar gelmez, fayda gelir. Yakup Bey'le konuştuktan sonra bunu şimdi iyice anlıyorum. Kardeşim beni affet," dedi. Sustu ve önüne baktı; gözleri dolu dolu olmuştu.

Safiye Hanım yumuşak bir sesle, "Anlayışına teşekkür ederim Hatice Hanım," diye konuşmaya başladı. "Ben sana hiçbir zaman gerçekten kızmadım, kinlenmedim. Erol ve Çetin için üzülüyordum. Çok şükür şimdi o durum ortadan kalktı. Sanki yeni bir komşum var; çok memnunum."

BAĞLAŞIK KİŞİLİK

243

Leman gözlerindeki yaşlara aldırmadan, "Yengeciğim seninle iftihar ediyorum. Böylesine içtenlik ancak sağlıklı insanda olur. Bravo sana!" diyerek ona sarıldı. Yakup Bey de, "Hatice Hanım'ı ben de çok takdir ediyorum," dedi

"Sağ olun efendim," diyen teyzem, gözleri ışıdayarak, "Allah sizden razı olsun. Oh! İçimden sanki bir dağ kalktı," diyerek konuşmasına devam etti. "Kendimi kuş gibi hafif hissediyorum. Çocuklarıma nasıl davranacağımı şimdi kestirebiliyorum. Recep aynı Recep; ama şimdi ben daha dikkatli olursam belki o da biraz değişir."

Yakup Bey, Hatice teyzeme takdirle bakarak, "Şimdiki davranışınızla sağlıklı insanın bir özelliğini bize gösterdiniz: Sağlıklı kişiliği olan karşısındakine ulaşmaya çalışır, karşısındakine verir. Bağlaşıklık kişi kendi içinde tutar, içine kapalıdır," dedi.

"İşte bizim Recep biraz böyle. Diyorum ya, inşallah ilerde o da değişir."

Leman suratını buruşturarak, "Pek sanmıyorum ama, inşallah diyelim/" diyerek kuşkusunu dile getirdi.

Yakup Bey sağlıklı ve sağlıksız kişi karşılaştırmasına devam etmek istiyordu; bu amaçla konuşmaya başladı.

"Bu kişilerden biri içinden gelen duygu ve anlayışla hareket eder. Diğeri ise, 'Bu durumda benden beklenen ne, ne yapmam isteniyor?' düşüncesi ile davranır."

"Ayla gelip benden bir şey istediği zaman," dedi teyzem, "içimden geldiği biçimde yanıt verecek yerde, 'Recep benim bu durumda ne yapmamı ister?' diye düşünür çocuğa babasının istediği türden bir yanıt verirdim. Şimdi bunları düşündükçe içim eziliyor."

Yakup Bey, anlayışlı ve şefkat dolu bir sesle, "Niçin içiniz eziliyor, onu da anlatır mısınız?" diye sordu.

Teyzem, "içim eziliyor," dedi, "çocuklarıma tam analık yapamadım diye. Hani siz çiçeğin suya, güneşe, toprağa ihtiyacı var dediniz ya. Ben çocuklarımin ihtiyacı olan analığı onlara yapamadım diye içim eziliyor."

244

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Safiye Hanım, teyzemin kolunu tutarak ve ona sevgiyle bakarak, "Ama bunu bile bile, kötülük olsun diye hınzırlığınızdan yapmadınız, değil mi?" diye sordu. Yakup Bey, suçluluk duygusuna kapılarak sürekli kendini kötölemenin de sağlıklı olmadığını söyleyince, teyzem, 'anladım' dercesine kafasını salladı.

Bir süre düşündükten sonra Yakup Bey, "Sağlıklı ve sağlıksız insanı ayıran en önemli özelliklerden biri de sevginin türüdür. Sağlıklı insan koşulsuz sever; sağlıksız olan koşullu."

Safiye Hanım hemen söze karıştı ve, "Bundan söz ettiğiniz iyi oldu Yakup Bey. Şu günlerde Timur Bey'in yazdığı kitabı okuyorum; bu konuya kafam takılmıştı, izninizle ben de düşüncemi söylemek istiyorum." "Buyurun."

"Evlendikten altı veya yedi ay sonra Hikmet'i bıraktım, annelere gittim. Hikmet'in asık suratına, 'Ben erkeğim, bu evde benim dediğim olacak/ tavrına tahammül edemedim. Leman'a daha ayrıntılı anlattım bu durumu. Sonra Hikmet böyle davran-mayacağıma söz verdi yeniden bir araya geldik. Şimdi kendi kendime soruyorum: Ben Hikmet'i koşullu mu seviyorum?"

Leman bu soruya ilgi duyduğunu hiç saklamadı ve düşüncesini söyledi; "Evet, güzel bir soru. Ben de kendime soruyorum, 'Ben Nusret'i koşullu mu seviyorum?' diye."

Yakup Bey, "Sevgi konusunda düşünürken, insanın özü ile, bu özün üzerine kurulan 'öğretileri' ayırt ediyorum," dedi ve devam etti: "Hatice Hanım sizi örnek alalım. Yavaş yavaş gerçek özünüzü buluyor ve anababanızın size öğrettiği olumsuz 'ögre-tiler'den şimdi kaçmıyorsunuz."

Safiye Hanım biraz düşünceli bir tavır içinde, "Bu öğretiler hep kötü olmaz ama, değil mi? Ben anababamm öğrettiklerinden çok yararlanıyorum," dedi.

"Hayır, insanın özünü destekleyecek, güçlendirecek öğretiler olduğu gibi insanın özünü karartacak, zayıflatacak öğretiler de vardır."

"İnsanın anababasından öğrendiği şeylerden bahsediyorsu-
BAĞLAŞIK KİŞİLİK

245

nuz, değil mi?" diyerek Hatice teyzem kendi anladığını dile getirdi.

"Evet," dedi Yakup Bey. "Koşulsuz sevgi kişinin özünü sevmeye yönelir. Bu özün sağlıklı olması için etkileşim kurar. O insanın kendi özünü keşfederek sağlıklı bir gelişim içine girmesi yönünde çaba harcar."

Ben söze girdim ve Safiye Hanım'a dönerek, "Yani bu demek oluyor ki, siz Hikmet Bey'in özüne ilgi gösteriyor, bu öze ulaşmaya çalışıyordunuz. Hikmet Bey'in asık suratı, 'Ben erkeğim benim dediğim olacak,' kalıbı bu öze ulaşmanızı engelliyordu." dedim.

"Şöyle diyebilir miyiz?" diyerek Safiye Hanım kendi anladığını ifade etti: "Onun yanından ayrılıp, asık suratını ve erkeklik kalıbını atmasını istemem, aslında, benim gerçek sevgimden kaynaklanıyordu." Safiye Hanım'm sözlerine, "Bence, evet!" diyerek cevap verdim.

Leman, "Bilemezsiniz bu konuşma bana ne kadar yardımcı oldu," diyerek heyecanını gizlemeden konuşmaya devam etti: "Ben gerçekten Nusret'i seviyorum. Nusret'in içi çok temiz, özü gerçekten iyi. Ama ne yazık ki, bu özü birçok maskenin arkasına saklıyor ve bana bu maskelerle yaklaşıyor. Benim tahammül edemediğim bu. Keşke Nusret burada olsaydı, bu konuşmaları duysaydı."

"Belki inanmayacaksınız ama, ben de Recep için aynı şeyleri düşünüyordum," diyerek Hatice teyzem de heyecanlı heyecanlı konuşmasına devam etti: "Bütün o asık suratınının, cart curtun arkasında Recep çok iyi bir insan aslında. Ama, yanına kolay kolay yaklaşamazsınız. Hemen tersler adamı, kovar. O yanını göstermek istemez. 'Erkek kısmı haşin olmalıdır/ tavrını bir türlü atamadı."

"Ben sorumun cevabını aldım," dedi Safiye Hanım. Daha sonra da "İçim rahatladı. Acaba Hikmet'i sevmeyen bencil bir insan mıyım diye düşünmeye başlamıştım." diyerek duygu ve düşüncelerini ifade etti.

246

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Yakup Bey gülümseyerek, "Size bir örnek vereyim ve soru sorayım," dedi ve şöyle bir konuşma yer aldı:

"Safiye Hanım, sizin küçüğün adı neydi?"

"Çetin, efendim."

"Çetin kaç yaşında?"

"Yedi yaşında, Hatice Hanım'ın oğlu Erol'la yaşıt."

"Farz edin Çetin arkadaşlarından küfredmesini öğreniyor, arkadaşlarına, size, babasına, öğretmenine karşı küfürlü konuşmaya başlıyor. Bu davranışa izin verir miydiniz?"

Safiye Hanım biraz gergin bir tavırla, "Hayır. Bu davranışını mutlaka önlerdim," dedi.

Yakup Bey verdiği örneğe devam etti: "Ama Çetin gelip diyor ki, 'Anne sen beni koşullu mu seviyorsun? Koşulsuz sevsen, ne yaparsam yapayım, ne dersem diyeyim, beni sevmeye devam eder, davranışına izin verirsin, önlemezsin.'" "Evladımı sevdiğim için kötü yetişmesine izin veremem."

Yakup Bey gülümsedi: "Aynı şeyi Hikmet Bey'le ilişkinizde de söyleyebiliriz. Yani Hikmet Bey'i iyi bir insan olarak sevmeye devam etmek istediğiniz için, onun asık suratına ve erkeklik kalıbına, razı olamadınız." Hatice teyzem aklına takılan bir şeyi açıklığa kavuşturmak istiyordu. Sağlıklı anababa çocuğun küfredmesine izin vermez, sağlıksız anababa verir mi, diye sordu. Bu soru, Yakup Bey'in çok hoşuna gitmişti: "Hatice Hanım harikasinız; bu çok önemli bir soru," diyerek onu övdü ve sonra, "Bu konuda sizin anaba-banız sizinle nasıl konuşurdu?" diyerek Safiye Hanım'a bir soru sordu.

"Onların istemediği bir davranışı yaptığım zaman ya annem, ya babam ya da ikisi beraber benimle konuşurlardı. O davranışın niçin iyi olmadığını, bana ne gibi zararı olacağını anlatırlardı."

Ben araya girdim, sordum: "Örneğin, küfür konusunda ne derlerdi?"

"Sanıyorum şöyle derlerdi: Kızım, sen güzel, akıllı, iyi bir in-sansın. Başkalarına kızdığın zaman küfredersen, o insanlarla ko-

BAGLAŞIK KİŞİLİK

247

nuşma ve sorunu çözme yerine, itişip kakışmaya, dövüşmeye başlarsın. Küfredeceğine, önce düşün, niçin kızdığının farkına var ve sorunu çözmeye yönel. Sen bunu yapabilecek yetenekleri olan bir insansın."

Yakup Bey bu defa Hatice teyzeme yöneldi ve, "Hatice Hanım "Sizin anababanız sizinle nasıl konuşurdu?"

"Hiç kimse bana bir şey açıklamaya çalışmazdı," dedi Hatice teyzem. "'Bir daha küfrettiğini duyarsam, senin kemiklerini kırarım,' derlerdi, o kadar."

"'Niçin?' diye anababanıza sorsanız... Tabii şimdi hayali konuşuyoruz... Sizce nasıl bir yanıt verirlerdi?" diye Yakup Bey konuyu deşmeye başladı.

"Tahmin ediyorum, 'Kızlar küfredmez; başkaları duyarsa falanın kızı küfrediyor derler, sonra elâlemin yüzüne bakamayız,' gibi yanıtlar verirlerdi."

Yakup Bey bizlere, "iki yanıt arasındaki farkı görebiliyor musunuz?" dedi.

Leman, "Safiye Hanım'm örneğinde kişinin kendi özünü, kişiliği ile ilgili nedenler veriliyor, öbüründe ise önemli olan, 'başkaları ne der?' korkusu," diyerek gözlemini paylaştı.

Hatice teyzem bu gözlemi kabul etti: "Evet, benim annem babam beni hep, 'başkaları ne der'e göre terbiye etti."

"İşte burada koşullu sevgi ile koşulsuz sevgi arasındaki fark ortaya çıkıyor," dedi Yakup Bey. "Koşulsuz sevgi kişinin özünü kendini adamaktan kaynaklanan bir sevgi. Koşulsuz sevgi insanı geliştirmeyi, güçlü kılmayı, onun özünü desteklemeyi amaçlar. Koşullu sevgi başkalarının beklentilerine göre, diğerini kalıplamayı amaçlar. 'Başkaları' kişinin anababası olabileceği gibi, yakınları da olabilir, genel olarak toplum da olabilir. Yani kişi anababasının diyeceği şeylerden de çekinebilir, toplumun ayıplamasından da."

Yeni bir şeyin farkına varmışım. Davranışın kendisi değil, o davranışın arkasında yatan neden, koşullu ya da koşulsuz sevgiyi birbirinden ayırt etmemizi sağlıyordu. Farkına vardığım dü-

248

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

şünceyi paylaştım ve, "Örnek vereyim/" diyerek devam ettim: "Küfürle ilgili örnekte, hem sağlıklı anababa, hem de sağlıksız anababa çocuğun küfür etmesine karşı çıktı. 'Çocuğun küfür etmesine karşı çıkma davranışı' her ikisinin de yaptığı bir davranış. Ne var ki bu davranışa karşı çıkma nedenleri farklı farklı. Karşı çıkma nedenleri farklı olduğundan davranış önlemek için çocuğa söyledikleri de farklı."

Hatice teyzem bana sevgiyle baktı ve, "Şimdi anladım," dedi. Daha sonra Yakup Bey'e dönerek şöyle konuştu: "Size sormak istediğim bir soru var. Yakup Bey, benim çocukların babası, çocuklar sınıfta en yüksek notu almazlarsa onlara hayatı zehir eder. Çocuklar ne kadar gayret gösterirlerse gösterebilirler, onların gayretine hiç önem vermez, sadece aldıkları nota önem verir. Doğruyu söylemek gerekirse, ben de öyle düşünürdüm. Bu koşullu sevgiye mi, yoksa koşulsuz sevgiye mi örnek?"

Safiye Hanım kendini tutamadı, "Çocuk gayret gösteriyorsa onu takdir etmek gerek, değil mi Yakup Bey?" diyerek kendi kanısını dile getirdi.

Yakup Bey, Safiye Hanım'a dönerek, "Evet, çocuğun gösterdiği gayreti takdir etmek çok önemli. Anababamın buna dikkat etmesi gerçekten çok önemli," dedikten sonra bir süre sustu, daha sonra Hatice teyzeme dönerek şöyle dedi: "Hatice Hanım, koşullu ve koşulsuz sevgiyi ayırt etmek için sizin elinizde bir kriter var artık, bunu kullanmaya başlayabilirsiniz. 'Babalari çocukların yüksek not almasını niçin istiyor?' sorusunu soracaksınız, aldığınız cevaba bakacaksınız. Eğer yanıt, 'çocukların özünü geliştirme, onları daha güçlü ve sağlıklı yapma' yönünde ise koşulsuz sevgi söz konusudur. Bunun dışındaki tüm yanıtlar koşullu sevgiden kaynaklanır."

Hatice teyzem gülümseyerek başını salladı. "Evet, anlıyorum," dedi.

Yakup Bey, yeniden Safiye Hanım'a dönerek, onun düşüncesini şöyle onayladı: "Çocuğunun gayretine önem veren kişi çok sağlıklı bir tutum takınmış olur. Çünkü gayret gösterme ya da

BAGLAŞIK KİŞİLİK

göstermeme çocuğun içinden gelen bir şeydir. Gayret olunca çocuk en kötü şartlar altında dahi çalışır ve eninde sonunda başarılı olur."

Safiye Hanım gülümsedi; Yakup Bey tarafından onaylanmak pek hoşuna gitmişti.

Yakup Bey bir süre sustu; bir başka özellik üstünde düşündüğü belli oluyordu. Nihayet, "Sağlıklı insan duygularının farkındadır; korkarak onları saklamaz. Bağlaşık insan onları inkâr eder ve saklar," diyerek, sağlıklı ve sağlıksız insanı karşılaştırmaya devam etti. "Duygularını inkâr etmesinin ve saklamasının nedeni utanca boğulmuş iç çocuk." Önemli bir şey söyleyen insanın edasıyla, "Duyguların kaynağı iç çocuktur," diyerek konuşmasını sürdürdü. "İç çocuğun kendine güveni varsa duygulardan çekinmez, onları yaşamın bir parçası olarak kabul eder; kendine güveni yoksa her duygudan utanç duyar, saklamaya çalışır."

"Bu demektir ki," dedi Leman, "Sağlıklı insan aynı zamanda kendine güven duygusu içindedir; diğeri ise ya ezik davranır ya da saldırgan."

"Ezik davranmasını anladım ama saldırgan davranmasını anlayamadım," dedi teyzem.

Ben söze girdim: "Saldırganlık da eziklik gibi bir korunma mekanizmasıdır," diyerek devam ettim. "Psikolojide buna savunma mekanizmaları denir. Bazı kimseler 'Ben acizim, bana dokunmayın, yoksa ağlayıveririm,' türünden bir tavırla iç çocuklarını korurlar; bazı kişiler ise, 'Yanıma yaklaşanın gözünü oyarım,' türünden bir tavırla korkutup kaçırarak iç çocuklarını korurlar."

Yakup Bey benim söylediklerimi destekler mahiyette konuşmasına devam etti: "Sağlıklı kişi içindeki çocuğu tanır, onu olduğunu gibi kabul eder. Öbürü, yani bağlaşık olan, iç çocuğunu pek tanımaz. Sağlıklı insan, iç çocuğu diri ve ayakta olduğundan, oldukça şakacı ve neşelidir. Öbürü ise hüznü, asık suratlı, bıkkın ve bedbin."

"Benim bir gözlemim var," dedi Leman. "Bazı insanlara ilti-

250

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

fat ettiğiniz zaman bu iltifatı kabul ederler ve teşekkür ederler. Bazı insanlar ise iltifattan rahatsız olurlar, 'Hayır ben öyle değilim/ türünden bir davranış içine girerler. Bunun sağlıklı ya da bağlaşık insan olmakla bir ilişkisi var mı?'

"Evet, var," dedi Yakup Bey. "Sağlıklı insan başkalarının kendine hoş ve olumlu mesajlar vermesine izin verir, bağlaşık insan izin vermez." Yakup Bey bir süre sustu. Yeni bir şey eklemek istediğini bildiren bir tavırla, "Benim eklemek istediğim en belirgin özelliklerden biri de şudur: Sağlıklı insan yaşamı olduğu gibi kabul etmeye açıktır. Öte yandan bağlaşık insan, yaşamın her yönünü denetlemeye kalkışır."

Hatice teyzem benim hiç ummadığım derecede güçlü bir soru sordu: "Bunun sınırları yok mu Yakup Bey? Yani ben, 'Ne yapayım, Recep benim kısmetimmiş, hayatım bunu getirdi bana/ deyip hiç şikâyet etmezsem, sağlıklı insan mı oluyorum?'

Leman da, ben de şaşırılmıştık. Bir süre sonra Leman kendini toparlayıp Yakup Bey yerine soruyu yanıtladı:

"Ben öyle anlamıyorum. Elinden geleni yapacaksın, ama sonucu kabul etmesini öğreneceksin." Ben de Leman gibi anlıyordum. Aksi halde kadercilik zihniyetinin ortaya çıkacağını söyledim.

Safiye Hanım, "Ben Timur Bey'in kitabını okuyorum," dedi ve görüşünü şöyle ortaya koydu: "Orada kişinin görüş menziline ve vuruş menziline uzun uzun tartışmış. Sağlıklı insanın yaşamı olduğu gibi kabul etmesine karşılık, bağlaşık insanın yaşamın her yönünü denetlemeye kalkışmasını ben şöyle anlıyorum: Sağlıklı insan denetim sınırları içinde olan olayları denetler, de-netleyemeyeceği olayları olduğu gibi kabul eder, yani onun için görüş ve vuruş menzillerinin bilincinde olmak önemlidir."

"Hepiniz konuyu çok güzel işlediniz. Benim ekleyecek bir şeyim yok." dedi Yakup Bey. "Son olarak sağlıklı insanın iki özelliğinden söz etmek istiyorum. Bunlardan biri, sağlıklı insanın sürekli bir psikolojik gelişim içinde olmasına karşılık, bağlaşık insan için psikolojik gelişim sözünün hiçbir anlam ifade etmemesidir, ikincisi de, sağlıklı insanın kendine özgü zengin bir iç

BAĞLAŞIK KİŞİLİK

251

dünyası olması; , bağlaşık insanın iç dünyasını ise sosyal kalıpların doldurmuş olmasıdır."

Bunları söyledikten sonra Hatice teyzeme dönerek, "Hatice Hanım bir adaçayı daha rica edebilir miyim?" dedi.

Hatice teyzem bu istekten çok memnun olmuştu: "Aaa, tabii efendim. Biraz kurabiye de ister miydiniz?" diye sordu.

"Evet, isterim," dedi ve Hatice teyzem çayı ve kurabiyeyi getirdikten sonra, Yakup Bey konuşmaya devam etti. "Timur Bey bana birkaç ay önce Erol'un durumuna üzüldüğü için akıl danışmak için gelmişti. Daha sonra Leman ona katıldı. Ne mutlu ki bugün Timur da, Leman da Erol'un ve Ayla'nın durumuna üzülüyorlar. Bugün burada sağlıklı yaşamı kutluyoruz. Erol, Ayla ve Çetin'in sağlıklı kişilik geliştirmelerinin bir anlamda temelini atıyoruz."

Leman mutlu bir şekilde, "Bugün temel atma töreni gibi geldi bana. Ne güzel! Bu benzetme hoşuma gitti," dedi.

Safiye Hanım kibarca ve özenle, "Yakup Bey sizinle böyle ara sıra bir araya gelemez miyiz? Sohbetinizden çok zevk aldık," dedi.

Yakup Bey güler bir yüzle, "Beni en çok düşündüren Erol ve Ayla idi," dedi ve devam etti, "Hatice Hanım'ı tanıdıktan sonra umutlandım ve kendisinin daha rahat konuşabilmesi için buraya gelmeyi önerdim. Aslında ben böyle sosyal ortamlarda sıkılan bir insanım. Onun için tekrar görüşme davetinize olumlu yanıt veremeyeceğim," diye cevap verdi.

Hatice teyzem, "Yakup Bey, Allah sizden razı olsun. Ayla ve Erol henüz sizi tanımıyorlar bile, ama siz onlara büyük bir iyilik yaptınız. Aslında en büyük iyiliği bana yaptınız. Evime geldiğiniz için sizinle rahat konuşabildim. Çok çok şükran borçluyum," diyerek iç dünyasını ifade etti.

Safiye Hanım Hatice teyzeme teşekkür etti; Yakup Bey'le tanışmaktan çok memnum olduğunu belirtti.

"Keşke Hikmet de tanıma imkânı bulsaydı," diyerek hayıflandı. Hoşça sohbetler ederek bir süre konuştuk.

Yakup Bey kalkmak için izin istedi

252

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

ve Leman'la bana dönüp, "Sizinle dışarıda biraz konuşabilir miyim?" diyerek bizimle görüşmek istediğini belirtti. Leman ve ben Yakup Bey'le dolmuş durağına kadar yürüdük.

Yakup Bey, bana dönerek, "Timur Bey, Erol'un durumuna kaygılanarak bana geldiniz ve bir dizi etkileşimimiz oldu. Ben bu dizinin sonuna geldiğimiz kanısındaım," diyerek veda konuşmasına başladı. Leman'a dönerek, "Yaşamınızın bir bölümünü bizlerle paylaştınız; sizi tanıma olanağı bulduğum için mutluyum. Nusret Bey'le ilişkiniz üzerine konuştuk. Oldukça bilinçli bir insansınız. Kendiniz için en sağlıklı yolu seçebilecek bilinç düzeyindedesiniz. Size güvenim var," dedi. Bir süre sustuktan sonra, her ikimize dönerek, "Beni görmek isterseniz, nerede bulacağınızı biliyorsunuz," diye açık bir kapı bıraktı. İhtiyacım olduğunda yine ondan yardım alabilecek olmam içimi rahatlattı. El sıkıştık ve Yakup Bey dolmuşa binerek bizden ayrıldı.

Apartmana geri dönerken Leman bana dönerek, "Umut ettiğimizizin ötesinde güzel bir sonuç. Erol ve Ayla için o kadar mutluyum ki sözle anlatamam," dedi. Ben de çok mutlu olduğumu söyledim. Leman, "Umarım benim Nusret'le ilgili sorunlarım da böylesine mutlu sonuç verir," diyerek gülümsedi.

İkimiz de gülümseyerek eve girdik.

Sözlük

Aile kuralları (family rules): Ailedeki bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen temel inançlar ve varsayımlar. Aile kuralları sağlıklı ve sağlıksız ailede farklılıklar gösterirler.

Aile rolleri (family roles): Aile içindeki bireylerin hangi durumlarda, ne yapacaklarını belirleyen ve herkesin bildiği bir düzen içinde gerçekleştirilen davranış örüntüleri.

Aile sistemi (family system): Aile sistemi ana, baba, kardeşler, varsa büyükbaba, büyükanne, teyze, hala, dayı ve amca gibi ailedeki bireylerin, birbiriyle etkileşimlerini düzenleyen kuralların tümüdür.

Bağımlılık (addiction): Bkz. Tutkunluk

Bağışıklık (co-dependency): Kendini sürekli başkalarının değerlendirmelerine göre yargılama ve yönlendirme.

Bağışık kişilik (co-dependent personality): Kendi başına var olamayan, psikolojik yönden sürekli başkalarına bağlanmış kişilik. Bağışık kişiliği olanlar mutluluklarını ve değerlerini, ilişki içinde oldukları kişilerin gözünde, sözünde, davranışında ararlar; başkalarının algılamalarına bağlanmışlardır. Katı aile rolleriyle yetişen bu kişilerin kendilerine özgü kişisel özellikleri yoktur, belirli kategoriler içinde dünyayı gören, 'Kalıplanmış benlik yapılan' vardır. Bu kişiler, kendilerine özgü bir yaşam geliştirme girişimi için gerekli enerjiyi, isteği ve cesareti içlerinde bulamazlar.

Bütünleşme (integration): İç dünyasında birbirleriyle ilişkisiz duran yönleri ilişkili hale getirerek anlamlı bir iç yapı oluşturma. Uyanış, temel sorunların farkına varmaktır ve dönüşüm aşamalarından sonra gelir.

Bütünleşme aşamasını tamamlamış kişi, kendisi olmaktan mutludur ve kendisi olduğu için kimseden özür dileme ihtiyacı duymaz. Suçluluk duygusu ve utanç içine girmeden ya-

254

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

şamaktan zevk alır. Gereksinmelerini ve isteklerini uygun sınırlar dahilinde karşılamayı öğrenmiştir.

Denetleme (control): Her türlü etkileşimde duygu, düşünce ve davranışların gözden geçirildikten sonra ifade edilmesi. Bu tutum içinde kendiliğinden ortaya çıkan davranış kötüdür ve mutlaka cezalandırılmalıdır.

Denetleme kendiliğindenliği (spontaneity), doğal olarak gelişen ve ifade edilen duyguları öldürür.

Dıştan denetimli kişi (person with external locus of control): Kendi istek, gereksinim, algılama ve yorumlarından daha çok, başkalarının istek, gereksinim, algılama ve yorumlarına göre davranışlarını düzenleyen birey.

Dönüşüm / dönüştürme (transformation): Olumsuz duygu, düşünce ve eğilimleri olumlu duygu, düşünce ve eğilimler haline getirmek. En önemli dönüşüm, sağlıksız, bağlaşıklık, kendine değer vermeyen, utanca boğulmuş iç anababanın sağlıklı hale getirilmesi ve gerçek benliğimizi temsil eden iç çocuğumuza ulaşmakla başarı-hr.

Eksik insan (dysfunctional person): Kendilerini olduğu gibi kabul edemeyen, bir hayal dünyası içinde, kendilerini olduklarından farklı gören, duyguları, düşünceleri, amaçlarıyla ilişkileri kopuk olan ve yaşamlarını kendi diledikleri biçimde değil, çevrelerindeki kişilerin diledikleri biçimde yaşayan bireyler.

Empati: İletişim kurulan kişinin iç dünyasını anlayarak, onun gözüyle dünyayı görebilme sürecine verilen isim. Bu süreç kişinin davranış, duygu ve düşüncelerini yargılamadan onun kişisel bağlamı içinde algılama, anlama ve yorumlamayı içerir. Empati, kendini en iyi empatik dinleme davranışında yansıtır.

Esnek aile rolleri (flexible family roles): Bireye değişik davranış bi-

Etkili iletişim (effective communication): Etkili iletişimi genel olarak tanımlamak gerekirse, 'temelinde farkında olmanın yattığı iletişim' demek doğru olur. Daha ayrıntılı bir tanım yapmak istediğimizde, 'kişinin kendisinin ve iletişim içinde bulunduğu kişinin iç ve dış dünyasının bilincinde olarak kurduğu iletişim' diyebiliriz. Kişinin kendini bilmesi, kendi algılamasının, yorumlamasının, yansımalarının, duygu ve arzularının farkında olması demektir.

SÖZLÜK

255

Karşısındakinin farkında olan kişi ise, onun davranışlarının nasıl bir iç dünyaya işaret ettiğini, onun deneyim ve yaşantılarının ne olduğunu anlar.

Gelişmiş insan: Bkz. Olgun insan.

Gerçek kişilik (true personality): İç dünyasındaki yaşantıları ve deneyimleri, başkasının değerlendirmelerinden daha baskın olan, bağımsız kişilik. Bu kişiler kalıplanmamış, esnek aile rolleri içinde yetişmiş, iç dünyası daha zengin, dünyayı çok boyutlu görebilen, hoşgörülü bireylerdir.

Gizli kurallar (hidden rules): Açık-seçik ifade edilmeyen, gizli, kimsenin tartışmadığı, ailenin sağlıksız durumunu hem yaratan, hem de devam ettiren kurallar.

Görüş menzili: İnsanın ilgilendiği olayların tümü.

Güven duygusu (trust): Kişinin, zor durumlarda başkalarının hiçbir art düşüncesi olmadan ona yardım edeceklerine ve karşılaşılan zorlukları çözümlerinde işbirliği yapacaklarına olan inancı. Güven duygusu, kişilerin birbirlerine değer verdiği, desteklediği bir ilişkiler ortamı içinde gelişir.

Güvensizlik duygusu (distrust): Bireyin, insanların art düşüncesiz davranmadıklarına, zor durumlarda kimsenin kendisine yardım etmeyeceğine inanması. Sağlıksız ailede yetişen kişi, kimseden gerçek saygı ve sevgi görmediği için, kimsenin kendine yardım edeceğine inanmaz. Yardım etmek isteyenlerin mutlaka bir 'art düşüncesi, çıkarı vardır,' diye düşünür.

İç anababa (inner parent): Toplum kurallarını uygulamayı birinci plana alan, kendi iç dünyasından daha çok, dış dünyanın kendisini nasıl algıladığına, 'başkaları ne der'e önem veren, sınırlı, mantıksal, ağırbaşlı, deneyimli ve gerçekçi yanımızı belirten benlik.

İç çocuk (inner child): Kimseyi etkilemeyi düşünmeden, içimizden geldiği gibi davrandığımızda kendini gösteren, duygusal yaşamımızın kaynağını oluşturan, Özgür, duygusal, coşkulu, saf ve hayal dolu yanımızı belirten özbenlik.

İç diyalog (inner dialog): İç çocukla iç anababa arasındaki konuşma. İç konuşma çocuğun çevresinde yer alan dış konuşmanın, yani çevresindeki kişilerin konuşmalarının zamanla içselleşmiş halidir. İç çocuğun ve iç anababanın kendilerine özgü bir üslup ve iletişim

256

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

tarzları vardır, iç diyalog derindir ve süreklidir, her yerde ve her durumda devam eder.

İçten denetimli kişi (person with internal locus of control): Davranışlarını, başkalarının istek, gereksinim, algılama ve yorumlarına göre değil, kendi istek, gereksinim, algılama ve yorumlarına uyarak düzenleyen birey.

Kalıplanmış insan (oversocialized person): Yaşamına anlam veren temel ilke ve değerlerin bilincinde olmayan, dışardan empoze edilmiş duygu, düşünce ve davranış kalıplarını eleştirel düşünce süzgecinden geçirmeden uygulayan kişi.

Katı aile rolleri (rigid family roles): Bireye değişik davranış biçimlerini ve örüntülerini seçme olasılığı vermeyen, kalıplaşmış aile rolleri.

Kendi merkezli (self-centered): Kendi düşünce, duygu ve gereksinmelerinin ötesinde, diğer bireylerin görüş ve gereksinmeleriyle ilgilenmeyen, kendi dünyası içine kapanık birey.

Koşullu sevgi (conditional love): Sürekli 'Şöyle davranırsan seni severim, böyle davranırsan sana küserim,' mesajını veren ve bireyin özüyle davranışını aynı kefeye koyup ikisi birmiş gibi algılayan yaklaşım. Böyle bir ortamda birey, kendi istediği gibi davranmaktan korkar, başkasını memnun etmeye yönelir ve eksik insan olarak yetişir.

Koşulsuz sevgi (unconditional love): 'Sen, sen olduğun için sevgiye layıksın; kendin olarak istediğini düşün, duy, yap; benim sevgim devam edecektir,' diyen, bireyin özünü, davranışı ne olursa olsun seven yaklaşım. Böyle bir ortamda kişi kendisi olmaktan korkmaz ve gelişim aşamasını doğal süreci içinde tamamlayarak bütünleşir.

Maske (mask): İç dünyayı kendinden ve diğerlerinden saklamak için oluşturulmuş düşünce, duygu ve davranışlar bütünü.

Mükemmeliyetçilik (perfectionism): Yapılan her işte, söylenen her sözde, girilen her sınavda kişinin mükemmel olmasının beklendiği tutum. Bu tutum içinde her şey göstermeliktir, başkalarının beğenisi için yapılır. Ölçütler kişinin dışındadır, başkaları tarafından belirlenmiştir; herkes bu ölçütlere uymak zorundadır; bireyin ölçütleri değiştirmeye ya da tartışmaya hakkı yoktur.

SOZLUK

257

Olgun insan (mature person): 1) İyi belirlenmiş benlik sınırları olan, 2) kendini değerli bulan, 3) yaşamının değişik yönleri arasında denge kuran, 4) duygularını tanıyan ve ifade edebilen kişi.

Özbenlik (core identity): Başkasının etkisi altında kalmadan, salt iç dünyamızdan kaynaklanan, kendimizle ilgili duygu, düşünce, algılama ve değerlendirmelerin tümünün etkileşiminden doğan sonuç algı çatısı.

Özbenliğimiz, kendimizi nasıl gördüğümüzün toplam ifadesidir.

Özdeşim/Özdeşim kurma (identification): Çocuğun büyürken çevresinde bulunan kimselere bakıp onları taklit ederek, bilincinde olmadan, uygun sosyal davranış normlarını kazanma süreci. Örneğin, çocuk kendi cinsiyetinden olan annesi ya da babasından cinsel rollerini öğrenir.

Paradigma (Paradigm): Bireyin iç ve dış dünyasını algılama, yorumlama ve bilme süreçleriyle ilgili tüm etkenlerin yarattığı örgütlü ve dinamik düşünsel sistem.

Sağlıklı aile (functional family): Üyelerinin gereksinimleri kendiliğinden karşılanan ve her bir kişinin, o aileye ait olmaktan mutlu olduğu ailedir. Sağlıklı ailede görev ve sorumluluklar doğal olarak yerine getirilir; kişiler bağımsız ve özgür oldukları halde, birbirlerine isteyerek ve zevkle yardım ederler; herkes duygusal yönden ve bilinçlenme yönünden sürekli bir gelişim içindedir. Aile, toplumla ilişkisini dengelemiştir; ne toplumdan kopar, ne de toplumun baskısına tümüyle boyun eğer.

Sağlıksız aile (dysfunctional family): Üyelerin gereksinimleri kendiliğinden karşılanmayan, üyeleri mutsuz ve doyumumsuz oldukları halde, bu hastalıklı durumu devam ettirebilmek için çaba gösteren aile. Sağlıksız ailelerde hâkim olan zihniyet zehirli terbiyedir. Yargılama, suçlama, aşağılama ve kötüleme kuralları baskındır.

Sağlıklı iç çocuk (healthy/functional inner child): Sevilmiş, övülmüş, yüreklendirilmiş ve desteklenmiş bir geçmişi dile getirir. İç ana-babayla ilişkisi sağlıklıdır.

Sağlıksız iç çocuk (unhealthy /dysfunctional inner child): Sevilmemiş, yerilmiş, bastırılmış ve utanca boğulmuş bir geçmişi dile getiren içselleştirilmiş çocuk. İç anababayla ilişkisi bozuktur.

Savunma mekanizmaları (defense mechanisms): Bireyin, bazı davra-

YÇ17

258

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

nışları yaparak ya da yapmayarak, kendine verdiği değeri sarsacak, kaygısını artıracak kişisel özelliklerin ya da güdülerin farkına varmayı önlemesi. Bu davranışların yapılması ya da yapılmaması bilinçaltında bir kararı içerdiğinden birey savunma mekanizmalarının farkında değildir.

Sosyal roller (Social roles): Bireyin kendince ve toplum tarafından tanımlanmış önemli fonksiyon ve ilişkilerine verilen ad. Anababa olmak, öğretmen olmak, ağabey ya da abla olmak akla geliveren ilk örneklerdir.

Suçlama (blame): Denetlenmeden yapılan ve mükemmel olmayan davranışlar ortaya çıkınca suçlama, kabahati başkasının üzerine atma kendini gösterir. Suçlama, olayları olduğu gibi kabul etmemenin bir sonucudur. Bu tür suçlamalarla aile, her şeyin denetim altında tutulması ve her yapılan şeyin mükemmel olması gerektiğini pekiştirmiş olur.

Temel aile gereksinimleri (basic family needs): Karşılanmadığı takdirde aile üyelerinin birbirleriyle etkileşimini olumsuz yönde etkileyecek gereksinimler. Örneğin, her ailenin bir 'anne'ye ve bir 'ba-ba'ya gereksinmesi vardır. Bu gereksinimler karşılanmadığı zaman aile ilişkileri olumsuz olarak etkilenir.

Terk etme (abandonment): Çocuğa bedensel, duygusal ve sosyal gelişimi için gerekli uyarıcıları ve ortamları vermeyerek onu yalnız bırakmak.

Tutkunluk (addiction): Gerçekle ilişkiyi kesmek amacıyla yapılan her şey bir tutkunluktur; gerçek acı verici olarak algılanır, ondan kaçılmak istenir; acı veren algılamayı değiştirecek tutkunluklar kişinin yaşamında en

ön sıraya geçer. Kişi, zamanla tüm enerjisini ve zamanını bu tutkun davranışa harcamaya başlar ve gerçekte ilişkisini tümüyle keser.

Utanca boğmak (shaming): Çocuğun yaptıklarını, söylediklerini sürekli yererek onun özbenliğinde bir kusur olduğunu ima etmek. Kişi kendi özbenliğinden utanmaya başlayınca iç dünyasıyla ilişkisini koparmaya ve özbenliğine yabancılaşmaya başlar; birçok psikolog ve psikiyatrist sigara, esrar, alkol gibi olumsuz tutkunluklar ve düşkünlüklerin temelinde insanın iç dünyasına yabancılaşmasının yattığını söylerler.

SÖZLÜK

259

Vuruş menzili: Kişi isterse, doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebileceği olayların tümü.

Yetişkin çocuk (adult child): Bedenen geliştiği halde duygusal olarak gelişemeyen, utanca boğulmuş bir iç çocuğu olan, psikolojik gelişiminin belirli bir düzeyinde takılıp kalmış kişi.

Zehirli terbiye (poisonous pedagogy): Sürekli eleştirerek, yargılayarak ve suçlayarak çocuk yetiştirmeye verilen ad. Zehirli terbiye, eşitsizlik üzerine kurulmuştur. Hükmeden ve hükmedilen vardır. Anababa olmak, çocuğa esir muamelesi yapmaya yeterli bir nedendir; ne kadar haksız olurlarsa olsunlar, anababaya her zaman, her konuda boyun eğilmelidir.

Kaynaklar

Bach, G., Goldberg, H. (1989). Creative Aggression. New York: Dobleday and Co.

Baltaş, A., Baltas, Z. (1992). Bedenin Dili. Istanbul: Remzi Kitabevi. Bateson, G. (1958). The New Conceptual Frames For Behavioral Research,

Proceedings of the Sixth Annual Psychiatric Institute. Princeton: The New

Jersey Neuro-Psychiatric Institute. Bateson, G. (1960). The Group Dynamics of Schizophrenia. Appleby, L., Seher, J. M, Cummings, J. (ed). Chronic Schizophrenia: Exploration in

Theory and Treatment. Glencoe, Illinois: The Free Press. Bateson, G. (1961). The Biosocial Integration of The Schizophrenic Family.

Ackerman, N.W., Beatman, F.L., Sherman, S. N. (ed). Exploring the Base

for Family Theraphy. New York: Family Service Association. Beattie, M. (1987). Co-Dependent No More. San Francisco, CA: Harper and

Row Publishers. Bradshaw, J. (1988a). Healing The Shame That Binds You. Deerfield Beach,

Florida: Health Communications, Inc. Bradshaw, J. (1988b). The Family: A Revolutionary Way to Self Discovery.

Deerfield Beach, Florida: Health Communications, Inc. Bradshaw, J. (1990). Homecoming. New York:

Bantam Books. Cüceloğlu, D. (1991a). insan ve Davranışı, istanbul: Remzi Kitabevi. Cüceloğlu, D. (1991b).

Yeniden insan İnsana, istanbul: Remzi Kitabevi. Cüceloğlu, D. (1992). İçimizdeki Çocuk, istanbul: Remzi

Kitabevi. Cüceloğlu, D. (1993). İyi Düşün Doğru Karar Ver. istanbul: Sistem Yayıncılık.

(2001 yılından itibaren, istanbul: Remzi Kitabevi.) Deikman, A. J. (1982). The Observing Self: Mysticism and Psychotherapy.

Boston, Massachusetts: Beacon Press.

Firestone, R. (1985). The Fantasy Bond. New York: Human Sciences Press. Fossum, M., Mason, M. (1986).

Facing Shame. New York: W. W. Norton.

262

YETİŞKİN ÇOCUKLAR

Gençtan, E. (1989). Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar, istanbul: Remzi Kitabevi.

Hazelden (1981). Shame. MN: Center City. Kâğıtçıbaşı, Ç. (1981). Çocuğun Değeri: Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık.

İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, idari Bilimler Fakültesi. Kâğıtçıbaşı, Ç. (1984). Socialization in Traditional Society: A Challenge to

Psychology. International Journal of Psychology, 19,145-157. Kâğıtçıbaşı, Ç. (1989). Family and Socialization in Crosscultural Perspective:

A Model of Change. Nebraska Symposium on Motivation, 37. Kaufman, G. (1985). Shame: The Power of Sharing. Cambridge, Massachusetts:

Schenkman Books. Maslow, A. (1976). The Farther Reaches of Human Nature. Esalen, CA: Penguin

Books. Masterson, J. (1981). The Narcistic and Borderline Disorders. New York: Brunner & Mazel.

Mellody, P. (1989). Facing Co-Dependence. New York, NY: Harper & Row. Miller, A. (1981). The Drama of the Gifted Child. New York: Basic Books/

Harper Colophon.

Miller, A. (1988). Pictures of Childhood. Toronto: Collins Press. Miller, A. (1990a). For Your Own Good. New York, NY: The Noonday Press. Miller, A. (1990b). Thou Shall Not Be Aware: Society's Betrayal of The Child. New York: Meridian. Miller, A. (1991). Breaking Down The Wall of Silence. New York: Dutton. Peck, S. M. (1987a). The Road Less Traveled. New York: Simon & Schuster. Peck, S. M. (1987b). The Different Drum: Community Making and Peace. New York: Simon & Schuster. Pollard, J. K. (1987). Self-Parenting: The Complete Guide to Your Inner Conversations. Malibu, CA: Generic Human Studies Publishing. Satir, V. (1967). Conjoint Family Therapy. Palo Alto, CA: Science and Behavior. Sezer, E. (1990). Elazığ'da Görev Yapan Hekimlerin ve Diş Hekimlerinin Sigara Konusundaki Davranışları Tutumları. Doğa - Turkish Journal of Medical Sciences, 14. Sullivan, H. S. (1953). The Interpersonal Theory of Psychiatry. New York: Norton. Weiss, L. (1991). An Action Plan for Your Inner Child. Deerfield Beach, Florida: Health Communications, Inc.

KAYNAKLAR

263

Whitfield, C. L. (1989). Healing the Child Within. Deerfield Beach, Florida: Health Communications. Whitfield, C. L. (1990a). A Gift to Myself. Deerfield Beach, Florida: Health Communications, Inc. Whitfield, C. L. (1990b). Co-Dependence: Healing the Human Condition. Deerfield Beach, Florida: Health Communications, Inc. Yavuzer, H. (1990). Çocuk ve Suç. İstanbul: Remzi Kitabevi. Yavuzer, H. (1991a). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi. Yavuzer, H. (1991b). Ana-Baba ve Çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.

DOĞAN CÜCELOĞLU Yetişkin Çocuklar

Kitabın kapağına baktınız ve ... içinizde bir şeyler hissettiniz.

Çocukların bakışları güçlüdür; içimize işler. Neden? O bakışların arkasındaki sıcacık canı yansıtan masum gözlerin her biri, ayrı bir evrene açılan kapılar gibidir. Bu evrende sevgi, korunma, sarılma gibi gereksinmeler tüm çıplaklığıyla görülür. İçimizdeki çocuk o gözlerde kendi dostunu bulur; bir can başka bir cana ulaşır. O masum gözlerin arkasındaki potansiyelin gelişerek duygusal olgunluğa erişmesi, kişinin, ailenin, toplumun ve uygarlığın geleceği için yaşamsal önem taşır.

Yetişkin Çocuklar, bedenlen gelişmiş ama duygusal olgunluğa erişememiş insanlardır.

Bu kitap, aslında bildiğimiz, fakat üzerinde düşünme gereğini pek duymadığımız bir öyküyü anlatıyor. Bu öykünün kahramanlarını tanıdıkça çocukluğunuzu, ailenizi, çevrenizdeki insanları ve en önemlisi de kendinizi daha iyi anlayacaksınız.